

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
«ΜΟΥΣΕΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

«Μουσείο και Τοπική Κοινωνία: Προκλήσεις, Τάσεις και Προοπτικές

Μελέτη περίπτωσης: Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής Κοζάνης

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΑΣ ΓΚΟΥΡΤΖΙΟΥΜΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: Δρ. ΜΑΡΛΕΝ ΜΟΥΛΙΟΥ

Ιούνιος 2018

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:

«ΜΟΥΣΕΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

«Μουσείο και Τοπική Κοινωνία: Προκλήσεις, Τάσεις και Προοπτικές

Μελέτη περίπτωσης: Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής Κοζάνης»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της

ΙΩΑΝΝΑΣ ΓΚΟΥΡΤΖΙΟΥΜΗ

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

**Δρ. Μάρλεν Μούλιου (επιβλέπουσα)
Λέκτορας Μουσειολογίας,
Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών**

**Δρ. Ευρυδίκη Κεφαλίδου
Επικ. Καθηγήτρια Κλασικής Αρχαιολογίας,
Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών**

**Δρ. Εσθήρ Σολομών
Επικ. Καθηγήτρια Μουσειολογίας,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ – ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η συγγραφή της παρούσας εργασίας αποτελεί μέρος των υποχρεώσεών μου προς το Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Μουσειακές Σπουδές». Η ολοκλήρωσή της μεταπτυχιακής αυτής διατριβής έχει για εμένα μεγάλη σημασία, καθώς ένα όνειρο πολλών ετών γίνεται πραγματικότητα. Ως μελέτη περίπτωσης δε θα μπορούσα να μην επιλέξω το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής με το οποίο συνδέομαι συναισθηματικά, αφενός λόγω καταγωγής, αφετέρου γιατί εκεί απέκτησα την πρώτη μου εργασιακή εμπειρία ως αρχαιολόγος.

Μετά από μία δημιουργική διαδρομή σχεδόν τριών ετών, επιθυμώ να απευθύνω τις ειλικρινείς ευχαριστίες μου πρωτίστως στην επιβλέπουσα της εν λόγω εργασίας, κ. Μάρλεν Μούλιου, όχι μόνο για την καθοδήγηση, την εμπιστοσύνη και την παρότρυνση κατά τη διάρκεια εκπόνησης της, αλλά και για την έμπνευση που μου μετέδωσε, σε όλη τη διάρκεια των σπουδών, το ξεχωριστό πάθος της και η αγάπη της για τα Μουσεία. Ιδιαίτερες ευχαριστίες επίσης οφείλω και στις καθηγήτριες, μέλη της τριμελούς επιτροπής, κ. κ. Ευρυδίκη Κεφαλίδου και Εσθήρ Σολομών για τη συμβολή και το ενδιαφέρον τους.

Ευχαριστώ θερμά τη συνάδελφο και φίλη Ευγενία Φωτοπούλου για τις γόνιμες συζητήσεις μας, την επίσης συνάδελφο και φίλη Ειρήνη Χαριτάκη για τη βοήθεια της στην τελική μορφοποίηση αυτού του κειμένου, καθώς και όλους τους φίλους (συναδέλφους και μη) για τη συμπαράσταση και την ανοχή τους. Τέλος, ευχαριστώ ολόψυχα όσους από την οικογένειά μου εκδήλωσαν την εμπιστοσύνη τους, την ηθική και έμπρακτη συμπαράστασή τους, την ανοχή και κυρίως την αγάπη τους. Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στη μητέρα μου Αναστασία, που παρά την άνοιά της, δεν ξέχασε να με αγαπάει και να με περιμένει, εκεί... στην Αιανή. Το μεγαλύτερο όμως ευχαριστώ το οφείλω στον σύζυγό μου Αναστάσιο Κούρτη και κυρίως στον γιο μας, Παναγιώτη, για την ωριμότητα, την υπομονή, την κατανόηση και την απέραντη, ζωογόνα αγάπη του.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ – ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	<i>i</i>
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	<i>iii</i>
ΠΙΝΑΚΕΣ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ	<i>v</i>
ΕΙΚΟΝΕΣ	<i>vi</i>
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	<i>7</i>
1. ΜΟΥΣΕΙΑ στον 21ο ΑΙΩΝΑ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	<i>13</i>
1.1. Ο κοινωνικός ρόλος των σύγχρονων Μουσείων	14
1.2. Απειλές και Ευκαιρίες των Περιφερειακών (Αρχαιολογικών) Μουσείων	18
1.3. Μουσεία και βιώσιμη ανάπτυξη	21
1.4. Βιώσιμα Μουσεία για μία βιώσιμη κοινωνία: Δρώντας προς όφελος της κοινωνίας	25
2. ΑΙΑΝΗ: Ο ΤΟΠΟΣ – Ο ΧΡΟΝΟΣ – ΟΙ ΆΝΘΡΩΠΟΙ	<i>35</i>
2.1. Ο Τόπος	<i>36</i>
2.2. Ταξιδεύοντας στον Χρόνο	<i>38</i>
2.2.1. Στην εποχή των ελεφάντων	38
2.2.2. Η Αιανή κατά την προϊστορία	39
2.2.3. Η Αιανή από την αρχαϊκή έως την ύστερη ρωμαϊκή περίοδο	41
2.2.4. Η Αιανή κατά τους βυζαντινούς χρόνους	45
2.2.5. Η Αιανή κατά τους Οθωμανικούς Χρόνους	46
2.2.6. Η Αιανή μετά την Απελευθέρωση	47
2.2.7. Η Αιανή στο Σήμερα	49
2.3. Το Πολιτιστικό Τοπίο της Αιανής Σήμερα	<i>53</i>
2.3.1. Αρχαιολογικοί χώροι	54
2.3.1.1. Η Αρχαία Αιανή	54
2.3.1.2. Βασιλική Νεκρόπολη	56
2.3.1.3. Βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία	57
2.3.2. Σχολεία - Πολιτιστικές υποδομές - Σύλλογοι	58
2.3.3. Πολιτιστική δραστηριότητα	59
2.3.3.1. Ήθη και έθιμα	59
2.3.3.2. Αδελφοποίηση με τις πόλεις γειτονικών κρατών	62
2.3.4. Μουσεία και μνημεία στην ευρύτερη περιοχή	63
3. ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΙΑΝΗΣ	<i>71</i>
3.1. Το ιστορικό ίδρυσης	71
3.2. Διοίκηση – Οργάνωση	74
3.3. Αποστολή και στόχοι – Πολιτική διαχείρισης	75
3.4. Το κτήριο	78
3.5. Η έκθεση	80
3.6. Επικοινωνιακή Πολιτική του Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής	94

3.7.	Αποτίμηση Δυνατοτήτων και Αδυναμιών	99
3.7.1.	Ανάλυση SWOT	99
3.7.1.1.	Δυνατότητες – Αδυναμίες	99
3.7.1.2.	Ευκαιρίες - Απειλές	103
3.7.2.	Ανάλυση PEST	109
4.	ΕΡΕΥΝΑ ΚΟΙΝΗΣ ΓΝΩΜΗΣ	113
4.1.	Στόχοι και υποθέσεις της έρευνας	114
4.2.	Ερευνητικός Σχεδιασμός και εργαλεία	114
4.2.1.	Χρόνος και τόπος διεξαγωγής της έρευνας	116
4.2.2.	Η δομή του ερωτηματολογίου	117
4.3.	Ποσοτική μέθοδος	119
4.3.1.	Ανάλυση δεδομένων	119
4.3.2.	Σύνθεση δεδομένων	155
4.4.	Ποιοτική μέθοδος	172
4.5.	Βασικά συμπεράσματα ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας	176
5.	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	181
5.1.	Προσδοκίες (βιώσιμης) ανάπτυξης	182
5.2.	Η ανάγκη βελτίωσης της εικόνας του Μουσείου - Επιδιώκοντας την αξία - Μεταβάλλοντας την εικόνα	188
5.3.	Η Μουσειολογία ως «συνήγορος» της κοινωνίας: Προτάσεις και Προοπτικές	193
5.3.1.	Στον άξονα της ανανέωσης της μόνιμης έκθεσης Μουσείου	194
5.3.2.	Στον άξονα της ανάδειξης της εκπαιδευτικής διάστασης του Μουσείου	202
5.3.3.	Στον άξονα της αναβάθμισης της τεχνολογικής του υποδομής	207
5.3.4.	Στον άξονα της διαμόρφωσης δεσμών με την τοπική κοινωνία	209
5.3.4.1.	Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά στο Μουσείο	212
5.3.4.2.	Προγράμματα ανάκλησης μνήμης στο Μουσείο	215
5.3.4.3.	Προγράμματα εκτός των τειχών του Μουσείου	216
5.3.4.4.	Συνεργασίες και συνέργειες:	217
5.3.4.5.	Άλλες Δράσεις – Εκδηλώσεις	219
5.4.	Ημερολόγιο δράσεων	221
5.5.	Πρόταση Εκπαιδευτικής Δράσης	224
ΕΠΙΛΟΓΟΣ		238
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		242
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ		260
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΕΙΚΟΝΕΣ	260
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2	265

ΠΙΝΑΚΕΣ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Πίνακας 1. Η σημασία των πολιτιστικών μνημείων της περιοχής.....	119
Πίνακας 2. Διάγραμμα 1. Η σημασία των πολιτιστικών μνημείων της περιοχής.....	120
Πίνακας 3. Η σημασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς για τους κατοίκους.....	121
Πίνακας 4. Διάγραμμα 2. Η αξία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς για τους κατοίκους.....	122
Πίνακας 5. Διάγραμμα 3. Το σημαντικότερο στοιχείο της Αιανής.....	123
Πίνακας 6. Συνειρμικές συνδέσεις με το Α.Μ.ΑΙ.....	124
Πίνακας 7. Διάγραμμα 4. Επισκέφτηκαν το Α.Μ.ΑΙ. τουλάχιστον μία φορά στη ζωή τους.....	125
Πίνακας 8. Συχνότητα επίσκεψης κατά τον τελευταίο χρόνο.....	126
Πίνακας 9. Διάγραμμα 5. Πλαίσιο τελευταίας επίσκεψης.....	127
Πίνακας 10. Πλαίσιο τελευταίας επίσκεψης.....	127
Πίνακας 11. Βασικός λόγος της τελευταίας επίσκεψης.....	128
Πίνακας 12. Τι έκανε θετική εντύπωση στους επισκέπτες κατά την επίσκεψή τους στο Α.Μ.ΑΙ.....	130
Πίνακας 13. Τι έκανε αρνητική εντύπωση στους επισκέπτες κατά την επίσκεψή τους στο Α.Μ.ΑΙ.....	131
Πίνακας 14. Διάγραμμα 6. Ποσοστά ενημέρωσης των κατοίκων για τις δράσεις του Α.Μ.ΑΙ.....	132
Πίνακας 15. Πηγές πληροφόρησης για τις δράσεις του Α.Μ.ΑΙ.....	132
Πίνακας 16. Διάγραμμα 7. Πηγές πληροφόρησης των δράσεων του Α.Μ.ΑΙ.....	133
Πίνακας 17. Απόψεις των κατοίκων σχετικά με το Α.Μ.ΑΙ.....	134
Πίνακας 18. Διάγραμμα 8. Σημασία του Α.Μ.ΑΙ για την ανάπτυξη της περιοχής.....	136
Πίνακας 19. Καθολική συμφωνία των κατοίκων για το αν το Α.Μ.ΑΙ μπορεί να προσφέρει στην τοπική κοινωνία.....	136
Πίνακας 20. Διάγραμμα 9. Τρόποι με τους οποίους το Α.Μ.ΑΙ. μπορεί να συμβάλει στην τοπική ανάπτυξη.....	137
Πίνακας 21. Αξιολόγηση των πιθανών δράσεων του Α.Μ.ΑΙ.....	138
Πίνακας 22. Διάγραμμα 10. Πρόθεση εθελοντικής προσφοράς των ερωτηθέντων στις δράσεις του Α.Μ.ΑΙ.....	140
Πίνακας 23. Εκδηλώσεις στις οποίες οι ερωτηθέντες επιθυμούν να λάβουν μέρος.....	141
Πίνακας 24. Πού αποδίδουν οι ερωτηθέντες την άρνησή τους να συμμετέχουν εθελοντικά στις εκδηλώσεις του ΑΜΑΙ.....	142
Πίνακας 25. Τι πιστεύουν οι ερωτηθέντες για τα Μουσεία γενικά.....	142
Πίνακας 26. Διάγραμμα 11. Οι κάτοικοι πιστεύουν ότι η τοπική κοινωνία στηρίζει ή όχι το έργο του Α.Μ.ΑΙ.;.....	143
Πίνακας 27. Λόγοι μη στήριξης του Α.Μ.ΑΙ. από τους κατοίκους, που αποδίδουν την ευθύνη στο Μουσείο.....	145
Πίνακας 28. Λόγοι μη στήριξης του ΑΜΑΙ από τους κατοίκους που αποδίδουν την ευθύνη στην κοινωνία.....	145
Πίνακας 29. Ομαδοποίηση των προτάσεων των κατοίκων για τη βελτίωση των υπηρεσιών του Μουσείου προς αυτούς.....	146
Πίνακας 30. Χώροι πολιτισμού της Ελλάδας που επισκέφτηκαν τον τελευταίο χρόνο οι ερωτηθέντες.....	147
Πίνακας 31. Διάγραμμα 12. Επίσκεψη σε Μουσεία του εξωτερικού τον τελευταίο χρόνο.....	148
Πίνακας 32. Μουσεία του εξωτερικού που επισκέφτηκαν κατά τον τελευταίο χρόνο οι ερωτηθέντες.....	149
Πίνακας 33. Διάγραμμα 13. Η συμμετοχή στην έρευνα ανά φύλο.....	150
Πίνακας 34. Διάγραμμα 14. Ηλικιακή ομάδα των συμμετεχόντων.....	150

Πίνακας 35. Διάγραμμα 15. Μέσος όρος ηλικίας των συμμετεχόντων στην έρευνα.....	151
Πίνακας 36. Διάγραμμα 16. Οι συμμετέχοντες ανά εκπαιδευτική βαθμίδα.....	151
Πίνακας 37. Οι συμμετέχοντες ανά εκπαιδευτική βαθμίδα.....	152
Πίνακας 38. Η επαγγελματική κατάσταση των ερωτηθέντων.....	152
Πίνακας 39. Διάγραμμα 17. Η επαγγελματική κατάσταση των ερωτηθέντων.....	153
Πίνακας 40. Διάγραμμα 18. Ποσοστό του δείγματος που το ίδιο ή μέλος της οικογένειάς του εργάζεται στο Μουσείο.....	154
Πίνακας 41. Διάγραμμα 19. Ποσοστό μόνιμων κατοίκων.....	154
Πίνακας 42. Διάγραμμα 20. Αριθμός επισκέψεων τον τελευταίο χρόνο.....	159
Πίνακας 43. Διάγραμμα 21. Πλαίσιο τελευταίας επίσκεψης.....	160
Πίνακας 44. Διάγραμμα 22. Αντιλήψεις των συμμετεχόντων για τα Μουσεία.....	161
Πίνακας 45. Διάγραμμα 23. Βασικός λόγος τελευταίας επίσκεψης.....	163
Πίνακας 46. Διάγραμμα 24. Τι έκανε εντύπωση στους επισκέπτες του Α.Μ.ΑΙ.....	164
Πίνακας 47. Διάγραμμα 25. Τι έκανε αρνητική εντύπωση στους επισκέπτες του Α.Α.ΑΙ.....	165
Πίνακας 48. Διάγραμμα 26. Συγκριτική απεικόνιση αξιολογήσεων των συμμετεχόντων.....	166
Πίνακας 49. Οι σημαντικότερες δράσεις κατά την άποψη των ερωτηθέντων.....	168
Πίνακας 50. Βασικά συμπεράσματα της έρευνας κοινής γνώμης.....	180

EIKONES

Εικόνα 1 Χάρτης με τα σημεία ενδιαφέροντος της Αιανής.....	53
Εικόνα 2 Χάρτης ευρύτερης περιοχής της Κοζάνης.....	63
Εικόνα 3 Κάτοψη Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής.....	82

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η νέα οπτική στην επιστήμη της μουσειολογίας επαναπροσδιορίζει τη φιλοσοφική ταυτότητα του Μουσείου επικεντρώνοντας στον άνθρωπο και υιοθετώντας ως κύρια επιστημονική θέση την αντίληψη ότι για κάθε έκθεμα υπάρχουν αναρίθμητες ερμηνευτικές προσεγγίσεις. Αντιτίθεται κριτικά στον παραδοσιακό ρόλο και λειτουργίες του Μουσείου δίνοντας προτεραιότητα στην επικοινωνία των αντικειμένων με νοήματα, ιδέες και ιστορίες, ενώ ταυτόχρονα επιχειρεί να εδραιώσει τη φροντίδα για το κοινό, την εξωστρέφεια, τις νέες τεχνολογίες και τους νέους τρόπους επικοινωνίας. Οραματίζεται το Μουσείο ως χώρο δημιουργίας γνώσης, προώθησης της συνεργασίας με τις κοινότητες και παράγοντα κοινωνικής αλλαγής και ανάπτυξης.

Μέσα σε αυτό το νέο πλαίσιο αναφοράς, επιχειρείται η προσέγγιση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν τα υπαγόμενα σε Εφορείες Μουσεία και ιδιαίτερα εκείνα που βρίσκονται στο παρασκήνιο της μουσειακής σκηνής και δεν απολαμβάνουν την αίγλη όσων αποτελούν δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς. Ως μελέτη περίπτωσης, ένα δημόσιο Μουσείο της ελληνικής περιφέρειας, το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής που υπάγεται διοικητικά στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Κοζάνης, μία περιφερειακή Υπηρεσία της Γενικής Διεύθυνσης Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού και αποτελεί την έδρα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Κοζάνης.¹ Συνιστά λοιπόν μία περιφερειακή δομή διαχείρισης πολιτιστικού αποθέματος, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας που βρίσκεται στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, μία γεωγραφικά απομακρυσμένη περιοχή της ελληνικής επικράτειας. Είναι μία από τις μικρότερες πληθυσμιακά και η μοναδική ελληνική περιφέρεια που δε βρέχεται από θάλασσα, αποτελώντας συνακόλουθα τον λιγότερο

¹ Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού Π.Δ. 106/2014, άρθρο 18, παρ. 1. κθ)

ελκυστικό προορισμό στο σύνολο της χώρας.² Η οικονομική κρίση που πλήττει την Ελλάδα, μετά το 2008, έχει οδηγήσει την περιοχή σε σημαντική ύφεση επηρεάζοντας αρνητικά την απασχόληση και το δημογραφικό της προφίλ.³

Η απόφαση ίδρυσης του Μουσείου και η χωροθέτησή του στην Αιανή, μία μικρή κωμόπολη της Κοζάνης, δεν καθορίστηκε από κάποιον κεντρικό σχεδιασμό, βασισμένο σε μελέτες σκοπιμότητας και βιωσιμότητας, αλλά ήταν απότοκος των έντονων και συντονισμένων πιέσεων της τοπικής κοινωνίας, των τοπικών αρχών και της τοπικής Αρχαιολογικής Υπηρεσίας για τη δημιουργία ενός μεγαλύτερου, σύγχρονου Μουσείου που θα εξυπηρετούσε την ανάγκη στέγασης των πλούσιων αρχαιοτήτων που έφεραν στο φως οι συστηματικές ανασκαφές που πραγματοποιούνταν στην περιοχή.⁴ Η ίδρυση της πρώτης Συλλογής στη δεκαετία του 1960 ενίσχυε την πνευματική και πολιτισμική σύνδεση της Μακεδονίας με την υπόλοιπη Ελλάδα. Η δημιουργία ενός σύγχρονου Μουσείου ίσως εξέφρασε, ως έναν βαθμό, την πολιτική πρόθεση αξιοποίησης των αρχαιολογικών ευρημάτων της περιοχής στην, και τότε επίκαιρη,⁵ διαμάχη για το όνομα της ΠΓΔΜ (Χαμηλάκης, 2012, p. 191).

Ποιες προκλήσεις αντιμετωπίζει λοιπόν στην αυγή του 21^{ου} αι. ένα αρχαιολογικό Μουσείο που βρίσκεται στα βόρεια σύνορα του κράτους, που δεν αποτελεί αναγνωρίσιμο προορισμό ούτε καν σε εθνικό επίπεδο; Πώς διασφαλίζει την οικονομική βιωσιμότητά του σε συνθήκες οικονομικής κρίσης, αλλά και στο πλαίσιο ενός νέου μοντέλου διαχείρισης που ορίζεται από τους κανόνες της αγοράς και του νεοφιλελευθερισμού με σύνθημα την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα στην οικονομία (Βουδούρη, 2014); Πώς μπορεί

² <http://www.pepdym.gr/upload/oxe/3.pdf>

³ Με την ανεργία να αγγίζει το 31,3 % το 2016, επιφέροντας σημαντική μείωση του πληθυσμού (την περίοδο 2001 – 2011 έφτασε το 8,56%) καταλαμβάνει την αρνητική πρωτιά στα ποσοστά της ανεργίας μεταξύ των υπολοίπων περιφερειών της Ελλάδας.

⁴ Από το 1983

⁵ Αρχές δεκαετίας 1990

να επιτελέσει τον κοινωνικό του ρόλο χωρίς παράλληλα να υποβαθμίσει τις παραδοσιακές του λειτουργίες;

Για την ικανοποίηση των ερευνητικών στόχων της εν λόγω εργασίας διεξήχθη μελέτη της σχετικής ελληνικής και ξένης βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας, επιτόπια έρευνα στον εκθεσιακό χώρο καθώς και αξιοποίηση των αρχαιολογικών οδηγών και εντύπων του Μουσείου. Η έρευνα στη Βιβλιοθήκη της Κοζάνης για την αναζήτηση αρχειακού και ιστορικού υλικού της περιοχής δεν ήταν εφικτή, λόγω της μετεγκατάστασής της σε νέο κτήριο. Το κενό αυτό συμπληρώθηκε, εν μέρει, από την έρευνα στη βιβλιοθήκη του Μουσείου και από την αναζήτηση τεκμηρίων στον τοπικό τύπο και σε ηλεκτρονικές πηγές. Για την εξέταση της στάσης και των αντιλήψεων της τοπικής κοινωνίας απέναντι στο Μουσείο σχεδιάστηκε ερωτηματολόγιο και πραγματοποιήθηκε δια ζώσης έρευνα σε εμπειρικό δείγμα του τοπικού πληθυσμού, αλλά και συνεντεύξεις σε επιλεγμένους εκπροσώπους φορέων.⁶

Πιο αναλυτικά, η εργασία δομείται σε πέντε κεφάλαια, εκ των οποίων το πρώτο διαπραγματεύεται, μέσω της επισκόπησης της ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας, τον κοινωνικό ρόλο του σύγχρονου Μουσείου και τους τρόπους με τους οποίους επιτελείται αυτός από τους μουσειακούς οργανισμούς. Επιχειρείται επίσης να εντοπιστούν οι ιδιαιτερότητες των περιφερειακών πολιτισμικών αποθεμάτων και οι περίπλοκες συνιστώσες των περιφερειακών Μουσείων με τις τοπικές κοινωνίες, οικονομίες και ταυτότητες. Αναζητούνται οι απειλές και οι ευκαιρίες των περιφερειακών κυρίως Μουσείων και επισημαίνεται η σύνδεση των Μουσείων με τη βιώσιμη ανάπτυξη, ενώ

⁶ Δυστυχώς, στην εργασία αυτή δε φιλοξενείται η θέση του ίδιου του Μουσείου, αφού η Διευθύντρια του, επικαλούμενη φόρτο εργασίας, αρνήθηκε αφενός να απαντήσει η ίδια στα ερωτήματα, αφετέρου να μιλήσει κάποιος άλλος στη θέση της καθώς, όπως αναφέρεται και στο απαντητικό της αίτησής μου έγγραφο «δεν υπηρετεί στην Υπηρεσία μας κάποιος υπάλληλος αρμόδιος για θέματα μουσειολογίας, προκειμένου να απαντήσει στα ερωτήματά σας». Το κενό αυτό θεωρώ ότι καλύφθηκε από συνεντεύξεις με την προηγούμενη Διευθύντρια του Μουσείου (κ. Καραμήτρου – Μεντεσίδη Γεωργία).

περιγράφονται οι προσπάθειες που καταβάλλονται για τη βιωσιμότητα τους και τη σύνδεση τους με την κοινωνία.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, με την αξιοποίηση βιβλιογραφικών πηγών, αρχαιολογικών οδηγιών και καταλόγων, υλικού από τον τοπικό τύπο και το διαδίκτυο αλλά και προσωπικών βιωμάτων, επιχειρείται μία σύντομη χαρτογράφηση της ευρύτερης περιοχής, όπου ιδρύθηκε το υπό μελέτη Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής (Α.Μ.ΑΙ.). Ερευνάται το ευρύτερο γεωγραφικό, οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον της Κοζάνης, αλλά κυρίως το σύνολο των υλικών και πνευματικών προϊόντων της κοινωνίας της Αιανής που παράγονται στο πλαίσιο της διαλεκτικής σχέσης ανθρώπου – περιβάλλοντος τόσο στη συγχρονική, όσο και στη διαχρονική της διάσταση. Η περιήγηση στη σχέση αυτή εκκινεί από την τοπογραφία και την ιστορία, ώστε να τοποθετηθεί το στίγμα της Αιανής και των κατοίκων της στον χάρτη και στην ιστορική αφήγηση. Ανιχνεύεται στα σημάδια που άφησαν οι άνθρωποι στο φυσικό ανάγλυφο, αλλά και στον σημερινό πολιτισμό και την ιδιοσυγκρασία των κατοίκων.

Το τρίτο κεφάλαιο αφιερώνεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής. Η μελέτη της ιστορίας του, της λειτουργίας του, του κτηρίου, των συλλογών του, του εκθεσιακού και ερμηνευτικού σχεδιασμού του, της επικοινωνιακής του πολιτικής, των δυνατών και αδύνατων σημείων του, αποτελεί σημαντικό ερευνητικό πεδίο της παρούσας έρευνας και απαραίτητη προϋπόθεση για τη διατύπωση προτάσεων προσαρμοσμένων στις ιδιαιτερότητες αυτού του οργανισμού.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η έρευνα κοινής γνώμης που έλαβε χώρα από τον Ιούνιο έως τον Οκτώβρη του 2017, στην Αιανή. Για τη διεξαγωγή της χρησιμοποιήθηκαν γραπτά ερωτηματολόγια με στόχο τη διερεύνηση της σχέσης του Α.Μ.ΑΙ. με την τοπική κοινωνία, μέσα από την αναζήτηση των προθέσεων, των προτιμήσεων και των αντιλήψεων των πολιτών της Αιανής για το Μουσείο τους και το πολιτιστικό τους κεφάλαιο γενικότερα. Στο πλαίσιο αυτό, θεωρήθηκε απαραίτητο να ανιχνευτούν οι παράγοντες εκείνοι που

προσδιορίζουν τα ποιοτικά χαρακτηριστικά αυτής της σχέσης, με απώτερο στόχο να αξιοποιηθούν, προκειμένου να διατυπωθούν προτάσεις για τον επαναπροσδιορισμό αυτής της σχέσης. Ενισχυτικά, προς αυτήν την κατεύθυνση, η έρευνα επιθυμεί να καταγράψει την τάση των ενδιαφερόντων της τοπικής κοινότητας για τις δραστηριότητες του Μουσείου, αλλά και για ευρύτερες εκφάνσεις της πολιτιστικής κληρονομιάς και να αναδείξει κατευθύνσεις, μεθόδους και πρακτικές που μπορούν να αξιοποιηθούν από το Μουσείο, προς την κατεύθυνση άρσης των παραγόντων εκείνων που δυσχεραίνουν την επαφή του με τους ανθρώπους του άμεσου περιβάλλοντός του.

Το τελευταίο κεφάλαιο αφορά στις προτάσεις που σε μεγάλο βαθμό στηρίχτηκαν στα συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα κοινής γνώμης. Η φιλοσοφία τους στοχεύει στη λειτουργία του Μουσείου ως εργαλείου ολιστικής ανάπτυξης και υποστηρίζει την τοπική ανάπτυξη με πιο βιώσιμο τρόπο και μακροπρόθεσμες προοπτικές, ενώ παράλληλα αναπτύσσεται σε δύο βασικούς, αλλά αλληλένδετους και με πολλές διαστάσεις και παραμέτρους, άξονες: στην αυτοθεώρηση και ερμηνευτική προσέγγιση του ίδιου του Μουσείου και των συλλογών του, αλλά κυρίως στην ενσωμάτωση, στην ενεργοποίηση και συμμετοχικότητα της κοινωνίας. Τέλος, επιλέγεται και αναλύεται σε βάθος μία δράση η οποία σχεδιάζεται μόνο επί χάρτου. Δυστυχώς, δεν προσδοκάται η αξιοποίησή της από το Μουσείο, τουλάχιστον προς το παρόν. Ωστόσο, ο Πολιτιστικός Σύλλογος, διά του προέδρου του,⁷ εξέφρασε την πρόθεσή του να αναλάβει την πρωτοβουλία της υλοποίησής της.

⁷ κ. Γ. Αθ. Μητσιαάκος

1. ΜΟΥΣΕΙΑ στον 21ο ΑΙΩΝΑ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Το Μουσείο είναι ένας ζωντανός οργανισμός, ένα ίδρυμα συνεχώς εξελισσόμενο μέσα στον χρόνο. Ανταποκρίνεται κάθε φορά στις συνθήκες και τις επιταγές που επιβάλλονται από τις ιστορικές, κοινωνικές και πολιτικές περιστάσεις της εποχής (Pearce, 1999, p. 47). Οι μεταλλασσόμενες αντιλήψεις για τον ρόλο και τις προοπτικές του Μουσείου είναι σε άμεσο διάλογο και συνάρτηση με την ίδια την κοινωνία μέσα στην οποία αυτό δραστηριοποιείται και αναπτύσσεται. Εν τούτοις, κάθε Μουσείο αναπτύσσει διαφορετικές κατευθύνσεις και ρυθμούς, ανάλογα και με την «ιδιοσυγκρασία», την ιστορία του, τις συλλογές του και το γεωγραφικό του πλαίσιο.

Τα Μουσεία, οι αποστολές τους, οι πολιτικές, οι κοινωνικές τους ευθύνες και οι τρόποι δέσμευσής τους στις κοινότητες βρίσκονται σε μία συνεχή διαδικασία μετασχηματισμού ανταποκρινόμενη στις κοινωνικές και οικονομικές επιταγές σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο (Kelly, 2006, p. 1). Τα τελευταία χρόνια, τα Μουσεία δέχονται πιέσεις από τις κοινωνικές, πολιτικές, τεχνολογικές και οικονομικές προκλήσεις που μετασχηματίζουν γοργά τη σύγχρονη κοινωνία. Σε αυτό το περιβάλλον, Μουσεία και επαγγελματίες υπόκεινται σε πιέσεις για επαναπροσδιορισμό του ρόλου τους, της θεσμικής τους υπόστασης, των αξιών και των στρατηγικών τους προτεραιοτήτων (Μούλιου, 2014, p. 79). Σε έναν κόσμο που αλλάζει και κινείται με ταχύτατους ρυθμούς απαιτείται, από την πλευρά των Μουσείων, διαρκής εγρήγορση και προσαρμογή στις αλλαγές και τις νέες συνθήκες. Η ταχύτητα και ο βαθμός της ανταπόκρισης του κάθε μουσειακού οργανισμού στις σύγχρονες προκλήσεις, εξαρτάται από μία σύνθεση παραγόντων που αλληλεπιδρούν διαμορφώνοντας το τελικό αποτέλεσμα. Παρακάτω επιχειρείται η προσέγγιση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν τα Μουσεία, με εστίαση στα υπαγόμενα σε Εφορείες Μουσεία και ιδιαίτερα σε εκείνα που βρίσκονται στο

παρασκήνιο της μουσειακής σκηνής και δεν απολαμβάνουν την αίγλη όσων αποτελούν δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς.

1.1. Ο κοινωνικός ρόλος των σύγχρονων Μουσείων

Ο κοινωνικός ρόλος των Μουσείων βρίσκεται τα τελευταία χρόνια στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της παγκόσμιας μουσειακής κοινότητας. Παρά το γεγονός ότι ο ρόλος αυτός απασχολούσε τους ανθρώπους των Μουσείων από τις αρχές του 20ου αιώνα, μόλις το 2015 αποτυπώθηκε από την UNESCO σε θεσμικό κείμενο, ως μία αξία και υποχρέωση των Μουσείων (Μούλιου, 2017).

Ο ρόλος αυτός αναφέρεται στη δυνατότητα των μουσειακών οργανισμών να υπηρετούν την κοινωνία στην οποία ανήκουν, να συμβάλουν στη δημιουργία της γνώσης, να επηρεάζουν νοοτροπίες, αντιλήψεις και συμπεριφορές, να δημιουργούν και να ενισχύουν δεσμούς μεταξύ των ανθρώπων, να ενεργοποιούν μηχανισμούς κοινωνικής δράσης και κοινωνικής αλλαγής, όχι ως μία προαιρετική ή συμπληρωματική υπηρεσία αλλά ως δομικό πυλώνα της λειτουργίας τους (Silverman, 2010, p. 13).

Η μετατόπιση του κέντρου βάρους από το Μουσείο ως οργανισμό, τα αντικείμενα και τις πληροφορίες που αυτά μεταφέρουν, στον ίδιο τον επισκέπτη αποτελεί ένα σημαντικό βήμα (Νάκου, 2009, p. 23) και σχετίζεται με τη συνειδητοποίηση του κοινωνικού ρόλου και της κοινωνικής αποστολής του Μουσείου και τη συνεπαγόμενη δόμηση ανθρωποκεντρικών Μουσείων (Γκαζή, 2004, p. 4), που, σ' έναν κόσμο που μετασχηματίζεται, καλούνται να ενθαρρύνουν σχέσεις μεταξύ διαφορετικών γενεών και πολιτισμών, να αναθεωρήσουν τους παραδοσιακούς τρόπους ερμηνευτικής προσέγγισης των συλλογών, με κύριο μέλημα την ενεργή συμμετοχή στη μουσειακή εμπειρία (Μούλιου, 2014, p. 79). Οφείλουν να αγκαλιάζουν τη διαφορετικότητα και να προσφέρουν πεδίο ανάπτυξης ενός ουσιαστικού διαλόγου, εμπλέκοντας όλα τα μέλη, συμπεριλαμβανομένων των μειονοτήτων και των

περιθωριοποιημένων ομάδων (Μπούνια, 2015, pp. 4-5), αντιπαλεύοντας τις διακρίσεις, τον ρατσισμό, τις ανισότητες και την κοινωνική αδικία.

Ο εκδημοκρατισμός της γνώσης από τη μία και τα ζητήματα ταυτότητας από την άλλη, συναποτελούν έναν από τους βασικούς άξονες της κοινωνικής χρησιμότητας του Μουσείου (Γκότσης, 2011). Τα Μουσεία αποτελούσαν πάντοτε χώρους δόμησης ταυτοτήτων, έχουν τη δύναμη να κατασκευάσουν, να αγνοήσουν ή να ενισχύσουν την ταυτότητα της κοινότητας, αποτελούν πάντα χώρους κατάλληλους της καλλιέργειας του αισθήματος του «ανήκειν» (Watson, 2007, p. 18).

Τα σύγχρονα Μουσεία συνεισφέρουν στη δημιουργία μίας πιο ισορροπημένης, υγιούς, ευτυχημένης (Μούλιου, 2014) και άρα βιώσιμης κοινωνίας για τους πολίτες. Μία κοινωνία βιώσιμη είναι μία κοινωνία που ενεργεί διαφυλάσσοντας τους φυσικούς πόρους για τις επόμενες γενιές, παράλληλα όμως υιοθετεί ένα νέο κοινωνικό και οικονομικό μοντέλο που βασίζεται στη συνεργατικότητα, στις ηθικές αξίες και τον άνθρωπο. Και ενώ για πολλά χρόνια τα Μουσεία ήταν ικανά να δικαιολογούν την ύπαρξή τους με αποστολή την «Συλλογή, διατήρηση και ερμηνεία» σήμερα είναι απαραίτητο να μετατοπίσουν το κύριο μέλημά τους και να οραματιστούν την ενσωμάτωση των αναγκών της κοινότητας διατηρώντας ανοιχτούς διαύλους επικοινωνίας μαζί της, ανταποκρινόμενα στις σύγχρονες προκλήσεις (Skramstad & Skramstad, 2012, p. 60). Δημιουργούν χώρους επαφής και διαλόγου μέσα στην κοινωνία πάνω σε φλέγοντα σύγχρονα ζητήματα, όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ανεργία, η μετανάστευση, η κοινωνική δικαιοσύνη, η φτώχεια, η περιβαλλοντική υποβάθμιση κ.ά. Το Μουσείο επαναπροσδιορίζει τον εαυτό ως ένα κέντρο υποστήριξης της κοινότητας μέσα από την επίτευξη κοινών στόχων, ως ένας από τους λίγους εναπομείναντες ασφαλείς δημόσιους χώρους, όπου οι κοινότητες μπορούν να αντιπαρατεθούν, με διάλογο και ανταλλαγή ιδεών (Weil, 1997, p. 260).

Η συνεργασία με την κοινότητα αποτελεί μέσο προσέγγισης νέων ομάδων κοινού, οικοδόμησης εμπιστοσύνης προς το Μουσείο, εκ νέου εδραίωσης του ρόλου του Μουσείου στη σύγχρονη κοινωνία και οδηγεί στον εκδημοκρατισμό του (καινούργιες φωνές, ιστορίες και πρόσωπα) που θέτει σε αμφισβήτηση τους επιμελητές και το προσωπικό του Μουσείου. Πλέον δεν τίθεται λόγος περί Μουσείων για τα αντικείμενα, ούτε λόγος περί Μουσείων για το κοινό, αλλά περί Μουσείων που λειτουργούν μαζί με τους επισκέπτες τους (Simon, 2010). Η έννοια της συν-δημιουργίας (περιεχομένου, προγραμμάτων, ερμηνείας), από τα πρώτα στάδια σύλληψης της ιδέας μέχρι και την υλοποίησή της, αρχίζει να γίνεται οικεία σε μουσειακού οργανισμούς σηματοδοτώντας αλλαγές που φέρνουν το Μουσείο ακόμα πιο κοντά στην κοινωνία (Μπούνια, 2015α, pp. 129-131).

Κατά καιρούς έχουν χρησιμοποιηθεί διάφοροι επιθετικοί και μεταφορικοί προσδιορισμοί σε μία προσπάθεια αποτύπωσης των νέων ρόλων, λειτουργιών και σχέσεων του Μουσείου με την κοινωνία: «Μουσείο Εργαστήρι», «Μουσείο Ζώνη Επαφής», «Μουσείο Αγορά», «Μετα – μοντέρνο», «Νέο», «Ιδεο-κεντρικό», «Ανθρωποκεντρικό», «Ανοιχτό», «Κοινοτικό», «Πολυμήχανο», «Μεταλλασσόμενο» και θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν πιθανότατα και πλείστοι άλλοι. Όπως και να το ονομάσει κανείς, το Μουσείο είναι ένας οργανισμός με ενισχυμένο κοινωνικό ρόλο που συνεισφέρει δυναμικά, όχι μόνο στην εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά και στη διαμόρφωση δημοκρατικών και προσοδευτικών κοινωνιών (Μούλιου, 2005, p. 11), ενώ η συμμετοχικότητα, η προσαρμοστικότητα, η ευρηματικότητα, η δημιουργικότητα, η συμμετοχική δημοκρατία, η κοινωνική δικαιοσύνη και η ενσυναίσθηση αποδίδουν τις διευρυμένες ιδιότητες και τους σύνθετους ρόλους των Μουσείων (Μούλιου, 2014, p. 23).

Η κοινωνική αξία των Μουσείων μπορεί να διακριθεί σε πέντε κατηγορίες:⁸

1. Την αξία της συλλογής, που συνδέεται με τις συλλογές των Μουσείων τη διαχείριση, την έκθεση και την ανάδειξη, με καινοτόμο τρόπο, των ιστοριών που αφηγούνται τα μουσειακά αντικείμενα καθώς ενσαρκώνουν την ιστορία και ταυτότητα του τόπου.
2. Τη συνεκτική αξία, που αναφέρεται στο Μουσείο ως «χώρο και πλατφόρμα συναντήσεων για το παρόν, το παρελθόν και το μέλλον». Τα Μουσεία χρησιμεύουν ως δίκτυο και διαμεσολαβητές μεταξύ διαφόρων κοινωνικών ομάδων, ενισχύοντας την κοινωνική αρμονία και συνοχή, και ως χώροι για δημόσια συζήτηση επίκαιρων ζητημάτων που αφορούν την κοινωνία. Επισημάνει τη δυνατότητα των μουσειακών συλλογών να δημιουργούν ουσιαστικούς δεσμούς με άλλους πολιτιστικούς οργανισμούς με την κοινωνία στο σύνολό της, προς όφελος της οποίας οφείλουν να λειτουργούν.
3. Την εκπαιδευτική αξία, καθώς τα Μουσεία αποτελούν κατεξοχήν περιβάλλοντα οικειοθελούς μάθησης.
4. Την αισθητική αξία, που αναφέρεται στην απόλαυση που βιώνουν οι επισκέπτες από την εμπειρία της επίσκεψης και την επαφή τους με τα έργα τέχνης σε ένα ιδανικό περιβάλλον για την προσωπική ανάπτυξη και εκπλήρωση.
5. Την οικονομική αξία που περιλαμβάνει τα οικονομικά οφέλη που προσφέρει η ύπαρξη και η λειτουργία ενός Μουσείου, τόσο σε επίπεδο μικρο-οικονομίας (από τις εισπράξεις του έως τη δημιουργία θέσεων εργασίας), όσο και σε επίπεδο μακρο-οικονομίας (από την τουριστική ανάπτυξη μέχρι την αστική αναγέννηση και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στην περιοχή).

⁸ Σύμφωνα με έρευνα του 2011 της Ένωσης Μουσείων της Ολλανδίας. Ανακτήθηκε 5-3-2018 https://www.museumvereniging.nl/media/nmv_more_than_worth_it.pdf

Κάθε μορφή πολιτιστικής δραστηριότητας που έχει θετικό κοινωνικό αντίκτυπο και βελτιώνει τη ζωή των ανθρώπων ενισχύει την κοινωνική αξία του Μουσείου. Κάθε Μουσείο, είτε αυτό βρίσκεται σε ένα αστικό κέντρο, είτε σε μία απομονωμένη περιοχή, είναι μοναδικό, έχει τη δική του ιδιαίτερη ταυτότητα και με την εφαρμογή ανάλογων πρακτικών ενδυναμώνει την κοινωνική του αξία και συνεισφορά. Ωστόσο, η ταχύτητα και βαθμός της ανταπόκρισης του κάθε μουσειακού οργανισμού στις σύγχρονες προκλήσεις, εξαρτάται από μία σύνθεση παραγόντων που αλληλεπιδρούν διαμορφώνοντας το τελικό αποτέλεσμα. Παρακάτω, επιχειρείται η ανίχνευση των παραγόντων εκείνων που επιδρούν κυρίως στη λειτουργία των περιφερειακών αρχαιολογικών Μουσείων.

1.2. Απειλές και Ευκαιρίες των Περιφερειακών (Αρχαιολογικών) Μουσείων

Σε μία προσπάθεια να εντοπιστούν οι κυριότερες αδυναμίες των περιφερειακών Μουσείων που δε διεκδικούν την πρωτοκαθεδρία σε ένα αστικό τοπίο, δεν μπορεί κανείς να αγνοήσει τους περιορισμούς που θέτει η γεωγραφική τους θέση. Απομακρυσμένα από τη θάλασσα, δε συνδέονται με το ισχύον τουριστικό μοντέλο, τοποθετημένα πλησίον μίας αραιοκατοικημένης κοινότητας με χαρακτηριστικά δημογραφικής παρακμής, εξ' ορισμού είναι καταδικασμένα σε χαμηλά ποσοστά επισκεψιμότητας. Εντούτοις, το περιβάλλον αυτό μπορεί να είναι ιδανικό για την ουσιαστικότερη σύνδεση των Μουσείων με τους ντόπιους, που εμφανίζουν εντονότερα αυξημένη την ανάγκη διατήρησης της τοπικής κληρονομιάς τους. Εξίσου, το περιβάλλον αυτό μπορεί να καθιστά ευκολότερο τον εντοπισμό και ανάδειξη της «ταυτότητας», των ιδιαίτερων βιωμένων χαρακτηριστικών ενός τόπου και τη διατύπωση ενός οράματος για αυτόν.

Επιπρόσθετα, δεδομένης της αλλαγής του μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης, οι αγροτικές περιοχές με τον πλούτο του φυσικού περιβάλλοντος, των παραδόσεων, της τεχνογνωσίας και των μνημείων που ενέχουν, προβάλλουν πλέον ως προνομιακές για την ανάπτυξη ενός

εναλλακτικού τουριστικού προγράμματος, όπου σημαντική παράμετρος είναι οι συνεργασίες και οι συμπράξεις με τους κοινωνικούς φορείς και την κοινωνία. Σε αρκετές περιπτώσεις, η διεκδίκηση της τοπικής αυτοδιοίκησης για όλο και μεγαλύτερο ρόλο στη λήψη αποφάσεων που επιδρούν στο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον μπορεί να έρθει αντιμέτωπη με την Αρχαιολογική Υπηρεσία που είναι υπεύθυνη για την διαχείριση, αξιοποίηση και προβολή των μνημείων που σε αρκετές περιπτώσεις έχει δεχτεί (σπανίως δικαιολογημένα) επικριτικά σχόλια⁹ για την ανάπτυξη ιδιοκτησιακής σχέσης με τα μνημεία και τη δημιουργία φραγμών μεταξύ αυτών και της κοινωνίας.

Σημαντικοί επίσης περιορισμοί απορρέουν από το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των δημόσιων επαρχιακών Μουσείων. Το κυρίαρχο οργανωτικό σχήμα τους είναι η εξάρτηση τους από τις τοπικές Εφορείες Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού, εντός των οποίων δεν έχουν διοικητική, αλλά ούτε και οικονομική αυτοτέλεια. Διευθυντής των περιφερειακών Μουσείων είναι το ίδιο πρόσωπο με τον επικεφαλής όλης της Εφορείας και η διαχείριση του Μουσείου αποτελεί μικρό μόνο μέρος των καθηκόντων του που, τις περισσότερες φορές, θεωρείται υποδεέστερο. Η έλλειψη διοικητικής και οικονομικής αυτοτέλειας των Μουσείων αποτελεί σημαντική παράμετρο αφού καθιστά χρονοβόρα τη διαδικασία λήψης αποφάσεων και ευνοεί τη γραφειοκρατία. Παράλληλα, το οργανωτικό αυτό σχήμα προκαλεί προβλήματα στην ορθολογική αξιοποίηση, του ούτως ή άλλως, περιορισμένου προσωπικού τους, με σημαντικές επιπτώσεις στη φυσιογνωμία, τη λειτουργία και το έργο των Μουσείων (Βουδούρη, 2003, pp. 341-344).

Και ενώ τα κονδύλια για τον πολιτισμό δεν ήταν ποτέ πλουσιοπάροχα, το αυστηρά κρατικά ελεγχόμενο περιβάλλον, η διαρκής και απρόσκοπτη χρηματοδότηση από το κράτος διαμόρφωσε συνθήκες οικονομικής ασφάλειας, οι οποίες συνέβαλαν στον εφησυχασμό

⁹ Για παράδειγμα <http://www.kathimerini.gr/809683/opinion/epikairothta/politikh/mnhmeia-ideolhyias> και <http://www.kathimerini.gr/817236/article/epikairothta/ellada/arxaiologia-kai-xorhgoi-diarkhs-estia-amhxanias>

και την απουσία πρωτοβουλιών, καινοτομιών και αλλαγών (Πούλιος & Τουλούπα, 2015, pp. 13-14). Ακόμη και στις περιπτώσεις εκείνες που δεν αντιμετωπίζουν θέματα υποβαθμισμένων κτηριακών υποδομών, επισημαίνεται η έλλειψη διαδραστικότητας και η παραγωγή μη καινοτόμων αρχαιολογικών αφηγήσεων, εξαιτίας περιορισμένων προϋπολογισμών ή και επιφυλάξεων των επιμελητών τους οι οποίοι παρουσιάζονται περισσότερο διστακτικοί στις αλλαγές σε εννοιολογικό και ερμηνευτικό επίπεδο (Μουλιού, 2008, p. 100).

Η ανεπαρκής διαχείριση αυτών των Μουσείων και η έλλειψη ορθής επικοινωνιακής διαχείρισης της εικόνας τους προς το κοινό φαίνεται πως είναι εξίσου καθοριστικές με την οικονομική δυσπραγία τους. Η αντιμετώπιση των προβλημάτων εισροής πόρων δε διευκολύνθηκε από τον χορηγικό νόμο 3525/2007 περί πολιτιστικής χορηγίας που στην πράξη αποδείχθηκε αναποτελεσματικός¹⁰(Ζούνης, 2015). Πολύ περισσότερο, για τα Μουσεία σε απομακρυσμένες περιοχές δε δόθηκε κανένα επιπλέον κίνητρο για την προσέλκυση δυνητικών χορηγών, στρέφοντας μονίμως τα Μουσεία σε επιλογές που παραδοσιακά ο χώρος έκφρασής τους, μάλλον αντιμάχεται παρά συνομιλεί με τον πολιτισμό.¹¹

Αντίθετα, η εφαρμογή της νομοθετικής ρύθμισης για την Αναγνώριση/Πιστοποίηση των Ελληνικών Μουσείων,¹² η έναρξη εφαρμογής της οποίας πραγματοποιήθηκε τελικά¹³ με καθυστέρηση πέντε ετών αναμένεται να αναβαθμίσει το μουσειακό τοπίο της επαρχίας και

¹⁰ Προβλήματα εντοπίζονται στην έλλειψη ουσιαστικών κινήτρων (φορολογικές απαλλαγές) για τους χορηγούς, καθώς το ποσό της φοροαπαλλαγής δεν μπορεί να υπερβαίνει το 10% του συνολικού φορολογούμενου εισοδήματος ή των καθαρών κερδών που προκύπτουν από τα βιβλία της επιχείρησης.

¹¹ Για παράδειγμα παρατηρείται το φαινόμενο χορηγοί των εκδηλώσεων των Μουσείων να είναι εταιρείες που παραδοσιακά βρίσκονται σε διαμάχη με την αρχαιολογική υπηρεσία πάνω σε θέματα εκτέλεσης αρχαιολογικών έργων.

¹² (Υ.Α.ΥΠΠΟΤ/ΓΔΑΠΚ/ΔΙΝΕΠΟΚ/Δ/93783/1682,ΦΕΚ2385/Β/26.10.2011)

¹³ Η Α' συνάντηση στις 18 Μαρτίου 2016 έλαβε χώρα στο Μουσείο Ακρόπολης (Γαρέζου & Γλύτση, 2016).

Η Β' ενημερωτική συνάντηση με τίτλο «Αναγνώριση Μουσείων: Ο λόγος στα Μουσεία για τα Μουσεία» πραγματοποιήθηκε στις 29/9/2017 στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.

να δημιουργήσει ευνοϊκό έδαφος για τη δημιουργία δικτύου συνεργαζόμενων Μουσείων για την ανάδειξη και διάχυση του πολιτιστικού αποθέματος της κάθε περιοχής, ενισχύοντας την κοινωνική συνοχή των συγκεκριμένων τοποθεσιών, συμβάλλοντας στη συγκρότηση της ταυτότητας τους και αποφέροντας οικονομικά οφέλη.

Συνολικά πάντως, μπορεί να διατυπωθεί ότι οι περισσότεροι περιορισμοί στη λειτουργία των Μουσείων, απομακρυσμένων ή μη, είναι δυνατόν να αρθούν από τη συγκρότηση εθνικής μουσειακής πολιτικής. Μίας μουσειακής πολιτικής που λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες του κάθε μουσειακού οργανισμού, τις περίπλοκες συνιστώσες των περιφερειακών Μουσείων με τις τοπικές κοινωνίες, οικονομίες και ταυτότητες, θα τα καθιστά περισσότερο βιώσιμα.

1.3. Μουσεία και βιώσιμη ανάπτυξη

Η αναγνώριση της διευρυμένης κοινωνικής συνιστώσας του πολιτισμού αποτυπώνεται στην τοποθέτηση του πολιτισμού στον πυρήνα των πολιτικών για βιώσιμη ανάπτυξη – οικονομική, περιβαλλοντική, κοινωνική – καθώς προσφέρει στις κοινωνίες, που ταλανίζονται από οικονομικά, μεταναστευτικά, περιβαλλοντικά, δημογραφικά προβλήματα, μία ολιστική, αναπτυξιακή και, παράλληλα, ανθρωπιστική θεώρηση. Η οικονομική κρίση των τελευταίων ετών αναμφισβήτητα σηματοδοτεί μία αλλαγή προοπτικής, με κύριους άξονες την οικολογική κρίση, την ανάδειξη του οικονομικού φιλελευθερισμού και τα ζητήματα που σχετίζονται με την αειφόρο ανάπτυξη (Tobelem, 2015, p. 315).

Τι σημαίνει όμως βιώσιμη ανάπτυξη και πώς σχετίζεται με τον πολιτισμό; Με τον ορισμό «βιώσιμη ανάπτυξη» νοείται «η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες» (United Nations, 1987, p. 49). Η έννοια της βιωσιμότητας είναι μία δυναμική διαδικασία που στηρίζεται σε τρεις πυλώνες που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους: περιβάλλον,

οικονομία και κοινωνία. Έχει ως βασικό στόχο την επιβίωση του ανθρώπου και, υπό το πρίσμα αυτό, είναι μία έννοια ανθρωποκεντρική. Καθώς παραδοσιακά μέσα και πρακτικές δεν μπορούν να επιλύσουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα τον 21^ο αιώνα, απαραίτητη προϋπόθεση για την αειφόρο ανάπτυξη αποτελεί η καινοτομία σε επίπεδο ιδεών, δράσεων, τεχνολογίας κτλ. (Γονιάδης, 2015, p. 13). Για μία υγιή και βιώσιμη κοινωνία όμως, για κοινωνική ισότητα, περιβαλλοντική συνείδηση και οικονομική επάρκεια είναι απαραίτητη και η πολιτισμική αειφορία που θεωρείται ως ο τέταρτος πυλώνας της αειφόρου ανάπτυξης (Hawkes, 2001, pp. 23-24).

Σε μία περίοδο αυξημένης ανησυχίας για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, τα Μουσεία υπάρχουν για να ενθαρρύνουν τις κοινότητες να εξετάσουν πώς να αλληλεπιδρούν και πώς να μεριμνούν για το περιβάλλον, ενώ παράλληλα αποδεικνύουν τις δικές τους βιώσιμες πρακτικές. Ένα Μουσείο μπορεί να εμβαθύνει περισσότερο στις κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις του περιβάλλοντος στην κοινότητά του και να προωθήσει τη γενικότερη ευημερία της,¹⁴ εφόσον το ίδιο επιδεικνύει μεγάλη αφοσίωση και σεβασμό στο περιβάλλον (αέρα, νερό, γη, φυσικούς πόρους, χλωρίδα, πανίδα, οικισμούς και ανθρώπους), υιοθετώντας πολιτικές και πρακτικές για τη συνολική μουσειακή λειτουργία με οικολογικό τρόπο, την εξοικονόμηση πόρων και ενέργειας με ταυτόχρονη θετική επίπτωση στη διαχείριση των συλλογών, την άνεση επισκεπτών και εργαζομένων, καθώς και με δράσεις επικοινωνίας και εκπαίδευσης για την ανάπτυξη μίας κουλτούρας αειφορίας. Η ανάγκη που προκύπτει λοιπόν για ένα βιώσιμο μέλλον μεταφέρει το κέντρο βάρους σε δυναμικότερες παρεμβάσεις με σκοπό και την κοινωνική αειφορία (Σταματέλου, 2014). Σύμφωνα με τον R.R. Janes «παράλληλα με τη βούληση που απαιτείται για μείωση της κατανάλωσης ενέργειας, υπάρχει και η βαθύτερη ανάγκη να μεταβληθεί το προφίλ των Μουσείων από αυτό της δημόσιας υπηρεσίας, με κύρια χαρακτηριστικά της την άτυπη εκπαίδευση και συχνά μία τεχνητού τύπου ψυχαγωγία, σε έναν ενταγμένο στην τοπική

κοινωνία οργανισμό που θα προτείνει λύσεις σε προβλήματα, λαμβάνοντας υπόψη τις προκλήσεις και τις επιδιώξεις των κοινοτήτων στις οποίες απευθύνεται» (Janet, 2010, p. 5).

Σύμφωνα με τον οδηγό καλών πρακτικών του Negri,¹⁵ για την εξασφάλιση της βιωσιμότητάς τους τα Μουσεία θα πρέπει:

- Να αποδεικνύουν την περιβαλλοντική συνείδησή τους, περιορίζοντας το ενεργειακό αποτύπωμά τους με τη δημιουργία λιγότερο ενεργοβόρων μουσειακών υποδομών.
- Να διατηρούν τη συνάφειά τους με την κοινωνία οργανώνοντας περισσότερες μουσειακές δράσεις με κοινωνικό νόημα και δημόσια αξία.
- Να αναστοχάζονται με ευελιξία και διορατικότητα τη θεσμική τους υπόσταση: α) επιχειρώντας αποτελεσματικότερη χρήση των μουσειακών τους συλλογών μέσω διεύρυνσης της κινητικότητάς τους, β) ενθαρρύνοντας συλλογικές αποφάσεις στη διοίκηση, γ) υπολογίζοντας τη σημασία της καλής διαχείρισης των ανθρώπινων πόρων, δ) επιδιώκοντας δικτυώσεις και συνεργασίες με άλλα Μουσεία με στόχο την οργάνωση κοινών δράσεων και τη χρήση κοινών υποδομών.
- Να προβληματίζονται σε σχέση με την αναγκαιότητα για ποιοτικό έλεγχο του έργου τους: α) αναθεωρώντας κατά διαστήματα το πλαίσιο πιστοποίησής τους, β) στοχεύοντας σε ποιοτικές αλλά και βιώσιμες υποδομές, γ) επικαιροποιώντας τις δηλώσεις αποστολής τους με αναφορές στο ζήτημα της βιωσιμότητας ή ακόμη και δ) συντάσσοντας ξεχωριστές δηλώσεις περί βιωσιμότητας (sustainability statements), όπως έχουν ήδη αρχίσει κάποια Μουσεία να κάνουν.

Ειδικότερα για την ελληνική πραγματικότητα, σε μία πρόσφατη μελέτη που βασίστηκε σε τρία κεντρικά Μουσεία της Αθήνας, διατυπώνεται η αναγκαιότητα σχεδιασμού ενός

¹⁵Όπως αυτές συμπυκνώνονται από τη Μ. Μούλιου (Μούλιου, 2014, pp. 80-81)

μοντέλου στρατηγικής για περιόδους κρίσης βασισμένο στο δίπολο: στιβαρή διοίκηση – ευθύνη και στρατηγική ευελιξία. Σε γενικές γραμμές, η στιβαρή διοίκηση προσδιορίζεται από την ηγετική φυσιογνωμία ενός Διευθυντή με όραμα και προσήλωση σε αυτό και με δυνατότητα λήψης τολμηρών αποφάσεων, ενώ η στρατηγική ευελιξία από την ικανότητα αντίληψης και προσαρμογής στις αλλαγές, τη ρευστότητα πόρων, όπως και την ευέλικτη οργανωτική δομή και την ανάπτυξη δεσμών μεταξύ του προσωπικού του Μουσείου για την εξασφάλιση ευρείας συναίνεσης στη λήψη αποφάσεων (Πούλιος & Τουλούπα, 2015, p. 11). Παρότι δεν προτείνεται αλλαγή του νομικού καθεστώτος των ελληνικών Μουσείων, η εφαρμογή του μοντέλου αυτού μάλλον συνιστά αλλαγή του θεσμικού και οικονομικού μοντέλου των περισσότερων δημόσιων Μουσείων.

Τα Μουσεία, παρόλο που ίσως συχνά δεν το συνειδητοποιούν, συνδέονται εξ ορισμού με την έννοια της αειφορίας: συλλέγουν, ερμηνεύουν και εκθέτουν υλικές και άυλες μαρτυρίες του ανθρώπινου πολιτισμού και του φυσικού περιβάλλοντος, προς όφελος των σύγχρονων αλλά και των μελλοντικών γενεών. Συνιστούν τους καταλληλότερους κοινωνικούς οργανισμούς για να συμμετέχουν ενεργά στον ριζικό μετασχηματισμό της σύγχρονης κοινωνίας, λαμβάνοντας υπόψη τις ανησυχίες των τοπικών κοινωνιών και την τοπική κουλτούρα, αντικατοπτρίζοντας την ποικιλομορφία της κοινωνίας σε ό,τι κάνουν, αναπτύσσοντας μακροπρόθεσμες σχέσεις με περισσότερες ομάδες και θέτοντας στο επίκεντρο των δράσεων και των επιλογών τους την κοινωνική τους ευθύνη (Museums Association, 2009, p. 16).

1.4. Βιώσιμα Μουσεία για μία βιώσιμη κοινωνία: Δρώντας προς όφελος της κοινωνίας

Η δυναμική της κοινωνικής διάστασης των Μουσείων αναδεικνύεται και από το Διεθνές Συμβούλιο των Μουσείων, που τα τελευταία χρόνια, εν μέσω δραματικών κοινωνικών και οικονομικών ανακατατάξεων, αφιέρωσε επανειλημμένως τον εορτασμό της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων (18η Μαΐου) στο θέμα αυτό, για να αναδείξει το ρόλο τους ως φορείς πολιτισμικών ανταλλαγών, ενίσχυσης της μόρφωσης, προώθησης της αμοιβαίας κατανόησης, της ειρήνης και της συνεργασίας των λαών.

Υπό την πίεση της προσαρμογής στις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται, πολλοί μουσειακοί οργανισμοί, κάποιοι και στην Ελλάδα, αναθεωρούν τις εκθεσιακές και άλλες εξωστρεφείς πρακτικές τους. Τα Μουσεία ως ιδρύματα που εστιάζουν σε προτεραιότητες με ποιοτικά παρά ποσοτικά χαρακτηριστικά, βασίζονται στις αρχές της συμμετοχικής και κοινωνικής πολιτιστικής συνέχειας και αειφορίας. Σε επίπεδο μουσειακής πρακτικής αυτό ερμηνεύεται ως μακρόπνοες μουσειακές δράσεις, με υπευθυνότητα στη διαχείρισή τους που αναζητούν ένα κοινωνικό ρόλο για το Μουσείο. Κατανοώντας καλύτερα τις ιστορίες που αφηγούνται τα μουσειακά αντικείμενα, αποκωδικοποιούν τα μηνύματα των συλλογών τους και δημιουργούν ευκαιρίες συζήτησης πάνω σε καίρια σύγχρονα ζητήματα. Με επικοινωνιακές δράσεις, με νέες ερμηνευτικές προσεγγίσεις που χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες, την άυλη πολιτιστική κληρονομιά, την προφορική ιστορία και τα προσωπικά βιώματα, με εκπαιδευτικά προγράμματα που δοκιμάζουν νέες παιδαγωγικές μεθόδους, επιχειρούν να αναμετρηθούν με τα ερωτήματα που θέτει η πολυμορφία του κοινού τους. Οι ρυθμοί μπορεί να διαφέρουν, οι αφετηρίες και προσεγγίσεις μπορεί να είναι ποικίλες, οι απαντήσεις που επιχειρούνται να είναι αποκλίνουσες. Πάντως, «ο κόσμος των Μουσείων και ευρύτερα της διαχείρισης της λεγόμενης «πολιτιστικής κληρονομιάς», δείχνει την πρόθεσή του να ανταποκριθεί στη μορφή που σήμερα παίρνει το αίτημα για

εκδημοκρατισμό της γνώσης και για μία διαφοροποιημένη σε σχέση με το παρελθόν προσέγγιση των ζητημάτων ταυτότητας» (Γκότσης, 2011).

Τα Μουσεία, όχι μόνο μπορούν, αλλά έχουν και την ευθύνη να διαδραματίσουν κοινωνικό ρόλο, αντιπαλεύοντας τον ρατσισμό, τις ανισότητες και την κοινωνική αδικία (Sandell, 2003, pp. 3-23). Την αντίληψη αυτή υπηρετούν οι παρακάτω καινοτόμες πρωτοβουλίες ελληνικών Μουσείων, με αναμφισβήτητο κοινωνικό αντίκτυπο.

1^ο παράδειγμα.: Η δράση του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου της Αθήνας με τίτλο «Με τους Ρομά στο Μουσείο»,¹⁶ που συνοδεύτηκε από ποικίλες εκδηλώσεις,¹⁷ ουσιαστικά συμπύκνωσε τον πολιτικό λόγο του Μουσείου απέναντι στον κοινωνικό αυτοματισμό και την πρόθεσή του οργανισμού να άρει τους κοινωνικούς φραγμούς, προωθώντας την κοινωνική πρόσβαση «αποκλεισμένων» πληθυσμών, αναγνωρίζοντας την πολιτιστική κληρονομιά τους και ανατρέποντας στερεοτυπικές αντιλήψεις.

2^ο παράδειγμα: Την ευαισθησία τους για το επίκαιρο προσφυγικό ζήτημα εκδήλωσαν το Μουσείο Βασιλικών Τάφων και το Πολυκεντρικό Μουσείο Αιγών που στο πλαίσιο του εορτασμού της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων 2017 υποδέχτηκαν εκατόν πενήντα άτομα που διέμεναν προσωρινά σε γειτονικό κέντρο φιλοξενίας, σκιαγραφώντας τον ρόλο του Μουσείου ως ενεργό κομμάτι της κοινωνίας που όχι μόνο με ενσυναίσθηση διαπλέκεται στην αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων¹⁸ αλλά αρθρώνει πολιτικό λόγο και παίρνει θέση απέναντι σε αυτά.

3^ο παράδειγμα: Εμφανής διαπολιτισμικό χαρακτήρα, λόγω συμμετοχής και αλλοδαπών σπουδαστών, αλλά και νέο τρόπο ανάγνωσης και προσέγγισης του παρελθόντος, συνιστά η

¹⁶Συντονίστηκε και υλοποιήθηκε από το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, σε συνεργασία με το [Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου](#) την χρονική περίοδο 2013-14

¹⁷Περισσότερα για το πρόγραμμα:

http://www.byzantinemuseum.gr/el/museum/EU_projects/?nid=1872

¹⁸<https://www.aigai.gr/el/news/h-diethnis-imeras-moyseion-sta-arhaiologika-moyseia-ton-aigon-kai-tis-veroias>(τελευταία πρόσβαση: 22-3-2018)

πρωτοβουλία «Βόστρυχοι και πλεξίδες»¹⁹ που ανέπτυξε το Αρχαιολογικό Μουσείο Ιωαννίνων σε συνεργασία με σπουδαστές της ειδικότητας Κομμωτικής Τέχνης της Επαγγελματικής Σχολής της πόλης. Η σύνδεση του παρελθόντος και του παρόντος επιτεύχθηκε γόνιμα με αφετηρία επιλεγμένα αντικείμενα της συλλογής του Μουσείου και της διαχρονικής γυναικείας ανάγκης για καλλωπισμό. Το Μουσείο μετατράπηκε σε εργαστήριο αναπαραγωγής αρχαίων κομμώσεων, εμπνευσμένων από τις συλλογές του, ενώ παράλληλα αξιοποίησε και σχετικά βιώματα αλλοδαπών φοιτητών.

Στρέφοντας το ενδιαφέρον στα τοπικής εμβέλειας αρχαιολογικά Μουσεία, υπογραμμίζεται ότι δεν αποτελούν μόνο σημαντικές αλλά, στις περισσότερες περιπτώσεις, και τις μοναδικές δομές διαχείρισης πολιτιστικού αποθέματος, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας για την ελληνική περιφέρεια. Συνεπώς, το ειδικό βάρος των δράσεων τους καθίσταται αυξημένο αφού, ως δημόσιοι οργανισμοί με κοινωνική ευθύνη, έχουν την ηθική υποχρέωση να δώσουν διαφορετικά ερεθίσματα, να λειτουργήσουν ως κυψέλες ιδεών, ως χώροι έκφρασης ποικίλων ενδιαφερόντων και προώθησης των ζητημάτων που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις δημοκρατικές αξίες, δραστηριότητες θεμελιώδεις σε περιόδους κρίσης. Τα Μουσεία αυτά είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την ιστορία και την ζωή των τοπικών κοινωνιών και συμβάλλουν καθοριστικά στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας. Η ύπαρξή τους είναι σημαντική τόσο σε ατομικό επίπεδο όσο και σε κοινοτικό, αφού αναπτύσσουν την υπερηφάνεια για τις τοπικές παραδόσεις και έθιμα, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στον τουρισμό, βοηθούν τους ανθρώπους να αισθάνονται ότι συμμετέχουν και ανήκουν κάπου, εμπλέκουν τους ανθρώπους σε τοπικά προγράμματα, βοηθούν στην ανάπτυξη κοινοτικών και κοινωνικών δικτύων και ενισχύουν τη διαγενεακή επαφή (Kelly, 2006, p. 5) (Sandell, 2003, p. 45). Θεωρούνται εργαλεία που μπορούν να

¹⁹Το πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο του 2013, στο πλαίσιο του προγράμματος «Εκπαίδευση αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών» Διάπολις Δράσις 9.5. του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και ειδικότερα της δράσης «Εκπαιδευτικές Επισκέψεις Μαθητών». Περισσότερα για αυτό: http://www.diapolis.auth.gr/diapolis_files/drasi9/ypodراسi9.5-web-folder-2/Epasloanninon.pdf. (τελευταία πρόσβαση: 22-3-2018)

χρησιμοποιηθούν για την προώθηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών ενός τόπου, «προωθούν τη δυνατότητα του τόπου αυτού να “φαίνεται”»,²⁰ θεωρούνται πηγές τοπικής ανάπτυξης από οικονομικής άποψης αλλά και, από ιδεολογικής άποψης, χώροι καλλιέργειας τοπικών ταυτοτήτων. Για τα Μουσεία σε απομονωμένες περιοχές, κεντρική σημασία έχει να παραχθεί μία δημόσια μουσειακή υπηρεσία που να έχει αντίκτυπο σε ένα ευρύτερο φάσμα ανθρώπων με στόχο την απομάκρυνση από τη μεγάλη αφήγηση, η οποία παραδοσιακά αποτελεί γνώρισμα των εθνικών Μουσείων, και η εστίαση στην τοπική και κοινοτική ιστορία (Crooke, 2012, p. 255). Σήμερα που η κρίση κάνει τις διακρίσεις πιο αισθητές, με ολοένα και περισσότερους ανθρώπους να στερούνται τις παροχές του κοινωνικού κράτους, που οι οικονομικές δημογραφικές αλλαγές απειλούν τις κοινωνίες, είναι περισσότερο επιτακτικό από ποτέ, τα Μουσεία των γεωγραφικά απομακρυσμένων περιοχών να προσαρμόζουν τις δράσεις τους στα νέα δεδομένα, να μετατραπούν σε κύτταρα πολιτισμού και χώρους κοινωνικής ευαισθησίας.

Με ποιον τρόπο τα Μουσεία που βρίσκονται μακριά από τους καθιερωμένους προορισμούς θα καταστούν οικονομικά και κοινωνικά βιώσιμα επιτελώντας τον κοινωνικό τους ρόλο; Ποιες ευκαιρίες αποκαλύπτονται και ποιες τομές χρειάζονται ώστε να βελτιώσουν τη σχέση τους με την κοινωνία; Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, ιδιαίτερα για τα Μουσεία που βρίσκονται μακριά από τουριστικούς προορισμούς, η χαμηλή επισκεψιμότητα, οι περιορισμένοι οικονομικοί πόροι σε συνδυασμό με την έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού αποτελούν τροχοπέδη για την επίτευξη της παραπάνω επιδίωξης. Η έννοια, ωστόσο, της βιωσιμότητας ενός μουσειακού οργανισμού δε σχετίζεται αποκλειστικά με την κάλυψη των λειτουργικών του αναγκών, ιδιαίτερος δε, αν πρόκειται για ένα Μουσείο εγκατεστημένο σε μία μη τουριστική περιοχή,²¹ όπου ο αριθμός των

²⁰ <http://www.kathimerini.gr/911356/article/epikairothta/ellada/h-symvolh-twn-moyseiwn-sto-aep>

²¹ Όπως το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής

επισκεπτών και το μέγεθος των εσόδων του²² δεν είναι ασφαλής δείκτης της ποιότητας των υπηρεσιών του.

Τα Μουσεία εξάλλου αποτελούν εξ' ορισμού μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς και, ως εκ τούτου, δεν μπορούν να αντιμετωπίζονται ως επιχειρήσεις, παρόλο που σταδιακά συνειδητοποιούν την ανάγκη εξασφάλισης εσόδων εξ' ιδίων και έρχονται αντιμέτωπα με τους μηχανισμούς της αγοράς (Tobelem, 2015, p. 23). Ως δημόσια ιδρύματα που δεν ανήκουν σε κανέναν, παράγουν κοινωνικές αξίες και έχουν θετικές επιπτώσεις ακόμη και για όσους δεν τα επισκέπτονται (Frey & Meier, 2012, p. 557), συνδέουν τη βιωσιμότητά τους με τον βαθμό κοινωνικής ενσωμάτωσης, τις πολιτικές για την ανάπτυξη και τη διεύρυνση κοινού και την άρση των ποικίλων φυσικών, κοινωνικών, οικονομικών, διανοητικών και πολιτισμικών εμποδίων στην πρόσβαση.

Στην κατεύθυνση αυτή κινούνται αρκετά δημόσια περιφερειακά Μουσεία. Η κίνηση είναι ορατή, έστω αποσπασματικά ή μεμονωμένα, ωστόσο καταγράφεται και αποτυπώνει τη στροφή του σύγχρονου Μουσείου. Αν και η νοοτροπία κάποιων από αυτών εξακολουθεί να είναι αντικειμενοκεντρική και το κέντρο βάρους εξακολουθεί να δίνεται στις παραδοσιακές λειτουργίες (συλλογή, καταγραφή, τεκμηρίωση έκθεση)²³ (Πυρπύλη, 2009 - 2010), αν και το άνοιγμα στο κοινό παίρνει τη μορφή κυρίως εκπαιδευτικών προγραμμάτων²⁴ που όμως απευθύνονται, όλο και περισσότερο, σε διάφορες ηλικιακές και κοινωνικές ομάδες, αυξάνονται οι περιπτώσεις των Μουσείων της ελληνικής περιφέρειας, τα τελευταία χρόνια, που έχουν αρχίσει να αφουγκράζονται και να συνειδητοποιούν τη σημασία ενός

²² Τα έσοδα από τα εισιτήρια του Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής για το έτος 2016 ανέρχονται στα 2.790 ευρώ <http://www.statistics.gr/el/statistics/eco>

²³ Μπορεί κανείς να το συμπεράνει και από τη μικρή συμμετοχή των περιφερειακών αρχαιολογικών Μουσείων στα συνέδρια Μουσειολογίας που έχουν μέχρι σήμερα πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα

²⁴ Σημαντική είναι η συνεισφορά, στο χώρο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και των πολιτισμικών δράσεων, του πολυετούς προγράμματος «Πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ» - Εκπαίδευση και Πολιτισμός», το οποίο υποστήριξε εκπαιδευτικές δράσεις και εκδόσεις για μαθητές και μαθήτριες κυρίως του δημοτικού σχολείου σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς και προσανατόλισε γόνιμα μία δημιουργική σχέση Μουσείου-σχολείου

διευρυμένου κοινωνικού ρόλου, να μοιράζονται την αντίληψη ότι «βρίσκονται στην υπηρεσία του κοινού» (ορισμός ICOM).

Έτσι, αναζητούν και διαπραγματεύονται θέματα που εντάσσονται στο πεδίο ενδιαφερόντων της κοινωνίας που τα πλαισιώνει. Για παράδειγμα, το Αρχαιολογικό Μουσείο Πέλλας, μία μικρή κωμόπολη με χαρακτηριστικά αγροτικής κοινωνίας, συμμετείχε στον εορτασμό της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων του 2015 που ήταν αφιερωμένος στη θεματική «Μουσείο και Αειφορία» με θεματική ξενάγηση και σειρά ομιλιών υπό τον τίτλο «Αρχαίες και σύγχρονες ιδέες για τον αγροτικό τομέα και τη βιώσιμη ανάπτυξη στην Πέλλα του αύριο». Το σημαντικό εδώ είναι ότι το Μουσείο αξιοποιεί τον αγροτικό χαρακτήρα της αρχαίας κοινωνίας για να υποδεχτεί στους χώρους του αγρότες, ένα κοινό δηλαδή που παραδοσιακά δεν εκπροσωπείται στα Μουσεία, συνδέοντάς τους μάλιστα με το μέλλον της περιοχής. Την ίδια ημέρα το Αρχαιολογικό Μουσείο Άργους Ορεστικού (Καστοριά) υλοποιεί πρόγραμμα για την «Κατασκευή, χρήση και ανακύκλωση λίθινων προϊστορικών εργαλείων», ενώ το Αρχαιολογικό Μουσείο Καρδίτσας το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Αγαπάμε το περιβάλλον και μαθαίνουμε την ανακύκλωση». Τα Μουσεία πλέον δε διστάζουν να τοποθετηθούν πάνω σε σύγχρονα προβλήματα και να συμβάλουν στην επίλυσή τους με την ευαισθητοποίηση του κοινού τους, εμπνεόμενα άλλοτε λιγότερο και άλλοτε περισσότερο από τις συλλογές τους.

Πολλά Μουσεία μπορεί να αντιμετωπίζουν ακόμη με επιφυλακτικότητα την ενεργή συμμετοχή του κοινού σε όλα τα στάδια οργάνωσης των δράσεων και στη λήψη αποφάσεων, προκρίνοντας βραχυπρόθεσμες συνεργασίες στη βάση μεμονωμένων δράσεων που δε δημιουργούν ουσιαστική συμμετοχή της κοινότητας, αφού με την ολοκλήρωση του προγράμματος οι σχέσεις διακόπτονται. Εντούτοις, ολοένα και περισσότερες είναι οι πρωτοβουλίες που, αν και συνήθως υλοποιούνται μόνο στις

καθιερωμένους επετειακούς εορτασμούς²⁵ και ως δευτερεύουσα πρακτική στη λειτουργία τους, είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσες και ποικίλων στοχεύσεων κοινωνικές δράσεις.

Για παράδειγμα, η εκδήλωση «Πόλεων δρώμενα. Παλιές ιστορίες πίσω από σύγχρονες τελετουργίες»²⁶ που συνδιοργάνωσε το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής με επτά πολιτιστικούς συλλόγους της ευρύτερης περιοχής, στο πλαίσιο του εορτασμού των «Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς» του 2017. Το Μουσείο έδωσε χώρο σε κοινωνικές ομάδες να παρουσιάσουν στοιχεία της ζώσας πολιτιστικής κληρονομιάς τους, έγινε χώρος επαφής διαφορετικών γενεών και μετατράπηκε από παραδοσιακή κιβωτό υλικών τεκμηρίων σε χώρο ζωντανής μνήμης, σηματοδοτώντας ταυτόχρονα και την αλλαγή προοπτικής της μουσειακής δραστηριότητας. Το ίδιο Μουσείο επίσης, τη Διεθνή Ημέρα Μουσείων 2015, διάνθισε την ημερίδα με θέμα «Η μουσική συναντά την αρχαιολογία: Οι προοπτικές ενός μουσικού ευρήματος»²⁷ με μουσική φλογέρων από ένα τοπικό σχήμα.

Παρόλο που η επικοινωνιακή διαχείριση των παραπάνω δράσεων συνήθως είναι τέτοια, ώστε τελικά να μην εξυπηρετούν στον μέγιστο βαθμό τον στόχο τους, την οικοδόμηση δηλαδή μίας πραγματικά διαλλακτικής σχέσης με το κοινό και το μη κοινό τους, είναι ελπιδοφόρο ότι υπάρχει μία μετατόπιση, έστω σταδιακή ή αμήχανη, από τις αναμενόμενες παραδοσιακές προσεγγίσεις προς πιο πρωτότυπες και απροσδόκητες συνδέσεις.

Το κρίσιμο ζητούμενο βέβαια για μία βιώσιμη προοπτική, όλων των Μουσείων, παραμένει η μεγαλύτερη δυνατή διεύρυνση και ενσωμάτωση της κοινωνικής βάσης των αποδεκτών τους, επιδιώκοντας συνεχή και όχι περιστασιακή επαφή και σύνδεση με τις κοινότητες. Η έννοια της βιωσιμότητάς τους λοιπόν συνδέεται περισσότερο με την ουσιαστική χρήση τους, τη συμβολή τους στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των ανθρώπων και τη συνεχή

²⁵ Διεθνής Ημέρα Μουσείων, Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές, Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Περιβάλλον και Πολιτισμός

²⁶ https://www.museioaianis.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=416&Itemid=102#myGallery1-picture

²⁷ https://www.museioaianis.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=361&Itemid=102

σύνδεση τους με όλα τα μέλη και τις ομάδες της (τοπικής) κοινωνίας, ώστε να καταστούν μέρος της καθημερινότητας των πολιτών και μία από τις κύριες επιλογές για την αξιοποίηση του ελεύθερού τους χρόνου. Αναπτύσσοντας λοιπόν τα Μουσεία, σε μόνιμη βάση, πρακτικές προσέγγισης και προσέλκυσης των κοινοτήτων στις οποίες ανήκουν, καθίστανται τα ίδια βιώσιμα, συμβάλλοντας ταυτόχρονα στη βιωσιμότητα της κοινωνίας που υπηρετούν.

Σύμφωνα με τη Μούλιου, η κοινωνική δυναμική ενός Μουσείου μπορεί να βασιστεί σε ένα μείγμα στρατηγικών αρχών που προσδιορίζεται από «το ηγετικό όραμα του διευθυντή για τη χάραξη μίας αποστολής με βάση αυτό, την προσπάθεια δημιουργίας συνεργειών και βιώσιμων συνεργασιών μεταξύ Μουσείου και άλλων φορέων σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο, τη διάθεση για ποιοτικότερη και πιο αποδοτική πρόσβαση των επισκεπτών στις συλλογές, καθώς και την προσπάθεια για διεύρυνση της βάσης των επισκεπτών του Μουσείου, την πρόθεση και δέσμευσή του να πειραματιστεί με συμμετοχικές μεθόδους εργασίας, καθώς και να κεφαλαιοποιήσει τα οφέλη από τη χρήση νέων ψηφιακών μέσων, όσο και την επιμονή του να συνεχίζει να παράγει δημιουργικό έργο ανεξάρτητα από τις αντιξοότητες και τα εμπόδια που εγείρονται από διάφορες συγκυρίες» (Μούλιου, 2015, π. 78).

Η προσπάθεια για εμπλοκή της κοινότητας είναι μία από τις θεμελιώδεις δράσεις που πρέπει να αναλάβει του Μουσείου του 21^{ου} αι. για την ευημερία και βιωσιμότητα τόσο του ίδιου του οργανισμού όσο και της κοινότητας (Anderson, 2012, π. 9)(Putnam, 2000, π. 288), ενώ οι τρόποι με τους οποίους μπορούν να ασχοληθούν τα μικρά περιφερειακά Μουσεία με την κοινότητά τους, αναπτύσσοντας στενούς και ουσιαστικούς δεσμούς, δύναται να αποτελέσει πρότυπο για τα μεγαλύτερα Μουσεία (Beatty, 2012, pp. xi-xii). Τη δύναμή τους αυτήν την αντλούν από το γεγονός ότι είναι περισσότερο οικεία καθώς έχουν τις ρίζες τους, τις περισσότερες φορές, στην ίδια την κοινότητα και είναι σε θέση να χρησιμοποιήσουν τη σύνδεση αυτή για άμεσες κοινοτικές συνεργασίες, για ενεργοποίηση της συμμετοχής του

κοινωνικού συνόλου, για δυνατότητα συμμετοχής πολλών εθελοντών στην προστασία και την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, για μεγαλύτερη διαθεσιμότητα των υπευθύνων (Friesen, 2012, p. 49)(Tobelem, 2015, pp. 175-176).

Από την επισκόπηση της βιβλιογραφίας²⁸ προκύπτει ότι, όσα Μουσεία έχουν αντιμετωπίσει με επιτυχία την πρόκληση της ένταξης των κοινοτήτων τους αποδεικνύουν ότι το όραμα ενός ή περισσότερων ανθρώπων, η πρότυπη ηγεσία, η υποστήριξη της κοινότητας, η επιμονή, η εξειδίκευση και η αξιολόγηση καθορίζουν το τελικό αποτέλεσμα (Parman, 2006). Ειδικότερα, τα στάδια που πρέπει να ακολουθήσει ένα Μουσείο για να δημιουργήσει δυναμικό κοινωνικό αποτύπωμα είναι:

- Να ανακαλύψει τον εαυτό του. Να καταλάβει δηλαδή ποιο είναι, αλλά και ποιο θέλει να είναι, ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, τα δυνατά και αδύνατα σημεία του, ποιες είναι οι δυνατότητες και οι ευκαιρίες και να επικεντρωθεί στην αποστολή και το όραμά του, αναπτύσσοντας σαφείς στρατηγικούς και ερμηνευτικούς στόχους με κοινωνικό προσανατολισμό.
- Να μελετήσει την κοινότητα των ανθρώπων που το πλαισιώνει, να εντοπίσει τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις προσδοκίες και να πείσει για τον μοναδικό επωφελή ρόλο του στην κοινωνία.
- Να συναποφασίσει, συν-δημιουργήσει και συν-υλοποιήσει προγράμματα εφικτά, μικρής κλίμακας και χαμηλού κόστους που να χαρακτηρίζονται από φαντασία, δημιουργικότητα και ποιότητα. Μία διαδικασία ανοιχτού σχεδιασμού χωρίς αποκλεισμούς είναι απαραίτητη για να ανταποκριθεί στις ανάγκες μίας ευρείας διατομής πολιτών και οργανισμών.
- Να αναλάβει μακροπρόθεσμη δέσμευση και να επιδείξει επιμονή και υπομονή καθώς η αλλαγή γίνεται βαθμιαία και μπορεί να διαρκέσει χρόνια. Σταδιακά, καθώς το Μουσείο θα

²⁸(Parman, 2006), (Black, 2009), (Anderson, 2004), (Ahmad&Cummins, 2016) (AmgueddfaCymru – NationalMuseumWales, 2015) (Grimwade&Carter, 2000)

κερδίζει την εμπιστοσύνη της κοινότητας ως ένας ασφαλής χώρος όπου όλες οι απόψεις είναι ευπρόσδεκτες, υπάρχει και η δυνατότητα για τη διαπραγμάτευση αμφιλεγόμενων και δύσκολων θεμάτων.

- Να αξιοποιεί κατάλληλα τις δεξιότητες και ικανότητες του προσωπικού και των συνεργατών του, όπως και τους διαθέσιμους οικονομικούς πόρους, αλλά και να αξιολογεί σε κάθε στάδιο όλες τις πτυχές του εγχειρήματος.

Υπό το πρίσμα αυτών των απόψεων, η αναζήτηση και διερεύνηση των θεμάτων που αφορούν την περιπτωσιολογική περίπτωση της παρούσας εργασίας οδηγεί σε έναν σύνθετο προβληματισμό που αφορά πολλές παραμέτρους: το σύγχρονο και διαχρονικό περιβάλλον του Μουσείου, την ιστορία του ίδιου του Μουσείου, την τοπική κοινωνία και τις σχέσεις της μαζί του, τις αλλαγές στη μουσειολογική επιστήμη. Όλα συνδιαμορφώνουν το έδαφος στο οποίο αναπτύσσονται οι προτάσεις για να μετασχηματιστεί το συγκεκριμένο Μουσείο σε έναν πιο περισσότερο ευέλικτο, δυναμικό και προσφιλή οργανισμό.

2. ΑΙΑΝΗ: Ο ΤΟΠΟΣ – Ο ΧΡΟΝΟΣ – ΟΙ ΆΝΘΡΩΠΟΙ

«Τόσο για τον αρχαιολόγο όσο και για τον ντόπιο κάτοικο το τοπίο αφηγείται - ή καλύτερα είναι - μία ιστορία. Εμπεριέχει τις ζωές και τους χρόνους των προγόνων οι οποίοι, κατά τη διάρκεια των γενεών, μετακινήθηκαν στο πλαίσιο του και έπαιξαν το δικό τους ρόλο στη διαμόρφωσή του»

(Ingold, 1993, p. 152)

Στο παρόν κεφάλαιο, με την αξιοποίηση βιβλιογραφικών πηγών, αρχαιολογικών οδηγιών και καταλόγων, υλικού από τον τοπικό τύπο και το διαδίκτυο αλλά και προσωπικών βιωμάτων, επιχειρείται μία σύντομη χαρτογράφηση της ευρύτερης περιοχής όπου ιδρύθηκε το υπό μελέτη Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής (Α.Μ.ΑΙ.), υιοθετώντας την παραδοχή ότι το σύνολο των υλικών και πνευματικών προϊόντων μίας κοινωνίας παράγονται στο πλαίσιο της διαλεκτικής σχέσης ανθρώπου – περιβάλλοντος τόσο στη συγχρονική, όσο και στη διαχρονική της διάσταση. Η περιήγηση στη σχέση αυτή εκκινεί από την τοπογραφία και την ιστορία, ώστε να τοποθετηθεί το στίγμα της Αιανής και των κατοίκων της στον χάρτη και στην ιστορική αφήγηση. Ανιχνεύεται στα σημάδια που άφησαν οι άνθρωποι στο φυσικό ανάγλυφο, αλλά και στον σημερινό πολιτισμό και την ιδιοσυγκρασία των κατοίκων. Γιατί, κάθε πόλη χαρακτηρίζεται από τη δική της ιστορία και αναπτύσσεται στο δικό της ιδιαίτερο περιβάλλον. Τα στοιχεία αυτά συνενωμένα με τις κοινωνικές συνθήκες και τις ιστορικές συγκυρίες εγγράφονται στο Μουσείο της, καθιστώντας το μοναδικό.

2.1. Ο Τόπος

Η Αιανή ανήκει στην Περιφερειακή Ενότητα Κοζάνης που με τις Περιφερειακές Ενότητες Γρεβενών, Καστοριάς, Κοζάνης και Φλώρινας συναποτελούν την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας.²⁹ Τα ίχνη της παρουσίας ανθρώπων και ζώων στον χώρο της Δυτικής Μακεδονίας χάνονται στα βάθη της προϊστορίας. Τα παλαιοντολογικά ευρήματα³⁰ αναδεικνύουν την περιοχή σε πανευρωπαϊκό επίπεδο.³¹ Δύο εθνικοί δρυμοί, έντεκα περιοχές “NATURA” με πλούσιο φυσικό κάλλος, επτά λίμνες, φαράγγια, ποταμοί, δύο διεθνή μονοπάτια και μεγάλος αριθμός Μουσείων, βυζαντινών μνημείων και αρχαιολογικών χώρων διαμορφώνουν την εικόνα της. Οι γεωλογικές και ηφαιστειακές ανακατατάξεις στην περιοχή κατά το μακρινό παρελθόν ευθύνονται για τον σχηματισμό φυτικών και ζωικών απολιθωμάτων, αλλά και της πλούσιας γεωλογικής της κληρονομιάς, καθιστώντας την Περιφερειακή Ενότητα Κοζάνης ενεργειακή καρδιά της χώρας και ως εκ τούτου την πιο πυκνοκατοικημένη (47,59 κατ./km²) από τις τέσσερις Περιφερειακές Ενότητες της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας. Η αφθονία ενεργειακών πρώτων υλών θεωρήθηκε από πολλές απόψεις «ευλογία» για την περιοχή, παρότι η εξόρυξη του λιγνίτη και η παράλληλη απόθεση αδρανών υλικών αλλοιώνουν δραματικά την τοπογραφία της περιοχής και υποβαθμίζουν το τοπίο.³² Η Π. Ε. Κοζάνης καλύπτεται κατά το 74 % από ορεινές και ημιορεινές εκτάσεις. Συγκεντρώνει δε σημαντικό υδάτινο στοιχείο, με τον Αλιάκμονα και την τεχνητή λίμνη Πολυφύτου, η δημιουργία της οποίας αποτέλεσε επέμβαση καίριας σημασίας για την ισορροπία του εντυπωσιακού οικοσυστήματός της.

²⁹ Σύμφωνα με τον Ν. 3852/2010 (ΦΕΚ 87/7-6-2010 τ.Α') περί «Νέας Αρχιτεκτονικής της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης».

³⁰ Πρόσφατα εντυπωσιακά ευρήματα από τη θέση Μηλιά και Αμπέλια Γρεβενών περιλαμβάνουν τους μεγαλύτερους χαυλιόδοντες μαστόδοντα (προϊστορικός ελέφαντας) που έχουν βρεθεί ποτέ στον κόσμο, το μήκος των οποίων φθάνει τα 5 μ. (Κουταλιανού, 2009). Επίσης, άλλες θέσεις όπου βρέθηκαν παλαιοντολογικά ευρήματα: Τσοτύλι Νεάπολη, Πολύλακκος, Χορηγός.

³¹ Στο Νόστιμο της Καστοριάς εντοπίστηκε απολιθωμένο δάσος 20 εκατομμυρίων ετών.

³² Για τις επιπτώσεις των καταστροφικών επιπτώσεων στο πολιτισμικό τοπίο από τη δράση της ΔΕΗ Α.Ε. στον νομό Κοζάνης, βλ. Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2004, pp. 610-614.

Σε αυτή λοιπόν την περιφερειακή, μη προνομιούχα γεωγραφικά περιοχή, στα βόρεια της ελληνικής επικράτειας βρίσκεται η σύγχρονη κωμόπολη της Αιανής,³³ σε απόσταση πέντε χιλιομέτρων βόρεια του ποταμού Αλιάκμονα και δεκαπέντε (σε ευθεία) από την πρωτεύουσα της Π.Ε. Κοζάνης. Δυτικά της υψώνεται η οροσειρά του Βούρινου, ενώ χαμηλά διαδοχικά υψώματα με μικρούς χείμαρρους συνεχούς ή εποχικής ροής και πηγές συνθέτουν την γεωμορφολογία της. Ο αρχικός πυρήνας του οικισμού, επιδιώκοντας προφανώς ασφάλεια μέσω της αφάνειας, εγκαταστάθηκε στα ριζώματα έξι λόφων, μικρών και μεγάλων, και αναπτύχθηκε γύρω από μία κεντρική πλατεία. Τα ταπεινά εκκλησάκια, κτισμένα στους περισσότερους λόφους αλλά και σε άλλες θέσεις, εγγράφουν το θρησκευτικό αίσθημα των Αιανιωτών. Η απουσία διορατικού ρυμοτομικού σχεδιασμού αποτυπώνεται στον πυκνοκατοικημένο οικισμό και την έλλειψη επαρκούς αδόμητου χώρου. Επιπλέον, καμία οικία παραδοσιακής αρχιτεκτονικής δε διατηρήθηκε, καθώς, όσες είχαν διαφύγει της κατεδάφισης προς ανοικοδόμηση νέων σύγχρονων, κατέρρευσαν από τον ισχυρό σεισμό του 1995.

Η σύνδεσή της Αιανής με την αντίπερα όχθη του Αλιάκμονα και τη Θεσσαλία επιτυγχανόταν μέχρι τη δεκαετία του 1970, που κατασκευάστηκε η γέφυρα Αιανής - Ρυμνίου, από το πιο ρηχό σημείο του ποταμού που έφερε την ονομασία «πόρος» (Σιαμπανόπουλος, 2009, π. 272) ενώ, μετά την κατασκευή του φράγματος Πολυφύτου, η εικόνα της περιοχής είναι διαφορετική.³⁴

Το ηπειρωτικό κλίμα με χαμηλές θερμοκρασίες τον χειμώνα και αρκετά υψηλές κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού δημιουργεί, ακόμα και σήμερα, δυσκολίες στην καθημερινότητα των κατοίκων καθώς ο παγετός κατά τη διάρκεια του χειμώνα είναι σύνηθες φαινόμενο,

³³ Από το 2010 (πρόγραμμα «Καλλικράτης») και μετά ανήκει στον Δήμο Κοζάνης.

³⁴ Η δημιουργία του υδροηλεκτρικού σταθμού Πολυφύτου από το 1974 και μετά είχε ως αποτέλεσμα τα νερά της τεχνητής λίμνης να κατακλύσουν το νότιο τμήμα της λεκάνης Κοζάνης – Σερβίων, αλλοιώνοντας σημαντικά το οικοσύστημα του ποταμού και των άμεσα συνδεδεμένων με αυτό ρεμάτων. Ταυτόχρονα διαβρώθηκε το σύνολο σχεδόν των υλικών καταλοίπων του παραποτάμιου πολιτισμού (Χονδρογιάνη - Μετόκη, 2016, π. 36).

πολλές φορές δε, διαρκεί και την ημέρα.³⁵ Η αδυναμία ανταπόκρισης των κατοίκων στο δυσβάστακτο οικονομικό βάρος της θέρμανσης οδηγεί στην μετοίκηση αρκετών εξ' αυτών στην πόλη της Κοζάνης,³⁶ ενώ σε αυτό συνέτεινε και το πρόγραμμα «Καλλικράτης» με τη συρρίκνωση των διοικητικών δομών και υπηρεσιών προς τους πολίτες (Μουμουλίδης, 2015).

2.2. Ταξιδεύοντας στον Χρόνο

2.2.1. Στην εποχή των ελεφάντων

Σπάνια απολιθώματα φυτών και ζώων μάρτυρες της πλούσιας χλωρίδας και πανίδας της περιοχής στο μακρινό παρελθόν

Στο μακρινό παρελθόν η περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας υπήρξε χώρος μεγάλων γεωλογικών ανακατατάξεων. Πριν από εξήντα εκατομμύρια χρόνια μετά από αλληπάλληλες γεωλογικές διεργασίες, συγκρούστηκαν η αφρικανική με την ευρωπαϊκή ωκεάνια πλάκα. Έτσι δημιουργήθηκε μία αύλακα ανάμεσα στις αναδυόμενες οροσειρές της Πίνδου και της Πελαγονικής ζώνης. Η συνεχής βύθιση αυτού του χώρου είχε ως αποτέλεσμα να εισβάλει η θάλασσα πλημμυρίζοντας την περιοχή της λεκάνης. Έτσι δημιουργήθηκε μία θάλασσα που ξεκινούσε από την Αδριατική, διέσχιζε την Αλβανία, την ΠΕ Καστοριάς, τμήμα της ΠΕ Κοζάνης και Γρεβενών και κατέληγε στην περιοχή της Θεσσαλίας. Πολλά χρόνια αργότερα, τέφρα από ηφαιστειακή δραστηριότητα κάλυψε τα πλούσια δάση των παράκτιων αυτών περιοχών. Απολιθωμένοι κορμοί ηλικίας είκοσι εκατομμυρίων ετών και λείψανα του αρχαίου δάσους έχουν βρεθεί σε περιοχές του Βοΐου και της Καστοριάς (Σαββοπούλου - Κατσίκη, 2008, pp. 13-15). Στην περιοχή του Βοΐου έχουν εντοπιστεί πολλές παλαιοντολογικές θέσεις (Τσοτύλι Νεάπολη, Πολύλακκος, Χορηγός), ενώ στη θέση

³⁵<http://www.kozanh.gr/web/guest/generalcityinfo>

³⁶ Η Κοζάνη προσφέρει φθηνή θέρμανση (τηλεθέρμανση).

Περδίκκας στην Πτολεμαΐδα βρέθηκε το 1977 σκελετός ελέφαντα τεμαχισμένος από κυνηγούς που χρονολογήθηκε 2 - 3 εκ. χρόνια π.Χ. (Πουλιανός, 1996, p. 17). Το 2006, κατά τη διάρκεια εργασιών για τη διάνοιξη κάθετης στην Εγνατία οδού (Σιάτιστα-Κρυσταλλοπηγή), στην περιοχή του Καλονερίου, του Δήμου Ασκίου εντοπίστηκαν απολιθώματα από προϊστορικό ελέφαντα. 200.000 ετών περίπου.³⁷

2.2.2. Η Αιανή κατά την προϊστορία

Οι κάτοικοι της περιοχής, κατά τη Νεολιθική εποχή, δημιούργησαν μικρές και μεγαλύτερες εγκαταστάσεις σε φυσικά οχυρωμένες θέσεις και σε παραποτάμιες περιοχές. Η γεωμορφολογία του τόπου ευνοούσε την ανάπτυξη της γεωργίας, της κτηνοτροφίας και του εμπορίου με γειτονικές εγκαταστάσεις. Στις αρχές της 2ης χιλιετίας, εγκαταστάθηκαν στην περιοχή βορειοδυτικά ελληνικά φύλα στα οποία ανήκαν οι Μακεδόνες και οι Δωριείς, φορείς της λεγόμενης μακεδονικής ή αμαυρόχρωμης κεραμικής

Η κατοίκηση στην ευρύτερη περιοχή της Αιανής εκκινεί από την προϊστορία και φτάνει μέχρι τις μέρες μας. Ο οικισμός που ιδρύεται αυτήν την περίοδο στον λόφο που είναι γνωστός ως «Μεγάλη Ράχη» επρόκειτο στους επόμενους αιώνες να εξελιχθεί σε σπουδαιότατο οικονομικό, παραγωγικό και κυρίως πολιτιστικό και πνευματικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής της Άνω Μακεδονίας (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2014).

Η περιοχή προσέλκυσε μεγάλο αριθμό κατοίκων ήδη από τη Νεολιθική εποχή. Δημιουργήθηκαν έτσι μεγάλες και μικρότερες εγκαταστάσεις τόσο στους συνεχείς γηλόφους με τις μικρές εύφορες κοιλάδες, όσο και στην ευρεία παραποτάμια περιοχή του ζωοδότη Αλιάκμονα (Καραμήτρου-Μεντεσίδη, 1997, p. 67). Κατά την Εποχή του Χαλκού η

³⁷ http://www.mfamiliasgrevenon.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=33&Itemid=70

ζωή συνεχίζεται στις ήδη κατοικημένες θέσεις, ενώ παράλληλα εμφανίζονται και νέες. Επιλέγονται συνήθως φυσικά οχυρωμένες τοποθεσίες με ταυτόχρονη, συνήθως, πρόσβαση στο υδάτινο στοιχείο.

Τα εύφορα εδάφη της κοιλάδας του Αλιάκμονα, οι παραπλήσιοι ορεινοί όγκοι με την πλούσια βλάστηση, ιδανικοί για την κτηνοτροφία, και τα ποτάμια ή οι λίμνες, τόποι αλιείας και πηγές νερού, θα αποτέλεσαν σημαντικούς παράγοντες στην επιλογή της θέσης. Επιπλέον κίνητρο για την εγκατάσταση θα συνιστούσε και η ύπαρξη πολλών φυσικών περασμάτων και διόδων, που διευκόλυνε τη σύνδεση γειτονικών περιοχών και εξασφάλιζε την ομαλή διεξαγωγή του εμπορίου και των ανταλλαγών μεταξύ δύο ή περισσότερων κοινοτήτων. Τέλος, το ήπιο σχετικά ανάγλυφο με μικρές κλίσεις θα προσέφερε αφενός ευνοϊκές συνθήκες διαβίωσης σε ειρηνικές περιόδους, αφετέρου, σε περιόδους αναταραχών, τη δυνατότητα καλύτερου ελέγχου της ευρύτερης περιοχής και φυσικής προστασίας των κατοίκων της από εξωτερικούς κινδύνους.

Το σύνολο των δεδομένων των οικισμών της κοιλάδας του μέσου ρου του Αλιάκμονα, που την περίοδο αυτή καλυπτόταν από πυκνό δάσος με πλατάνια, λεύκες και φτελιές,³⁸ αλλά και των πιο απομακρυσμένων από αυτόν θέσεων, βεβαιώνει την ανάπτυξη ενός σημαντικού πολιτισμού με δυναμική παρουσία στη ζωή της ευρύτερης περιοχής, οφειλόμενη εν πολλοίς και στα πλεονεκτήματα που παρείχαν τα φυσικά χερσαία και ποτάμια περάσματα που εντοπίζονται στον χώρο της, και με οικονομικές, κοινωνικές και ιδεολογικές επαφές με όλο τον κατά περιόδους γνωστό κόσμο της ευρύτερης περιοχής (Χονδρογιάννη - Μετόκη, 2012).

Κατά τη διάρκεια της δεύτερης χιλιετίας π.Χ. η περιοχή της Αιανής υπήρξε σταθμός του «πολυπλόκου» έθνους των βορειοδυτικών ελληνικών φύλων, στα οποία ανήκαν οι Μακεδόνες και οι Δωριείς και τα οποία υπήρξαν φορείς της λεγόμενης μακεδονικής ή

³⁸(Παπαδόπουλος, 2002, p. 21)

δωρικής αμαυρόχρωμης³⁹ κεραμικής η καταγωγή της οποίας ανάγεται σε μεσοελλαδικά (1900 – 1600 π.Χ.) πρότυπα της νότιας Ελλάδος. Στην ύστερη εποχή του Χαλκού η Αιανή υπήρξε αξιόλογο κέντρο παραγωγής αυτής της κεραμικής (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2003, pp. 168, 171-173).

2.2.3. Η Αιανή από την αρχαϊκή έως την ύστερη ρωμαϊκή περίοδο

Η θέση Μεγάλη Ράχη που ταυτίζεται με την αρχαία Αιανή κατοικείται ήδη από τους προϊστορικούς χρόνους. Ακμάζει, ως έδρα του βασιλείου της Ελίμειας, κατά την κλασική περίοδο. Μετά την ενοποίηση των «επανώθεν» περιοχών της Μακεδονίας από τον Φίλιππο εξασθενεί και, κατά την ρωμαϊοκρατία, εγκαταλείπεται. Νέοι οικισμοί ιδρύονται με σπουδαιότερο αυτόν στη Ράχη Τσέικα, ενώ το διοικητικό κέντρο μεταφέρεται μάλλον στο Παλαιόκαστρο της γειτονικής Καισαρείας.

Στους αρχαιολογικούς χώρους που ερευνήθηκαν ή που εντοπίστηκαν στην Περιφέρειας Κοζάνης (ξεπερνούν τις τρεις εκατοντάδες) αντιπροσωπεύονται όλες οι ιστορικοί περίοδοι και μαρτυρούν ότι η ανάπτυξη της Άνω Μακεδονίας, μέχρι την υποταγή της στη Ρώμη παρουσιάζει τον ίδιο δυναμισμό με την υπόλοιπη Μακεδονία, αλλά και την υπόλοιπη Ελλάδα (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2009, p. 90).

Η Άνω Μακεδονία, Ελίμεια και η πρωτεύουσα Αιανή

Οι Μακεδόνες, όπως συνάγεται από τις μαρτυρίες του Ηρόδοτου και του Θουκυδίδη, ήταν κλάδος του «πολυπλάνητου» έθνους των βορειοδυτικών ελληνικών φύλων⁴⁰ τα οποία έφτασαν στην Άνω Μακεδονία στις αρχές της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ. Ένα από τα φύλα ήταν οι Αργεάδες Μακεδόνες, οι οποίοι προχώρησαν ανατολικά και τον 7^ο αι. π.Χ. ίδρυσαν το κράτος των Αιγών, που αργότερα μετέφεραν την πρωτεύουσα τους στην Πέλλα.

³⁹ Για αμαυρόχρωμη κεραμική βλ. Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2003.

⁴⁰ VII.173.4 και VIII.137.139

Θουκυδίδη Ιστορία Βιβλ. II. 99.2 (μετάφραση Γεωργοπαπαδάκου Α., 1985)

Άνω (ορεινή) Μακεδονία⁴¹ σε αντίθεση με την Κάτω (πεδινή και κοντά στη θάλασσα) ονόμαζαν οι αρχαίοι τη Μακεδονία δυτικά του Βερμίου, όπου σήμερα ανήκουν οι Νομοί Κοζάνης, Γρεβενών, Καστοριάς, Φλώρινας, ενώ δυτικότερα και βορειότερα εκτεινόταν πέρα από τα σύγχρονα ελληνικά σύνορα, ως την Κορυτσά, τις λίμνες Αχρίδα, (Λυχνιτίδα) και Πρέσπες, τον ποταμό Εριγώνα και τα όρη Βαβούνα και Τρεν. Στην Άνω Μακεδονία ανήκαν τα αρχαία διαμερίσματα – βασιλεία της Ελιμιώτιδας, Τυμφαίας, Λυγκηστίδας, Ορεσιτίδας, Εορδαίας, Πελαγονίας, και Δερριόπου. Ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι η πολιτική κυριαρχία των Αργεάδων της κάτω Μακεδονίας στα αδελφά έθνη της Άνω Μακεδονίας άρχισε με την εμφάνιση των Περσών στο ευρωπαϊκό έδαφος.⁴² Ο Θουκυδίδης προσφέρει πληροφορίες για το καθεστώς αυτής της επικυριαρχίας: «Μακεδόνες είναι και οι Λυγκηστές και οι Ελιμιώτες και άλλες φυλές στην άνω Μακεδονία που είναι σύμμαχοι και υπήκοοι των κάτω Μακεδόνων, έχουν όμως καθεμιά τους το βασιλιά τους».⁴³

Το βασίλειο της Ελιμιώτιδας, στην περιοχή της σύγχρονης επαρχίας Κοζάνης και στο ανατολικό τμήμα του Νομού Γρεβενών, άκμασε και μεγαλούργησε παράλληλα με το βασίλειο των Αργεάδων της Κάτω Μακεδονίας, που είχε βασιλείς του Τημενίδες, με τους οποίους οι Ελιμιώτες είχαν αναπτύξει σχέσεις φιλίας, ωστόσο οι βασιλικοί αυτοί οίκοι, εναντιώθηκαν αρκετές φορές στην κεντρική εξουσία⁴⁴ και παρουσίασαν τάσεις ανεξαρτητοποίησης, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις η ειρήνη μεταξύ τους επικυρώθηκε με επιγαμίες.⁴⁵ Πρώτος γνωστός βασιλιάς της Ελίμειας θεωρείται ο Αρριδαίος, πατέρας του Δέρδα (Σχολ. Θουκυδίδη, I.57.3, Gmel., 203,212,218), ενώ και η μητέρα του Φιλίππου Β΄, ίσως καταγόταν από το ελιμιώτικο βασιλικό οίκο. Η στρατιωτική και πολιτική ιδιοφυία του Φιλίππου οδήγησε στην ενοποίηση της Μακεδονίας. Οι ηγεμονικοί οίκοι, ανάμεσά τους και

⁴¹ Ηρόδοτος VII.173.4 και VIII.137.139. Διαχωρισμός μεταξύ άνω και κάτω Μακεδονίας αναφέρεται επίσης στον Θουκυδίδη κατά την εξιστόρηση των συγκρούσεων Αθηναίων και Λακεδαιμονίων στον βορειοελλαδικό χώρο, στη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου (II.99.2)

⁴² Ηροδότου Ιστορία, VIII.137.139

⁴³ Θουκυδίδη Ιστορία Βιβλ. II. 99.2 (μετάφραση Γεωργοπαπαδάκου Α., 1985)

⁴⁴ Θουκυδίδη Ιστορία Βιβλ. I. 57(μετάφραση Γεωργοπαπαδάκου Α., 1985)

⁴⁵ Αριστοτέλη Πολιτικά 5.8.11

αυτός των ελιμιωτών, εξασθένησαν με την κατάταξη των ευγενών στην τάξη των εταίρων και την παραχώρηση σε αυτούς σημαντικών εκτάσεων κατακτημένων γαιών. Η προσάρτηση της Ελίμειας, όπως και των άλλων «επανώθεν» περιοχών, πραγματοποιήθηκε μάλλον ειρηνικά, ενώ θεωρείται βέβαιη η συμβολή τους στη νικηφόρα εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2009, pp. 10-12).

Σύμφωνα με τα ανασκαφικά δεδομένα, πρωτεύουσα του βασιλείου της Ελίμειας ήταν η **Αιανή**⁴⁶ το όνομα της οποίας ετυμολογικά πιθανότατα σχετίζεται με το επίρρημα αεί, αιεί (= πάντοτε). Η Αιανή, πόλη αιώνια, απέραντη, αχανής, κτίστηκε από τον Αιανό, γιο του βασιλιά Ελύμου και οι κάτοικοί της ονομάζονταν Αιαναίοι σύμφωνα με τον ιδρυτικό μύθο τον οποίο διέσωσε ο Στέφανος Βυζάντιος.⁴⁷

Η ύπαρξη της αρχαίας πόλης επιβεβαιώθηκε από δύο επιγραφικές μαρτυρίες που έφερε στο φως ο L. Heuzey γύρω στα 1861.⁴⁸ Πρόκειται για την ανάγλυφη επιτύμβια στήλη της Αδίστας, με επίγραμμα που χρονολογείται στον 2^ο – 1^ο αι. π.Χ. και μία αναθηματική στο Θεό Πλούτωνα (τέλη 2^{ου} αι. μ.Χ.) που βρίσκονταν εντοιχισμένες σε δεύτερη χρήση σε εκκλησίες της σημερινής Αιανής. Το γεγονός αυτό έδωσε οδήγησε τους ερευνητές στη διατύπωση πολλών απόψεων⁴⁹ σχετικά με την ταύτιση της ομώνυμης πόλης. Μία πρώιμη επιτύμβια στήλη (αρχές 4^{ου} αι. π.Χ.) με παράσταση της μακεδονικής οικογένειας ο L. Hauzey τη μετέφερε στο Μουσείο του Λούβρου (Καραμήτρου-Μεντεσίδη, 2009, pp. 18-19).

Η ακμή της Αιανής στα αρχαϊκά και κλασικά χρόνια προκύπτει από τα σημαντικά δημόσια κτήρια που αποκαλύφθηκαν στη θέση Μεγάλη Ράχη και ξεχωρίζουν για τον μνημειακό και μεγαλοπρεπή χαρακτήρα τους, την εντυπωσιακή αρχιτεκτονική και τον πλούσιο διάκοσμό τους. Δημόσια και ιδιωτικά οικοδομήματα, καθώς και οι πρώιμες επιγραφές (από τις

⁴⁶ Για την Αιανή ως πρωτεύουσα της Ελιμιωτιδας βλ. Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 1993, pp. 655-660.

⁴⁷ Λαθύρης, Γ. (επιμ.), 2015. ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΕΘΝΙΚΑ ΜΕΓΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΠΟΛΕΩΝ, ΤΟΠΩΝ ΚΑΙ ΕΘΝΩΝ - ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΙΑΣ. Εθνικά, λ. Αιανή (Λαθύρης, 2015)

⁴⁸ Λιούφης, 1924, pp. 27-28

⁴⁹ Για τις απόψεις αυτές βλ. Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2009, pp. 17-22 και Σιαμπανόπουλος, 2009, pp. 65-77.

πρωιμότερες όλης της Μακεδονίας) διαμορφώνουν την εικόνα μίας οργανωμένης πόλης από τις αρχές ήδη του 5ου αι. π.Χ., ο πλούτος της οποίας συμπληρώνεται από τα ευρήματα της βασιλικής νεκρόπολης⁵⁰ (στη θέση Λειβάδια) και των υπόλοιπων κλασικών και ελληνοιστικών νεκροταφείων. Η πόλη είχε άμεσες πολιτιστικές και εμπορικές σχέσεις με τον υπόλοιπο κόσμο, λειτουργούσε αυτόνομα με δικά της εργαστήρια μεταλλοτεχνίας, κοροπλαστικής κα κεραμικής, ενώ λάτρευε θεότητες όπως η Κυβέλη, η Αθηνά, ο Διόνυσος, η Αφροδίτη κα ο Έρωτας (Καραμήτρου -Μεντεσίδη, 2008, p. 35). Πιθανόν συμμετείχε σε γυμνικούς ή ιππικούς αγώνες των Παναθηναίων ενώ βέβαιη θεωρείται η ενασχόληση και η αγάπη των κατοίκων για τα άλογα. Η ανθηρή οικονομία της περιοχής μαρτυρείται από τα χάλκινα κυρίως νομίσματα και τους θησαυρούς Πέλλας, Θεσσαλίας, Αμφίπολης, Θεσσαλονίκης, Απολλωνίας.⁵¹

Ως εκ τούτου, αναθεωρήθηκε η άποψη περί πολιτισμικής απομόνωσης της Άνω Μακεδονίας, αφού τα αρχαιολογικά ευρήματα της Αιανής προβάλλουν υψηλό βιοτικό επίπεδο πολύ πριν την ενοποίηση όλης της Μακεδονίας από τον Φίλιππο Β΄ (359-336 π.Χ.) και εντάσσουν την περιοχή στην πολιτιστική κοινή του υπόλοιπου ελληνοισμού. Μετά την ενοποίηση του μακεδονικού βασιλείου και παρά την ανάπτυξη των πόλεων ως διοικητικών κέντρων, τα έθνη της Άνω Μακεδονίας διατήρησαν τη φυλετική τους οργάνωση, όπως προκύπτει από τις αναφορές του εθνικού της περιοχής στον αυτοπροσδιορισμό των κατοίκων τους (π.χ. Μακεδών Ελιμιώτης, Μακεδών Εορδαίος κτλ).

Κατά τη ρωμαιοκρατία οι νέες πολιτικές και οικονομικές συνθήκες, στη διαμόρφωση των οποίων συνέβαλε πιθανόν κα ένας καταστροφικός σεισμός, οδηγούν στην εγκατάλειψη της αρχαίας Αιανής στον λόφο της Μεγάλης Ράχης (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2009, pp. 35-43).

⁵⁰ Βλ. Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 1999, pp. 538-562

⁵¹ Για τα νομίσματα βλ. Καραμήτρου-Μεντεσίδη, 2007

Νέοι σπουδαίου οικισμοί⁵² (με σημαντικότερο αυτόν στη Ράχη Τσέικα) ιδρύονται σε κοντινές θέσεις, οι κάτοικοι των οποίων διασώζουν τη μνήμη της ισχυρής πρωτεύουσας διατηρώντας το ίδιο όνομα στα πρωτοχριστιανικά και μετέπειτα στα βυζαντινά χρόνια.⁵³

2.2.4. Η Αιανή κατά τους βυζαντινούς χρόνους

Οι διάσπαρτοι οικισμοί πλήττονται από επιδρομές βόρειων φύλων μέχρι την κατάληψή τους από τους Οθωμανούς. Στην αρχή της 1^{ης} χιλιετίας οι κάτοικοι της Ράχης Τσέικα και των γειτονικών οικισμών συνοικούν στη σημερινή θέση της Αιανής που από τον 11^ο αι. έως το 1926 φέρει το όνομα Κάλλιανη.

Η Αιανή κατά τους βυζαντινούς και υστεροβυζαντινούς χρόνους, προφανώς, ακολουθεί ανάλογη πορεία με αυτήν των φρουριών και οικισμών της Δ. Μακεδονίας. Πλήττεται διαδοχικά από τις επιδρομές των Βουλγάρων, των Νορμανδών, των Φράγκων, των Σέρβων με περιοδικές ανακαταλήψεις από τους Βυζαντινούς μέχρι την οριστική κατάληψη της από τους Οθωμανούς. Οι οχυρώσεις, οι πρώτες εκκλησίες, οι μονές και τα μετόχια αποτελούν μαρτυρίες για τη συνεχή κατοίκηση της περιοχής σε μικρούς διάσπαρτους οικισμούς. Η παρουσία των Σλάβων στην περιοχή επιβεβαιώνεται από την πληθώρα τοπωνυμίων που άφησαν,⁵⁴ ενώ οι συνεχείς επιδρομές, οι αρρώστιες και η έλλειψη τροφής είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση του γηγενούς πληθυσμού (Καραγιαννόπουλος, 1995). Πάντως, στην αρχή της 1^{ης} χιλιετίας μ.Χ. οι κάτοικοι της Ράχης Τσέικα και των άλλων οικισμών συνοικούν στη θέση της σημερινής κωμόπολης. Μέχρι τις αρχές του 11^{ου} αι. είναι σίγουρο ότι η Αιανή διατήρησε το όνομά της, αφού έτσι αναφέρεται στο λεξικό της Σούδας (τέλη του 10^{ου} αι.

⁵²Σύμφωνα με τους περισσότερους ερευνητές, την περίοδο αυτήν το διοικητικό κέντρο της Αιανής μεταφέρεται στη θέση "Παλαιόκαστρο," στη γειτονική Καισαρεία, σε απόσταση μόλις 4 χλμ. (Τσιλιπάκου, 2012)

⁵³Σύμφωνα με το Θ. Καλλιανιώτη ο υστερορωμαϊκός και βυζαντινός οικισμός της ράχης Τσέικα, ο οποίος έφερε το όνομα Αιανή μέχρι τον 12ο αιώνα μ.Χ. που άρχισε να μετοικεί στη θέση της Κάλλιανης, της σημερινής Αιανής (Καλλιανιώτης, 2013).

⁵⁴ Βλ. Χριστοδούλου, 2003.

μ.Χ.).⁵⁵Στον κώδικα της Ζάμπορδας⁵⁶ του 18^{ου} αι. αναφέρεται με το όνομα «Κάλιανη»,⁵⁷ το οποίο επικράτησε σταδιακά από τον 11^ο αι. μ.Χ. και διατηρήθηκε μέχρι το 1926.⁵⁸Επί Αλεξίου Α΄ ή των διαδόχων του, κατά τους 11ο-12ο αι., στα πλαίσια της διοικητικής μεταρρύθμισης υπάγεται στο κατεπανίκιο με έδρα τη γειτονική Άνω Κώμη (Καλλιανιώτης, 2013)(Σιαμπανόπουλος, 2009, p. 296).

2.2.5. Η Αιανή κατά τους Οθωμανικούς Χρόνους

Στους πρώτους αιώνες της τουρκοκρατίας η Κάλιανη διατηρεί κάποια ανεξαρτησία, όπως συμπεραίνεται από το πλήθος των εκκλησιών που ιδρύονται τον 16^ο αι. Ο οικισμός τροφοδοτείται από κατοίκους γειτονικών περιοχών και Βλάχους μεταφορείς. Το 1735 καταλαμβάνεται από τον Αλή Πασά. Η καλλιέργεια και το εμπόριο του κρόκου βοηθάει στην οικονομική ανασυγκρότηση της περιοχής.

Οι πληροφορίες που διατηρούνται για την περίοδο είναι περιορισμένες. Από το πλήθος των εκκλησιών που ιδρύονται κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας συμπεραίνεται ότι ο πληθυσμός παρέμεινε συμπαγής ελληνικός (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2014). Με την εγκατάσταση των εποίκων από τα κεντρικά τμήματα της Μ. Ασίας (Κονιάρων) (Βακαλόπουλος, 1969, p. 29) στη βόρεια όχθη του Αλιάκμονα, ο γηγενής πληθυσμός της ευρύτερης περιοχής βρήκε καταφύγιο στα πλησιέστερα προς τον ορεινό όγκο του Μπούρινου χωριά, μεταξύ άλλων και την Αιανή που, όπως αναφέρθηκε, είχε αμιγή

⁵⁵ Σουΐδας, τ. Α΄ σελ. 792, έκδοσις 1619

⁵⁶ Μοναστήρι της περιοχής

⁵⁷ Ο Θ. Καλλιανιώτης, δρ. Νεότερης Ιστορίας, που μελετά την τοπική ιστορία, υποστηρίζει τη σλάβικη καταγωγή της λέξης «Κάλιανη» από το Καί που σημαίνει λάσπη (Καλλιανιώτης, 2014, p. 3)(Καλλιανιώτης, 2013). Για άλλες απόψεις σχετικά με την ετυμολογία του τοπωνυμίου βλ. (Σιαμπανόπουλος, 2009, pp. 53-59)

⁵⁸ Σύμφωνα με το ΦΕΚ55, τ. Α΄, 9-2-1926:η «Καλλιανή» μετονομάστηκε σε «Αιανή»

ελληνικό πληθυσμό.⁵⁹ Γύρω στα 1500 ο μοναχός Νικάνορας, κτήτορας της Μονής Ζάβορδας, άπλωσε ένα ευρύ δίκτυο προσκυνητών – υποστηρικτών τα «δοσίματα» των οποίων συγκεντρώνονταν στο μετόχι του Αγίου Αθανασίου στην Αιανή, η οποία ονομάζεται πλέον Κάλλιανη. Τις μεταφορές αυτές ανέλαβαν Σαμαριναίοι Βλάχοι που εγκαταστάθηκαν στη γειτονιά του μετοχιού. Αποτέλεσμα της πρόσκαιρης ευπορίας ήταν η ανέγερση και αγιογράφηση νέων ναών (Άγιος Νικόλαος και Άγιος Ταξιάρχης) (Καλλιανιώτης, 2014), ιδιαίτερα στα μέσα του 16ου αι. Ο 18ος αι. σηματοδοτείται με την καταστροφική επιδρομή συμμοριών ληστών στα 1765 και την κατάληψη της Αιανής από τον Αλή Πασά. Η καλλιέργεια του κρόκου στην περιοχή και η εξαγωγή του από τους εμπόρους της Δ. Μακεδονίας στις αγορές της Κεντρικής Ευρώπης συντελούν στην ανασυγκρότηση της οικονομικής ζωής της Αιανής από τα τέλη του 18ου αι. και μετά (Παρχαρίδου - Αναγνώστου, 2009, p. 147) (Τσιλιπάκου, 2012).

2.2.6. Η Αιανή μετά την Απελευθέρωση

Οι άνθρωποι συνεχίζουν την προσπάθεια για επιβίωση και μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους. Δύο παγκόσμιοι πόλεμοι φέρνουν νέους δυνάστες στην περιοχή. Μετά τη λήξη του εμφύλιου πολέμου σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της Αιανής παίζει η φυσιογνωμία του δασκάλου Κ. Σιαμπανόπουλου.

Αναμφισβήτητα, η κοινωνική ζωή των κατοίκων κινείται παράλληλα με την ιστορία της υπόλοιπης Μακεδονίας. Ωστόσο, καμία αναφορά δεν υπάρχει η οποία να μας πληροφορεί συγκεκριμένα για την υπό μελέτη κοινότητα, δυσκολεύοντας την έρευνα. Από εφημερίδες και διάφορα έγγραφα προκύπτει ότι μετά την απελευθέρωση της περιοχής το 1912,

⁵⁹ Τα δημογραφικά δεδομένα για την περιοχή δείχνουν την ύπαρξη χριστιανών και μουσουλμάνων σε αμιγώς χριστιανικούς και μουσουλμανικούς οικισμούς καθώς και σε μεικτούς, με ξεχωριστούς θρησκευτικούς «μαχαλάδες» και νεκροταφεία (Τσότσος, 2011, pp. 118-119)

ακολούθησαν οι αγώνες⁶⁰ των κολίγων για το διαμοιρασμό της γης. Μετά από μακροχρόνιες δικαστικές και εξωδικαστικές διαμάχες το ζήτημα λύθηκε τελειωτικά επί στρατιωτικής διακυβέρνησης. Μεταξύ με την αποκατάσταση 110 κληρούχων (Σιαμπανόπουλος, 2009, p. 365).

Με τη συνθήκη των Βερσαλλιών, το καλοκαίρι του 1919 τερματίστηκε ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος, αλλά οι εδαφικοί, στρατιωτικοί και οικονομικοί όροι που επεβλήθησαν από τους νικητές αμφισβητήθηκαν από τους ηττημένους, με αποτέλεσμα ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος να ξεσπάσει δύο μόλις δεκαετίες μετά (Καλλιανιώτης, 2008). Οι Γερμανοί εγκατέστησαν στο σχολείο της Αιανής φυλάκιο καθώς ήταν πέρασμα για το Χρώμιο, από όπου αντλούσαν τα μεταλλεία χρωμίου για την πολεμική βιομηχανία τους (Σιαμπανόπουλος, 2009, p. 365). Φτώχεια, πείνα, φόβος και διχασμός πλήττουν την κοινωνία. Προφορικές μαρτυρίες αναφέρουν ότι στις 25 Ιανουαρίου του 1944 οι γερμανοί κύκλωσαν το χωριό και συγκέντρωσαν τον αντρικό πληθυσμό στο προαύλιο του Αγίου Γεωργίου. Η σωτηρία τους, λόγω ευνοϊκών συγκυριών,⁶¹ αποτέλεσε το έναυσμα για την γιορτή Αντίστασης η οποία λαμβάνει χώρα κάθε χρόνο την ίδια ημερομηνία (Καλλιανιώτης, 2014). Μερικοί από τους κατοίκους έχασαν τη ζωή τους κατά τη γερμανική κατοχή, ενώ αιματηρός ήταν και ο διχαστικός Εμφύλιος Πόλεμος που ακολούθησε (1946-49) κατά τον οποίο ορισμένες οικογένειες κατέφυγαν στις πόλεις, ενώ μία δεκάδα ανταρτών του ΔΣΕ απωθήθηκαν το 1949 στην Πολωνία και το Ουζμπεκιστάν (Καλλιανιώτης, 2014). Η Αιανή φυσικά δε θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστη από τις ευρύτερες ιστορικές αλλαγές και τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς που συντελέστηκαν κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Οι όροι διαβίωσης, σταδιακά βελτιώνονται αισθητά. Οι περισσότεροι κάτοικοι, γεωργοί και κτηνοτρόφοι, βελτιώνουν τις μεθόδους τους, νέες κατοικίες αντικαθιστούν τα

⁶⁰ Τότε ιδρύθηκε ο Συνεταιρισμός Αποκαταστάσεως Καλλιεργητών Αιανής (Σιαμπανόπουλος, 2009, p. 360)

⁶¹ Περισσότερα στο ιστολόγιο του Θ. Καλλιανιώτη <http://blogs.sch.gr/thankall/?cat=1557>

«πατόσπιτα», ενώ ο εμπνευσμένος δάσκαλος Κ. Σιαμπανόπουλος⁶² αφήνει ισχυρό το αποτύπωμά του στην Αιανή με τη λειτουργία Νυκτερινού Σχολείου και Κέντρου Επιμόρφωσης Ενηλίκων, την ίδρυση Μορφωτικού Συλλόγου Αγροτοπαίδων, του Σχολικού Συνεταιρισμού και Αθλητικής Ομάδας, τη λειτουργία τριών Τεχνικών Σχολών βραχείας διάρκειας,⁶³ την ίδρυση Αρχαιολογικού και Λαογραφικού Μουσείου, τη δημιουργία σχολικού κήπου, την εκτροφή ζώων στο σχολικό ζωοτροφείο και τη φύτευση δεκάδων χιλιάδων δέντρων εντός και εκτός οικισμού (Σιαμπανόπουλος, 2009, pp. 371-377).

2.2.7. Η Αιανή στο Σήμερα

Ακολουθώντας ανοδική πορεία, η Αιανή μετατράπηκε σε κεφαλοχώρι της περιοχής. Οι σημαντικές ανασκαφές οδήγησαν στην ίδρυση ενός μεγάλου Μουσείου. Οι κάτοικοι αγαπούν τον τόπο και τις παραδόσεις τους. Ωστόσο, πολλοί από αυτούς αναγκάζονται να τον εγκαταλείψουν υπό την πίεση της οικονομικής κρίσης.

Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου και μέχρι τη δεκαετία του 1970, ο μεγαλύτερος πληθυσμός της παρατηρούμενης κοινότητας, ασχολείται κυρίως με τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Σημαντικό τμήμα του πληθυσμού εργάστηκε στα μεταλλεία αμιάντου ενώ άλλοι μετανάστευσαν κυρίως στη Γερμανία και την Αυστραλία. Πριν από 20 περίπου χρόνια μερικές δεκάδες δραστηριοποιήθηκαν ως οικοδόμοι ανά την Ελλάδα και τις αραβικές χώρες. Σε αντίθεση με τις πρώτες ασχολίες των κατοίκων, οι οποίες περιορίζονταν περισσότερο στα στενά πλαίσια της κοινότητας και της γύρω περιοχής, με το πέρασμα των χρόνων διακρίνεται τάση διεύρυνσης για μία πιο ανοιχτή κοινότητα που επιφέρει «αλλαγή» του «παραδοσιακού» τρόπου ζωής. Αρχικά, ο αριθμός των ανθρώπων

⁶²Ο Κωνσταντίνος Σιαμπανόπουλος είναι ιδρυτής του Λαογραφικού Μουσείου Κοζάνης και του Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα στο Μπούρινο. Έχει εκδώσει αρκετά βιβλία, με την ιδιότητα του προέδρου του Συνδέσμου Γραμμάτων και Τεχνών Νομού Κοζάνης

⁶³ Διδασκόταν η τέχνη του κτίστη και ξυλουργού. Αποφοίτησαν 90 τεχνίτες.

που έχει τη δυνατότητα να σπουδάσει ήταν περιορισμένος λόγω των οικονομικών δυσχερειών. Επιπλέον, δύο γεγονότα έμελλε να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στη μετέπειτα αναπτυξιακή πορεία του Νομού Κοζάνης και κατ' επέκταση στις ασχολίες των κατοίκων της περιοχής. Πρόκειται για την εκμετάλλευση των λιγνιτοφόρων κοιτασμάτων (εργοστάσια της ΔΕΗ) που υπάρχουν στο υπέδαφος της Κοζάνης και την διάνοιξη της Νέας Εγνατίας.⁶⁴ Σταδιακά, όλο και περισσότεροι κάτοικοι, άνδρες και γυναίκες, αποκτούν τεχνολογικές και ακαδημαϊκές γνώσεις και διεκδικούν θέσεις στο Δημόσιο και Ιδιωτικό Τομέα. Αρκετοί σήμερα ασχολούνται εποχικά στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Κοζάνης που έχει ως έδρα το Μουσείο της Αιανής (Καλλιανιώτης, 2014).

Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον των κατοίκων για την περισυλλογή των αρχαιοτήτων και την προστασία των μνημείων της πολιτιστικής τους κληρονομιάς καλλιεργήθηκε από τον Κ. Σιαμπανόπουλο, εμπνευσμένο δάσκαλο σε μία δύσκολη περίοδο (1946 – 1962) και άμισθο έκτακτο Επιμελητή Αρχαιοτήτων της Αιανής. Ο ίδιος, προχώρησε επανειλημμένως σε προσωπικές παραστάσεις και έγγραφες αναφορές προκειμένου η Αρχαιολογική Υπηρεσία να ενδιαφερθεί για την περιοχή. Ως απότοκος των προσπαθειών του, το 1978 έφτασε στην Αιανή η Έφορος Αρχαιοτήτων της ΙΖ' Περιφέρειας, Μαρία Σιγανίδου, η οποία τοποθέτησε μόνιμο φύλακα στην Αρχαιολογική Συλλογή.⁶⁵ Η συστηματική ανασκαφική όμως έρευνα στους αρχαιολογικούς χώρους της Αιανής και γενικότερα η φροντίδα για όλο τον Νομό Κοζάνης άρχισε το 1983, υπό την εποπτεία της Επιμελήτριας Αρχαιοτήτων Γεωργίας Καραμήτρου – Μεντεσίδη⁶⁶ για να συνεχιστεί αδιάλειπτα μέχρι σήμερα. Οι ανασκαφές στους αρχαιολογικούς χώρους της Αιανής σταμάτησαν το 2011, έτος κατά το οποίο η κ.

⁶⁴ Πληροφορίες από την Αναπτυξιακή Εταιρεία Δυτικής Μακεδονίας (ΑΝΚΟ) βάση της Οικονομοτεχνικής μελέτης σύστασης αμιγούς Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτισμού Κοζάνης, Κοζάνη Απρίλιος 1994

⁶⁵ Η Συλλογή είχε στεγαστεί από το 1962 σε αίθουσα του Δημοτικού Σχολείου και μετά την ανέγερση του Κοινοτικού Καταστήματος μεταφέρθηκε στον ισόγειο χώρο αυτής. Πρώτος φύλακας τοποθετήθηκε ο Θανάσης Κουφαλέξης

⁶⁶ Η Γεωργία Καραμήτρου στη συνέχεια έγινε προϊσταμένη της Λ' ΕΠΚΑ με έδρα την Αιανή και μετά την αποχώρησή της από την Υπηρεσία ανακηρύχθηκε Επίτιμη Έφορος Αρχαιοτήτων

Καραμήτρου αποχώρησε με αναγκαστική συνταξιοδότηση⁶⁷ από την Υπηρεσία. Η περιοχή της Αιανής όμως, απέραντος και ανεξάντλητος αρχαιολογικός χώρος, απαιτεί πολύχρονη ανασκαφική έρευνα και μελέτη (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2009, p. 77). Γι' αυτό και η ανασκαφέας του θα συνεχίσει συστηματική έρευνα στον χώρο της Νεκρόπολης, υπό την αιγίδα της Αρχαιολογικής Εταιρείας Αθηνών.⁶⁸

Η σημασία των ανασκαφών στην περιοχή έγκειται στην άντληση σημαντικών πληροφοριών για άγνωστες για την Άνω Μακεδονία ιστορικές περιόδους. Τα αρχαιολογικά ευρήματα δίνουν νέα διάσταση στην ιστορία της Μακεδονίας και αναπληρώνουν το κενό της έλλειψης των γραπτών πηγών:

1. Κατά τη διάρκεια της δεύτερης χιλιετίας π.Χ., η περιοχή της Αιανής υπήρξε σταθμός του «πολυπλόκου» έθνους των βορειοδυτικών ελληνικών φύλων, στα οποία ανήκαν οι Μακεδόνες και οι Δωριείς και τα οποία υπήρξαν φορείς της λεγόμενης μακεδονικής ή δωρικής αμαυρόχρωμης⁶⁹ κεραμικής, η καταγωγή της οποίας ανάγεται σε μεσοελλαδικά (1900 – 1600 π.Χ.) πρότυπα της νότιας Ελλάδος. Στην ύστερη εποχή του Χαλκού η Αιανή υπήρξε αξιόλογο κέντρο παραγωγής αυτής της κεραμικής. Οριστική διάψευση του μύθου της καθόδου των Δωριέων δόθηκε με τα ευρήματα της Αιανής (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2003, pp. 168, 171-173).

2. Τα όρια του μυκηναϊκού κόσμου (1600 – 1100 π.Χ.) μετατίθενται βορειότερα, προς τη Μακεδονία, αφού τα ευρήματα δηλώνουν εγκαταστάσεις Μυκηναίων και πλούσιες επαφές. Αποφασιστικός παράγοντας για τη χρονολόγηση της μακεδονικής – δωρικής αμαυρόχρωμης κεραμικής (γύρω στα 1500 π.Χ. και ίσως και λίγο νωρίτερα) υπήρξε η συνεύρεσή της με μυκηναϊκή κεραμική.

⁶⁷Ν. 4024/2011

⁶⁸ Συνέντευξη με τον αντιπρόεδρο του σωματίου «Φίλοι Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής» στις 13-10-2017

⁶⁹ Για αμαυρόχρωμη κεραμική βλ. Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2003

3. Η ακμή στα αρχαϊκά και κλασικά χρόνια και οι οργανωμένες πόλεις με δημόσια κτήρια, εκατό και πλέον χρόνια πριν από τον Φίλιππο Β', ανατρέπει την άποψη ότι η ίδρυση των πρώτων πόλεων – αστικών κέντρων της Άνω Μακεδονίας οφείλεται σε αυτόν (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2009, p. 82).

Περιγράφοντας κανείς την Αιανή σήμερα, θα μπορούσε να υποστηρίξει ότι, παρόλο που δεν είναι, θυμίζει παραδοσιακό ορεινό χωριό οργανωμένο γύρω από την κεντρική πλατεία όπου δεσπόζει η εκκλησία της Παναγιάς και τα τεράστια πλατάνια. Οι πολιτιστικές ροές και αξίες, οι πεποιθήσεις και ο τρόπος ζωής των χωρών της δύσης άσκησαν την επίδρασή τους, χωρίς τελικά να περιθωριοποιήσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του πολιτισμού της. Διατροφικές επιλογές και καλλιέργειες, έθιμα, εορτές και τελετουργίες διατηρούνται ακόμα ζωντανά, παρά τις προσκτήσεις που έχουν δεχθεί, ως στοιχείο της πολιτισμικής ταυτότητας του τόπου και των επιμέρους κοινωνικών ή φυλετικών ομάδων. Τους παραδοσιακούς κτιστάδες αντικατέστησαν οι σύγχρονοι οικοδόμοι, πολλοί από τους οποίους διασώζουν την τέχνη και την ασκούν καλλιτεχνικά. Οι αγιογράφοι επίσης πληθαίνουν με τον καιρό και αποτελούν σήμερα μία μεγάλη ομάδα καλλιτεχνών. Πλήθος στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού επιβιώνει ή αναβιώνει τα τελευταία χρόνια, με μεγάλη μάλιστα συμμετοχή των νέων, τα οποία στην πλειονότητά τους ανάγονται στην Αρχαιότητα. Τα παραδοσιακά αμπέλια που έτειναν να εγκαταλειφθούν, καλλιεργούνται πλέον ξανά προσφέροντας εκπληκτικό κρασί και τσίπουρο. Στο τέλος του τρύγου, στα γραφικά τοπικά αποστακτήρια ξυπνάει το αληθινό πνεύμα του Διονύσου και αναλαμβάνουν δράση τα «καζάνια» και τα «όργανα». Ακολουθούν οι γιορτές του δωδεκαημέρου και της αποκριάς, οι Λαζαρίνες και το Πάσχα. Παραδοσιακές συνταγές συνοδεύουν κάθε εορτασμό, ανασύροντας αυθεντικές γεύσεις και αρώματα άλλων καιρών. Τα ντόπια γαλακτοκομικά προϊόντα ξανακερδίζουν την αίγλη τους. Οι σύγχρονοι Αιανιώτες επιστρέφουν στους μπαξέδες τους με βιολογικές καλλιέργειες, εκτρέφουν άλογα, ακόμη

και αν αυτό γίνεται κατ' αποκλειστικότητα για αναψυχή και συμμετοχή σε πορείες.⁷⁰

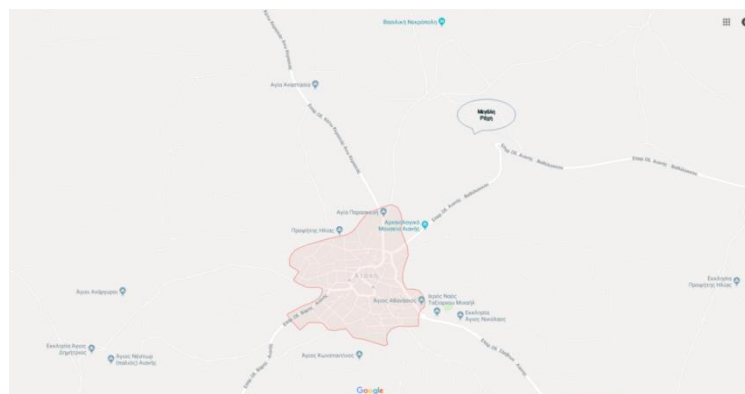
Πολλές μικρές μπάντες και αυτοδίδακτοι μουσικοί συντηρούν την αγάπη του κόσμου για την τοπική μουσική παράδοση, ενώ οι παραδοσιακοί χοροί δεν εξαρτώνται από επιδοτούμενα συγκροτήματα, αλλά πολύ απλά χορεύονται και διδάσκονται από όλους.

Η Αιανή σήμερα εξακολουθεί να είναι, παρά τη δημογραφική της συρρίκνωση, μία από τις μεγαλύτερες κωμοπόλεις του Δήμου. Οι κάτοικοί της, με χαρακτηριστικά και νοοτροπία που σμιλεύτηκαν μέσα στον χρόνο αναζητούν, μέσα στο χάος της παγκοσμιοποίησης και της οικονομικής κρίσης, την ταυτότητα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Υλικές ή μη εκφάνσεις του παρελθόντος και του παρόντος πολιτισμού συνυφαίνονται στη συνείδηση τους με τον τουρισμό και τη σύγχρονη ανάπτυξη.

2.3. Το Πολιτιστικό Τοπίο της Αιανής Σήμερα

Είναι προφανές ότι οι ανθρώπινες πράξεις και κινήσεις προσδιορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τα φυσικά χωρικά χαρακτηριστικά. Αυτά όμως τα φυσικά χαρακτηριστικά με τη σειρά τους διαμορφώνονται σε μεγάλο βαθμό από τις ανθρώπινες πράξεις και κινήσεις. Η δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ ανθρώπου και χωρικού περιβάλλοντος επηρεάζεται από την υλικότητα του χώρου, την αισθητηριακή πολυπλοκότητα των ανθρώπινων όντων και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων (Χουρμουζιάδη, 2015).

Εικόνα 1. Χάρτης με τα σημεία ενδιαφέροντος της Αιανής

⁷⁰Θεσμό που θέσπισε τη δεκαετία του 1990 η αρχαιολόγος Γεωργία Καραμήτρου -Μεντεσίδη

2.3.1. Αρχαιολογικοί χώροι

2.3.1.1. Η Αρχαία Αιανή

Η Αρχαία Αιανή ταυτίζεται με τη πόλη που αναπτύσσεται στα επάλληλα πλατώματα ενός επιβλητικού λόφου με την επωνυμία Μεγάλη Ράχη και με θέα προς όλα τα σημεία του ορίζοντα, 1,5 km προς τα ΒΑ της σύγχρονης Αιανής. Το ανώτερο χρονολογικό όριο του οικισμού φθάνει στη Νεολιθική εποχή ενώ, μετά από συνεχή χρήση εγκαταλείπεται τον 1^ο αι. π.Χ. (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2009, π. 27). Έχουν ανασκαφεί τρία μεγάλα δημόσια κτήρια και πολλές ιδιωτικές κατοικίες με πλούσια κινητά ευρήματα.

Δημόσια κτήρια

Τρία μεγάλα δημόσιου χαρακτήρα οικοδομήματα αναπτύσσονται στα διαδοχικά ευρύχωρα πλατώματα του λόφου της Μεγάλης Ράχης:

- **Το κτήριο της Δεξαμενής:** Στην αυλή του κτηρίου αυτού υπάρχει μεγάλη κυκλική δεξαμενή βάθους 8,5μ. και διαμέτρου 6,5μ., η οποία συνέβαλε στην υδροδότηση του οικισμού με την περισυλλογή βρόχινου νερού. Ο τρόπος κατασκευής της δεξαμενής προδίδει την προσπάθεια των αρχαίων τεχνιτών για όσο γίνεται καλύτερη στεγανοποίηση των τοιχωμάτων της. Το κτήριο έχει φάσεις από τα υστεροαρχαϊκά – κλασικά χρόνια, ενώ η χρήση της δεξαμενής διακόπτεται στον 2^ο αι. π.Χ.
- **Το «Στωικό Κτήριο»** πήρε την ονομασία του από τη στωική κάτοψη σε σχήμα Γ. Από το οικοδομικό υλικό που διασώζεται υποθέτεται ότι είχε όροφο. Στο εσωτερικό του υπάρχουν αποθηκευτικοί χώροι που ανάγονται στην εποχή του Σιδήρου. Ερμηνεύεται, με επιφύλαξη, ως η αγορά της αρχαίας πόλης.
- **Το κτήριο των Μεγάλων Δόμων.** Αποκαλύφθηκε η κάτοψη ενός κτηρίου με στοά και ορθογώνιους χώρους που ακολουθούν την κλίση του εδάφους. Χρονολογείται στην

υστεροαρχαϊκή – κλασική περίοδο ενισχύοντας την άποψη ότι οργανωμένες πόλεις υπήρχαν στην Άνω Μακεδονία και πριν την ενοποίηση του μακεδονικού βασιλείου από τον Φίλιππο (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2008, pp. 10-12).

Ιδιωτικές κατοικίες

Εκτός από τα παραπάνω μεγάλα οικοδομήματα, στον λόφο της Μεγάλης Ράχης έχουν ανασκαφεί και ιδιωτικές κατοικίες. Λόγω της κλίσης του εδάφους οι χώροι αυτοί αναπτύσσονται σε διαφορετικά επίπεδα. Τα σπίτια αυτά διέθεταν αυλές, δωμάτια με εστίες, αποθηκευτικούς χώρους με πιθεώνες και δωμάτια εργασίας. Μεγαλύτερο ενδιαφέρον από τις ιδιωτικές οικίες παρουσιάζει το **«Σπίτι με τις σκάλες»** ενώ επισκέψιμα είναι και οικίες με τα συμβατικά ονόματα **«Οικία με πιθάρια»** και **«Οικία με αγνύθες»**, **«Οικία με τις μήτρες»**. Στο πλάτωμα που βρίσκεται η **«Οικία με τις σκάλες»** αποκαλύφθηκαν και άλλα σπίτια, τα οποία βρίσκονται κάτω από τους τεράστιους ξεκομμένους βράχους. Ίσως αυτοί οι βράχοι να αποτέλεσαν την αιτία της καταστροφής και της ξαφνικής εγκατάλειψης του οικισμού. Ο οικισμός φαίνεται ότι είχε πολιτιστικές σχέσεις και εμπορικές συναλλαγές με τον υπόλοιπο ελληνισμό και λειτουργούσε αυτόνομα με δικά του εργαστήρια μεταλλοτεχνίας και κεραμικής. Η μέχρι τώρα ανασκαφική έρευνα δεν έδωσε απαντήσεις σχετικά με την οχύρωση και τις εισόδους της αρχαίας πόλης (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2009, pp. 35-43).

Ήπιες επεμβάσεις στον χώρο πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του έργου ΕΣΠΑ: «Στερέωση και μερική αποκατάσταση του Αρχαιολογικού χώρου Αρχαίας Αιανής Κοζάνης και των αγροικιών Α' και Β'». ⁷¹ Η ολική ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου, στο πλαίσιο του Νέου ΕΣΠΑ, περιλαμβάνει τη στερέωση και αποκατάσταση των δύο τομέων που υπολείπονται,

⁷¹ Στις 26 Νοεμβρίου 2016 πραγματοποιήθηκαν από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Κοζάνης τα εγκαίνια του ολοκληρωμένου έργου

τη δημιουργία διαδρομών περιήγησης, καθώς και την κατασκευή υποδομών και εγκαταστάσεων εξυπηρέτησης του κοινού.⁷²

2.3.1.2. Βασιλική Νεκρόπολη

Οι συστάδες των τάφων και τα εκτεταμένα νεκροταφεία που έχουν εντοπιστεί γύρω από τον λόφο της αρχαίας πόλης χρονολογούνται από την Ύστερη Εποχή του Χαλκού ως τα υστεροελληνιστικά χρόνια.

Στη Βασιλική Νεκρόπολη των αρχαϊκών και κλασικών χρόνων (1km βόρεια της Μεγάλης Ράχης) έχουν αποκαλυφθεί 12 μεγάλοι κτιστοί θαλαμωτοί, και μικρότεροι κιβωτιόσχημοι, καθώς και πολλοί λακκοειδείς τάφοι. Τέσσερις κτιστοί τάφοι φέρουν ορθογώνιους περιβόλους, ενώ τρεις περίβολοι περιέκλειαν λακκοειδείς ταφές. Ο θαλαμωτός τάφος Α' είναι ο μεγαλύτερος και έχει διαστάσεις 10Χ10 μ. περίπου, με πλευρές πλάτους 3μ., πάνω στις οποίες στηριζόταν ναόσχημη υπέργεια κατασκευή. Στον κτιστό Τάφο Β', διαστάσεων 8Χ8μ., διασώθηκαν και οι μονόλιθοι της επίπεδης στέγης του θαλάμου. Ο Τάφος Δ' περικλείεται από οικοδόμημα ορθογώνιας κάτοψης με χαρακτήρα προφανώς λατρευτικό.

Αντικειμενικά κριτήρια για τον χαρακτηρισμό των μεγάλων τάφων ως βασιλικών αποτέλεσαν τόσο τα κινητά ευρήματα όσο και οι ναόσχημες κατασκευές πάνω και γύρω τους, οι οποίες δηλώνουν ότι οι νεκροί μετά το θάνατό τους ηρωποιήθηκαν και λατρεύονταν (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2004, pp. 207-208).

⁷²<https://kozanimedia.gr/2016/11/29/t%CE%B1-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%B1%CE%AF%CE%BD%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%AD%CF%81%CE%B3%CE%BF%CF%85-%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%AD%CF%89%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BC%CE%B5%CF%81/#.WpFreKjFKUk>

2.3.1.3. Βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία

Στην Αιανή βρίσκονται διάσπαρτα βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία, εκ των οποίων τα δύο μέσα στο σύγχρονο οικισμό, και τα εννέα εκτός, όλα πολύ σημαντικά για την ιστορία του οικισμού και της θρησκευτικής τέχνης της Δυτικής Μακεδονίας και γενικότερα της ΒΔ ηπειρωτικής Ελλάδας.

Ο ναός της Παναγίας δεσπόζει στην κεντρική πλατεία του χωριού, ενταγμένος στον ιστό και τις καθημερινές συνήθειες των κατοίκων, αν και αποκομμένος τα τελευταία χρόνια από την κατά προορισμό λειτουργία του. Βυζαντινός ναός του τέλους 11ου - αρχές 12ου αι.,⁷³ αποτελούσε τουλάχιστον κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο (τέλος 16ου αι.) καθολικό μονής, σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή, από την οποία μέχρι το 1950 διατηρούνταν ο περίβολος, η κινστέρνα, τα κελιά και το κωδωνοστάσιο. Κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο έως και τον 18^ο αι. τόσο ο εξωτερικός χώρος όσο και ο εξωνάρθηκας χρησίμευσαν ως χώροι ταφής κληρικών και μοναχών. Κατά τα έτη 1995 – 2000, πραγματοποιήθηκαν εκτεταμένες εργασίες υποστύλωσης του ναού, λόγω των φθορών που προκλήθηκαν από τον σεισμό του 1995.

Καθολικό μονής ήταν και ο βυζαντινός ναός του **Αγίου Δημητρίου** (11ου ή 13ου αι. μ.Χ.), κτίσμα του 11ου αιώνα με αξιόλογες τοιχογραφίες του 15ου αιώνα. Βρίσκεται δυτικά του οικισμού, σε απόσταση 3 χλμ. και αποτελεί δημοφιλή προορισμό για τους ντόπιους και όλους τους φυσιολάτρεις.

Ερχόμενος κανείς από Κοζάνη συναντά διαδοχικά τον μονόχωρο ναό της **Αγίας Αναστασίας Φαρμακολύτριας** και στην συνέχεια τον επίσης μονόχωρο ναό της **Αγίας Παρασκευής** με τοιχογραφίες του 15ου αι. Ακολουθεί, στο ύψωμα ενός γυμνού λόφου ο ναός του **Αγίου Ιωάννη Προδρόμου** με τοιχογραφίες του β' μισού του 19ου αι., Σαμαριναίου αγιογράφου.

⁷³(Πελεκανίδης, 1977, p. 407)

Στον δρόμο που οδηγεί στη γέφυρα του Αλιάκμονα βρίσκεται το ερειπωμένο σήμερα μοναστηριακό συγκρότημα του **Αγίου Αθανασίου**, κτισμένο πιθανότατα στη θέση αρχαίου ιερού, που αποτελούσε μετόχι της Ιεράς Μονής Οσίου Νικάνορα Ζάβορδας.

Ο μεταβυζαντινός ναός του **Ταξιάρχη (Αρχιστρατήγου Μιχαήλ)**, ερειπωμένος πλέον, διατηρεί στο εσωτερικό του κυρίως ναού σημαντικό τοιχογραφικό διάκοσμο, ακριβώς χρονολογημένο το 1549, ενώ και ο διπλανός ναός του **Αγίου Νικολάου** είναι κατάγραφος στο εσωτερικό του με αγιογραφίες φιλοτεχνημένες από τον ιεροδιάκονο Ζαχαρία, το 1552, σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή.

Κοντά στους δύο αυτούς γειτονικούς ναούς βρίσκεται ο κοιμητηριακός ναός της **Αγίας Τριάδας**, μονόχωρος με λείψανα τοιχογραφιών του 16ου αι. στο Ιερό, ενώ νοτιανατολικά τα ερείπια της **βασιλικής του Αγίου Νέστορα** με τοιχογραφίες των μέσων του 16ου αι. στην κόγχη του Ιερού (Τσιλιπάκου, 2012).

2.3.2. Σχολεία - Πολιτιστικές υποδομές – Σύλλογοι

Στην Αιανή σήμερα λειτουργεί εξατάξιο Δημοτικό Σχολείο το οποίο είναι άγνωστο πότε κτίστηκε,⁷⁴ ένα Νηπιαγωγείο και ένα Γυμνάσιο σε σύγχρονο κτηριακό συγκρότημα.

Εταιρεία Ανάδειξης Πολιτιστικής Κληρονομιάς Αιανής - Άνω Μακεδονίας⁷⁵

Η εταιρεία (μη κερδοσκοπική) δημιουργήθηκε προκειμένου να υποστηρίξει την αρχαιολογική έρευνα στην περιοχή και να προωθήσει τα αποτελέσματά της. Η προώθηση αυτή γίνεται μέσα από την οργάνωση διαφόρων πολιτιστικών εκδηλώσεων, την ενίσχυση της έρευνας, την έκδοση βιβλίων, την παραγωγή κινηματογραφικών ταινιών, τη διοργάνωση σεμιναρίων, συνεδρίων κ.λπ.

⁷⁴(Σιαμπανόπουλος, 2009, p. 421)

⁷⁵<http://agro.in.gr/location-search/article/?aid=20127291>

Σύλλογοι και Όμιλοι

Ο Πολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος Αιανής «Η Πρόοδος» αριθμεί 300 άτομα, τα οποία ανήκουν σε ομάδες χορού, χορωδίας, μουσικών οργάνων, λαογραφικών ερευνών, πολιτιστικών εκδηλώσεων και εκδρομών. Στην περιοχή δραστηριοποιούνται επίσης ο Σύλλογος Γυναικών Αιανής, ο Αθλητικός Σύλλογος «Αλιάκμων», ο Ιππικός Όμιλος και ο Περιπατητικός και Ορειβατικός Σύλλογος.

Σύλλογος «Φίλοι Μουσείου και Αρχαιοτήτων Αιανής»

Αριθμεί συνολικά 70 άτομα και από την ίδρυσή του έθεσε ως στόχο την πολύπλευρη στήριξη του Μουσείου. Συμμετέχει ενεργά στην ετήσια διοργάνωση «Δρόμος του Απολλόδωρου» στον οποίο αποτελεί παράδοση πια η παρουσία φοιτητών Ιστορίας και Αρχαιολογίας των ΗΠΑ (του Πανεπιστημίου του Κονέκτικατ), στα πλαίσια εκπαιδευτικού προγράμματος του Κέντρου Ελληνικών Σπουδών που λειτουργεί εκεί.⁷⁶

2.3.3. Πολιτιστική δραστηριότητα

2.3.3.1. Ήθη και έθιμα

Τα ήθη και έθιμα, όπως τα «Κόλιαντα», τα «Σόρβα», η «Χιλιδόνα», οι «Απουκριές», οι «Λαζαρίνες» (όπως προφέρονται στο τοπικό ιδίωμα), εντάσσονται στον καμβά μίας προκαπιταλιστικής βαλκανικής ενδοχώρας. Τα περισσότερα έθιμα, ιδιαίτερα οι Λαζαρίνες, έγιναν ευρύτερα γνωστά χάρη στη δραστηριότητα του εκλιπόντος δασκάλου Κωνσταντίνου Σιαμπανόπουλου, που είχε παρακινηθεί από τον Χρήστο Μανώλη, τον μοναδικό ευεργέτη

⁷⁶ <http://www.kathimerini.gr/433361/article/epikairothta/ellada/neoi-amerikanoi-anakalyptoyn-thn-paideia-mas>

της Αιανής, με καταγωγή από το χωριό, αλλά ζούσε στην Θεσσαλονίκη (Καλλιανιώτης, 2017). Προτομές αμφότερων βρίσκονται στην κεντρική πλατεία της Αιανής.

Το ανοιξιάτικο έθιμο των **Λαζαρίων** εντάσσεται στην κατηγορία των γυναικείων χορευτικών δρώμενων και εξυπηρετούσε το «νυφοδιάλεγμα» στις μεσαιωνικές κοινότητες της Βαλκανικής Χερσονήσου. Οι Λαζαρίνες το Σάββατο του Λαζάρου, φορώντας ειδική τοπική ενδυμασία, γυρίζουν κατά ηλικιακές ομάδες («μπλίκια»), χορεύουν και τραγουδούν στους δρόμους και τα σπίτια του χωριού, αρχής γενομένης από την εκκλησία της Παναγίας στο κέντρο του χωριού. Το απόγευμα συγκεντρώνονται στην πλατεία του χωριού, όπου χορεύουν και τραγουδούν αντιφωνικά τον «Τσιντζιρό» ή «Τρανό Χορό», παρουσία όλων των κατοίκων του χωριού.⁷⁷ Είναι εκπληκτικό ότι το τραγούδι αρχίζει με τρεις αλλόφωνες λέξεις: «τσιντζιρό γαιτάνι, μάικου...». Στα ελληνικά σημαίνει «χρυσή κλωστή, μάνα». Η λέξη Τσιντζιρό στα τούρκικα σημαίνει χάλκινο, γαιτάνι στα λατινικά είναι η κλωστή, και μάικου ονομάζεται η μάνα στα σλαβική γλώσσα. Παρόλη λοιπόν την απομόνωσή της η Αιανή δεν απέφυγε διαφόρων ειδών προσμίξεις, ειδικά πολιτισμικές, όπως μαρτυρεί το τραγούδι των Λαζαρίων, το «Τσιντζιρό». Η καταγωγή του δρώμενου πηγάζει από την Αρχαιότητα,⁷⁸ αργότερα, όταν εκχριστιανίστηκε η περιοχή, μάλλον κατά τον 6^ο -8^ο αιώνα μ.Χ., προστέθηκε η ανάσταση του Λαζάρου και η επίσκεψη στον ναό της Παναγίας (Καλλιανιώτης, 2017).

Πριν μερικές δεκαετίες το έθιμο ατόνησε καθώς εξαλείφθηκαν οι λόγοι τέλεσής του, η απομείωσή του όμως αποφεύχθηκε με την αρωγή του Πολιτιστικού Συλλόγου «Η ΠΡΟΟΔΟΣ» και του Δήμου Αιανής. Έτσι, το έθιμο από την αναγκαιότητα πέρασε στην αναβίωση. Σήμερα, η οικονομική κρίση διαμόρφωσε και πάλι συνθήκες αναγκαιότητας της τέλεσης το εθίμου, υπηρετώντας ασφαλώς νέες ανάγκες.

⁷⁷ Για αναλυτική περιγραφή του εθίμου βλ. το βιβλίο «Οι Λαζαρίνες» (Σιαμπανόπουλος, 1988)

⁷⁸ Για το έθιμο και την καταγωγή του (Ρωμαίος, 1980, pp. 50-56)(Σιαμπανόπουλος, 1988, pp. 11-18)

Το έθιμο, δεν εκτυλίσσεται αποκλειστικά στην Αιανή και δεν μπορεί να αποδειχθεί ο ακριβής τόπος όπου γεννήθηκε. Διασώζεται σήμερα στη Θεσσαλία, τη Μακεδονία και την Θράκη, αλλά και στη Σερβία και την Βουλγαρία με συνεκτικούς κρίκους την χωρική εγγύτητα, τα ένστικτα, τον τρόπο ζωής και την Ορθοδοξία (Καλλιανιώτης, 2017).

Η αναβίωση των Λαζαρίων σε όλον τον Τσαρτσιαμπά,⁷⁹ η ποικιλομορφία ανά περιοχή και η εμμονή στην παράδοση είναι τα στοιχεία που έδωσαν την αφορμή στον Οργανισμό Πολιτισμού του δήμου Κοζάνης να ξεκινήσει τη διαδικασία για ένταξη του εθίμου στην άυλη πολιτιστική κληρονομιά της UNESCO. Στο πλαίσιο αυτό οργανώθηκε ημερίδα με τίτλο «Οι Λαζαρίνες του Τσαρτσιαμπά μέσα από τη ματιά του χθες, του σήμερα και του αύριο» στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής.⁸⁰

Τη **Χελιδόνα** τη γιορτάζουν τα παιδιά της Αιανής, ηλικίας 6-12 χρόνων, κάθε χρόνο την 1η του Μάρτη, για να υποδεχτούν την άνοιξη. Κρατώντας στα χέρια ξύλινα ομοιώματα χελιδονιού, γυρίζουν στα σπίτια του χωριού και τραγουδούν: «Χελιδόνα πέρασε απ τη μαύρη θάλασσα, θάλασσα κι αν πέρασε έκατσε και λάλησε....»

Η **Αποκριά** είναι ένα γνήσιο, λαϊκό και αυθεντικό έθιμο της ευρύτερης περιοχής που στηρίζεται στην αυθόρμητη συμμετοχή των κατοίκων, αναβιώνοντας μία παράδοση, οι ρίζες της οποίας χάνονται στα βάθη του χρόνου. Γλέντι και ξεφάντωμα με φαγητό, κρασί, χορό, τραγούδι και αθυροστομίες χωρίς όρια είναι τα χαρακτηριστικά των εκδηλώσεων. Οι μεγάλες φωτιές ανάβουν σε διάφορες γειτονιές και οι κάτοικοι τραγουδούν αποκριάτικα τραγούδια σε τοπικό ιδίωμα, σατιρίζοντας καταστάσεις και πρόσωπα. Κατά τη διάρκεια της Αποκριάς, κάθε μέρα μία γειτονιά ανάβει τον δικό της «Φανό», ενώ το μεσημέρι της

⁷⁹ Η ονομασία «Τσαρτσιαμπά» επικρατεί από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας και χαρακτηρίζει τα χωριά που βρίσκονται στους οδικούς άξονες Κοζάνης – Αιανής και Κοζάνης – Καισαρείας. Αυτά είναι Λευκοπηγή, Αγία Παρασκευή, Ροδιανή, Κερασιά, Κτένι, Αιανή, Χρώμιο και από τον άλλο άξονα τα χωριά Κρόκος, Καρυδίτσα, Άνω Κώμη, Μηλιά, Κάτω Κώμη, Πύργος, Κοντοβούνι, Κήπος, Καισαρεία.

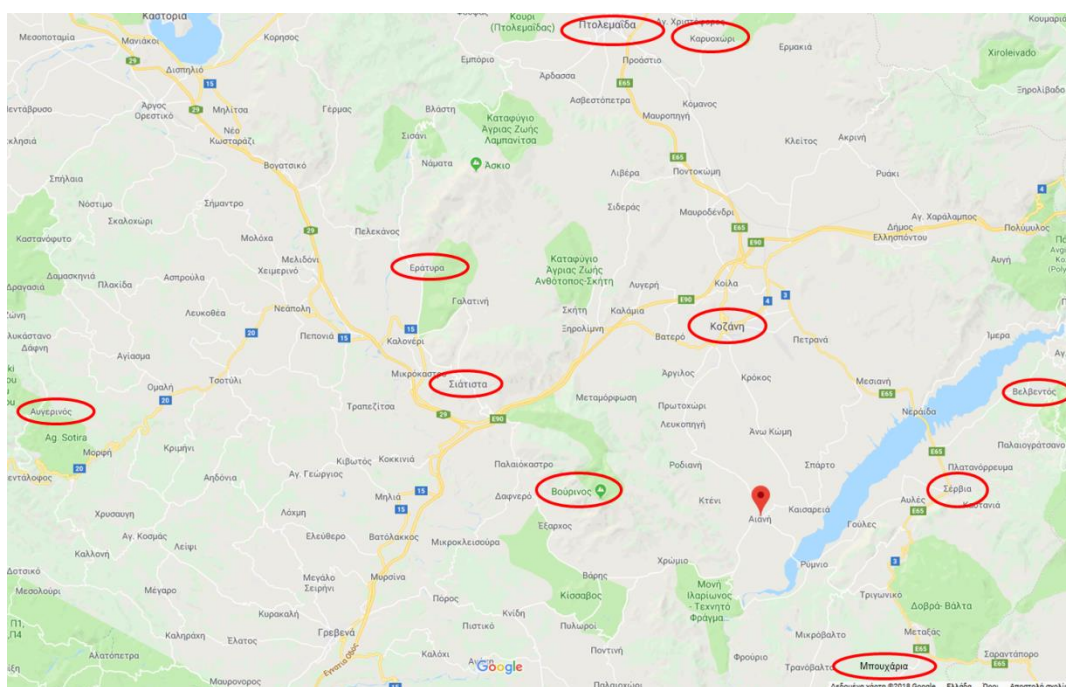
⁸⁰ Η ημερίδα πραγματοποιήθηκε στις 16/4/2016

Κυριακής πραγματοποιείται η παρέλαση των αρμάτων του κάθε «Φανού». Ο χορός και το ξεφάντωμα συνεχίζεται στην κεντρική πλατεία.

2.3.3.2. Αδελφοποίηση με τις πόλεις γειτονικών κρατών

Με τις πόλεις Χισάρ της Βουλγαρίας και Aleksinac της πρώην Γιουγκοσλαβίας (σημερινής Σερβίας) η Αιανή έχει ισχυρούς δεσμούς φιλίας. Η συμπαράσταση των κατοίκων της Αιανής και η αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας στη δύσκολη για τις περιοχές αυτές δεκαετία του 1990 έθεσε τις βάσεις για την αδελφοποίηση των πόλεων. Αξιομνημόνευτη είναι η πρωτοβουλία του Δήμου Αιανής και του Π.Μ.Σ. Αιανής, την περίοδο του βομβαρδισμού της Σερβίας και του Aleksinac, για τη διοργάνωση πορείας ειρήνης και ομιλιών στην κεντρική πλατεία Αιανής, με το συμβολικό πέταγμα χιλιάδων χάρτινων πεταλούδων και το άναμμα κεριών για την «παύση του πυρός» για την επικράτηση της ειρήνης στη γείτονα χώρα. Εκτός από τις επίσημες αντιπροσωπείες και τα χορευτικά συγκροτήματα και των δύο πλευρών που ανταλλάσσουν τακτικές επισκέψεις, αναπτύχθηκαν και προσωπικές φιλίες μεταξύ των κατοίκων των δύο πόλεων που διαρκούν μέχρι σήμερα. Οι δεσμοί αυτοί απηχούν κοινές νοοτροπίες και πολιτιστικές παραδόσεις ως αποτέλεσμα της μακροχρόνιας αλληλεπίδρασης των βαλκανικών λαών, κυρίως όμως αποτυπώνουν την ανάγκη των ανθρώπων για ειρηνική συμβίωση.

2.3.4. Μουσεία και μνημεία στην ευρύτερη περιοχή

Εικόνα 2 Χάρτης ευρύτερης περιοχής της Κοζάνης

Αρχαιολογικό Μουσείο Κοζάνης

Με δωρεά του Δήμου Κοζάνης, το Μουσείο στεγάζεται σε νεοκλασικό κτίριο, γνωστό ως Παναγιωτίδειο Αρχοντικό. Εκεί εκτίθενται ευρήματα από τις ανασκαφές που έχουν γίνει στο νομό, εκτός από αυτά της Αιανής. Στις αίθουσες του μπορεί να δει κανείς κοσμήματα, κτερίσματα, αγγεία κ.λπ. από τον 4ο αιώνα και μέχρι τη Ρωμαϊκή εποχή.

Μουσείο Ιστορικό, Λαογραφικό και Φυσικής Ιστορίας Κοζάνης

Το Μουσείο λειτουργεί από το 1987 και είναι δημιούργημα του Συνδέσμου Γραμμάτων και Τεχνών Κοζάνης. Σε αυτό εκτίθενται συλλογές φυσικής ιστορίας, όπως φυτά, απολιθωμένα δένδρα και θαλάσσια είδη, καθώς και εκθέματα της εξέλιξης του πολιτισμού της περιοχής από τη νεολιθική εποχή μέχρι και τη νεότερη ιστορία. Επίσης, στο Μουσείο παρουσιάζονται αναπαραστάσεις παραδοσιακών επαγγελμάτων, καθώς και εσωτερικών χώρων παλαιών αρχοντικών.

Το Μουσείο Σύγχρονης Τοπικής Ιστορίας⁸¹

Ιδρύθηκε από τον Δήμο Κοζάνης και την Εταιρεία Διάσωσης Ιστορικών Αρχείων σε συνεργασία με τις τοπικές αντιστασιακές οργανώσεις με σκοπό να ασκήσει την ικανότητά μας για αντίσταση απέναντι στην αποπολιτικοποίηση και την ιδιωτικοποίηση, να οδηγήσει σε μία ουσιαστική αποκέντρωση με τη συμμετοχή ενημερωμένων πολιτών, να ενισχύσει το σεβασμό στην αλήθεια και να προσδώσει πνευματικό ήθος, να στηρίξει την επιβίωσή μας στο μέλλον ως ανθρώπινων, τοπικών και εθνικών ομάδων με βάση τις αξίες μας, τους δεσμούς με την παράδοση και την ταυτότητά μας, εμπλουτίζοντας έτσι τον παγκόσμιο πολιτισμό. Περιέχει αντικείμενα και ντοκουμέντα από τον πόλεμο του 1940 και τον Εμφύλιο Πόλεμο.

Παλαιοντολογικό & Ιστορικό Μουσείο Πτολεμαΐδας⁸²

Η Παλαιοντολογική Συλλογή του Μουσείου, συγκροτήθηκε, σχεδόν στο σύνολό της, από οικειοθελείς προσφορές των κατοίκων της Εορδαίας με την καθοδήγηση των αρχαιολόγων του Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής. Ο εντοπισμός των σχετικών ευρημάτων, έγινε κατά κανόνα από εργάτες ή αγρότες αλλά και μισθωτές αμμολόφων. Τα υπάρχοντα Παλαιοντολογικά αντικείμενα, διακρίνονται σε πετρώματα και απολιθώματα, φυτικής ή ζωικής προελεύσεως, σπονδυλωτών ή ασπονδύλων, με τα σπονδυλωτά καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος του σχετικού εκθεσιακού χώρου. Στο ίδιο κτήριο, φιλοξενούνται παλαιοντολογικά και αρχαιολογικά εκθέματα, αλλά και πτέρυγα πινακοθήκης.

⁸¹<http://www.visitwestmacedonia.gr/el/politismos-kozanis>

⁸²<http://www.visitwestmacedonia.gr/el/politismos-kozanis>

Ιστορική Παλαιοντολογική Συλλογή Σιάτιστας⁸³

Η Ιστορική Παλαιοντολογική Συλλογή Σιάτιστας, είναι ένα Μουσείο με παγκόσμια αίγλη. Τα εκθέματα του όπως μαμούθ, ρινόκεροι, πετρώματα και ορυκτά, επιβεβαιώνουν τον γεωλογικό πλούτο της περιοχής. Στον ίδιο χώρο φιλοξενείται ο προϊστορικός ελέφαντας του Καλονερίου που ανακαλύφθηκε το 2006. Πρόκειται για ένα τμήμα κρανίου υπέργηρου ελέφαντα με ολόκληρους τους χαυλιόδοντες, ηλικίας 125.000 ετών περίπου.

Εκκλησιαστικό Μουσείο Σιάτιστας

Η δημιουργία του εκκλησιαστικού Μουσείου της Σιάτιστας επιδιώκει να εξοικειώσει τον απλό πολίτη με την εκκλησιαστική τέχνη και ταυτόχρονα να προβάλλει την εμβέλεια των πολιτιστικών σχέσεων που ανέπτυξε η ορεινή και δυσπρόσιτη Σιάτιστα με τα γνωστά κέντρα παραγωγής έργων τέχνης, όπως ήταν η Βενετία, τα Επτάνησα και η Καστοριά. Το πλούσιο υλικό έχει συλλεχθεί από ναούς της πόλης και μοναστήρια της ευρύτερης περιοχής και συνίσταται σε εικόνες, ξυλόγλυπτα, αντικείμενα μικροτεχνίας, άμφια και βιβλία. Δύο εικόνες της έκθεσης, η Παναγία Οδηγήτρια και η εικόνα με τον ύμνο «ΕΠΙ ΣΟΙ ΧΑΙΡΕΙ», χρονολογούνται στον 16^ο αιώνα, εποχή που προηγείται του οικισμού της Σιάτιστας.

Το Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα⁸⁴ είναι κτισμένο στο όρος Βούρινος, κοντά στο χωριό Χρώμιο και σε απόσταση 12 χλμ. από την Αιανή. Ο επισκέπτης μπορεί να γνωρίσει την ιστορία του Μακεδονικού Αγώνα, τα εκθέματα της αντίστοιχης περιόδου και τα ιστορικά στοιχεία και ντοκουμέντα που σχετίζονται με την επανάσταση του 1878. Σύντομα θα λειτουργήσουν και οι ξενώνες δίδοντας τη δυνατότητα διανυκτέρευσης στους επισκέπτες.

⁸³<http://www.visitwestmacedonia.gr/el/politismos-kozanis>

⁸⁴<http://www.kozanh.gr/web/guest/57>

Λαογραφικά Μουσεία

Η ύπαρξη αρκετών λαογραφικών Μουσείων στην περιοχή (τα περισσότερα μάλιστα είναι πρόσφατες πρωτοβουλίες) συνδέεται με το αίσθημα νοσταλγίας των ανθρώπων για τον παραδοσιακό τρόπο ζωής και την έντονη επιθυμία τους για την αντιπροσωπευτικότητα της ιδιαίτερης πατρίδας τους. Κάθε φορά που συντελείται αλλοίωση των παραδοσιακών κοινωνιών εντοπίζεται και μία αντίστροφη κίνηση για τη διάσωση των διάφορων υλικών μορφών της παράδοσης. Σήμερα, στην εποχή της παγκοσμιοποίησης που το δυτικό πρότυπο (αξίες, πεποιθήσεις, λέξεις, εικόνες, ενδυμασία και τρόπος ζωής) ασκεί μία ηγεμονία και τείνει να επιβληθεί σε κάθε γωνιά του πλανήτη, στην εποχή της κρίσης που οι άνθρωποι βιώνουν πολλά προβλήματα, αναζωπυρώνεται και το ενδιαφέρον για την ίδρυση λαογραφικών συλλογών. Οι πρωτοβουλίες αυτές που ανήκουν κυρίως στους τοπικούς πολιτιστικούς συλλόγους, πιθανόν να αντιμετωπίσουν πρόβλημα βιωσιμότητας, αφού συνήθως δε βασίζονται σε μελέτες σκοπιμότητας, ούτε σε κάποιον συνολικότερο σχεδιασμό ως προς τη λειτουργία και τη συντήρησή τους.

Βελβεντού⁸⁵

Το Λαογραφικό Μουσείο Βελβεντού στεγάζεται στο αναπαλαιωμένο αρχοντικό, μακεδονικής αρχιτεκτονικής «Κώστα», το οποίο χρονολογείται τον 19^ο αιώνα. Το Μουσείο δεν παρουσιάζει απλώς αντικείμενα, ενδυμασίες, νομίσματα, φωτογραφίες. Διηγείται ιστορίες που για κάποιους είναι η δική τους ζωή, για άλλους είναι η ζωή των προγόνων τους. Την περιήγηση συνοδεύει ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, που υποστηρίζεται από το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Βελβεντού και δίνει στους επισκέπτες τη δυνατότητα να καταλάβουν ότι όλη η οικογένεια έπρεπε να κοπιάσει για να έχει τα απαραίτητα αγαθά. Στο Λαογραφικό Μουσείο Βελβεντού μπορεί κανείς να δει αντικείμενα τόσο μικρά όσο μία

⁸⁵http://unknowngreece.gr/news.php?page_lang=173&id=205

καρφίτσα κεφαλομάντηλου και τόσο μεγάλα όσο ένα ρακοκάζανο, ευαίσθητα όσο ένα βαφτιστικό φουστανάκι και ανθεκτικά όσο ένα πέτρινο χειρομύλι.

Καρυχωρίου⁸⁶ Εορδαίας

Έργο-οδηγός, χαρακτηρίζεται το Λαογραφικό Μουσείο Καρυχωρίου⁸⁷ Εορδαίας, για αντίστοιχες δραστηριότητες των Συλλόγων της ευρύτερης περιοχής, ενώ αρκετοί εκπρόσωποι τους ζητούν στοιχεία και πληροφορίες, με έμφαση στην τεχνογνωσία, και στην οργάνωση, προκειμένου να στήσουν το δικό τους Μουσείο.

Ο χώρος είναι εξοπλισμένος με τα πλέον σύγχρονα τεχνολογικά και πληροφοριακά συστήματα. Στους επισκέπτες θα προσφέρεται δωρεάν internet και wi-fi, ενώ, μία οθόνη αφής θα τους ταξιδεύει σε όλη την περιοχή. Οι συντελεστές του Μουσείου, με χρηματοδότηση από το πρόγραμμα Leader, συγκέντρωσαν το υλικό, το κατέγραψαν, το αξιολόγησαν και το συντήρησαν, ώστε, στη συνέχεια να τοποθετηθεί στις προθήκες, ενώ, τα εγκαίνια προγραμματίζονται για την Άνοιξη του 2018.

Οι δύο βασικές θεματικές ενότητες θα αφορούν στο Λιγνίτη και στους «Μιωμόγερους»

Εράτυρας⁸⁸

Στο αρχοντικό Χασιώτη, τα αντικείμενα διακοσμούν το σπίτι όπως αυτό λειτουργούσε πριν από 2- 3 αιώνες. Το νέο κτίριο αποτελείται από τρία επίπεδα: υπόγειο, ισόγειο και όροφο. Στο υπόγειο έχουν διαμορφωθεί χώροι αποθήκευσης και έκθεσης αντικειμένων που μαρτυρούν τις ασχολίες (κυρίως αγροτικές) και τον τρόπο ζωής των κατοίκων και οι επισκέπτες έρχονται σε επαφή με τη ζωή και την τέχνη που ανθούσε στην Εράτυρα κατά τους προηγούμενους αιώνες

⁸⁶http://anaskafi.blogspot.com/2017/11/blog-post_12.html#ixzz4y8dfzmPN

⁸⁷http://anaskafi.blogspot.com/2017/11/blog-post_12.html#ixzz4y8dfzmPN

⁸⁸<http://www.visitwestmacedonia.gr/el/politismos-kozanis>

Αυγερινού⁸⁹

Ιδρύθηκε το 2013 από τον Σύλλογο Γυναικών Αυγερινού με τη συμμετοχή όλων των κατοίκων του χωριού και με την προσφορά τους σε παλιά αντικείμενα και πολλές παλιές φορεσιές. Το παλιό σχολείο μετατρέπεται σε χώρο της καθημερινής ζωής ενώ ένας χώρος του παραμένει σχολική αίθουσα με τα θρανία και τους χάρτες του και ό,τι άλλο παλιό διασώζεται.

Η Βιβλιοθήκη Κοζάνης⁹⁰ είναι από τις πιο σημαντικές στην Ελλάδα, τόσο για την ιστορία της όσο και για τα πολύτιμα βιβλία που διαθέτει. Λειτούργησε, αρχικά, ως σχολική βιβλιοθήκη από τα μέσα του 17^{ου} αι. Το 1986 πήρε την επωνυμία «Κοβεντάρειος» προς τιμή των ευεργετών αδελφών Κωνσταντίνου και Δημητρίου Κοβεδάρου. Σήμερα, διαθέτει πάνω από 150.000 βιβλία: σπάνιες εκδόσεις πολύτιμα χειρόγραφα από τον 1^ο αιώνα μ.Χ., ιστορικά έγγραφα, φερμάνια του σουλτάνου ως και τη «Χάρτα» του Ρήγα Φεραίου σε ένα από τα ελάχιστα σωζόμενα πρωτότυπά της. Χάρη στη βιβλιοθήκη της, η Κοζάνη εντάχθηκε στο Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων ως «πόλη του βιβλίου». Η στέγασή της σε ένα σύγχρονο κτήριο⁹¹ πρόκειται να πραγματοποιηθεί τους αμέσως επόμενους μήνες.

Αρχοντικά⁹²

Πρόκειται για κτίσματα Μακεδονικής Αρχιτεκτονικής, που διαμορφώθηκε στα τέλη του 17^{ου} και στις αρχές του 18^{ου} αιώνα, με τον υπερυψωμένο γεροχτισμένο πέτρινο κορμό, όπου στον ανώτατο όροφο προεξέχουν τα διάφορα "σαχνισιά" και τα «χαγιάτια». Βασικά υλικά κατασκευής των αρχοντικών ήταν η πέτρα, το ξύλο και χρώματά της η ώχρα, η σιέννα, το καφετί, το λουλακί γαλάζιο, το χοντροκόκκινο, το άσπρο. Η ποικιλία της εσωτερικής τους διακόσμησης ήταν μεγάλη.

⁸⁹ <http://www.visitwestmacedonia.gr/el/politismos-kozanis>

⁹⁰ <http://www.visitwestmacedonia.gr/el/aksiotheata-kozanis>

⁹¹ Η μουσειολογική μελέτη εκπονήθηκε από την κ. Ματούλα Σκαλτσά και τον κ. Πάνο Τζώνο

⁹² <http://www.visitwestmacedonia.gr/el/aksiotheata-kozanis>

Τα περίφημα αυτά αρχοντικά της Μακεδονίας είναι έργα μίας μεγάλης αρχιτεκτονικής που αποτελεί τη συνέχεια της βυζαντινής. Στην περίοδο αυτή χρονολογούνται ορισμένα ιστορικά αρχοντικά της Κοζάνης όπως αυτά των οικογενειών Πλατώνη, Αρμενούλη (1660), Τακιατζή - Γκορτσούλη, Σακελλαρίων και Σαπουντζή. Επισκέψιμα είναι στην πόλη της Κοζάνης το αρχοντικό του Βούρκα και εκείνο του Λασσάνη, ενώ τον μεγαλύτερο αριθμό αρχοντικών κυρίως του 18^{ου} αιώνα διασώζει η Σιάτιστα. Είναι πολυτελείς κατασκευές, απόδειξη μοναδικού πλούτου, αλλά και αντικειμενικές ενδείξεις όρων ασφάλειας αμυντικού χαρακτήρα που λειτούργησαν αποτελεσματικά σε κάθε επιβολή εναντίον της πόλης. Η διακόσμηση τους, οι ξυλόγλυπτες οροφές, οι ζωγραφισμένες μουσάντρες, οι αρχαιοελληνικές παραστάσεις και οι όψεις της Πόλης στην τοιχογράφηση τους προκαλούν το ενδιαφέρον του επισκέπτη. Μικρός αριθμός αρχοντικών διατηρείται, επίσης, και στην πόλη της Εράτυρας.

Το Κάστρο των Σερβίων⁹³

Το Κάστρο των Σερβίων κτίστηκε κάπου μεταξύ 560μ.Χ. και 650μ.Χ, δηλαδή στα χρόνια του Ιουστινιανού ή του Ηρακλείου. Βρίσκεται στους δυτικούς πρόποδες των Πιερίων. Είναι χτισμένο στην πιο σημαντική, οχυρή θέση, καθώς ελέγχει το πέρασμα από τη Μακεδονία στη Θεσσαλία και τη Νότια Ελλάδα, μέσω των στενών του Σαρανταπόρου. Το μεγαλύτερο μέρος της οχύρωσης που σώζεται σήμερα χρονολογείται στη μεσοβυζαντινή εποχή (11ος-12ος αιώνας).

Τα «Μπουχάρια»

Τα «Μπουχάρια»⁹⁴ είναι, φυσικοί σχηματισμοί που προήλθαν από τη διάβρωση του εδάφους σε διάστημα χιλιάδων χρόνων. Έχουν το σχήμα χωμάτινης κολόνας και αποτελούνται από άμμο, κροκάλες, μάργες και αργίλο, με πιθανή "συγκολλητική" ύλη

⁹³ http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=5124

⁹⁴ <http://www.visitwestmacedonia.gr/el/aksiotheata-kozanis>

οξειδία του σιδήρου και διοξείδιο του πυριτίου. Την κορυφή των κολόνων αυτών καλύπτει μία σχιστολιθική πλάκα που "έπαιξε" το ρόλο της ομπρέλας στην εξέλιξη του σχηματισμού. Ανέρχονται σε αριθμό περί τις είκοσι (20) και το ύψος τους ποικίλει από 2 μέχρι 6 μέτρα. Είναι μοναδικά στον ελλαδικό χώρο και βρίσκονται 18 χιλιόμετρα νότια της Αιανής. Το όνομα της τοποθεσίας «Μπουχάρια» προέρχεται από το σχήμα των σχηματισμών που θυμίζουν καμινάδες, καθότι «μπουχάρι» στην τοπική διάλεκτο ονομάζουν την καμινάδα. Ενδιαφέρον στην περιοχή παρουσιάζουν, επίσης, οι κωνικοί σχηματισμοί, τα «Νοχτάρια», που θυμίζουν μικρές πυραμίδες, ίδιας προέλευσης και σύστασης με τα «Μπουχάρια», χωρίς όμως το σχιστολιθικό καπέλο.

3. ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΙΑΝΗΣ

Το μεγαλύτερο και πιο οργανωμένο Μουσείο, όχι μόνο της ΠΕ Κοζάνης αλλά ολόκληρης της Δυτικής Μακεδονίας, είναι το Αρχαιολογικό Μουσείο της Αιανής, τη δημιουργία του οποίου επέβαλε τόσο ο πλούτος των ανασκαφικών ευρημάτων, όσο και η σημασία τους για την ίδια την Αιανή και όλη τη Μακεδονία. Η μελέτη της ιστορίας του, της λειτουργίας του, του κτηρίου, των συλλογών του, του εκθεσιακού και ερμηνευτικού σχεδιασμού του, της επικοινωνιακής του πολιτικής, των δυνατών και αδύνατων σημείων του αποτελεί σημαντικό ερευνητικό πεδίο της παρούσας εργασίας, αλλά και προϋπόθεση για τη διατύπωση προτάσεων προσαρμοσμένων στις ιδιαιτερότητες αυτού του οργανισμού.

3.1. Το ιστορικό ίδρυσης

Η πρώτη Αρχαιολογική Συλλογή Αιανής στεγάστηκε αρχικά σε μία από τις υπόγειες αίθουσες του Δημοτικού Σχολείου και τα εγκαίνιά της έλαβαν χώρα με επισημότητα στις 12 Ιουνίου 1962. Ο αρχικός πυρήνας της συγκροτήθηκε από αντικείμενα περισυλλογής των μαθητών του Σχολείου, υπό την καθοδήγηση του αείμνηστου δασκάλου Κ. Σιαμπανόπουλου, ο οποίος υπηρέτησε στην Αιανή μαζί με τη σύζυγό του από το 1946 – 1962 και άφησε ισχυρό το αποτύπωμά του στον τόπο με το πολυδιάστατο έργο του. Μέρимνά του, εκτός των άλλων, αποτέλεσε και η καλλιέργεια της αρχαιολογικής συνείδησης όλων των κατοίκων της Αιανής, ώστε να γίνουν φύλακες και προστάτες των μνημείων της πολιτιστικής κληρονομιάς. Έτσι, πλήθος αντικειμένων που είχαν έλθει στο φως κατά την καλλιέργεια των αγρών παραδίδονταν από τους Αιανιώτες συμβάλλοντας στον εμπλουτισμό της Συλλογής.

Κατά το έτος 1969, μετά την ανέγερση του κοινοτικού καταστήματος πλησίον της κεντρικής πλατείας της Αιανής, παραχωρήθηκε η ισόγεια αίθουσα του, 100 τ.μ., για την επανέκθεση

της Αρχαιολογικής και Λαογραφικής Συλλογής, η οποία εμπλουτιζόταν συνεχώς, χάρη στην αγάπη και το ενδιαφέρον των κατοίκων για την ιστορία του τόπου τους. Το 1970 η Κατερίνα Ρωμιοπούλου αναφέρει για την έκθεση στην Αιανή: «Τα εκθέματα παρουσιάζονται καθ' ομάδας πλην των γλυπτών άτινα εξετέθησαν αναλόγως του είδους των εις τους κενούς χώρους μεταξύ των προθηκών κατά τον καλύτερον δυνατόν τρόπον, ώστε να είναι προσιτά τόσο εις τους επισκέπταις, όσον και εις τους μελετητάς» (Ρωμιοπούλου, 1970, pp. 213-214). Η μονόχωρη αίθουσα χωριζόταν στη μέση με ξύλινο παραπέτασμα. Στο ένα τμήμα της εκτέθηκαν χρονολογικά και ανά περιοχή σε επτά προθήκες και βάθρα τα αρχαιολογικά αντικείμενα μέχρι τους βυζαντινούς χρόνους, ενώ αντιπροσωπευτικά είδη της λαϊκής τέχνης από την τουρκοκρατία και έπειτα, καθώς και εκκλησιαστικά αντικείμενα τοποθετήθηκαν στο δεύτερο τμήμα της αίθουσας.⁹⁵ Στα συρτάρια των προθηκών αποθηκεύτηκε, λόγω έλλειψης χώρου, ό, τι δεν μπορούσε να εκτεθεί, αντιπροσωπευτική προσέγγιση για πολλά μικρά Μουσεία της περιφέρειας, αφού στεγάζονται σε κτήρια που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις ενός μουσειακού χώρου. Τα πιο «σημαντικά» από αυτά, ωστόσο, παρέμεναν προσιτά στους επισκέπτες και στους μελετητές (Σιαμπανόπουλος, 2009, pp. 231-235).

Ο συνεχώς αυξανόμενος αρχαιολογικός πλούτος, που ήρθε στο φως με την συστηματική ανασκαφική έρευνα στους αρχαιολογικούς χώρους της Αιανής που άρχισε το 1983 υπό την εποπτεία της αρχαιολόγου Γ. Καραμήτρου - Μεντεσίδη, επέβαλε την ίδρυση ενός μεγάλου σύγχρονου Αρχαιολογικού Μουσείου.

Η ιδέα της δημιουργίας ενός νέου Μουσείου τέθηκε από το 1987-88, η πραγματοποίησή της όμως, σύμφωνα με τον κ. Στ. Μαυροδήμο,⁹⁶ ήταν αποτέλεσμα εντατικών προσπαθειών

⁹⁵ Για αναλυτική περιγραφή της Αρχαιολογικής και Λαογραφικής Συλλογής Αιανής που στεγαζόταν στο Κοινοτικό Κατάστημα βλ. Σιαμπανόπουλος, 2009, pp. 235-264

⁹⁶ Πληροφορίες από συνέντευξη στις 12-10-2017 με τον κ. Μαυροδήμο ο οποίος διετέλεσε πρόεδρος της Κοινότητας Αιανής κατά τα έτη 1991 -1992 (έτος θεμελίωσης του Αρχαιολογικού Μουσείου), Κοινοτικός Σύμβουλος από το 1987 – 1990 και Δημοτικός Σύμβουλος το 1993-1994 και 2007-2010

και αγαστής συνεργασίας όλων των εμπλεκόμενων φορέων (των κατοίκων, της Κοινοτικής Αρχής και της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας), αλλά και ευνοϊκών συγκυριών (πολιτικά πρόσωπα και το μακεδονικό ζήτημα). Έτσι, το κτήριο του Μουσείου θεμελιώθηκε στις 14-7-1992. Το 1993 οι εργασίες διακόπηκαν και επαναλήφθηκαν τον Μάιο του 1995, όταν μετά τον καταστροφικό σεισμό του ίδιου έτους η παλαιά Αρχαιολογική Συλλογή του Δημοτικού Καταστήματος, οι αποθηκευμένες αρχαιότητες και ο εξοπλισμός εργαστηρίων από το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου μεταφέρθηκαν σε ημιτελή αίθουσα του νέου Μουσείου. Η κατασκευή του ολοκληρώθηκε το 1997, ενώ η λειτουργία των εργαστηρίων του είχε αρχίσει από το 1995. Το Μουσειογραφικό πρόγραμμα και η προμελέτη διαμόρφωσης του Περιβάλλοντος Χώρου συντάχθηκαν κατά τα έτη 1996 και 1997 και εγκρίθηκαν από το ΚΑΣ.⁹⁷ Το 1997 πραγματοποιήθηκε ο διαγωνισμός για την προμήθεια και εγκατάσταση προθηκών της Έκθεσης και ολοκληρώθηκε η Μελέτη για το έργο Κλιματισμός – Θέρμανση – Αερισμός του Εκθεσιακού Χώρου, που δημοπρατήθηκε από τη Διεύθυνση Εκτέλεσης Έργων Μουσείων του ΥΠ.ΠΟ. στις 13-5-1999 και αποπερατώθηκε τον Ιούλιο του 2002. Το έργο της Διαμόρφωσης του Μουσείου δημοπρατήθηκε στις 19-9-2002, μετά από Μελέτη που συντάχθηκε από τις Τεχνικές Υπηρεσίες της νομαρχίας Κοζάνης σε συνεργασία με την Διεύθυνση Μελετών Μουσείου και του Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής. Το 2002 άρχισε η λειτουργία δύο εκθεσιακών αιθουσών (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2002, π. 603), ενώ σε δεύτερη φάση τέθηκαν σε λειτουργία και οι υπόλοιπες.⁹⁸

Η λειτουργία του εκθεσιακού χώρου του Μουσείου άρχισε τον Οκτώβρη του 2002, όταν ολοκληρώθηκε η έκθεση σε δύο αίθουσες 242 τ.μ. Σήμερα, όλες οι αίθουσες είναι ολοκληρωμένες και ανοιχτές στον επισκέπτη, ωστόσο, η αναγκαιότητα επέκτασης του

⁹⁷ Η έρευνα στα αρχεία του ΚΑΣ από το 1996 μέχρι σήμερα δεν απέφερε αποτελέσματα. Ούτε ένα έγγραφο που να αναφέρεται στο Μουσείο της Αιανής δεν εντοπίστηκε. Το αρχείο πριν το 1996 δεν ερευνήθηκε καθώς βρίσκεται σε άλλο χώρο όπου δεν είναι δυνατή η πρόσβαση.

⁹⁸ Το 2010

εκθεσιακού και αποθηκευτικού χώρου⁹⁹ έχει ανακύψει πριν ακόμη το Μουσείο εγκαινιαστεί,¹⁰⁰ αφού στεγάζει ήδη χιλιάδες ευρήματα που προήλθαν από τις σωστικές ανασκαφές του εθνικού και επαρχιακού οδικού δικτύου (Εγνατία οδός, Εθνική Οδός Κοζάνης – Πτολεμαΐδας – Νίκης, Εθνική Οδός Ρυμνίου – Κοζάνης), οι οποίες έχουν πια ολοκληρωθεί, αλλά και από πλήθος άλλων που συνεχίζονται.

3.2. Διοίκηση – Οργάνωση

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής είναι ένα από τα 129 Αρχαιολογικά Μουσεία & Συλλογές, με βάση τον θεματικό κατάλογο των Μουσείων του 2012 του ΥΠΠΟΑ.¹⁰¹ Σήμερα, υπάγεται διοικητικά στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Κοζάνης,¹⁰² περιφερειακή Υπηρεσία της Γενικής Διεύθυνσης Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού και αποτελεί την έδρα της Εφορείας.¹⁰³ Σύμφωνα με το Π.Δ. 941/1977, οι ειδικές περιφερειακές Εφορείες Αρχαιοτήτων έχουν γενική αρμοδιότητα για τις αρχαιότητες της περιφέρειάς τους, αναγόμενη σε όλα τα θέματα αποκάλυψης, φύλαξης, προστασίας, έκθεσης σε Μουσεία, συντήρησης, αναστήλωσης, μελέτης και δημοσίευσης των αρχαίων καθώς και τήρησης της αρχαιολογικής νομοθεσίας (Βουδούρη, 2003, p. 335). Το πιο πρόσφατο Οργανόγραμμα του ΥΠΠΟΑ (Π.Δ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4, ΦΕΚ 7/22-1-2018), επαναφέρει τα καταργηθέντα από τον προηγούμενο Οργανισμό (Π.Δ. 104/2014 (ΦΕΚ 171/28-8-2014) Τμήματα Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, ιδρύοντας τα Τμήματα Εκθέσεων και Εκπαίδευσης στα μεγάλα αυτόνομα

⁹⁹ Η ένταξη της επέκτασης του Μουσείου σε πρόγραμμα ΕΣΠΑ ματαιώθηκε εξαιτίας προβλημάτων στο ιδιοκτησιακό καθεστώς του οικοπέδου. Ενέργειες για την επίλυσή τους συντονίζει ο Δήμος Κοζάνης.

¹⁰⁰ Το Μουσείο δεν έχει ακόμη εγκαινιαστεί, παρά την πλήρη λειτουργία όλων των εκθεσιακών του ενότητων από το 2002 και εξής.

¹⁰¹ Σε αυτά προστίθενται 7 διαχρονικά και 30 βυζαντινά και μεταβυζαντινά Μουσεία και συλλογές <http://odysseus.culture.gr/h/1/gh110.jsp> (τελευταία επίσκεψη 9-3-2018)

¹⁰² Πριν το 2004 υπαγόταν στην ΙΖ ΕΠΚΑ, μετά το 2004 αποτέλεσε την Λ' ΕΠΚΑ και από το 2014 την Εφορεία Αρχαιοτήτων Κοζάνης

¹⁰³ Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού Π.Δ. 106/2014, άρθρο 18, παρ. 1. κθ)

Μουσεία.¹⁰⁴ Ωστόσο, για τα υπαγόμενα σε Εφορείες Μουσεία που αποτελούν και την πλειονότητα των αρχαιολογικών Μουσείων, δεν επανιδρύει τα καταργηθέντα Τμήματα Μουσείων, ούτε συστήνει κάποια άλλη δομή για την αναγκαία ανάπτυξη των εκπαιδευτικών και κοινωνικών υπηρεσιών αυτών των Μουσείων (Μούλιου, 2015). Συνεπώς, τα υπαγόμενα σε εφορείες Μουσεία, όπως το εν λόγω, εξακολουθούν να μη διαθέτουν δικό τους διευθυντή ή προϊστάμενο αφού δε συγκροτήθηκαν Τμήματα Μουσείων. Διευθυντής τους είναι το ίδιο πρόσωπο με τον επικεφαλής όλης της Εφορείας, ο οποίος είναι αρμόδιος για όλα τα θέματα της περιφέρειας της Εφορείας. Αυτό συνεπάγεται αδυναμία εξειδίκευσης και ορθολογικής αξιοποίησης του προσωπικού με σημαντικές επιπτώσεις στη φυσιογνωμία, τη λειτουργία και το έργο των Μουσείων (Βουδούρη, 2003, π. 341). Επιπλέον, δε διαθέτουν οικονομική αυτοτέλεια, ενώ η χρηματοδότησή τους δε συνδέεται με την οικονομική τους απόδοση.

3.3. Αποστολή και στόχοι – Πολιτική διαχείρισης

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής δε διαθέτει ένα γραπτό κείμενο στο οποίο να αποτυπώνεται η πολιτική διαχείρισης των Συλλογών του και να λειτουργεί ως οδηγός για τους εργαζόμενους και το κοινό του. Ο Αρχαιολογικός Νόμος και ο Οργανισμός του Υπουργείου θέτουν το πλαίσιο της πολιτικής διαχείρισης, αφήνοντας ωστόσο πολλά περιθώρια τα οποία ο εκάστοτε διευθυντής, ανάλογα με τις ικανότητες, τα προσόντα και τις προτεραιότητές του μπορεί να αξιοποιήσει. Είναι γεγονός πάντως ότι η πολιτική

¹⁰⁴ α) Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

β) Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.

γ) Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου.

δ) Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο.

ε) Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού.

στ) Νομισματικό Μουσείο.

ζ) Επιγραφικό Μουσείο.

η) Μουσείο Ασιατικής Τέχνης.

θ) Μουσείο Νεώτερου Ελληνικού Πολιτισμού.

ι) Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων «Φοίβος Ανωγειανάκης» - Κέντρο Εθνομουσικολογίας.

διαχείρισης δεν αποτελεί ακόμη προτεραιότητα, για πολλούς από τους επιμελητές των Μουσείων.

Ωστόσο, κατά την προσπέλαση των ιστοσελίδων που αναφέρονται στα ιστορικά στοιχεία του Μουσείου, αλλά και των έντυπων αρχαιολογικών οδηγών, εντοπίζει κανείς αποσπασματικά την αποστολή του. Από την ίδρυσή του λοιπόν, το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής έθεσε ως αποστολή του τη συλλογή, καταγραφή, συντήρηση και τεκμηρίωση των ευρημάτων που συνιστούν τη ιστορική ταυτότητα της Αιανής και της ευρύτερης περιοχής, καθώς και την ανάδειξή του σε έναν χώρο «ενεργό» και «ζωντανό» με παιδευτικό κατά βάση χαρακτήρα.

Τόσο η συλλεκτική πολιτική όσο και η πολιτική τεκμηρίωσης του Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής καθορίζονται σε γενικές γραμμές από το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού και τη νομοθεσία. Η συλλεκτική πολιτική του Μουσείου καθορίζεται λοιπόν κεντρικά, με βάση τη νομοθεσία. Ο εκάστοτε διευθυντής είναι υποχρεωμένος να ενεργεί σύμφωνα με το νόμο και τους κώδικες επαγγελματικής δεοντολογίας που επιβάλλουν μία συγκεκριμένη προσέγγιση, ιδιαίτερα προσεκτική και επιφυλακτική. Οι συλλογές του Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής προέρχονται κατά κύριο λόγο από περισυλλογές, παραδόσεις και έρευνες πεδίου (ενεργητική στρατηγική απόκτησης αντικειμένων) (Μπούνια, 2009, π. 43). Ακολουθώντας τις δεσμεύσεις του Αρχαιολογικού Νόμου απαγορεύεται να αποκτά ή να δέχεται ως δάνειο ή παρακαταθήκη, πολιτιστικά αγαθά για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι προέρχονται από κλοπή, παράνομη ανασκαφή ή από άλλη παράνομη ενέργεια (Ν. 3028/2002, άρθρο 45, παρ.9). Ο δανεισμός επιτρέπεται μόνο για τα δημοσιευμένα αντικείμενα και μόνο σε Μουσεία ή εκπαιδευτικούς οργανισμούς για εκθεσιακούς ή παιδαγωγικούς λόγους, με τον όρο δε της αμοιβαιότητας, για χρονικό διάστημα πέντε ετών, μετά από απόφαση του Υπουργού. Υπουργική απόφαση απαιτείται και για την ανταλλαγή δημοσιευμένων κινητών μνημείων (Ν. 3028/2002, άρθρο 25, παρ. 1,2). Σε κάθε

περίπτωση, πρέπει να παρέχονται επαρκείς εγγυήσεις για την ασφαλή μεταφορά, έκθεση και επιστροφή τους (Ν. 3028/2002, άρθρο 34, παρ. 11). Μπορεί να προβεί κατ' εξαίρεση σε εκχωρήσεις αντικειμένων σε συλλογή άλλου Μουσείου, μόνο μετά από γνωμοδότηση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου και έγκριση του Υπουργού, ενώ ανταλλαγές μπορούν να πραγματοποιηθούν μόνο για τα αντικείμενα που δεν έχουν ιδιαίτερη σημασία (3028/2002, άρθρο 45, παρ. 11).

Μία ακόμη βασική λειτουργία του Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής είναι η συντήρηση. Η λειτουργία των εργαστηρίων συντήρησης αποτέλεσε πρωταρχική μέριμνα της Διεύθυνσης. Έτσι, δημιουργήθηκαν σύγχρονες εγκαταστάσεις συντήρησης με πληρέστατα εργαστήρια μεταλλικών και πήλινων αντικειμένων. Η συνεργασία με το Τμήμα Συντήρησης Αρχαιοτήτων & Έργων Τέχνης του ΤΕΙ Αθήνας υπήρξε συνεχής από την ίδρυση του Μουσείου. Σημαντική υπήρξε και η προσφορά του ICCROM (Διεθνές Κέντρο Συντήρησης και Αποκατάστασης Μνημείων) στον τομέα της συντήρησης με την έκδοση από το ICOM του εγχειριδίου «Προληπτική Συντήρηση στα Μουσεία – Έλεγχος του φωτισμού – έλεγχος του κλιματισμού»¹⁰⁵ που αποτέλεσε χρήσιμο οδηγό κατά τον σχεδιασμό των εκθεσιακών χώρων και ενοτήτων.

Οι αποθηκευτικοί χώροι υποδέχονται τα ανασκαφικά ευρήματα, φιλοξενώντας τα μέχρι να συντηρηθούν. Δεδομένου ότι ένα μεγάλο μέρος τους ενδέχεται τελικά να μην καταστεί δυνατό να εκτεθεί, οι αποθήκες θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως η «καρδιά» του σύγχρονου Μουσείου (Μπούνια, 2009). Οι αποθήκες του Μουσείου σχεδιάστηκαν και εξοπλίστηκαν κατάλληλα προκειμένου να πληρούν τις προδιαγραφές προστασίας, φύλαξης και διατήρησης του συνόλου των ευρημάτων στο πέρασμα του χρόνου, ενώ παράλληλα διαμορφώθηκαν στο εσωτερικό κάποιων εξ' αυτών χώροι μελέτης και έρευνας. Ο όγκος των ευρημάτων όμως τις καθιστά ήδη ανεπαρκείς, αφού η αρχική αποστολή του Μουσείου

¹⁰⁵(ICOM Ελληνικό Τμήμα, 1995)

διευρύνθηκε φιλοξενώντας ευρήματα όχι μόνο από την ευρύτερη περιοχή της Αιανής, αλλά και από το σύνολο της Π.Ε Κοζάνης και από εκείνη των Γρεβενών, με συνακόλουθη την αναγκαιότητα επέκτασης τους.

Στους στόχους του Μουσείου, όπως έχει ήδη αναφερθεί, περιλαμβάνεται η ανάδειξη του παιδευτικού – εκπαιδευτικού χαρακτήρα του, ώστε, τόσο η επιστημονική κοινότητα, όσο και ο απλός επισκέπτης να κατανοεί και να αναγνωρίζει τα νέα στοιχεία και τα συμπεράσματα της έρευνας τα οποία αποτυπώνονται στην έκθεση των ευρημάτων της Αιανής και δίνουν νέα διάσταση στην ιστορία της Μακεδονίας. Παράλληλος στόχος είναι να ενταχθεί δυναμικά και πολύμορφα στην τοπική και την ευρύτερη κοινωνία με εκδηλώσεις, όπως εκπαιδευτικά προγράμματα, διαλέξεις, συμπόσια, συνέδρια και περιοδικές εκθέσεις, επιδιώκοντας την ευαισθητοποίηση, την κτήση ιστορικής και εθνικής αυτογνωσίας, την ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης και τη σύνδεση του φυσικού με το πολιτισμικό περιβάλλον, αλλά και την αυτοεκτίμηση μέσω της πολιτιστικής δημιουργίας.¹⁰⁶

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής φαίνεται πως ανταπεξέρχεται στον παραδοσιακό του ρόλο (συλλογή, συντήρηση, έκθεση, έρευνα), ωστόσο, αντιμετωπίζοντας μία νέα πραγματικότητα και κάτω από το βάρος των πιέσεων που απειλούν τη βιωσιμότητά του, καλείται να επιστρατεύσει την επινοητικότητα και την ευρηματικότητα του συνόλου των ανθρώπων που το διαχειρίζονται και το περιβάλλουν, ώστε να κατακτήσει μία θέση στην καθημερινότητα των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής.

3.4. Το κτήριο

Το κτηριακό συγκρότημα του Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής, συνολικής έκτασης 4.500 τ.μ., έχει ανεγερθεί σε επικλινές έδαφος στις βόρειες παρυφές της σύγχρονης κωμόπολης.

¹⁰⁶ http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=3386

Το τοπίο αποτέλεσε καταλυτικό παράγοντα στον σχεδιασμό, καθώς το κτίριο εκμεταλλεύτηκε την έντονη κλίση του οικοπέδου που οδηγεί στην καταπληκτική θέα προς τον Αλιάκμονα ποταμό. Από αρχιτεκτονικής άποψης, πρόκειται για ένα κτήριο με λιτό όγκο από οπλισμένο σκυρόδεμα που αποτελείται από δύο πτέρυγες κάθε μία από τις οποίες πλαισιώνει ένα αίθριο. Στον όροφο της μίας πτέρυγας αναπτύσσεται η έκθεση, ενώ στο ισόγειο της βρίσκονται τα γραφεία, η βιβλιοθήκη, η αίθουσα εκδηλώσεων, το ξυλουργείο και οι ξενώνες. Στη δεύτερη πτέρυγα που διαθέτει μόνο ισόγειο φιλοξενούνται το εργαστήριο συντήρησης και οι αποθηκευτικοί χώροι. Στον προαύλιο χώρο του Μουσείου, ο οποίος εκτείνεται σε 18.000τ.μ., υπάρχει κήπος, όπου φιλοξενείται μία έκθεση με σύγχρονα γλυπτά, τα οποία δημιουργήθηκαν ειδικά για το Μουσείο, καθώς και δύο άνετοι χώροι στάθμευσης. Το κτήριο του Μουσείου με τον μεγάλο κήπο του αποτελεί τοπόσημο για τους κατοίκους της Αιανής συνεισφέροντας στην πολιτιστική ζωή του τόπου και συνιστώντας για αυτούς προορισμό με συμβολική και συναισθηματική χροιά, σε μικρότερο βαθμό βέβαια από όσο θα ήταν ευκαίιο, καθώς βρίσκεται στις παρυφές του χωριού και είναι σχετικά απομονωμένο από τις καθημερινές συνήθειες των κατοίκων.

Το μεγαλύτερο μέρος αναπτύσσεται στο ισόγειο με πρόσβαση από τα νότια, ενώ ο εκθεσιακός χώρος στον όροφο (1000τ.μ. περίπου) με κύρια είσοδο για το κοινό από βόρεια και ισογείως, λόγω της κλίσης του εδάφους. Η επικοινωνία των δύο ορόφων, εκτός της εσωτερικής και εξωτερικής κλίμακας και των δρόμων περιμετρικά, γίνεται και με ανελκυστήρα μεγάλων διαστάσεων. Το ισόγειο περιλαμβάνει αποθήκες κατάλληλα διαμορφωμένες ως προς την ασφάλεια και αντιμετώπιση φθοράς από κλιματικές συνθήκες, εργαστήρια πληρέστατα οργανωμένα και εξοπλισμένα, γραφεία, βιβλιοθήκη που φιλοξενεί αρκετούς τίτλους βιβλίων αρχαιολογικού και ιστορικού περιεχομένου, μεγάλο τμήμα της οποίας έχουν καταλάβει τα γραφεία του προσωπικού, σχεδιαστήριο, αποθήκη εργαλείων - ξυλουργείο, χώρους ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων. Υπάρχουν επίσης χώροι εξυπηρέτησης κοινού, ξενώνες και αίθουσα πολλαπλών

εκδηλώσεων εξοπλισμένη με τα πλέον σύγχρονα οπτικοακουστικά μέσα, όπου λαμβάνουν χώρα, εκτός των άλλων, και τα εκπαιδευτικά προγράμματα (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2009, p. 85).

Αξίζει να σημειωθεί ότι τόσο το ισόγειο, όσο και ο όροφος με τους εκθεσιακούς χώρους Έκθεσης έχουν διαμορφωθεί κατάλληλα για να καταστούν προσβάσιμοι από άτομα που χρησιμοποιούν αμαξίδια ή είναι τυφλά.

3.5. Η έκθεση¹⁰⁷

3.5.1. Μουσειολογικό σκεπτικό

Το εκθεσιακό πρόγραμμα του Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής, σύμφωνα με την κ. Γ. Καραμήτρου- Μεντεσίδη,¹⁰⁸ υπεύθυνη του Μουσείου μέχρι και το 2011, εστίασε τόσο στην επιστημονική παρουσίαση των εκθεμάτων, ώστε να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του εξειδικευμένου κοινού, όσο και στην ανάδειξη του εκπαιδευτικού χαρακτήρα των αρχαιοτήτων, ώστε να μνηθεί και ο πλέον ανυποψίαστος επισκέπτης σε βασικούς τομείς της αρχαίας ιστορίας και πολιτισμού.

Η έκθεση είναι οργανωμένη χρονολογικά και θεματικά σε τρεις παράλληλους άξονες:

1. Στην ιστορική εξέλιξη της αρχαίας Αιανής, πρωτεύουσα της Ελιμιώτιδας, ένα από τα ισχυρότερα βασίλεια της Άνω Μακεδονίας και της ευρύτερης περιοχής, από τα προϊστορικά έως και τα ρωμαϊκά χρόνια.

¹⁰⁷(Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2002) (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2009),www.museioaianis.gr,http://odysseus.culture.gr/h/4/gh41.jsp?obj_id=3586 και προσωπική επιτόπια έρευνα

¹⁰⁸ Τηλεφωνική επικοινωνία στις 14-7-2017

2. Στις ενότητες των ευρημάτων που ήρθαν στο φως από συστηματικές ανασκαφές (πόλη, νεκροταφεία, χώρα), αλλά και τα σύνολα που προέρχονται από σωστικές ανασκαφές.
3. Στην καθημερινή ζωή και τους θεσμούς στην αρχαιότητα, όπως προβάλλονται μέσα από τα αρχαιολογικά ευρήματα (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2002).

3.5.2. Οι ενότητες της Έκθεσης

3.5.2.1. Χωρική διάταξη εκθεμάτων

Οι εκθεσιακοί χώροι του Μουσείου, συνολικού εμβαδού 1000 τ.μ. περίπου, βρίσκονται στον πρώτο όροφο. Ο επισκέπτης, μέσω μίας στεγασμένης εισόδου σε μορφή πρόπυλου, εισέρχεται στον **Προθάλαμο** (64 τ.μ.) του εκθεσιακού χώρου, όπου έχουν διαμορφωθεί χώροι βεστιαρίου και πωλητηρίου και κλειστός χώρος ελέγχου και παρακολούθησης με ηλεκτρονικά μέσα. Προς τα αριστερά εισέρχεται κανείς στην Αίθουσα Α, ενώ στα δεξιά διακρίνεται ο ανελκυστήρας και το κλιμακοστάσιο. Μία προθήκη μπροστά από το βεστιάριο φιλοξενεί για περιορισμένο διάστημα μεμονωμένα ευρήματα από τις αποθήκες του Μουσείου (έκθεμα του μήνα). Στον τοίχο αριστερά της εισόδου έχει αναρτηθεί αντίγραφο της επιτύμβιας στήλης που είχε μεταφέρει ο L.Heuzey στο Λούβρο το 1868, η οποία αποτελεί έργο του τοπικού εργαστηρίου της Αιανής, ενώ πριν την είσοδο του επισκέπτη στη Αίθουσα Α έχει τοποθετηθεί ηλεκτρονικός σταθμός πληροφόρησης (infokiosk).

νοερά μέσα από φωτογραφίες και κείμενα τους σημαντικότερους αρχαιολογικούς χώρους της περιοχής. Επανερχόμενος στην ιστορία της Αιανής, θα συναντήσει έναν αναλυτικό χάρτη με θέσεις και φωτογραφίες από τους αρχαιολογικούς χώρους, ενώ στα δύο τιμητικά βάρθρα που ακολουθούν θα διαπιστώσει την εξέχουσα θέση της Αιανής και κατά τη ρωμαϊκή περίοδο. Ακολουθεί πίνακας με επεξηγηματικό κείμενο για την ιστορία της Αιανής και της Ελίμειας, το γενεαλογικό δένδρο του βασιλικού οίκου της Ελίμειας, καθώς και φωτογραφίες των βασιλικών τάφων και του οικισμού. Η ενότητα ολοκληρώνεται με την παρουσίαση επιγραφών, μερικές από τις οποίες αποτελούν τα πρωιμότερα δείγματα γραφής στη Μακεδονία. Από τα εκθέματα ξεχωρίζουν, επίσης, τμήμα πίθου με γραμμική γραφή και μία επιγραφή σε τμήμα κεραμίδας με το όνομα ΑΡΚΑΠΟΣ.

Προϊστορικά ευρήματα

Στην ίδια αίθουσα εκτίθενται ευρήματα προϊστορικών χρόνων, σε τρεις ομάδες. Στην πρώτη θεματική ομάδα παρουσιάζεται η Αιανή κατά τη νεολιθική εποχή (προθήκες 4-7), με την έκθεση κυρίως κεραμικής και εργαλείων. Ακολουθεί η δεύτερη ενότητα (προθήκες 8 ως 17) με ευρήματα της ύστερης εποχής του χαλκού (1600-1100 π.Χ.). Αυτή η ιδιαίτερα σημαντική περίοδος, σηματοδοτείται από την εμφάνιση των μυκηναϊκών ευρημάτων παράλληλα με την εμφάνιση και τη διάδοση της κεραμικής με αμαυρόχρωμη διακόσμηση. Ο επισκέπτης ενημερώνεται για το Μυκηναϊκό νεκροταφείο της Αιανής και άλλων γειτονικών χώρων και αμέσως μετά μπορεί να θαυμάσει τα εξαιρετικής τέχνης, προϊόντα τοπικών εργαστηρίων, αγγεία με την ιδιόμορφη αμαυρόχρωμη τεχνική. Τα συγκεκριμένα αγγεία αποτελούν το πληρέστερο και αντιπροσωπευτικότερο δείγμα αυτής της περιόδου από τη Μακεδονία. Ταυτόχρονα αποδεικνύουν την ύπαρξη ενός πρώιμου και ανεξάρτητου εργαστηρίου στην Αιανή του οποίου τα προϊόντα διακινούνται και στον υπόλοιπο χώρο της Μακεδονίας. Πέραν όμως της καλλιτεχνικής τους αξίας, ίσως σπουδαιότερη παραμένει η ιστορική τους σημασία, καθώς τα ευρήματα της Αιανής στην ουσία καταρρίπτουν

λανθασμένες επικρατούσες απόψεις περί κατακλυσμικής εισβολής των Δωριέων στα τέλη της 2^{ης} χιλιετίας. Ενισχύει ταυτόχρονα την άποψη για την άμεση καταγωγή των Δωριέων από Μακεδονικά φύλα και την ειρηνική διείσδυσή τους στη νότια Ελλάδα. Η ενότητα ολοκληρώνεται με τα ευρήματα μυκηναϊκών ταφών από το σημαντικότερο νεκροταφείο της Αιανής. Μαζί με τη σχεδιαστική αναπαράσταση των ταφών παρουσιάζονται και τα κτερίσματα που αποτελούνται από αμαυρόχρωμα και μυκηναϊκά αγγεία, όπλα (ξίφη, αιχμές, μαχαίριδια) και κοσμήματα από διάφορα υλικά (χαλκό, ήλεκτρο, λίθο, πηλό).

Η τρίτη ενότητα περιλαμβάνει εκθέματα από την εποχή του Σιδήρου (προθήκες 18 ως 22). Εκτίθενται πήλινα αγγεία αντιπροσωπευτικά αυτής της εποχής. Σε περίοπτη προθήκη ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει τα αγγεία με αμαυρόχρωμη διακόσμηση. Στην ίδια περίοδο χρονολογούνται και τα χάλκινα κοσμήματα που ακολουθούν. Ξεχωρίζουν περιλαίμια και περιδέραια, οκτώσχημες πόρπες, περιάπτα, κουμπιά, ψέλια, καθώς και η ομάδα των τριγωνικών και των κυματοειδών τοξωτών πορπών. Τα χάλκινα τριγωνικά εξαρτήματα ζωνών με εγχάρακτη διακόσμηση εντοπίζονται σε γυναικείες ταφές στην περιοχή της Ελιμιώτιδας και της Άνω Μακεδονίας ευρύτερα. Το πολύ σπάνιο αυτό κόσμημα δήλωνε πιθανότατα την εξέχουσα κοινωνική τάξη ορισμένων γυναικών. Η ενότητα ολοκληρώνεται με την αναπαράσταση γυναικείας μορφής με τα κοσμήματα και τα διάφορα εξαρτήματα στη θέση τους.

➤ **Αίθουσα Β.Η αρχαία πόλη στον λόφο της Μεγάλης Ράχης**

Στην Αίθουσα Β (89 τ.μ.) εκτίθενται κατά χρονολογική σειρά και είδος ευρήματα αρχαϊκών, κλασικών και ελληνιστικών χρόνων από την αρχαία πόλη στο λόφο της Μεγάλης Ράχης. Ο επισκέπτης, αφού κατατοπιστεί από τη μακέτα της αρχαίας Αιανής, καθώς και από την επιτοίχια πινακίδα με κείμενο και εικόνες, παρακολουθεί την εξέλιξη μίας πόλης με οικιστική οργάνωση και πολιτική ανάπτυξη μέσω ευρημάτων που προέρχονται από τα δημόσια κτήρια και τις κατοικίες, αρχίζοντας από τα πήλινα και τα μαρμάρινα

αρχιτεκτονικά μέλη. Ακολουθούν η μελανόμορφη και ερυθρόμορφη κεραμική, η κεραμική των ελληνιστικών χρόνων, τα ενεπίγραφα όστρακα που δηλώνουν εργαστηριακές δραστηριότητες (πολλά όστρακα με το όνομα του ΑΥΛΟΥ, τμήμα αγγείου με χαραγμένη επίσης την επιγραφή ΣΚΟΡΔΩΝ ΜΝΑΙ και ένα άλλο με την παρότρυνση ΜΗ ΚΛΕΠΤΕΙΝ), η κοροπλαστική, οι λύχνοι και τα αγγεία καθημερινής χρήσης κατά ομάδες, ανάλογα με τη χρήση τους. Η έκθεση καταλήγει στη γωνιακή, σχεδόν κυκλική προθήκη, στην οποία έχουν τοποθετηθεί τα πήλινα αγγεία που ανασύρθηκαν από τον πυθμένα της μεγάλης Δεξαμενής στον λόφο της Μεγάλης Ράχης.

➤ **Αίθουσα Γ. Δημόσιος και ιδιωτικός βίος**

Πρόκειται για τον μεγαλύτερο χώρο, έκτασης 250 τ.μ., όπου εκτίθενται ευρήματα που σχετίζονται με το δημόσιο και ιδιωτικό βίο κατά θεματικές ενότητες, όπως η κατοικία, ο καλλωπισμός, οι λατρείες, τα νομίσματα, ο οπλισμός, η ενδυμασία και η υφαντική, ο αθλητισμός, ενώ προς το πέρας της μεγάλης αυτής αίθουσας εκτίθεται μακέτα της νεκρόπολης.

Δεξιά της εισόδου κυριαρχεί, εντός γυάλινων υαλοστασίων, η αναπαράσταση του Δωματίου Γ από σπίτι του λόφου της Μεγάλης Ράχης με τη συμβατική ονομασία «Σπίτι με Σκάλες», ελληνιστικών χρόνων. Πάνω στη λίθινη θεμελίωση κτίστηκαν τοίχοι με ωμά κατασκευασμένα πλιθιά, οι εσωτερικές επιφάνειες των οποίων επιχρίστηκαν με χρώματα όμοια με εκείνα των κονιαμάτων από τα αρχαία οικήματα. Η θεματική συμπληρώνεται με την έκθεση εξαρτημάτων θυρών (κλειδιά, εφηλίδες, καρφιά και ρόπτρα θυρών) σε δύο ξεχωριστές προθήκες (2 και 3). Η εργαστηριακή δραστηριότητα στην αρχαία Αιανή προβάλλεται με την έκθεση πήλινων μητρών, σφραγίδων και σφραγισμάτων (προθήκη 4). Αντικείμενα που σχετίζονται με τον καλλωπισμό, ανάμεσά τους και ένα σπάνιο χάλκινο ορθογώνιο σκεύος που στο εσωτερικό του έχει λαβή και χάλκινη φιάλη και ερμηνεύεται ως αγγείο για τη μίξη υλικών για φαρμακευτική ή καλλυντική χρήση (προθήκη 5), υφαντικά

βάρη, πήλινα ειδώλια με χρωματιστή ενδυμασία, αλλά και αναπαράσταση ενός αργαλειού, προσφέρουν πληροφορίες για τις οικοτεχνικές ασχολίες των γυναικών από τη Νεολιθική έως την ελληνιστική εποχή. Τέλος, ο επισκέπτης μπορεί να δει αντικείμενα που σχετίζονται με το αθλητισμό (τμήματα παναθηναϊκών αμφορέων, αρύβαλλοι, ειδώλια ίππων ομοιώματα αμαξών, λήκυθοι, ενεπίγραφη στλεγγίδα κ.ά.), τον οπλισμό (χάλκινη επένδυση ασπίδας, χάλκινα κράνη και αιχμές βελών), τη θρησκεία, τις λατρείες καθώς και τις εμπορικές επαφές της Αιανής μέσα από τα νομίσματα.

Προς το τέλος της Αίθουσας Γ ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να ξεκουραστεί και να απολαύσει τη θέα προς την τεχνητή λίμνη Πολυφύτου, τον Αλιάκμονα ποταμό και τις απέναντι οροσειρές και στη συνέχεια να κατευθυνθεί προς την Αίθουσα Δ, αφού πρώτα δει την αναπαράσταση, με όσα οστέινα τμήματα συγκολλούνταν, της ζωφόρου που περιέτρεχε το εσωτερικό ενός τάφου από την Νεκρόπολη που μαζί τη μακέτα της νεκρόπολης εισάγουν τον επισκέπτη στην Αίθουσα Γ, όπου εκτίθενται τα υπόλοιπα ευρήματα από τη νεκρόπολη των αρχαϊκών και κλασικών χρόνων.

➤ **Αίθουσα Δ. Τα νεκροταφεία της αρχαϊκής και κλασικής εποχής**

Η Αίθουσα Δ, έκτασης 110 τ.μ., περιλαμβάνει, σχεδόν αποκλειστικά, αντικείμενα από τάφους της Βασιλικής Νεκρόπολης στη θέση Λειβάδια., η οποία χαρακτηρίζεται ως βασιλική, εξαιτίας των μεγάλων χτιστών θαλαμωτών τάφων που ανήκαν προφανώς σε βασιλείς ή επιφανείς προσωπικότητες της εποχής. Περίτεχνα χρυσά κοσμήματα, εξαρτήματα ένδυσης, χάντρες από κεχριμπάρι και γυαλί, αργυρά και χάλκινα αγγεία, που διασώθηκαν της σύλησης και της διαρπαγής, συνθέτουν την εικόνα του πλούτου των κατοίκων της αρχαίας Αιανής. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν δύο επιχρυσωμένα αργυρά ελάσματα όπου διακρίνεται σκηνή από την Οδύσσεια (κύκλωπας Πολύφημος και μπροστά του δύο πρόβατα με άντρες δεμένους στην κοιλιά τους), οι «τσαλακωμένες φιάλες» που χρησιμοποιούνταν σε νεκρώσιμες τελετές, αλλά και η πολύχρωμη κεραμική των τοπικών

εργαστηρίων του α΄ μισού του 5ου αι. π.Χ. Πρόκειται για την τεχνική της πολύχρωμης διακόσμησης με επίθετα χρώματα στην επιφάνεια του αγγείου μετά το ψήσιμο.

➤ **Αίθουσα Ε. Πλαστική με αγάλματα, στήλες και αρχιτεκτονικά μέλη**

Η Αίθουσα Ε, έκτασης 105 τ.μ., έχει φυσικό φωτισμό από το αίθριο και προβάλλει έργα πλαστικής με αγάλματα, στήλες και αρχιτεκτονικά μέλη σε μάρμαρο και λίθο από την αρχαϊκή έως τη ρωμαϊκή εποχή. Πρόκειται για έργα σπάνια στο σύνολο της πολιτιστικής κληρονομιάς όλης της αρχαίας Ελλάδας, από την οποία, τα πρωτότυπα γλυπτά (δηλαδή όχι αντίγραφα Ελληνιστικής και Ρωμαϊκής Εποχής) είναι ολιγάριθμα. Περίοπτη θέση κατέχει το λιοντάρι (500 π.Χ), ανασύροντας μνήμες στους κατοίκους από τη εποχή της εύρεσής του. Αξίζει να αναφερθεί ότι τα αγάλματα από την Αιανή είναι κατασκευασμένα από ντόπιο μάρμαρο των λατομείων του Τρανοβάλτου ή του Βερμίου και άρα αποτελούν έργα τοπικού εργαστηρίου. Ενημερωτικές μεγάλες πινακίδες, σχεδιαστικές αποτυπώσεις των ρυθμών επιδιώκουν να ενισχύσουν την πληροφόρηση των επισκεπτών. Τα γλυπτά, τα περισσότερα τοποθετημένα ασύμμετρα στο χώρο, δίνουν την δυνατότητα περιμετρικής θέασης και επιλογής οπτικής γωνίας, μετατρέποντας την οπτική επαφή σε προσωπικό βίωμα.

➤ **Αίθουσα ΣΤ. Τα νεκροταφεία των ελληνοιστικών και ρωμαϊκών χρόνων.**

Πρόκειται για αίθουσα, έκτασης 80 τ.μ., όπου εκτίθενται ευρήματα από τάφους από τον 4ο αι. π.Χ. έως τον 4ο αι. μ.Χ. και την ύστερη αρχαιότητα. Παρουσιάζονται χρονολογικά τα ταφικά σύνολα, αλλά και κατά είδος και υλικό. Τα περισσότερα προέρχονται από το Ανατολικό Νεκροταφείο της Αιανής, ενώ σε τρεις προθήκες περιλαμβάνεται το περιεχόμενο μίας ταφής που ανασκάφηκε σε γειτονικό χωριό, την Άνω Κώμη. Από το σύνολο των πήλινων αγγείων, τα πινάκια με ποικιλία γραπτής διακόσμησης και οι κάλαθοι αποτελούν ξεχωριστή ενότητα ευρημάτων, αγγεία όλα τοπικού εργαστηρίου. Ενδιαφέροντα επίσης είναι τέσσερα μελαμβαφή κανθαρόσχημα κύπελλα τα οποία έχουν

σώμα όμοιο με των κανθάρων και δε συναντώνται σε άλλα σύνολα της Μακεδονίας. Μπορούν να συγκριθούν με όμοια ή παρόμοια του βοιωτικού εργαστηρίου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα κτερίσματα μίας ασύλητης γυναικείας ταφής, περιμετρικά της οποίας είχαν τοποθετηθεί με κανονικότητα 123 ζωικοί αστράγαλοι, φορούσε χρυσά σκουλαρίκια, χάλκινο δαχτυλίδι ενώ στο χέρι της κρατούσε χάλκινο νόμισμα, καθώς παρέχουν πληροφορίες για τα έθιμα ταφής. Λίγο πριν την έξοδο, αντιπροσωπευτικά είδη πήλινων αγγείων από το ανατολικό Νεκροταφείο αλλά και άλλες θέσεις φιλοξενούνται σε μία προθήκη, ενώ η περιήγηση του επισκέπτη ολοκληρώνεται με τα ευρήματα μεταχριστιανικών - ρωμαϊκών χρόνων από παραδόσεις και ανασκαφή τάφων. Ο επισκέπτης φτάνοντας στην έξοδο της έκθεσης επανέρχεται στον χώρο υποδοχής απ' όπου μπορεί να κατευθυνθεί αριστερά προς την αίθουσα που προοριζόταν για περιοδικές εκθέσεις αλλά σήμερα λειτουργεί ως χώρος όπου προβάλλεται, μέσω οθόνης, βίντεο με το ιστορικό των ανασκαφικών ερευνών.

Στο ισόγειο, όπου μπορεί κανείς να οδηγηθεί, μέσω κλίμακας ή ανελκυστήρα, στην αίθουσα πολλαπλών δραστηριοτήτων, φιλοξενείται από το 2010 μία μικρή έκθεση ειδικά σχεδιασμένη για άτομα με δυσκολίες όρασης. Η έκθεση αποτέλεσε ιδέα της τότε Διευθύντριας¹⁰⁹ με αφορμή τη συμμετοχή του Μουσείου στον διαγωνισμό για το Ευρωπαϊκό Βραβείο Μουσείου της χρονιάς 2011, και περιέχει αντίγραφα μεγάλων γλυπτών και επιγραφές, αντίγραφα αγγείων, κοσμημάτων και άλλων αντικειμένων. Κόστισε ελάχιστα χρήματα, διότι κάποια αντίγραφα δημιουργήθηκαν από τους συντελεστές της έκθεσης και κάποια αγοράστηκαν ή κατασκευάστηκαν από το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων. Επίσης, η τότε Πρόεδρος των ατόμων με προβλήματα όρασης Θεσσαλονίκης βοήθησε με την έκδοση των φυλλαδίων και των υπότιτλων σε σύστημα braille, έτσι ώστε τα άτομα με δυσκολίες όρασης να μπορούν να διαβάζουν τις λεζάντες και να έχουν απτική

¹⁰⁹ κ. Καραμήτρου - Μεντεσίδη

επαφή με τα αντικείμενα.¹¹⁰ Η πρωτοβουλία, ωστόσο, φαίνεται ότι δεν απέκτησε τη δυναμική που θα μπορούσε, αφού δεν πλαισιώθηκε από κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, ούτε ενισχύθηκε από άλλου τύπου παράλληλες εκδηλώσεις ή συνεργασίες.

3.5.2.2. Ερμηνευτικός σχεδιασμός¹¹¹

Πριν από κάθε προσπάθεια ανίχνευσης και αξιολόγησης του εκθεσιακού σχεδιασμού του Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής αξίζει να αναφερθεί ότι στα μέσα της δεκαετίας του 1990, όταν εκκίνησαν οι διαδικασίες για τον σχεδιασμό της εν λόγω έκθεσης, η μουσειολογία μικρή μόνο απήχηση είχε στη μουσειακή πρακτική των Μουσείων, ιδιαίτερα δε σε εκείνη των επαρχιακών. Τη σύνταξη μουσειολογικής μελέτης,¹¹² την οργάνωση της έκθεσης, την επιμέλεια και οργάνωση των συλλογών, των εκπαιδευτικών δράσεων, τον ρόλο του Μουσείου στην κοινωνία και γενικότερα την εφαρμογή των νέων θεωρητικών τάσεων και πρακτικών σε κάθε Μουσείο επωμιζόταν¹¹³ αποκλειστικά ο εκάστοτε προϊστάμενος, ως ένα από τα πολλά καθήκοντά του, τις περισσότερες φορές μάλιστα ως πάρεργο.

Η ομάδα εργασίας που συγκροτήθηκε υπό την εποπτεία της Προϊσταμένης του Μουσείου, λαμβάνοντας υπόψη τους στόχους που είχαν τεθεί, τα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά των συλλογών, τους χώρους του αρχιτεκτονήματος, χρησιμοποίησε

¹¹⁰ Συνέντευξη με την Επίτιμη Έφορο Αρχαιοτήτων κ. Γ. Καραμήτρου - Μεντεσίδη

¹¹¹ Ο ερμηνευτικός σχεδιασμός βασίζεται κατ' αποκλειστικότητα σε επιτόπια έρευνα καθώς η κ. Α. Χονδρογιάννη - Μετόκη, νυν προϊσταμένη της Εφορείας που υπάγεται το Μουσείο, δεν επέτρεψε την πρόσβασή μου στη μουσειολογική και μουσειογραφική μελέτη, ενώ σε τηλ. επικοινωνία με την κ. Καραμήτρου πληροφορήθηκα ότι ο μουσειολογικός και μουσειογραφικός σχεδιασμός πραγματοποιήθηκε σταδιακά και ως εκ τούτου δεν υπάρχει συγκροτημένος φάκελος στο αρχείο (14-7-2017)

¹¹² Η εκπόνηση μουσειολογικής μελέτης δεν ήταν υποχρεωτική μέχρι το 2008

¹¹³ Σήμερα, η εκπόνηση ,σύνταξη ή επεξεργασία μουσειολογικών - μουσειογραφικών μελετών πραγματοποιείται με τη συνεργασία και εποπτεία του Τμήματος Αρχαιολογικών Μουσείων και Συλλογών που υπάγεται στη Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων σύμφωνα με το ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4/2018, ΦΕΚ 7/Α/22-1-2018, Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, άρθρο 19, παρ.2. εε)

διάφορα εκφραστικά μέσα για τη μετάδοση των μηνυμάτων της έκθεσης. Η ένταξη των εκθεσιακών ενοτήτων στους αντίστοιχους χώρους ακολουθεί ένα μίγμα χρονολογικής και θεματικής οργάνωσης. Κάθε αίθουσα αποτελεί μία ενότητα και διηγείται μία ιστορία. Ο τίτλος της ιστορίας αναγράφεται σε ελεύθερες επιφάνειες στην είσοδο της κάθε αίθουσας.

Τα κείμενα σε έναν μουσειακό χώρο μεταδίδουν το μήνυμά του και αποτελούν τον συνδετικό κρίκο με τα εκθέματα. Ιδιαίτερη βαρύτητα λοιπόν δόθηκε στη σήμανση της έκθεσης. Σε κάθε ενότητα του Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής έχει προβλεφθεί ιεράρχηση της πληροφορίας: εισαγωγικά επεξηγηματικά κείμενα για τις κύριες ιστορίες κάθε αίθουσας, κείμενα για τις επιμέρους θεματικές, λεζάντες με σύντομη περιγραφή για το κάθε έκθεμα. Παρά τη μεγάλη έκταση των εισαγωγικών κυρίως κειμένων, το μικρό μέγεθος της γραμματοσειράς σε κάποιες περιπτώσεις, διακρίνεται η ιδιαίτερη προσοχή που δόθηκε στην εμφάνισή τους και στην επιλογή οικείου λεξιλογίου, χωρίς τη χρήση πολλών επιστημονικών ή αφηρημένων εννοιών. Επίσης, το πληροφοριακό υλικό των θεματικών ενοτήτων είναι πιο σύντομο με νοηματική συνέπεια και συνοχή, στις λεζάντες όμως δεν αποφεύχθηκε η επιστημονική ορολογία. Σε κάθε περίπτωση όμως, όλα τα κείμενα έχουν την πρόθεση να πληροφορήσουν¹¹⁴ και όχι να διεγείρουν το ενδιαφέρον του επισκέπτη με ερωτήσεις ή άλλες τεχνικές.¹¹⁵ Η θέση και το ύψος των πληροφοριακών πινάκων ποικίλλει, χωρίς να ακολουθείται κάποιος κανόνας που να σχετίζεται με το επίπεδο πληροφόρησης, αλλά περισσότερο με τον διαθέσιμο κάθε φορά χώρο. Έτσι, άλλοτε ακουμπούν στο έδαφος, άλλοτε είναι αναρτημένοι στον τοίχο και άλλοτε καλύπτουν τα διαστήματα μεταξύ των προθηκών, σε όλες τις περιπτώσεις πάντως, εμπλουτίζονται με εποπτικό υλικό όπως φωτογραφίες, σχέδια και χάρτες. Η πληροφόρηση του επισκέπτη ενισχύεται περαιτέρω με τη χρήση οθόνης στην Αίθουσα Γ, όπου παρέχονται πληροφορίες για τη διαδικασία συντήρησης των ευρημάτων τόσο στον

¹¹⁴ Τα κείμενα της έκθεσης μεταφέρθηκαν αυτούσια σχεδόν και στον αρχαιολογικό οδηγό της έκθεσης του 2009

¹¹⁵ Για τα κείμενα σε μουσειακό χώρο βλ. (Γκαζή & Νικηφορίδου, 2004)

αρχαιολογικό χώρο, όσο και στα εργαστήρια, ενώ προβολές με περιεχόμενο σχετικό με τη συλλογή και τις ανασκαφές προβάλλονται στην Αίθουσα Προβολών.

Στον εκθεσιακό χώρο του Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής μοιάζει να προκρίνεται κυρίως το παραδοσιακό/γραμματικό μοντέλο, όπου η επικοινωνία είναι μονοδιάστατη καθώς ο επισκέπτης δέχεται περισσότερο παθητικά τα μηνύματα που μεταφέρει το Μουσείο. Η έκθεση είναι δομημένη χρονολογικά και θεματικά, ωστόσο, επιχειρήθηκαν κάποιες τολμηρές αντιπαραθέσεις αυθεντικών αντικειμένων και εμπλουτισμένων ερμηνευτικών μέσων (Μουλιού, 2008, p. 100), κυρίως στις αίθουσες που ολοκληρώθηκαν μεταγενέστερα, και συντελούν στη δημιουργία μίας πιο ευχάριστης και αποδοτικής εμπειρίας για τον επισκέπτη, όπως για παράδειγμα η αναπαράσταση σε κλίμακα 1:1 του Δωματίου Γ, η οποία, αν και «απομονώθηκε» σε υαλοστάσια, αποτελεί αναπάντεχο στοιχείο έκπληξης και ενεργοποίησης του επισκέπτη. Παράλληλα, το ομοίωμα του όρθιου αργαλειού βοηθάει στην καλύτερη ανασύσταση του παρελθόντος, βελτιώνοντας σημαντικά την ερμηνευτική πρακτική. Εντούτοις, η γενική εικόνα είναι ότι, σε εννοιολογικό και ερμηνευτικό επίπεδο, δεν απομακρύνεται από τα παραδοσιακά ερμηνευτικά πρότυπα.

Τα αντικείμενα σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα παρουσιάζονται σε προθήκες προβάλλοντας έτσι την ιερότητά τους, αλλά και σε κάποιες περιπτώσεις την ισοτιμία τους. Ο βασικός τύπος προθήκης, που αποτελεί ένα γυάλινο πλαίσιο με βάση από μέταλλο, μεταλλάσσεται ως προς το ύψος, τον όγκο, το σχήμα και το χρώμα,¹¹⁶ ενώ μεγάλη είναι και η φροντίδα για το φόντο που κάνει τα αντικείμενα πιο «εμφανή» και ταυτόχρονα αποτελεί τη βάση καλαίσθητου σχεδίου ή καλλιτεχνικής φωτογραφίας. Τέλος, η οπτική εντύπωση του επισκέπτη αμβλύνεται από την συνεχή εναλλαγή του τρόπου διάταξης των προθηκών και των εκθεμάτων εντός τους. Τα εκθέματα αναδεικνύονται κυρίως με τεχνητό φωτισμό οπτικών ινών στο εσωτερικό των προθηκών και στην ψευδοροφή. Στην Αίθουσα Γ

¹¹⁶ Πριν την τελική επιλογή των χρωμάτων έγιναν πολλές δοκιμές

(Βασιλική Νεκρόπολη) ο φωτισμός γίνεται υπαινικτικός ενισχύοντας την ερμηνεία ενώ, ο φυσικός φωτισμός αξιοποιείται μόνο στον χώρο έκθεσης των γλυπτών, μέσω της διαφώτιστης οροφής και των μεγάλων παραθύρων.

Η κίνηση του επισκέπτη στο Μουσείο ακολουθεί μία καθορισμένη κυκλική πορεία, η οποία εκκινεί από τα αριστερά και συνεχίζει σε κυκλική πορεία,¹¹⁷ καθώς η οργάνωση το χώρο τον κατευθύνει προς τα εκεί, ώστε να ακολουθήσει την αφηγηματική γραμμή που υπαγορεύει η θεωρητική προσέγγιση του επιμελητή. Ωστόσο, η προτεινόμενη πορεία στο Μουσείο και στην αίθουσα δεν επιβάλλεται, αν και η μη επιλογή της θα δημιουργούσε κάποια ανατροπή. Φαινομενικά, λοιπόν, ο επισκέπτης μπορεί να κινηθεί με μία ελεγχόμενη ελευθερία στον χώρο. Ο τρόπος οργάνωσης των θεματικών (σχεδόν κάθε τεταρτημόριο του χώρου αποτελεί ξεχωριστή θεματική) μετατρέπει την πορεία σε μία σειρά τοπικών εξερευνητικών προκλήσεων και δυνητικών άτυπων συναντήσεων. Οπτικές φυγές δημιουργούνται μόνο από τον έναν χώρο στον επόμενο ενώ οπτική επαφή με το εξωτερικό τοπίο απαγορεύεται καθ' όλη τη διαδρομή για να προσφερθεί ως στοιχείο έκπληξης προς το τέλος της Αίθουσας Γ.

Η δομή, η οργάνωση και τα εποπτικά μέσα του Μουσείου διαμορφώνουν μία σιωπηλή οπτική εμπειρία. Η αποκλειστικότητα της οπτικής επαφής με τα αντικείμενα περιορίζεται μόνο από την κατάργηση του φράγματος της προθήκης στην περίπτωση των μαρμάρινων εκθεμάτων στις Αίθουσες Α και Ε, όπου δεν υπάρχει σύστημα που να εμποδίζει τους επισκέπτες να αγγίζουν τα αντικείμενα, πέρα από την δική τους πιθανή αυτοσυγκράτηση, επειδή θεωρούν ότι βρίσκονται σε χώρο που απαγορεύει την επαφή με τα αντικείμενα. Ωστόσο, η έκθεση των αντικειμένων αφής που θα μπορούσε να ενσωματωθεί στον εκθεσιακό χώρο δίνοντας σε όλους τους επισκέπτες τη δυνατότητα οπτικής επαφής με κάποια από τα εκθέματα, χωροθετήθηκε σε διαφορετικό όροφο και απευθύνεται μόνο σε

¹¹⁷ Αντίθετα από την τάση που έχει καταγραφεί να κινούνται οι επισκέπτες από τα δεξιά, χωρίς μάλιστα να κοιτούν προς τα δεξιά (Dean, 1994, pp. 51-52)

άτομα με προβλήματα όρασης. Επιπλέον, η αναπαράσταση του Δωματίου Γ «προστατεύεται» από υαλοπίνακες και οι μακέτες είναι εγκιβωτισμένες σε προθήκες αυξάνοντας την απόσταση μεταξύ επισκέπτη και εκθέματος.

Συνοψίζοντας, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι, σε ένα πρώτο επίπεδο επαφής, το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής δημιουργεί ευχάριστη εντύπωση στον επισκέπτη. Σε αυτό συντελούν κυρίως οι άνετοι και φροντισμένοι χώροι, η αισθητική των προθηκών και των πινάκων πληροφόρησης, η αναπαράσταση δωματίου, οι χώροι ξεκούρασης και θέασης, η αίθουσα προβολών, οι χώροι εξυπηρέτησης του κοινού, η φροντίδα για ΑμεΑ καθώς και η ύπαρξη αίθουσας πολλαπλών χρήσεων, ξενώνων και βιβλιοθήκης. Σε ένα δεύτερο επίπεδο όμως γίνεται αισθητή η πάγια εκθεσιακή αντίληψη που δεν είναι σε θέση να αποκαταστήσει τη δυναμικότητα που θα έπρεπε να χαρακτηρίζει τη σχέση του σύγχρονου ανθρώπου με το μουσειακό σύστημα (Χουρμουζιάδης, 2001, p. 233). Γίνεται αντιληπτή η αισθητική παρουσίαση των ευρημάτων, η περιορισμένη εμπλοκή του επισκέπτη στη διαδικασία παραγωγής της μουσειακής αναπαράστασης, ως μία διαδικασία έκφρασης της δικής του εκδοχής και ερμηνείας του παρελθόντος, η απουσία διάδρασης και σύγχρονων ψηφιακών μέσων, η κυριαρχία της οπτικής σχέσης του επισκέπτη με τα εκθέματα. Γιατί πλέον, ένα «καλό» Μουσείο δε φτάνει να έχει πολύτιμες συλλογές, να τις συντηρεί, να τις μελετά και να τις εκθέτει σε ωραίες προθήκες, πρέπει να ανταποκρίνεται συνεχώς στις ανάγκες της κοινότητας στην οποία ανήκει, να είναι ένα ζωντανό και δυναμικό κύτταρο πολιτισμού, στενά δεμένο με την τοπική κοινωνία και ενεργά και τακτικά υποστηριζόμενο από το κοινό του (Black, 2009, pp. 316-318).

3.6. Επικοινωνιακή Πολιτική του Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής

Παρά την μακράιωνη ύπαρξη των Μουσείων, μόλις τα τελευταία χρόνια αυτά έδωσαν έμφαση στην επικοινωνία τους με το κοινό. Οι παράγοντες που οδήγησαν τα Μουσεία σε συντονισμένες προσπάθειες να γίνουν προσιτά στο ευρύ κοινό είναι πρωτίστως η συνειδητοποίηση του ανερχόμενου κοινωνικού ρόλου τους στο πλαίσιο της εκπαίδευσης και εξέλιξης της κοινότητας, δευτερευόντως ο περιορισμός των παρεχόμενων κονδυλίων και τέλος ο αυξημένος ανταγωνισμός από τους άλλους τομείς της «βιομηχανίας της πολιτιστικής κληρονομιάς» και το σύνολο της βιομηχανίας της ψυχαγωγίας (Merriman, 1999, p. 43). Υπερβαίνοντας τον παραδοσιακό τους ρόλο (συντήρηση, έρευνα, φύλαξη και συλλογή) προβαίνουν στην οικοδόμηση μίας νέας σχέσης με το κοινό, που προϋποθέτει την ανοιχτή και απρόσκοπτη πρόσβαση στους χώρους τους (Hooper - Greenhill, 1999, p. 47). Η επικοινωνία αποτελεί πλέον μία από τις θεμελιώδεις λειτουργίες ενός μουσειακού οργανισμού. Δεν περιορίζεται μόνο στη μουσειακή έκθεση αλλά προσδιορίζει τη δημόσια εικόνα του Μουσείου και επηρεάζει τις αντιλήψεις και τη στάση των ανθρώπων προς αυτά και συνεπώς την απόφασή τους να τα επισκεφτούν ή όχι. Η έννοια της επικοινωνίας δεν αντανακλάται μόνο στις δραστηριότητες που μπορούν να οργανωθούν από έναν μουσειακό χώρο αλλά θα πρέπει να αποτελεί τη βάση της ιδεολογίας του Μουσείου, και επομένως να επηρεάζει όλες τις αποφάσεις που λαμβάνονται σε όλα τα στάδια και τα επίπεδα της διαχείρισης και διοίκησης του ιδρύματος (Μούλιου, 1999, p. 42).

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής πολύ νωρίς¹¹⁸ ανέλαβε πρωτοβουλίες, υλοποίησε δράσεις και προχώρησε σε συνέργειες προκειμένου να μετατρέψει τις αρχαιότητες από αντικείμενο παθητικής παρατήρησης σε έργο εκπαίδευσης και δράσης. Στους στόχους του Αρχαιολογικού Μουσείου, όπως έχει ήδη αναφερθεί, περιλαμβάνεται η ανάδειξη του

¹¹⁸Το 1988 άρχισαν τα μαθήματα αρχαιολογικής παιδείας για παιδιά.

παιδευτικού – εκπαιδευτικού χαρακτήρα τόσο για την επιστημονική κοινότητα, όσο και για τον απλό επισκέπτη. Για την ανάδειξη αυτού του ρόλου, το Μουσείο προχώρησε στην υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, οι θεματικές¹¹⁹ των οποίων σταδιακά εμπλουτίζονταν. Όλα συνοδεύονται από έντυπο υλικό και η διεξαγωγή τους υποστηρίζεται από τους αρχαιολόγους που εργάζονται κατά καιρούς στο Μουσείο, καθώς και από προσωπικό όλων των ειδικοτήτων. Λειτουργούν σε ειδικά διαμορφωμένη αίθουσα και απευθύνονται κυρίως σε μαθητές Δημοτικού και Γυμνασίου, η συμμετοχή των οποίων είναι δωρεάν (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2009, p. 145). Τα τελευταία χρόνια, αρκετά σχολεία, όχι μόνο της ευρύτερης περιοχής αλλά και από διάφορες περιοχές της βόρειας Ελλάδας, παρακολούθησαν τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες.¹²⁰ Σύμφωνα με την κ. Καραμήτρου – Μεντεσίδη «αποτελεί ουτοπία η πίστη ότι αρκεί η υλοποίηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, με ελάχιστα μέσα, ανειδίκευτο προσωπικό και προπάντων χωρίς συνέχεια, για να δημιουργήσει ενεργούς πολίτες, με συνείδηση για το ιστορικό γίνεσθαι. Χρειάζονται εμπειρία, γνώση, επιμονή, αφοσίωση και πολλή δουλειά με συνέχεια και προσαρμογή ενός εκπαιδευτικού προγράμματος σε κάθε τόπο και ομάδα ατόμων» (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2002, p. 617).

Άλλες πρωτότυπες δράσεις, σχετικές με τα ενδιαφέροντα της τοπικής κοινωνίας, είχαν ξεκινήσει στο παρελθόν. Τέτοιες ήταν τα γεύματα αρχαίας διατροφής (1995, 1996, 2000) με τη συμμετοχή των γυναικών του τόπου, οι «Ιππικές Πορείες», πορείες στα ίχνη αρχαίων διαδρομών και διαβάσεων, με συμμετοχή ιππικών συλλόγων και οδοιπόρων απ' όλη την

¹¹⁹ Οι ίδιες θεματικές (από το 2009) εξακολουθούν έως σήμερα: 1. Αιανή: Γνωρίζω την πρωτεύουσα της Ελιμπίτιδας και την Άνω Μακεδονία, 2. Καθημερινή ζωή, Έθιμα, Τέχνες και Τεχνίτες, 3. Η Κατοικία στην αρχαία Ελλάδα: Πολεοδομία, δομικά υλικά, χώροι της κατοικίας, επίπλωση, 4. Το Ένδυμα από την αρχαία ως τη βυζαντινή εποχή- Εξαρτήματα Ένδυσης-Κοσμήματα, 5. Νομισματική, Εμπόριο – Ανταλλαγές, τα Νομίσματα της Αιανής και του Νομού Κοζάνης, 6. Επικοινωνία, το αρχαίο Οδικό Δίκτυο και η Εγνατία Οδός, 7. Γλυπτική, Πλαστική, Λιθοξοική, 8. Αρχαία Διατροφή, 9. Αρχαιολογία, ένα ταξίδι στο παρελθόν, 10. Θεοί και Ήρωες στην αρχαία Ελλάδα, 11. Ο Αθλητισμός στην Αρχαιότητα, 12. Κεραμική, Αγγειοπλαστική, Αγγειογραφία, Κοροπλαστική, Κλίβανοι, 13. Αρχιτεκτονική, Δημόσια κτίρια, Ναοί και Ταφικά Μνημεία, 14. Γλώσσα και Γραφή 15. Θέατρο

¹²⁰ Προσωπική επικοινωνία με υπάλληλο του Μουσείου στις 11. 10.2017.

Ελλάδα.¹²¹ Παρά την αθρόα συμμετοχή του κόσμου στις εκδηλώσεις αυτές, η πρώτη πραγματοποιήθηκε τρεις φορές, ενώ η δεύτερη δεν επαναλήφθηκε μετά το 2009.¹²² Μία ακόμη δράση, η οποία μάλιστα είναι ιδιαίτερα προσφιλής, όχι μόνο στους κατοίκους της κωμόπολης, αλλά και σε πολλούς αθλητές από τη βόρειο Ελλάδα, είναι ο «Δρόμος του Απολλόδωρου»¹²³ που λαμβάνει χώρα κάθε καλοκαίρι από το 2006 και εξής.

Από το 2010 οργανώνεται από το Μουσείο και το Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας με τη στήριξη της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας – Περιφερειακής Ενότητας Φλώρινας θερινό εικαστικό εργαστήριο, όπου φοιτητές και φοιτήτριες του ΤΕΕΤ του ΠΔΜ συμμετέχουν στα καλλιτεχνικά συμπόσια και τα εικαστικά εργαστήρια, αποκομίζοντας σημαντικές εμπειρίες, γνωρίζοντας έναν από τους σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους της Βόρειας Ελλάδας, αλλά και έχοντας την ευκαιρία με τις εμπειρίες αυτές να ανατροφοδοτήσουν το εικαστικό τους έργο.¹²⁴

Στο πλαίσιο της ευρύτερης πολιτιστικής πολιτικής, το Μουσείο συμμετέχει, σε συνεργασία με το ελληνικό τμήμα του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM), αδιάλειπτα στους ετήσιους εορτασμούς, με δωρεάν εκδηλώσεις για το κοινό, αλλά και στους εορτασμούς που διενεργούνται στα πλαίσια της πολιτιστικής πολιτικής του ΥΠΠΟΑ: Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Πανσέληνος του Αυγούστου, Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές. Εκτός από τις προαναφερόμενες εκδηλώσεις το Μουσείο διοργανώνει περιστασιακά ξεναγήσεις, επιστημονικές ημερίδες, συμπόσια, εργαστήρια, περιοδικές εκθέσεις¹²⁵ και

¹²¹ [www.mouseioaianis.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=157&Itemid=102#myGallery1-picture\(6\)](http://www.mouseioaianis.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=157&Itemid=102#myGallery1-picture(6))

¹²² Οι πορείες που πραγματοποιήθηκαν : 1. Αιανής-Βεργίνας το 1996, 2. Αιανής-Μιέζας (Νάουσας) το 1997 3. Αιανής-Πυθίου – Δίου το 2000, 4. Αιανής-Φλώρινας (από την Ελιμιώτιδα στην Εορδαία και Λυγκησίδα) το 2002, 5. Αιανής-Ζιάκα Γρεβενών (από την Αιανή και την Ελιμιώτιδα στα Γρεβενά και την Τυμφαία) το 2003, 6. Αιανή - Πέλλινα της Εστιαιώτιδας το 2009.

¹²³ Ο δρομέας Απολλόδωρος, όπως αναφέρεται σε επίγραμμα του Αντιπάτρου Θεσσαλονικέα, βρήκε τον θάνατο στην Κυλλήνη της Αρκαδίας, μακριά από την πατρίδα του Αιανή και τη Βέροια.

¹²⁴ <https://eetf.uowm.gr/therino-ikastiko-ergastirio-me-aformi-to-parelthon-sigchrona-erga-se-istorikous-topous/>

¹²⁵ Μέχρι σήμερα έχει φιλοξενήσει δύο περιοδικές εκθέσεις: «DNA» και «Πενήντα χρόνια Αστερίξ» το 2016.

εκθέσεις ζωγραφικής ή φωτογραφίας ντόπιων κυρίως καλλιτεχνών. Για τη οργάνωση και υλοποίηση όλων αυτών των δράσεων το Μουσείο αναπτύσσει ένα δίκτυο συνεργειών με διάφορους φορείς, τον Δήμο, εταιρείες και Συλλόγους της περιοχής.

Επίσης, το Μουσείο ήταν από τα πρώτα που συμμετείχαν στη δράση «ΟΔΥΣΣΕΥΣ» του Υπουργείου Πολιτισμού με δημοσίευση σημαντικών πληροφοριών, ενώ ήδη από το 2002 κινήθηκε προς τη δημιουργία ιστοσελίδας που ενημερώνει ηλεκτρονικά τον επισκέπτη για την έκθεση, τα εκπαιδευτικά προγράμματα, τις δράσεις και το ωράριο λειτουργίας του. Η σελίδα, αν και πρωτοποριακή για την εποχή της δημιουργίας της, χρήζει ανανέωσης καθώς πλέον θεωρείται δυσλειτουργική και παρωχημένη.

Αξίζει να αναφερθεί τέλος, ότι το Μουσείο το 2011 ήταν υποψήφιο για το Ευρωπαϊκό Βραβείο Μουσείου της χρονιάς (European Museum Award 2011), το οποίο τελικά δεν κατάφερε να κερδίσει, εξαιτίας της μικρής επισκεψιμότητας.¹²⁶ Τα οφέλη της συμμετοχής του στον ευρωπαϊκό διαγωνισμό περιορίστηκαν, ωστόσο, στην εμπειρία της συμμετοχής και τη δυνατότητα του να «συστηθεί» στους υπόλοιπους συμμετέχοντες μουσειακούς οργανισμούς.¹²⁷

Η ταινία – ντοκιμαντέρ «Αρχαιολόγος»¹²⁸ όπου το Μουσείο και η περιοχή ανάγονται στο σκηνικό αρχετυπικής μονομαχίας ανάμεσα στην πρωταγωνίστρια-αρχαιολόγο και τον χρόνο, για τη διάσωση όσο γίνεται περισσότερων αρχαιολογικών πληροφοριών, πριν την ολοκληρωτική καταστροφή τους από την κατασκευή του φράγματος, παρά τις θετικές προοπτικές για μεγαλύτερη αναγνωρισιμότητα της περιοχής, δεν αξιοποιήθηκε κατάλληλα ούτε σε τοπικό επίπεδο, αν λάβει κανείς υπόψη του ότι ακόμη δεν έχει προβληθεί στους κατοίκους της Αιανής, καθώς η Εφορεία απέρριψε το αίτημα του Σωματείου Φίλων

¹²⁶ Σύμφωνα με το ηλεκτρονικό magazine της Κοζάνης www.giapraki.com

¹²⁷ Ίσως η περαιτέρω αξιοποίηση της συμμετοχής αυτής να σχετίζεται σε κάποιο βαθμό και με την ξαφνική αποχώρηση (λόγω υποχρεωτικής συνταξιοδότησης, της Εφόρου κ. Καραμήτρου.

¹²⁸ Ταινία του 2015 σε σκηνοθεσία και σενάριο του Κίμωνα Τσακίρη, με πρωταγωνίστρια την κ. Γ. Καραμήτρου – Μεντεσίδη.

Μουσείου Αιανής και της Δημοτικής Αρχής για παρουσίασή της στον αρχαιολογικό χώρο της Μ. Ράχης.¹²⁹

Η επισκεψιμότητα του Μουσείου, σύμφωνα με την κ. Καραμήτρου, στην αρχή της λειτουργίας του Μουσείου, όταν ακόμη η έκθεση δεν είχε ολοκληρωθεί, ήταν αυξημένη, για τα δεδομένα μίας κωμόπολης στη Δυτική Μακεδονία. Τούτο οφειλόταν στη φήμη από τα σημαντικά ευρήματα που άλλαξαν την ιστορία όλης της Μακεδονίας και στη δίψα των Ελλήνων να αγγίξουν την ιστορία τους.¹³⁰ Τα τελευταία όμως χρόνια βαίνει μειούμενη καθώς από τα επίσημα στοιχεία προκύπτει ότι από το 2013¹³¹ που το Μουσείο άρχισε να στέλνει στοιχεία στο ΤΑΠ παρουσιάζει μείωση επισκεψιμότητας της τάξης του 27%, γεγονός που ερμηνεύεται από τους υπεύθυνους ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης.¹³² Μεγαλύτερη είναι η μείωση στα έσοδα του Μουσείου (περίπου 50%)¹³³ υποδεικνύοντας την αύξηση των εισιτηρίων ελεύθερας εισόδου. Συγκρίνοντας την επισκεψιμότητα του 2017 κάποιων αρχαιολογικών Μουσείων της περιφέρειας με κοινά χαρακτηριστικά (απόσταση από την Αθήνα, αγροτικές περιοχές, σχετικά πρόσφατες εκθέσεις και Μουσεία), το Αρχαιολογικό Μουσείο Καρδίτσας παρουσιάζει μείωση της τάξης του 10%, σε αντίθεση με το αντίστοιχο της Βέροιας που αυξάνει τους επισκέπτες του κατά 14% και της Πέλλας κατά 18% με ακόμα μεγαλύτερη αυξητική τάση, τουλάχιστον για το πρώτο εξάμηνο του 2017.¹³⁴

¹²⁹ Σύμφωνα με τον πρόεδρο του Δημοτικού Συμβουλίου Κοζάνης κ. Αντώνη Κύρινα και τον αντιπρόεδρο των Φίλων Μουσείου Αιανής κ. Ι. Μητσιάκο δεν ευδοκίμησε συμφωνία με τη Διεύθυνση του Μουσείου για τον χώρο προβολής της ταινίας.

¹³⁰ Συνέντευξη με κ. Γ. Καραμήτρου – Καραμήτρου.

¹³¹ Από το 2013 υπάρχουν στοιχεία για την επισκεψιμότητα του Μουσείου: το 2013 δέχτηκε 5.965 επισκέπτες ενώ κατά το έτος 2016 οι επισκέπτες του ανέρχονται στους 4.410 και το 2017 (έως τον Οκτώβριο) 3.954.

¹³² Συνέντευξη με κ. Καραμήτρου – Μεντεσίδη.

¹³³ 3.562 ευρώ το 2013 έναντι 1762 το 2016 www.statistics.gr/statistics/-/publication/SCI21/

¹³⁴ www.statistics.gr/statistics/-/publication/SCI21/

3.7. Αποτίμηση Δυνατοτήτων και Αδυναμιών

Για την αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων και προβλημάτων, είναι σημαντικό κάθε πολιτιστικός οργανισμός να τονίσει την ισχυρή και μοναδική του ταυτότητα αλλά και να καθορίσει τα ιδιαίτερα εκείνα χαρακτηριστικά που θα προσελκύσουν το επιθυμητό κοινό του. Πρέπει να γνωρίζει τόσο τα ισχυρά του σημεία και τις αδυναμίες του, όσο και τις ευκαιρίες και τις απειλές που εκκολάπτονται ή ενδεχομένως υπάρχουν στο περιβάλλον του. Στη συνέχεια διαμορφώνει τις επιμέρους στρατηγικές. Θα επιχειρηθεί λοιπόν παρακάτω η αξιολόγηση τόσο των πλεονεκτημάτων όσο και των μειονεκτημάτων του υπό μελέτη πολιτιστικού ιδρύματος χρησιμοποιώντας τη μέθοδο SWOT και PEST(Kotler, et al., 2008, pp. 48,50). Η πρώτη μέθοδος αντλεί το όνομά της από τα αρχικά των λέξεων **S**trengths (δυνατότητες), **W**eakness (αδυναμίες), **O**pportunities (ευκαιρίες) και **T**hreats (κίνδυνοι). Οι δυνατότητες και οι αδυναμίες σχετίζονται με το εσωτερικό περιβάλλον του πολιτιστικού οργανισμού, ενώ οι ευκαιρίες και οι κίνδυνοι συνδέονται με το γενικότερο πολιτιστικό και πολιτικοοικονομικό περιβάλλον.

3.7.1. Ανάλυση SWOT

3.7.1.1. Δυνατότητες – Αδυναμίες

Ο εντοπισμός των ενδογενών αδυναμιών ή δυνατοτήτων θα παρουσιαστεί συγκριτικά καθώς σε πολλές περιπτώσεις, όπως θα δούμε παρακάτω, τα πλεονεκτήματα ενέχουν και κάποιο στοιχείο αρνητικό. Ένα από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του συγκεκριμένου Μουσείου σχετίζεται με το γεγονός ότι συνιστά το μεγαλύτερο αρχαιολογικό Μουσείο όχι μόνο της ΠΕ της Κοζάνης, αλλά και ολόκληρης της Δυτικής Μακεδονίας. Το υπό μελέτη

Μουσείο διαθέτει μία πλούσια και πολύ ενδιαφέρουσα συλλογή αρχαιοτήτων που καλύπτει ένα ευρύ χρονολογικό φάσμα, από την Νεολιθική εποχή έως τα μεταχριστιανικά χρόνια. Συγκροτείται από μεγάλη ποικιλία αντικειμένων, μοναδικής αρχαιολογικής σημασίας, αφού συμπλήρωσε το κενό που υπήρχε στην ιστορία του ελληνισμού της Άνω Μακεδονίας και έδωσε νέα διάσταση στην ιστορία όλης της Μακεδονίας.¹³⁵ Στο σημείο αυτό θα μπορούσε να ισχυριστεί κάποιος ότι η ερμηνευτική παρουσίαση των εκθεσιακών αυτών ενοτήτων θα μπορούσε να αναδεικνύει περισσότερο τη σημασία τους, με τρόπο πιο ανθρωποκεντρικό. Γενικά, παρά τις καλαίσθητες προθήκες και την ποικιλία στη διάταξη των ευρημάτων, το παραδοσιακό σχήμα χρονολογικής – θεματικής αφήγησης σε συνδυασμό με την αντικειμενοκεντρική αντίληψη στο εκθεσιακό σκεπτικό είναι έκδηλα και υποβαθμίζουν το αποτέλεσμα. Εν τούτοις, η πρόνοια για τα άτομα με κινητικά προβλήματα και προβλήματα όρασης που εντοπίζεται στην ύπαρξη διαδρόμων σε όλες τις εισόδους του Μουσείου, στους άνετους χώρους στο εσωτερικό του, στον ανελκυστήρα αλλά και στην κατασκευή απτικών αντιγράφων της έκθεσης, δεν μπορεί παρά να συνιστά θετικό στοιχείο. Εκτιμάται, ωστόσο, ότι η απομόνωση των απτικών αντικειμένων και η χωροθέτησή τους σε ξεχωριστό χώρο και μάλιστα σε άλλον όροφο από αυτόν της έκθεσης, περιορίζει τη δύναμη τους. Επομένως, η ένταξη της συλλογής αντικειμένων αφής στους χώρους της κυρίως έκθεσης κρίνεται επιβεβλημένη καθώς θα προσέδιδε στοιχεία διάδρασης στην ερμηνευτική διαδικασία και θα ενεργοποιούσαν τον κάθε επισκέπτη και όχι μόνο τους επισκέπτες με προβλήματα όρασης.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα με πλούσιες θεματικές που συναρτώνται με τα εκθέματα αποτελούν ένα ισχυρό πλεονέκτημα στη φάρετρα του Μουσείου και στοχεύουν στη δημιουργία ενός ζωντανού δεσμού, ενός δικτύου σχολείων - Μουσείου, γεγονός το οποίο ενισχύεται από το ότι το Μουσείο βρίσκεται στην ελληνική επαρχία. Παρόλα αυτά, μετά

¹³⁵ Για τη σημασία των ευρημάτων της Αιανής έχει γίνει αναφορά παραπάνω, στην ενότητα 2.4. της παρούσας εργασίας

από τόσα χρόνια λειτουργίας, αφενός χρειάζονται ανανέωση και εμπλουτισμό, αφετέρου η υποστελέχωση του οργανισμού επιτάσσει τη διενέργειά τους, όχι από μουσειοπαιδαγωγό αλλά από το προσωπικό που κάθε φορά είναι διαθέσιμο. Γενικά, η ανεπαρκής χρηματοδότηση δυσχεραίνει και επηρεάζει τη λειτουργία του Οργανισμού σε όλα τα επίπεδα.

Ένα άλλο δυνατό σημείο εντοπίζεται στη χωροθέτηση του κτιρίου σ' ένα πανέμορφο φυσικό περιβάλλον, με μοναδική θέα προς τον Αλιάκμονα ποταμό. Ο άνετος, υπαίθριος χώρος του(18.000τ.μ.) αξιοποιείται για αισθητικούς και ψυχαγωγικούς σκοπούς. Κοσμείται με διάσπαρτα γλυπτά σύγχρονων καλλιτεχνών, που σε συνδυασμό με το περιποιημένο πράσινο του χώρου, στοιχειοθετούν ένα ευχάριστο πλαίσιο το οποίο υποβαθμίζεται με την χωροθέτηση των θέσεων στάθμευσης στην προέκταση του. Περιλαμβάνει στο μόνιμο λειτουργικό του εξοπλισμό κατατοπιστικές πινακίδες, καλάθια απορριμμάτων, όχι όμως και κατασκευές που να εξυπηρετούν τον επισκέπτη (όπως καθίσματα, πάγκους και τραπέζια) και να προσφέρουν τη δυνατότητα παραμονής. Ωστόσο, δε θα μπορούσε να μην επισημάνει κανείς την απόστασή του από το κέντρο της κωμόπολης και την απουσία του Μουσείου από τις καθημερινές διαδρομές των κατοίκων. Φυσικά και η τοποθέτησή του σε μία επαρχιακή, μη τουριστική περιοχή αποτελεί, ούτως ή άλλως, μία εγγενή αδυναμία, η οποία, ως ένα βαθμό και υπό προϋποθέσεις, θα μπορούσε να μετριαστεί αν το Μουσείο αποκτούσε πρόσβαση στον πλησιέστερο κόμβο της Νέας Ε. Ο. Κοζάνης – Λάρισας.

Το ίδιο το κτηριακό συγκρότημα του Μουσείου, αποτελεί μία ενεργοβόρα δομή. Αν και δεν αποτελεί αξιόλογο αρχιτεκτονικό έργο, διαθέτει, ωστόσο, χώρους συντήρησης, υποστήριξης κοινού αποθήκες, αίθουσα πολλαπλών χρήσεων, εκπαιδευτικών προγραμμάτων, βιβλιοθήκη, χώρους υποδοχής, συγκροτώντας ένα σύγχρονο πολιτιστικό ίδρυμα. Όσον αφορά τις αποθήκες του, το πλούσιο αρχαιολογικό υλικό, που προέρχεται από το πλήθος των ανασκαφών που διενεργούνται κάθε χρόνο, αφενός προσελκύει το

ενδιαφέρον αρκετών μελετητών και δύναται να υποστηρίξει κάθε μελλοντικό εκθεσιακό σχεδιασμό, αφετέρου όμως η συνεχής συγκέντρωση ευρημάτων καθιστά τους χώρους φύλαξης ανεπαρκείς, επιβάλλοντας την άμεση επέκτασή τους.

Σχετικά με το πωλητήριο του, διαθέτει ελάχιστα αντίγραφα και βιβλία, όπως άλλωστε συνήθως συμβαίνει σε όλα τα αρχαιολογικά Μουσεία. Προσφέρονται όμως δωρεάν οδηγοί και ενημερωτικά φυλλάδια με τις ενότητες της έκθεσης.

Μία ακόμα αδυναμία του Μουσείου σχετίζεται τόσο με την τιμολογιακή πολιτική του όσο και το ωράριο λειτουργίας του, που όμως καθορίζονται από το αρμόδιο Υπουργείο. Παρόλο που το κόστος του εισιτηρίου είναι χαμηλό (2 ευρώ απλό και ενιαίο), ίσως είναι αποτρεπτικό για την πραγματοποίηση επανειλημμένων ή οικογενειακών επισκέψεων από τους ντόπιους. Θετικό είναι πάντως ότι η συμμετοχή των παιδιών στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα δεν προϋποθέτει εισιτήριο. Από την άλλη, το καθορισμένο ωράριο (8:00—15:00) δεν προσφέρει τη δυνατότητα απογευματινών/βραδινών επισκέψεων στους εργαζόμενους, δυσχεραίνοντας ταυτόχρονα τη διενέργεια εκδηλώσεων κατά τις ώρες αυτές. Έτσι, επιστρατεύεται το αίσθημα καθήκοντος του προσωπικού, προκειμένου το Μουσείο να δραστηριοποιηθεί και εκτός ωραρίου.

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής έχει δυνατότητες προβολής και ανάδειξης μέσω ενός συνόλου βιώσιμων ευκαιριών. Αρχικά, η σύνδεση του με τους σημαντικούς, επισκέψιμους αρχαιολογικούς χώρους,¹³⁶ η δημιουργία διαδρομών περιήγησης καθώς και η κατασκευή υποδομών και εγκαταστάσεων εξυπηρέτησης του κοινού σε αυτούς σε συνδυασμό με το φυσικό κάλλος της ευρύτερης περιοχής μπορούν να προσφέρουν μία πιο ολοκληρωμένη πρόταση επίσκεψης, προσελκύοντας περισσότερους επισκέπτες. Θα ήταν εφικτό επίσης,

¹³⁶ Το 2016 παραδόθηκε το Έργο ΕΣΠΑ «Στερέωση και μερική αποκατάσταση του Αρχαιολογικού χώρου Αρχαίας Αιανής Κοζάνης και των αγροικιών Α' και Β'». Η ολική ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου, στο πλαίσιο του Νέου ΕΣΠΑ, είναι στους στόχους της αρμόδιας Εφορείας [www.museioaianis.gr/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog&id=9&Itemid=96&limitstart=18#myGallery1-picture\(4\)](http://www.museioaianis.gr/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog&id=9&Itemid=96&limitstart=18#myGallery1-picture(4))

να δημιουργηθεί ένα δίκτυο Μουσείων της ΠΕ Κοζάνης (Αρχαιολογικό Μουσείο Κοζάνης, Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Κοζάνης, Λαογραφικό Μουσείο Βελβενδού κ.ά.), αλλά και των γειτονικών Περιφερειακών Ενοτήτων (ενδεικτικά αναφέρονται: Αρχαιολογικό Μουσείο Πέλλας, Βεργίνας, Θεσσαλονίκης, Δίου, Άργους Ορεστικού, Διαχρονικό Λάρισας) και να ενταχθούν σε ένα συνολικότερο πλαίσιο πολιτιστικής στρατηγικής και αξιοποίησης των προαναφερόμενων περιοχών.

Τέλος, τα εγκαίνια του Μουσείου που δεν έχουν ακόμη γίνει, είναι δυνατόν να συμβάλουν στη μεγαλύτερη προβολή του. Εάν μάλιστα προετοιμαστούν με τη συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού, ίσως θέσουν τις βάσεις για μία συστηματική συνεργασία σε διάφορα επίπεδα.

3.7.1.2. Ευκαιρίες - Απειλές

Ευκαιρίες: Μοναδική ευκαιρία αποτελεί για το Μουσείο ΦΕΚ 2385/26-10-2011 για την ίδρυση αναγνώριση των Μουσείων, το οποίο αναμένεται ότι θα βελτιώσει το μουσειακό περιβάλλον της περιοχής. Αποτελώντας έδρα της Εφορείας Αρχαιοτήτων προσελκύει στις εγκαταστάσεις του ανθρώπους που μπορεί να επισκεφτούν την έκθεση χωρίς να είναι αρχικά αυτός ο σκοπός της επίσκεψής τους. Ο μονοπωλιακός χαρακτήρας του Μουσείου, η σύνδεση του πολιτισμού με την αειφόρο ανάπτυξη (οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική) για την οποία γίνεται ολοένα και περισσότερο λόγος, μπορεί και πρέπει να οδηγήσει το Μουσείο σε οικολογικές επιλογές και σε ενδυνάμωση του κοινωνικού και πολιτιστικού του ρόλου.

Το πλούσιο σε φυσικές ομορφιές περιβάλλον (λιμναία οικοσυστήματα, βιοποικιλότητα, τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλους, εντυπωσιακοί γεωλογικοί σχηματισμοί), σε συνδυασμό με την πλούσια ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά (αρχαιολογικοί χώροι, Μουσεία, βυζαντινές εκκλησίες, αρχοντικά κ.ά) εμφανίζουν συγκριτικά πλεονεκτήματα ως προς τη

δυνατότητα δημιουργίας «φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος – κληρονομιάς» που να συνδέεται με τη σύγχρονη κοινωνική και πολιτιστική δραστηριότητα.

Ως ευκαιρία για τον μουσειακό οργανισμό αξιολογείται, εκτός από το πλούσιο πολιτιστικό απόθεμα της περιοχής, η αγάπη των κατοίκων για τα έθιμα και τις παραδοσιακές τεχνικές/καλλιέργειες, η αρχαιολογική τους συνείδηση και η πρόθεσή τους για εθελοντική συμμετοχή στις δράσεις του. Αν αξιοποιηθούν κατάλληλα από το Μουσείο, είναι δυνατόν να συμβάλουν στη δυναμική και πολύμορφη ένταξή του στην τοπική και στην ευρύτερη κοινωνία. Αξίζει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι οι κάτοικοι της Αιανής συνέβαλαν σημαντικά στη συγκρότηση της Συλλογής, είτε παραδίδοντας αρχαία αντικείμενα που έβρισκαν στους αγρούς που καλλιεργούσαν, είτε υποδεικνύοντας θέσεις αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, είτε υποστηρίζοντας ποικιλοτρόπως τις εκδηλώσεις. Μάλιστα, ο εργάτης ανασκαφών Μπουρνιώτης Ηλίας τιμήθηκε το 1990 από την Ακαδημία Αθηνών για την προσφορά του στο αρχαιολογικό έργο της περιοχής. Γι' αυτό και το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής επιμελήθηκε ένα μικρό τεύχος με τα «απομνημονεύματά» του. Η συνεισφορά των κατοίκων ήταν επίσης καθοριστική κατά το διάστημα διεκδίκησης της ανέγερσης του Μουσείου με τη φιλοξενία που επιφύλασσαν κάθε φορά στους εκπροσώπους της πολιτείας.¹³⁷ Ταυτόχρονα, πολλοί ήταν εκείνοι που πρόσφεραν ουσιαστικά αγροτικές εκτάσεις και δεν εναντιώθηκαν στη μακρόχρονη δέσμευση τους από την Αρχαιολογική Υπηρεσία. Όλοι οι σύλλογοι της περιοχής (Αθλητικός, Πολιτιστικός Σύλλογος, Σύλλογος Γυναικών, Σωματείο «Φίλων Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής», Θεατρική ομάδα), είναι θετικά διακεείμενοι σε κάθε είδους συνεργασία, όπως και διάφοροι επιχειρηματίες που αποδεικνύουν έμπρακτα τη στήριξή τους (π.χ. το τοπικό catering προσφέρει δωρεάν ποιοτικά γεύματα σε όποια εκδήλωση του ζητηθεί). Στο ίδιο πλαίσιο κινούνται και οι δημοτικές αρχές. Από την άλλη, η ΔΕΗ παρόλο που έχει συντελέσει στην υποβάθμιση του φυσικού τοπίου και την καταστροφή αρχαιοτήτων (π.χ. φράγμα Ιλαρίωνα) είναι επί

¹³⁷ Συνέντευξη με τον Πρόεδρο εκείνης της περιόδου κ. Στ. Μαυροδήμο

δεκαετίες, λόγω εταιρικής ευθύνης, ο κύριος χρηματοδότης της ανασκαφικών ερευνών και των δράσεων του Μουσείου.

Εκτός αυτών, το Μουσείο έχει την ευκαιρία να συνεργαστεί με το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας και τις άλλες βαθμίδες εκπαίδευσης, την πολύ σημαντική Νέα Βιβλιοθήκη Κοζάνης, το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Βελβενδού, υιοθετώντας συνειδητή πρακτική προσέγγισής τους, ώστε να «κτίσει» εποικοδομητική, διαρκή και ισότιμη σχέση μαζί τους.

Απειλές: Η κυριότερη απειλή προέρχεται από την οικονομική συγκυρία και την συνακόλουθη περιστολή των κρατικών πιστώσεων, το «πάγωμα» των νέων προσλήψεων που σαφέστατα δρουν ανασταλτικά στην εύρυθμη λειτουργία του μουσειακού χώρου και τη ματαίωση των σχεδιασμών του, κάτι που επιτείνεται περισσότερο και από την απουσία οργανωμένης μουσειακής πολιτικής από το ΥΠΠΟΑ.

Επιπλέον, η εφαρμογή του προγράμματος «Καλλικράτη»¹³⁸ και η διοικητική υπαγωγή της Αιανής στον Δήμο Κοζάνης δημιούργησε μεγαλύτερη απόσταση μεταξύ Μουσείου και τοπικών αρχών, μη δικαιώνοντας κανέναν άλλον στόχο εκτός από αυτόν της μείωσης των δαπανών. Τέλος, η γεωγραφική του θέση δεν ευνοεί την ανάπτυξη του καθιερωμένου μέχρι τώρα μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης και επιβάλλει την επιδίωξη ενός διαφοροποιημένου, ποιοτικού και πολυθεματικού τουριστικού μοντέλου βασισμένου στις φυσικές, πολιτιστικές, οικονομικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες της περιοχής.

Όλα όσα αναφέρθηκαν συνδιαμορφώνουν τη σημερινή ταυτότητα του εν λόγω οργανισμού. Η εκμετάλλευση των ευκαιριών και ο εντοπισμός των κινδύνων όμως είναι δυνατόν να συνεισφέρουν στον σχεδιασμό και την άσκηση μίας σφαιρικής και δυναμικής μουσειακής πολιτικής. Μίας πολιτικής που θα υπερβαίνει την προσκόλληση του Μουσείου

¹³⁸Ν. 3852/10 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης»

στη διαχείριση συλλογών και θα επικεντρώνεται στη βελτίωση της ποιότητας της κοινωνικής και ιδιωτικής ζωής των μελών διαφορετικών κοινοτήτων.

Πίνακας SWOT

Strengths (Δυνατότητες)	Weakness (Αδυναμίες)
Το μεγαλύτερο Αρχαιολογικό Μουσείο στην περιοχή	Μουσειολογικές αδυναμίες των εκθεσιακών ενοτήτων
Πλούσια και σημαντικά ευρήματα	Ανεπάρκεια αποθηκευτικών χώρων
Μοναδική περίπτωση Μουσείου στην περιοχή που διαθέτει έκθεση με απτικά αντικείμενα Πρόσβαση σε άτομα με κινητικά προβλήματα	Έκθεση μη ενταγμένη στον κυρίως εκθεσιακό χώρο
Πλούσιες θεματικές Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων βάσει των εκθέσεων του Μουσείου	Χρειάζονται ανανέωση και εμπλουτισμό
	Αδυναμία κάλυψης λειτουργικών εξόδων και εκτάκτων αναγκών/ έλλειψη κονδυλίων/ ανεπαρκής χρηματοδότηση. Υποστελέχωση
Προσβασιμότητα/ Δυνατότητα σύνδεσης με Κοζάνης - Λάρισας	Μακριά από την Εγνατία Οδό
Χωροθέτηση σε άνετο οικόπεδο	Απόσταση από την πόλη της Κοζάνης
Εκπληκτική θέα, μεγάλος περιβάλλον χώρος	Δεν εντάσσεται στην καθημερινότητα των κατοίκων
Πινακίδες κατεύθυνση - Σήμανση κτηρίου	
	Υψηλό ενεργειακό αποτύπωμα κτιρίου
Αίθουσα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων	
Σύγχρονο και εξοπλισμένο εργαστήριο συντήρησης	
Αίθουσα δεξιώσεων	

	Μη λειτουργία Καφέ/ αναψυκτηρίου
Πωλητήριο/χώροι υγιεινής/ Ιματιοθήκη	«Φτωχό» πωλητήριο
Ενημερωτικά φυλλάδια	
Τιμολογιακή πολιτική (ελεύθερη είσοδος για τα εκπαιδευτικά προγράμματα)	Τιμολογιακή πολιτική (δύο ευρώ το άτομο)
Προθέσεις προσωπικού	Μη ευέλικτο ωράριο λειτουργίας
Μεγάλα περιθώρια προβολής και αύξησης της επισκεψιμότητας	Χαμηλή επισκεψιμότητα
Δυνατότητα δικτύου Μουσείων, δημιουργίας διαδρομών πολιτιστικού ενδιαφέροντος	
Δεν εγκαινιάστηκε ακόμη	Περιορισμένη προβολή των εκθέσεων και των δράσεων
Οι παρακείμενοι αρχαιολογικοί χώροι	Κόστος ανάδειξης
Πρόσφατη ανάδειξη του χώρου της Μεγάλης Ράχης	
Κοινωνικό προφίλ του Μουσείου/ εκδηλώσεις και άλλες δράσεις	Περιστασιακή και επιφανειακή σχέση με την τοπική κοινωνία

Opportunities (Ευκαιρίες)	Threats (Κίνδυνοι)
	Απουσία οργανωμένης πολιτικής του ΥΠΠΟΑ
Έδρα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Κοζάνης	Καλλικράτης και ένταξη της περιοχής στο Δήμο Κοζάνης
Σύνδεση του πολιτισμού με την αιεφόρο ανάπτυξη (οικονομική, κοινωνική, περιβαλλοντική)	Οικονομική συγκυρία/ ανεπαρκής χρηματοδότηση
Μονοπωλιακός χαρακτήρας του είδους της πολιτιστικής μονάδας στην περιοχή	Απορρόφηση κονδυλίων από άλλα μεγαλύτερα Μουσεία της επικράτειας
Διατήρηση και αναβίωση πολλών εθίμων και διεξαγωγή εορταστικών εκδηλώσεων	Απομακρυσμένη γεωγραφικά, μη τουριστική περιοχή
Αξιοποίηση της οικειότητας των κατοίκων με τις αρχαιότητες και της εθελοντικής τους διάθεσης	
Πολλοί και δραστήριοι Πολιτιστικοί/Αθλητικοί Σύλλογοι	
Σωματείο «Φίλων Αρχαιοτήτων Αιανής»	
Υποστήριξη των τοπικών επιχειρήσεων	
Πολιτιστικά μνημεία / Νέα Βιβλιοθήκη του Δήμου Κοζάνης	
ΔΕΗ, χρηματοδότης ανασκαφών και Δράσεων του Μουσείου	Εχθρός του φυσικού περιβάλλοντος και της αρχαιολογικής έρευνας
Μικρή απόσταση από κόμβο Κοζάνης - Λάρισας	
Η γειτνίαση με τον ποταμό Αλιάκμονα και την τεχνητή λίμνη Πολυφύτου και άλλα φυσικά αξιοθέατα (π.χ Μπουχάρια).	
Χορηγική σχέση με τοπικές επιχειρήσεις/ ΔΕΗ/ για τη διοργάνωση εκδηλώσεων και την υλοποίηση εκθέσεων	

3.7.2. Ανάλυση PEST

Η μέθοδος Pest (από τα ακρωνύμια των λέξεων Political, Economical, Social και Technological) επιδιώκει τη διερεύνηση του ευρύτερου περιβάλλοντος, εντός του οποίου δραστηριοποιείται ένας πολιτιστικός οργανισμός και επηρεάζει τη λειτουργία και την αποτελεσματικότητά του. Η ανάλυση PEST που ακολουθεί θα ανιχνεύσει τους πολιτικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς και τεχνολογικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη λειτουργία και την ανάπτυξη του Α.Μ.ΑΙ.

Πολιτικοί: Το νομικό πλαίσιο του Αρχαιολογικού Νόμου 3028/2002 διαμορφώνει το πλαίσιο της λειτουργίας των Μουσείων. Εκκρεμεί όμως η εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου, λειτουργικού και ορθολογιστικού συστήματος ελέγχου των Μουσείων που θα χαρτογραφεί στο σύνολό του το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας τους, τις κτηριακές εγκαταστάσεις και πόρους, τις οικονομικές τους δυνατότητες, τις πρακτικές επιμέλειας και ανάδειξης των συλλογών τους, καθώς και τις υπηρεσίες προς τους επισκέπτες τους (Μούλιου, 2015, ρ. 78). Η περαιτέρω συρρίκνωση σημαντικών δομών σχετικών με τη λειτουργία των Μουσείων (Π.Δ. 104/2014 (ΦΕΚ 171/28-8-2014), όπως η κατάργηση του Τμήματος Μουσείων από τις περιφερειακές Υπηρεσίες, τα οποία δεν επαναφέρονται ούτε με τον πιο πρόσφατο Οργανισμό (Π.Δ. ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4/2018, ΦΕΚ 7/Α/22-1-2018, Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού), δημιουργεί αίσθημα αβεβαιότητας και απαξίωσής τους.

Οικονομικοί: Η οικονομική κρίση επηρεάζει άμεσα τη λειτουργία του Μουσείου με τον περιορισμό των κρατικών δαπανών αλλά και έμμεσα με την περικοπή μισθών και την επιβολή φορολογικών μέτρων. Το γεγονός αυτό επηρεάζει ιδιαιτέρως το αρχαιολογικό Μουσείο που εξαρτάται από την κρατική χρηματοδότηση για την κάλυψη των λειτουργικών του αναγκών και τη διασφάλιση της βιωσιμότητάς του. Επίσης, η Περιφέρεια

Δυτικής Μακεδονίας καταλαμβάνει την τελευταία θέση στο σύνολο των 13 Περιφερειών όσον αφορά τα έσοδα που προκύπτουν από τις δαπάνες επισκεπτών, με 0,57% στο συνολικό ποσό των δαπανών του εισερχόμενου τουρισμού σε εθνικό επίπεδο.¹³⁹ Αυτό φυσικά επιδρά δυσμενώς και στα έσοδα του Μουσείου από τα εισιτήρια. Ευνοϊκές προοπτικές όμως διαμορφώνονται από το Σχέδιο Τουριστικής Προβολής Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας και το Επιχειρησιακό Σχέδιο Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης για τη αξιοποίηση των Λιμνών Δυτικής Μακεδονίας.¹⁴⁰ Από την άλλη, η ΔΕΗ που από το 1995 χρηματοδοτεί τις προσλήψεις μεγάλου αριθμού εργαζομένων (π.χ. για το 2017 προκηρύχθηκαν 2.338 θέσεις εργασίας) στις ανασκαφές στα λιγνιτωρυχεία της περιοχής, αντιμετωπίζει προβλήματα ρευστότητας τα οποία μπορεί να οδηγήσουν σε περιστολή των θέσεων στις ανασκαφές, εντείνοντας το πρόβλημα της ανεργίας στην περιοχή. Περαιτέρω, οι μακροχρόνιες και εκτεταμένες ανασκαφές στην περιοχή στο πλαίσιο μεγάλων δημόσιων έργων (Εγνατία Οδός, Αγωγός Φυσικού Αερίου, έργα της ΔΕΗ) συσώρευσαν μεγάλες ποσότητες αρχαιολογικού υλικού, αυξάνοντας την αναγκαιότητα επένδυσης για τη δημιουργία/ενοικίαση νέων αποθηκευτικών χώρων, τη συντήρηση και μελέτη του. Δεδομένου ότι η ένταξη του Μουσείου σε κάποιο πρόγραμμα ΕΣΠΑ καθυστερεί εξαιτίας προβλήματος στο ιδιοκτησιακό καθεστώς του, πρέπει να αναζητηθούν πόροι προτού το πρόβλημα γίνει εκρηκτικό.

Κοινωνικοί: Η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει τη δημογραφική εικόνα της Αιανής, η οποία συρρικνώνεται τα τελευταία χρόνια με τη μετανάστευση σε πόλεις του εξωτερικού και στη γειτονική Κοζάνη. Οι μόνιμοι κάτοικοι της Αιανής, σύμφωνα με την απογραφή του 2011 της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, ανέρχονταν στους 2.006 από τους 76.979 ολόκληρου του δήμου Κοζάνης. Σήμερα, αν και δεν τηρούνται αρχεία, ο γραμματέας της

¹³⁹ <http://opengov.pdm.gov.gr/cons/?p=526>

¹⁴⁰ <http://opengov.pdm.gov.gr/cons/?p=526>

κοινότητας¹⁴¹ εκτιμά ότι ο αριθμός αυτός έχει μειωθεί κατά περίπου 20/%, με το μεγαλύτερο ποσοστό να αφορά τους νέους ανώτερου μορφωτικού επιπέδου. Στον αντίποδα όμως παρατηρείται αυξημένο ενδιαφέρον και συμμετοχή των κατοίκων στους τοπικούς συλλόγους (πολιτιστικό σύλλογο, χορευτική και θεατρική ομάδα, χορωδία, σύλλογο γυναικών, ιππικό, ορειβατικό, αθλητικό), μία στροφή δηλαδή προς τα κοινά. Το Α.Μ.ΑΙ., ως θεσμός που εξελίσσεται σε συνάρτηση με την κοινωνία που το πλαισιώνει, χρειάζεται να αλληλεπιδράσει με αυτήν. Τα σύγχρονα προβλήματα, όπως η οικονομική δυσκολία, η ανεργία, η μετανάστευση, τα ναρκωτικά, ο αλκοολισμός κ.ά, θα μπορούσαν να αποτελέσουν ζητήματα προς διαπραγμάτευση και να προσδιορίσουν τη θεματική των δράσεών του. Η διαρκώς μεταλλασσόμενη κοινωνία απαιτεί εγρήγορση και συνεχή κίνηση των Μουσείων. Η απουσία άλλων πολιτιστικών οργανισμών με κύρος στην περιοχή καθιστά το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής μοναδικό και καθοριστικό φορέα ολιστικής πολιτιστικής πολιτικής.

Τεχνολογικοί: Η σύγχρονη τεχνολογία είναι πολύ σημαντικό εργαλείο και δύναμη για έναν πολιτιστικό οργανισμό, διότι παρέχει τη δυνατότητα διεύρυνσης του επικοινωνιακού, εκπαιδευτικού και πολιτιστικού ρόλου του. Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας επιτάσσει την εφαρμογή της σε όλους τους πολιτιστικούς οργανισμούς, προκειμένου να ανταποκριθούν στις σύγχρονες προκλήσεις. Έτσι, μία ποικιλία προϊόντων τίθενται στην υπηρεσία των Μουσείων. Σύγχρονα συστήματα ασφαλείας, όπως οι κάμερες κλειστού κυκλώματος παρακολούθησης και συναγερμός, ηλεκτρονικοί υπολογιστές για την έρευνα και την καταγραφή ευρημάτων, συστήματα πυρανίχνευσης, συστήματα μέτρησης των περιβαλλοντικών συνθηκών, μικροσκόπια, φωτογραφικές μηχανές με μεγάλη ανάλυση, drones, βιντεοκάμερες και βιντεοπροβολείς, τηλεοράσεις διαφόρων μεγεθών, οθόνες αφής κ. ά. Το Α.Μ.ΑΙ. αξιοποίησε από την αρχή τις νέες τεχνολογίες για την καλύτερη ασφάλεια και τεκμηρίωση των αρχαιολογικών ευρημάτων του. Λιγότερο εμφανής είναι η χρήση της

¹⁴¹ Χ. Γιαννακόπουλος (Προσωπική επικοινωνία 14-7-2017)

τεχνολογίας στην ερμηνεία των εκθεμάτων του, η οποία συνίσταται σε μία τηλεόραση και μία οθόνη στην αίθουσα προβολών. Η χρήση του διαδικτύου επίσης είναι μία ευρέως διαδεδομένη εφαρμογή, που μαζί με την αυξανόμενη σημασία των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης, τίθενται στην υπηρεσία της προβολής των Μουσείων. Το Α.Μ.ΑΙ. προχώρησε επίσης από πολύ νωρίς¹⁴² στην κατασκευή ιστοσελίδας, η οποία όμως σήμερα είναι έντονα δύσχρηστη για τον επισκέπτη. Η δε παρουσία του στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Facebook) πραγματοποιήθηκε μόλις το 2017.

Μόλις επιχειρήθηκε η καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης του Μουσείου της Αιανής μέσα από την εξέταση του περιβάλλοντός του. Ο εντοπισμός των δυνατών και αδύνατων σημείων, των ευκαιριών και απειλών συνθέτει την εικόνα του Μουσείου και αποτελεί το πρώτο βήμα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων του. Το επόμενο βήμα είναι η διερεύνηση της γνώμης της τοπικής κοινωνίας για αυτό, η οποία παρουσιάζεται στο επόμενο κεφάλαιο.

¹⁴² Η κ. Καραμήτρου – Μεντεσίδη υποστηρίζει ότι ήταν από τα πρώτα Μουσεία που κατασκεύασαν ιστοσελίδα (τηλεφωνική επικοινωνία 14-7-2017)

4. ΕΡΕΥΝΑ ΚΟΙΝΗΣ ΓΝΩΜΗΣ

Αρχικά, αξίζει να επισημανθεί ότι το Μουσείο ενδιαφέροντός μας δεν έχει διεξάγει καμία έρευνα κοινού μέχρι σήμερα για να διαπιστώσει τις προσδοκίες που διατηρεί η τοπική κοινωνία από αυτό. Η πρότασή μας να συμπεριληφθούν στην έρευνα ερωτήματα που θα υποδεικνυόταν από τον συγκεκριμένο Οργανισμό, καθώς η άποψη των Borun και Korn (Borun & Korn, 1999, p. 12) ότι: «αυτοί που αναμένεται να εφαρμόσουν τα αποτελέσματα της αξιολόγησης πρέπει να έχουν την ευκαιρία να προσφέρουν στον σχεδιασμό της έρευνας» μας βρίσκει σύμφωνους, δεν αξιοποιήθηκε. Η έρευνα κοινού θεωρείται συχνά ως «είδος πολυτελείας», καθώς απαιτεί εξειδικευμένο προσωπικό και είναι επίσης ένα δαπανηρό εργαλείο. Αν και σχετικά λίγα ελληνικά Μουσεία έχουν αναπτύξει συστηματικά αυτή τη μέθοδο,¹⁴³ αποτελεί ένα αδιαμφισβήτητο σημαντικό εργαλείο για το σύγχρονο Μουσείο αφού, όπως αναφέρεται στη σχετική βιβλιογραφία, «το να αγνοείς την ουσία της έρευνας, είναι σαν να αγνοείς τις απαιτήσεις των πελατών που είναι η καρδιά του οργανισμού» (Hill, et al., 2003, p. 69).

¹⁴³Για δύο έρευνες από το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο της Αθήνας βλ. Σταματέλου & Φιλιπούση, 2007, pp. 28-34, για το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού Θεσσαλονίκης βλ. Νικολαΐδου, 2004 και Τούρτα & Ζαρκαλή, 2009, για την αξιολόγηση της έκθεσης «Άνθρωποι και εργαλεία- Όψεις της εργασίας στην προβιομηχανική κοινωνία» του ΜΕΛΤ βλ. Γάτου, 2009, για την προκαταρκτική αξιολόγηση της έκθεσης «Υπάρχει σε όλα λύση; Ταξίδι στον κόσμο των αρχαίων ελληνικών μαθηματικών» του ΙΜΕ βλ. Moussouri, et al., 2003, pp. 42-47 και την εκπαιδευτική χρήση των νέων τεχνολογιών επίσης στο ΙΜΕ, βλ. Χουβαρδά, 2009 για τη σχέση Μουσείων και ηλικιωμένων βλ. Κωστή, 2009, pp. 53-57, για τη σχέση μαθητών – Μουσείου βλ. Λάζου & Πάλλη, 2009, για τις προσδοκίες των κατοίκων της Θεσσαλονίκης με το Αρχαιολογικό Μουσείο τους βλ. Αδάμ - Βελένη, et al., 2009, pp. 64-68 και Σολομών, et al., 2010 και για τη σχέση του αθηναϊκού κοινού με τα Μουσεία βλ. Δοξακάκη, 2011 και 2013, για τα πρώτα αποτελέσματα της έρευνας της κ. Μούλιου για τη σχέση του αθηναϊκού κοινού με τα Μουσεία της πόλης που ανακοινώθηκαν στη Διεθνή Επιστημονική Συνάντηση που έλαβε χώρα στις 18-19 Οκτώβρη 2017 στο Μουσείο Ακρόπολης βλ. και <http://www.kathimerini.gr/813267/article/politismos/polh/poioi-pane-sta-moyseia>

4.1. Στόχοι και υποθέσεις της έρευνας

Κύριος στόχος της παρούσας έρευνας κοινού ήταν να διερευνήσει τη σχέση του Α. Μ.ΑΙ. με την τοπική κοινωνία. Πιο συγκεκριμένα, επιχειρήθηκε η προσέγγιση αυτής της σχέσης μέσα από την αναζήτηση των προθέσεων, των προτιμήσεων και των αντιλήψεων των πολιτών της Αιανής για το Μουσείο τους και το πολιτιστικό τους κεφάλαιο γενικότερα. Στο πλαίσιο αυτό, θεωρήθηκε απαραίτητο να ανιχνευτούν οι παράγοντες εκείνοι που προσδιορίζουν τα ποιοτικά χαρακτηριστικά αυτής της σχέσης, με απώτερο στόχο να αξιοποιηθούν, προκειμένου να διατυπωθούν προτάσεις για τον επαναπροσδιορισμό της. Ενισχυτικά, προς αυτήν την κατεύθυνση, η έρευνα επιθυμεί να καταγράψει την τάση των ενδιαφερόντων της τοπικής κοινότητας για τις δραστηριότητες του Μουσείου, αλλά και για ευρύτερες εκφάνσεις της πολιτιστικής κληρονομιάς και να αναδείξει κατευθύνσεις, μεθόδους και πρακτικές, που μπορούν να αξιοποιηθούν από το Μουσείο, προς την κατεύθυνση άρσης των παραγόντων εκείνων που δυσχεραίνουν την επαφή του με τους ανθρώπους του άμεσου περιβάλλοντός του.

4.2. Ερευνητικός Σχεδιασμός και εργαλεία

Το μεθοδολογικό εργαλείο που επιλέχθηκε για την έρευνα κοινής γνώμης ήταν η ποσοτική έρευνα μέσω δομημένου ερωτηματολογίου. Ως προς τη μορφή τους, οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου ήταν είτε κλειστού τύπου, με δυνατότητα μίας επιλογής, με κλίμακες διαβάθμισης από το αρνητικό στο θετικό, από την πλήρη διαφωνία στην πλήρη συμφωνία, είτε ανοιχτού τύπου. Ως προς το περιεχόμενό τους, στόχος ήταν να καταγραφεί η στάση και οι απόψεις των ντόπιων απέναντι στο Μουσείο τους. Επιπλέον, η έρευνα συμπληρώθηκε με προσωπικές συνεντεύξεις ποιοτικού χαρακτήρα σε μικρό αριθμό επιλεγμένων ατόμων (μη δομημένες σε πέντε άτομα και δομημένη σε ένα). Ως προς τη μορφή τους, οι ερωτήσεις

των συνεντεύξεων ήταν ανοιχτού τύπου. Ως προς το περιεχόμενο τους, στόχος ήταν δημιουργηθεί πληρέστερη εικόνα σχετικά με το Αρχαιολογικό Μουσείο και τη σχέση του με την τοπική κοινωνία, μέσα από την οπτική και την εμπειρία του φορέα στον οποίον ανήκαν ή ανήκουν τα άτομα αυτά. Στα πλαίσια αυτά η συλλογή των δεδομένων που πραγματοποιήθηκε, είτε μέσω του δομημένου ερωτηματολογίου, είτε μέσω των μη δομημένων συνεντεύξεων, αποσκοπούσε στην εξέταση των απόψεων και τάσεων των χρηστών, καθώς και των πιθανών σχέσεων και διαφορών, προκειμένου να γίνουν γενικεύσεις (Cohen, et al., 2008)(Creswell, 2011) όπου αυτό ήταν δυνατόν, κυρίως όμως να δοθεί έμφαση στη βαθύτερη κατανόηση των βασικών παραμέτρων διαμόρφωσης αντιλήψεων και στάσεων.

Η καταλληλότητα του ερωτηματολογίου για το συγκεκριμένο πληθυσμό και η ευκρίνεια των ερωτήσεων ελέγχθηκαν πρώτα πιλοτικά σε ένα μικρό δείγμα χρηστών (πέντε άτομα) (Creswell, 2011)(Cohen, et al., 2008), ώστε να γίνουν οι απαραίτητες αλλαγές προκειμένου αυτό να είναι περισσότερο κατανοητό (Javeau, 1995)(Mitchell & Jolley, 2007)(Fink, 2012). Απλοποιήθηκε, όπου ήταν εφικτό, το λεξιλόγιο, ενώ ταυτόχρονα αποφασίστηκαν εκ των προτέρων, οι διευκρινήσεις που θα παρέχονταν, εφόσον αυτές ζητούνταν από τον ερωτώμενο.

Καθώς κύριος στόχος της έρευνας ήταν η ανίχνευση της σχέσης της τοπικής κοινότητας με το Αρχαιολογικό Μουσείο και την πολιτιστική κληρονομιάς της, τα ερωτηματολόγια απευθύνθηκαν σε δείγμα 100 ατόμων που κατάγονται και ζουν στην Αιανή ή στην ευρύτερη περιοχή αλλά διατηρούν στενούς δεσμούς με τον τόπο καταγωγής τους. Για την επιλογή του δείγματος καταβλήθηκε προσπάθεια να συμμετέχουν κατά το ίδιο ποσοστό τα δύο φύλα, να συμπεριληφθούν άτομα κάθε ηλικίας, μορφωτικού επιπέδου, αλλά και επαγγελματικής απασχόλησης, ώστε στο δείγμα να αντιπροσωπεύονται τα γενικότερα χαρακτηριστικά του πληθυσμού.

Τα ερωτηματολόγια που συγκεντρώνονταν καθημερινά ανακατεύονταν, ούτως ώστε να διασφαλιστεί πλήρως η ανωνυμία των συμμετεχόντων. Με το πέρας της έρευνας τα απαντημένα ερωτηματολόγια κωδικοποιήθηκαν για να εισαχθούν στο λογισμικό για τη στατιστική τους επεξεργασία (Cohen, et al., 2008)(Robson, 2002)(Creswell, 2011). Οι ποσοτικές ερωτήσεις αναλύθηκαν με απλή καταμέτρηση και συγκέντρωση των συνολικών αριθμών ανά απάντηση, ενώ ανάλυση των ποιοτικών ερωτήσεων έγινε βάσει θεματικών που προέκυψαν από το περιεχόμενό τους και στη συνέχεια ομαδοποιήθηκαν.

Τα δεδομένα από τα ερωτηματολόγια αναλύθηκαν χρησιμοποιώντας το στατιστικό πακέτο SPSS, το οποίο αποτελεί ένα συνηθισμένο πρόγραμμα ανάλυσης δεδομένων, ενώ θεωρείται ότι εξάγει αποτελέσματα που διακρίνονται από ακρίβεια (Field, 2009).

4.2.1. Χρόνος και τόπος διεξαγωγής της έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δύο χρονικές περιόδους. Η πρώτη από τις τρεις Ιουλίου 2017 έως το τέλος του ίδιου μήνα και από τις επτά έως τις δεκαπέντε Οκτώβρη του 2017 σε ανοιχτούς δημόσιους χώρους της κωμόπολης (στην πλατεία, στο Πνευματικό Κέντρο, στην έδρα της Δημοτικής Ενότητας, στον χώρο όπου στεγάζεται ο Σύλλογος Γυναικών και ο Πολιτιστικός Σύλλογος, σε καφέ), σε διάφορες ώρες της ημέρας. Ο χώρος του Μουσείου αποφεύχθηκε συνειδητά, αφενός επειδή η έρευνα απευθυνόταν αποκλειστικά στην τοπική κοινωνία η οποία δε συχνάζει καθημερινά στους χώρους του Μουσείου, αφετέρου επειδή είχε διαπιστωθεί ότι δεν υπήρχε θετική διάθεση από τον φορέα, ως προς την παροχή διευκόλυνσης και πληροφοριών γενικότερα. Ωστόσο, στην έρευνα συμμετείχαν κάποιοι εργαζόμενοι του Μουσείου, οι οποίοι τυχαία βρέθηκαν στον χώρο διεξαγωγής της έρευνας και έδειξαν προθυμία να συμβάλουν με τις απαντήσεις τους. Η επιλογή του δείγματος έγινε με τη μέθοδο της στρωματοποιημένης δειγματοληψίας (Ζαφειρόπουλος, 2005)

διαχωρίστηκε δηλαδή ο πληθυσμός σε ομάδες και ακολούθησε η τυχαία επιλογή στο εσωτερικό των στρωμάτων.

4.2.2. Η δομή του ερωτηματολογίου

Δεδομένου ότι δεν βρέθηκαν άλλες έρευνες που να εξετάζουν τη σχέση της τοπικής κοινωνίας με το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής,¹⁴⁴ αλλά και με την πολιτιστική της κληρονομιά, αποφασίστηκε να κατασκευαστεί ένα ερωτηματολόγιο με βάση την υπάρχουσα βιβλιογραφία¹⁴⁵ για τα Μουσεία και την ικανοποίηση των επισκεπτών, προσαρμοσμένο όμως στις ανάγκες και τα ερευνητικά ερωτήματα της εν λόγω έρευνας.

Για να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα, θεωρήθηκε ότι έπρεπε να δημιουργηθεί ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο είναι εύχρηστο και να μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την γρήγορη συγκέντρωση πολλών δεδομένων ταυτόχρονα. Γι' αυτό τον λόγο εξάλλου χρησιμοποιείται συχνά στις έρευνες επισκόπησης και ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που η μεταβλητή που μετριέται είναι η ικανοποίηση των χρηστών (Robson, 2002)(Cohen, et al., 2008). Βέβαια, το ερωτηματολόγιο έπρεπε να μπορεί να συμπληρωθεί εύκολα από τους συμμετέχοντες και να ελαχιστοποιεί τα πιθανά σφάλματα, καθώς και να είναι αξιόπιστο, έγκυρο και απλό, ώστε να διασφαλίζει ότι συλλέγονται ακριβείς πληροφορίες. Έπρεπε επίσης να είναι σαφές, χωρίς αοριστίες, ενδιαφέρον και να είναι σύμφωνο με την ηθική δεοντολογία. Επειδή οι ερωτήσεις ανοικτού τύπου αποσπούν μεγαλύτερο πλούτο πληροφοριών, ενώ οι ερωτήσεις κλειστού τύπου είναι πιο εύκολο να απαντηθούν, να κωδικοποιηθούν και να αναλυθούν και επιδέχονται ομοιόμορφο χειρισμό, αποφασίστηκε το ερωτηματολόγιο να περιέχει ανοικτού αλλά και κλειστού τύπου ερωτήματα (Javeau, 1995)(Coolican, 2004).

¹⁴⁴Τον Αύγουστο του 2017 η Καρανίκου Ζωή διεξήγαγε ποιοτική έρευνα στο πλαίσιο μεταπτυχιακής εργασίας του ΕΑΠ, σε δείγμα πέντε ατόμων που αφορούσε στην επικοινωνιακή πολιτική του Μουσείου.

¹⁴⁵(Merriman, 1991)(Prentice, 1994)(Σολομών, et al., 2010)(Αδάμ - Βελένη, et al., 2009)

Η απαιτούμενη διάρκεια συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου κυμαινόταν περίπου στα 15 - 20 λεπτά, περιλάμβανε συνολικά 28 ερωτήσεις κλειστού τύπου και ανοιχτό πεδίο καταγραφής απόψεων και κρίσεων. Οι περισσότερες κλειστού τύπου ερωτήσεις προσφέρουν απαντήσεις εκ των προτέρων δομημένες και τη δυνατότητα μίας επιλογής, ενώ δινόταν η δυνατότητα στον ερωτώμενο να συμπληρώσει άλλες εκδοχές, στην περίπτωση που αυτές δεν είχαν προβλεφθεί από την ερευνήτρια. Ταυτόχρονα, οι τέσσερις ερωτήσεις ανοιχτού τύπου και άλλες τρεις που αποτελούν το δεύτερο μέρος ερώτησης, στην περίπτωση που ο ερωτώμενος απαντούσε αρνητικά στο πρώτο σκέλος, επιτρέπουν στον ερωτώμενο να διατυπώσει ανεμπόδιστα την άποψή του. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από δύο μέρη:

- Το πρώτο μέρος αποτελείται από τρεις ερωτήσεις, οι οποίες εξετάζουν τη σχέση των κατοίκων με τα μνημεία, τους αρχαιολογικούς χώρους καθώς και την πολιτισμική κληρονομία της περιοχής.
- Το δεύτερο μέρος αποτελείται από 25 ερωτήσεις, και διαρθρώνεται σε τρεις ενότητες:

Η 1^η ενότητα (ερωτήσεις 1-8) που αφορά στη συνειρμική «νοηματοδότηση» του Μουσείου από το κοινό, την επισκεψιμότητα του, τη συχνότητα επίσκεψης, και τους τρόπους ενημέρωσης των συμμετεχόντων.

Η 2^η ενότητα (ερωτήσεις 9- 19) επιδιώκει να διερευνήσει τις στάσεις και τις αντιλήψεις για το Μουσείο, τις προτιμήσεις των κατοίκων σε σχέση με τις εκδηλώσεις και τις υπηρεσίες που θα ήθελαν να τους παρέχονται, αλλά και την εμπειρία τους από επισκέψεις σε άλλα Μουσεία της Ελλάδας και του εξωτερικού.

Η 3^η ενότητα (ερωτήσεις 20-25) αποτελείται από τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος της έρευνας (φύλο, επάγγελμα, ηλικία, μόρφωση, κατοικία) για τον σχηματισμό του προφίλ

των συμμετεχόντων, δεδομένου ότι πολύ συχνά οι επιθυμίες και οι προτιμήσεις των επισκεπτών ή μη των Μουσείων σχετίζονται έντονα με αυτές τις μεταβλητές (Kotler&Kotler 1998:125).

4.3. Ποσοτική μέθοδος

4.3.1. Ανάλυση δεδομένων

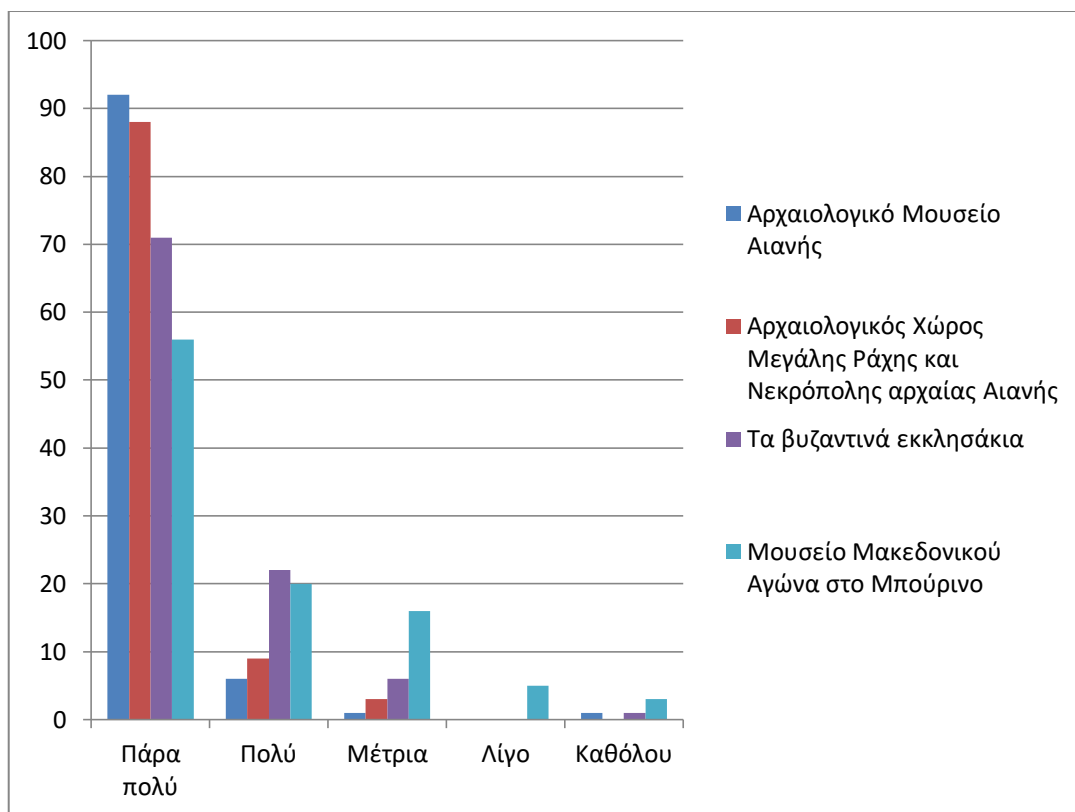
Μέρος Α'

Ερώτηση 1: Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είναι σημαντικό να γνωρίζει ένας επισκέπτης του τόπους σας τους παρακάτω χώρους και μνημεία;

Η ερώτηση επιχειρεί να διερευνήσει τη σημασία που προσδίδει η τοπική κοινότητα σε καθένα από τους χώρους και τα μνημεία, μέσα από την επιθυμία της να τα συστήσει σε κάποιον επισκέπτη του τόπου. Επιπλέον, δίνεται στο τέλος η δυνατότητα οι ερωτώμενοι να διατυπώσουν ως σημαντικό και κάτι που δεν είχε προβλεφθεί. Όπως προκύπτει από τον πίνακα (Πίνακας 1) το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής συγκεντρώνει το υψηλότερο ποσοστό (92%) και ακολουθούν οι Αρχαιολογικοί χώροι της περιοχής (88%), οι βυζαντινές εκκλησίες(71%) και το Μουσείο στο Μπούρινο (56%).

	Πάρα πολύ	Πολύ	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
Αρχαιολογικός Χώρος Μεγάλης Ράχης και Νεκρόπολης αρχαίας Αιανής	88 (88%)	9 (9%)	3 (3%)	•	•
Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής	92 (92%)	6 (6%)	1 (1%)	•	1 (1%)
Τα βυζαντινά εκκλησάκια	71 (71%)	22 (22%)	6 (6%)	•	1 (1%)
Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα στο Μπούρινο	56 (56%)	20 (20%)	16 (16%)	5 (5%)	3 (3%)

Πίνακας 1. Η σημασία των πολιτιστικών μνημείων της περιοχής

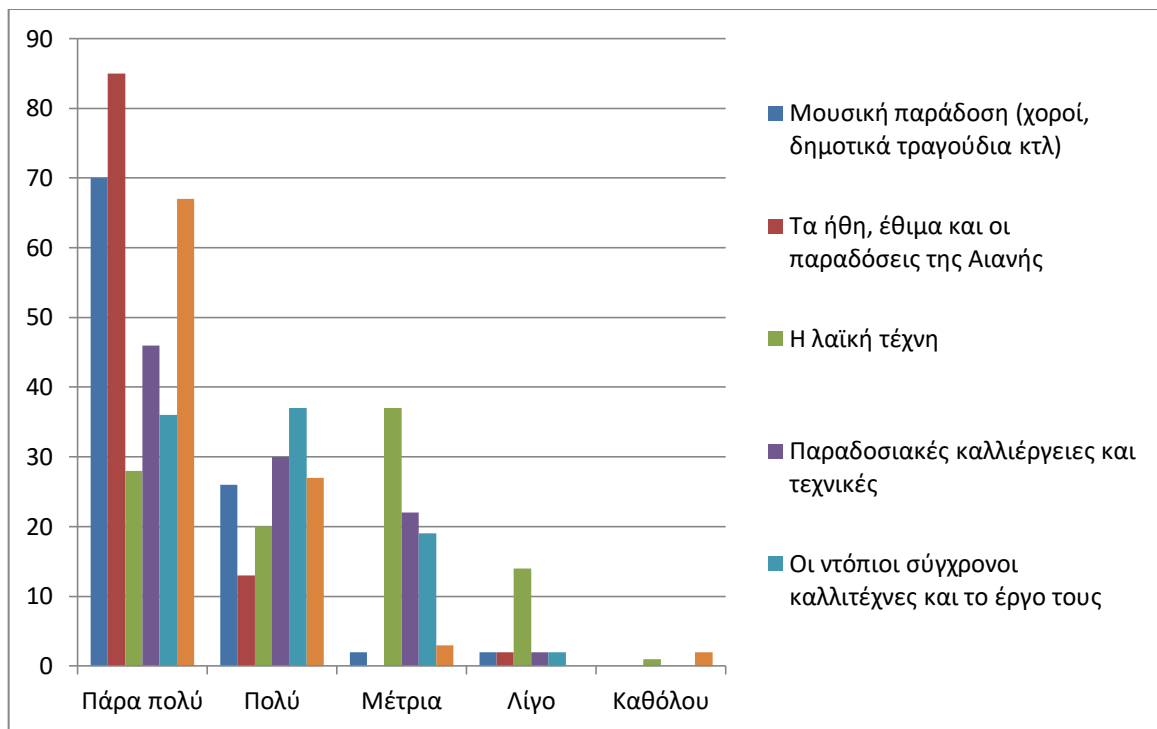

Πίνακας 2. Διάγραμμα 1. Η σημασία των πολιτιστικών μνημείων της περιοχής

Ερώτηση 2: Πόσο σημαντικό κομμάτι της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς θεωρείτε ότι είναι το καθένα από τα παρακάτω;

	Πάρα πολύ	Πολύ	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
Μουσική παράδοση (χοροί, δημοτικά τραγούδια κτλ)	70 (70%)	26 (26%)	2 (2%)	2 (2%)	
Τα ήθη, έθιμα και οι παραδόσεις της Αιανής	85 (85%)	13 (13%)		2 (2%)	
Η λαϊκή τέχνη (υφαντουργία)	28 (28%)	20 (20%)	37 (37%)	14(14%	1 (1%)
Παραδοσιακές καλλιέργειες και τεχνικές	46 (46%)	30 (30%)	22 (22%)	2 (2%)	
	36 (36%)	37 (37%)	19 (19%)	2 (2%)	
Το έργο του Χρήστου Μανώλη και του Κων/νου Σιαμπανόπουλου	67 (67%)	27 (27%)	3 (3%)		2 (2%)

Πίνακας 3. Η σημασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς για τους κατοίκους

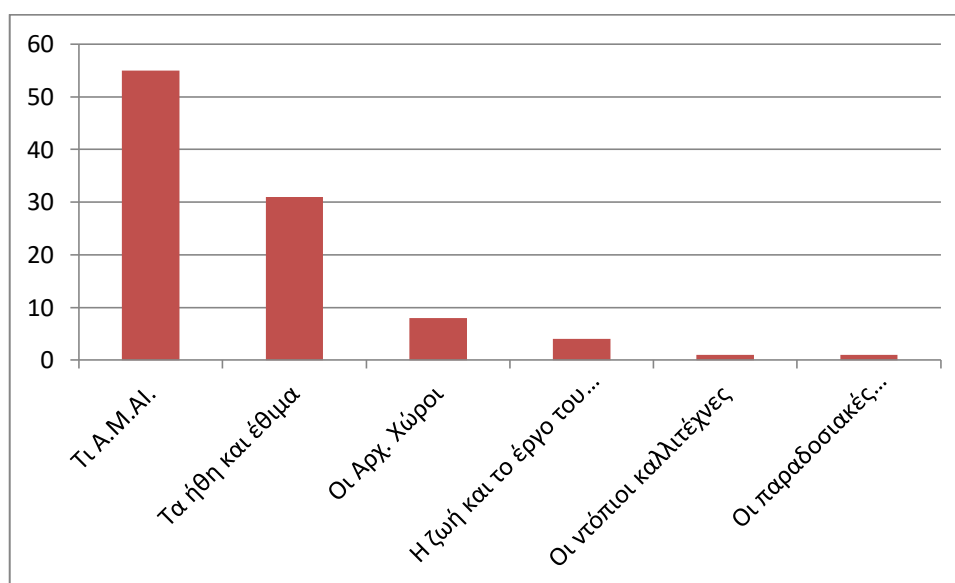
Πίνακας 4. Διάγραμμα 2. Η αξία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς για τους κατοίκους

Η ερώτηση επιδιώκει να διερευνήσει τη σημασία διαφόρων, κυρίως άυλων, εκφάνσεων της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής: παραδόσεις, ήθη και έθιμα, παραδοσιακές καλλιέργειες και τεχνικές, προσωπικότητες που σχετίστηκαν με το τόπο. Επιπλέον, δίνεται στο τέλος η δυνατότητα οι ερωτώμενοι να διατυπώσουν ως σημαντικό και κάτι που δεν είχε προβλεφθεί.

Όπως προκύπτει από τον πίνακα (Πίνακας 2) την πιο υψηλή αξιολόγηση στην κλίμακα το «πάρα πολύ» συγκεντρώνουν τα ήθη/έθιμα και οι παραδόσεις της Αιανής με ποσοστό (85%), υψηλό δείκτη παρουσιάζει και η μουσική παράδοση (70%), ακολουθεί η ζωή και το έργο του Χρήστου Μανώλη και του Κων/νου Σιαμπανόπουλου (67%), ενώ «πολύ» σημαντικό θεωρούν τους ντόπιους σύγχρονους καλλιτέχνες και το έργο τους το (37%) και μέτριας σημαντικότητας θεωρούν τη λαϊκή τέχνη το (37%).

Ερώτηση 3: Ποιο είναι κατά τη γνώμη σας το σημαντικότερο από τα παραπάνω στοιχεία της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς (υλικής και άυλης) της Αιανής;

Η ερώτηση αυτή είναι ανοικτού τύπου και τέθηκε προκειμένου να ανιχνευτεί εκείνο το κομμάτι της πολιτιστικής κληρονομιάς που έχει εντυπωθεί ως το σημαντικότερο στη συνείδηση της τοπικής κοινωνίας και να επιχειρηθεί μία κατάταξη από το σημαντικότερο έως το λιγότερο σημαντικό. Έτσι, το Αρχαιολογικό Μουσείο προκρίθηκε από το 55% των ερωτηθέντων, ενώ ακολουθούν τα ήθη και έθιμα της Αιανής με ποσοστό 31%. Οι αρχαιολογικοί χώροι της Αιανής εισπράττουν σχετικά μικρό ποσοστό 8% σε σχέση με το αναμενόμενο καθώς στο ερώτημα 1 το 88% τους θεωρεί πολύ σημαντικούς, ενώ τα ήθη και έθιμα στο ερώτημα 2 υποστηρίζονται ελαφρώς λιγότερο, σε ποσοστό 85%. Θα ανέμενε λοιπόν κανείς τα δύο αυτά στοιχεία να έχουν περίπου τα ίδια ποσοστά και σε αυτό το ερώτημα. Αυτό μπορεί να σχετίζεται με το γεγονός ότι οι αρχαιολογικοί χώροι ελάχιστα επηρεάζουν τη ζωή των κατοίκων, καθώς είναι απομακρυσμένοι από την κωμόπολη και δεν σημειώνονται προσπάθειες για να επικοινωνήσουν μαζί τους. Τα υπόλοιπα στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς σημειώνουν αρκετά μικρότερα ποσοστά.

Πίνακας 5. Διάγραμμα 3. Το σημαντικότερο στοιχείο του πολιτιστικού κεφαλαίου της Αιανής

ΜΕΡΟΣ Β΄

Ερωτηματολόγιο Έρευνας Κοινού για το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής Κοζάνης

Ερώτηση 1: Ποιο είναι το πρώτο πράγμα που σας έρχεται στο μυαλό όταν ακούτε «Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής¹⁴⁶»;

Στο δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου που σχετίζεται με το Α.Μ.ΑΙ. η παραπάνω ανοιχτή ερώτηση προτάχθηκε, με σκοπό να αποτυπώσει την αυθόρμητη αντίληψη της τοπικής κοινωνίας.

Συχνότητα		Ποσοστό (%)
Ο αρχαιολογικός χώρος	14	14,0
Ευρήματα - εκθέματα	29	29,0
Η τοποθεσία του Μουσείου	2	2,0
Κακή διοίκηση – οργάνωση του Μουσείου	8	8,0
Πολιτισμός και ιστορία	43	43,0
Προσδοκίες για ανάπτυξη	3	3,0
Δεν έχω πάει ακόμη	1	1,0
Σύνολο	100	100,0

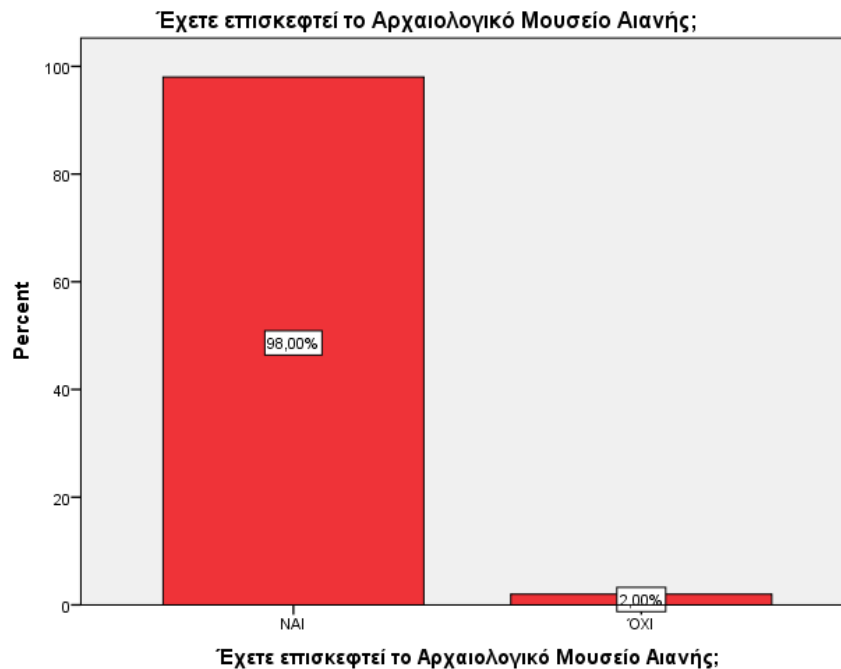
Πίνακας 6. Συνειρμικές συνδέσεις με το Α.Μ.ΑΙ

Από το παραπάνω πίνακα παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων, όταν ακούνε «Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής», σκέφτονται τον πολιτισμό και την ιστορία (43%), στη συνέχεια τα ευρήματα και τα εκθέματα (29%) και τον αρχαιολογικό χώρο (14%), ενώ ποσοστό 8% συνδέει συνειρμικά το Μουσείο με την κακή διοίκηση και οργάνωσή του,

¹⁴⁶ Η ερώτηση αυτή είχε συμπεριληφθεί σε ερωτηματολόγιο έρευνας κοινού του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης (Αδάμ - Βελένη, et al., 2009, p. 65)

το (3%) με τις προσδοκίες ανάπτυξης της περιοχής, το (2%) με την όμορφη τοποθεσία ενώ το 1% απάντησε ότι η συνειρμική σκέψη του είναι ότι «δεν το έχει επισκεφτεί ακόμη».

Ερώτηση 2: Έχετε επισκεφτεί το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής;

Πίνακας 7. Διάγραμμα 4 Επισκέφτηκαν το Α.Μ.ΑΙ. τουλάχιστον μία φορά στη ζωή τους

Η συντριπτική πλειονότητα των ερωτηθέντων έχει επισκεφτεί το Αρχαιολογικό Μουσείο της Αιανής, ενώ μόλις 2% δεν το έχει επισκεφτεί. Ακολουθεί για όσους έχουν επισκεφτεί το Μουσείο:

- **Εάν ναι, πόσες φορές το έχετε επισκεφτεί τον τελευταίο χρόνο;**

Επιλέχθηκε να προσδιοριστεί το χρονικό διάστημα του τελευταίου έτους και όχι των τελευταίων πέντε ετών που ορίζεται από τη βιβλιογραφία για τον διαχωρισμό των επισκεπτών σε ενεργούς και μη ενεργούς (Merriman, 1989, p. 150), επειδή θεωρήθηκε ότι η συμμετοχή των κατοίκων μίας επαρχιακής μικρής πόλης, τουλάχιστον στις εκδηλώσεις ψυχαγωγικού χαρακτήρα του Μουσείου, είναι περισσότερο δεδομένη από ότι σε μία μεγαλύτερη πόλη, όπου οι κάτοικοι έχουν περισσότερες διεξόδους. Όπως φαίνεται από τον

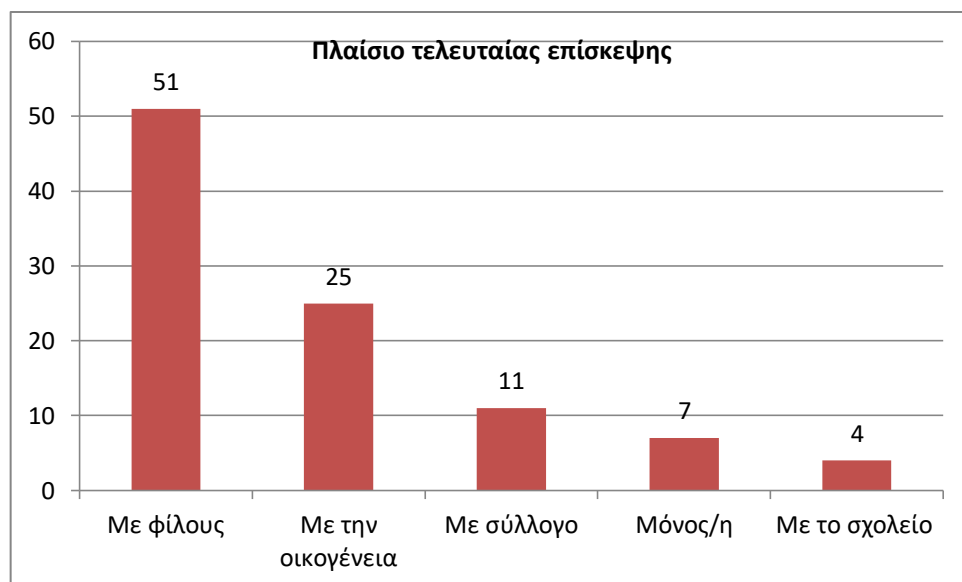
παρακάτω πίνακα τα περισσότερα άτομα έχουν επισκεφτεί το χώρο 1 φορά (33%) και οι αμέσως επόμενοι 2 φορές (20%), 3 φορές τον χρόνο πραγματοποίησαν επίσκεψη 7 άτομα (7%), ενώ από τα υπόλοιπα άτομα (15) που επισκέφτηκαν το Μουσείο πάνω από τέσσερις φορές τον τελευταίο χρόνο, ενώ δεν το έχει επισκεφτεί τον τελευταίο χρόνο το 23% του δείγματος, μη μπορώντας να προσδιορίσουν με ακρίβεια το χρονικό σημείο της τελευταίας τους επίσκεψη (η παρατήρηση αυτή καταγράφηκε από την ερευνήτρια καθώς οι ερωτώμενοι από μόνοι τους έδιναν αυτές τις πληροφορίες).

Συχνότητα		Ποσοστό
Δεν το έχουν επισκεφτεί ποτέ	2	2,0
Το έχουν επισκεφτεί 1 φορά	33	34,0
Το έχουν επισκεφτεί 2 φορές	20	19,0
Το έχουν επισκεφτεί 3 φορές	7	8,0
Το έχουν επισκεφτεί 4- 5 φορές	7	4,0
Το έχουν επισκεφτεί πάνω από 5 φορές	8	2,0
Δεν έχουν επισκεφτεί το Μουσείο τον τελευταίο χρόνο	23	23,0
	100	100,0

Πίνακας 8. Συχνότητα επίσκεψης κατά τον τελευταίο χρόνο

Το σύνολο όσων δεν έχει επισκεφτεί ποτέ το Μουσείο εκφράζουν την επιθυμία τους να το κάνουν άμεσα.

Ερώτηση 3: Σε ποιο πλαίσιο πραγματοποιήσατε την τελευταία επίσκεψη;

Πίνακας 9. Διάγραμμα 5. Πλαίσιο τελευταίας επίσκεψης

Από το παραπάνω διάγραμμα παρατηρείται ότι 51 άτομα του δείγματος πραγματοποίησαν την επίσκεψή τους στο Μουσείο με φίλους (52,04%) και στη συνέχεια, 25 με την οικογένειά τους (25,5%), ακολουθεί η οργανωμένη επίσκεψη με σύλλογο για 11 άτομα (11,22%), το (4,08 %) στο πλαίσιο σχολικής επίσκεψης, ενώ μόλις 7 (7,14 %) επισκέφτηκαν το Μουσείο χωρίς καμία συντροφιιά. Τα στοιχεία αυτά ενισχύουν την κοινωνική διάσταση της μουσειακής επίσκεψης όπως αυτή έχει προκύψει και από άλλες έρευνες κοινού (Falk, J., et al., 1998; McManus, 1987) (Αδάμ - Βελένη, et al., 2009).

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Με φίλους	51	52,04
Με την οικογένεια	25	25,51
Με σύλλογο	11	11,22
Μόνος/η	7	7,14
Με το σχολείο	4	4,08
Σύνολο	98	100,0

Πίνακας 10. Πλαίσιο τελευταίας επίσκεψης

Ερώτηση 4: Ποιος ήταν ο βασικός λόγος της επίσκεψή σας;

Στόχος της ερώτησης συνιστούσε η διερεύνηση των εσωτερικών ή άλλων κινήτρων που προκάλεσαν την επίσκεψη. Σε αυτήν την ερώτηση οι ερωτώμενοι μπορούσαν να δώσουν μία μόνο απάντηση και αφορούσε στην τελευταία φορά που επισκέφτηκαν το Μουσείο. Απευθυνόταν φυσικά στους ενεργούς μόνο επισκέπτες (98 άτομα). Όσοι απαντούσαν ότι ο βασικός λόγος ήταν η παρακολούθηση κάποιας εκδήλωσης στο πλαίσιο επετειακών εορτασμών τους δινόταν η δυνατότητα να την αναφέρουν, ενώ μπορούσαν και να συμπληρώσουν και άλλον λόγο που δεν προβλεπόταν.

Λόγοι	Συχνότητα	Ποσοστό %
Για να γνωρίσω την αρχαιοελληνική ιστορία του τόπου που ζω και κατάγομαι	46	
Από περιέργεια	5	
Για να κάνω κάτι διαφορετικό	1	
Για να παρακολουθήσω εκδήλωση στο πλαίσιο επετειακών εορτασμών	20	
<i>Δρόμος του Απολλόδωρου</i>	4	
<i>Διεθνής Ημέρα Μουσείων</i>		
<i>Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς</i>	1	
<i>Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές</i>		
<i>Αυγουσιάτικη Πανσέληνος</i>	15	
Οι περιοδικές εκθέσεις	1	
Ημερίδες και συνέδρια	5	
Για να συμμετέχω σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα	0	
Λόγω επαγγελματικού ενδιαφέροντος	3	
Τυχαία	0	
Άλλο	Σύνολο 17	
<i>Για να το συστήσω σε φίλους/ συγγενείς/φιλοξενούμενους</i>	15	
<i>Λόγω ενδιαφέροντος για τη λειτουργία των Μουσείων</i>	1	
<i>Φίλος αρχαιοτήτων</i>	1	
ΣΥΝΟΛΟ	98	

Πίνακας 11. Βασικός λόγος της τελευταίας επίσκεψης

Ένας από τους βασικότερους λόγους που διατυπώθηκε ήταν για να γνωρίσουν την αρχαιοελληνική ιστορία του τόπου που ζουν και κατάγονται (46 άτομα). ο επόμενος λόγος ήταν για να το συστήσουν σε φίλους (15 άτομα). Από τις εκδηλώσεις δημοφιλέστερη είναι αυτή της Αυγουσιτιάτικης Πανσέληνου (15 άτομα), ενώ η συμμετοχή στον δρόμο του Απολλόδωρου αποτέλεσε βασικό λόγο για 4 άτομα. Για να το συστήσουν σε φίλους/συγγενείς/φιλοξενούμενους το επισκέφτηκαν 15 άτομα. Ακολουθεί η περιέργεια και η συμμετοχή σε ημερίδες και συνέδρια (από 5 άτομα), το επαγγελματικό ενδιαφέρον (3 άτομα), ενώ μεμονωμένα άτομα δήλωσαν ότι βασικός λόγος της επίσκεψης ήταν μία περιοδική έκθεση για το ένα, η ιδιότητά του ως μέλος του σωματείου Φίλων Μουσείου για κάποιο άλλο και για ένα έτερο το ενδιαφέρον για τη λειτουργία των Μουσείων.

Ερώτηση 5:Τι ήταν αυτό που σας είχε κάνει θετική εντύπωση κατά την επίσκεψή σας;

Το ερώτημα αυτό τέθηκε για να ανιχνευτούν εκείνα τα στοιχεία που έχουν προκαλέσει το ενδιαφέρον των επισκεπτών κατά την επίσκεψή τους στο Μουσείο. Είναι ερώτηση ανοιχτού τύπου, δε θέτει προκαθορισμένες απαντήσεις καθώς επιθυμεί να καταγράψει τις αυθόρμητες εντυπώσεις των συμμετεχόντων.

	<i>Συχνότητα</i>	<i>Ποσοστό τοις %</i>
<i>Ο πλούτος των ευρημάτων</i>	<i>44 άτομα</i>	<i>44,89</i>
<i>Ο τρόπος έκθεσης</i>	<i>42 άτομα</i>	<i>42,85</i>
<i>Όλα</i>	<i>5 άτομα</i>	<i>5,1</i>
<i>Χωροθέτηση</i>	<i>4 άτομα</i>	<i>4,08</i>
<i>Διάφορα:</i> <i>Ξενάγηση</i> <i>Οι άνετοι χώροι/θέσεις ξεκούρασης</i> <i>Ο αριθμός των εργαζομένων</i>	<i>3 άτομα</i>	<i>3,06</i>
<i>Σύνολο</i>	<i>98 άτομα</i>	<i>100</i>

Πίνακας 12. Τι έκανε θετική εντύπωση στους επισκέπτες κατά την επίσκεψή τους στο Α.Μ.ΑΙ.

Οι απαντήσεις που δόθηκαν σχετίζονται σε ένα μεγάλο ποσοστό με τα ίδια τα εκθέματα (44 άτομα), με τον τρόπο έκθεσης των ευρημάτων και τα μέσα που χρησιμοποιεί το Μουσείο για να αναδείξει τις αρχαιότητες (42 άτομα), ενώ 5 άτομα απάντησαν ότι όλα τους έκαναν θετική εντύπωση. Πολύ μικρότερα ποσοστά αντιστοιχούν στην τοποθεσία και τον εξωτερικό χώρο (4 άτομα). Τέλος, ένας εντυπωσιάστηκε από την ξενάγηση που παρακολούθησε, ένας από τους άνετους διαδρόμους και χώρους ξεκούρασης στο εσωτερικό της έκθεσης και ένας άλλος από τον μεγάλο αριθμό των εργαζομένων.

Ερώτηση 6: Τι ήταν αυτό που σας έκανε αρνητική εντύπωση κατά την επίσκεψή σας;

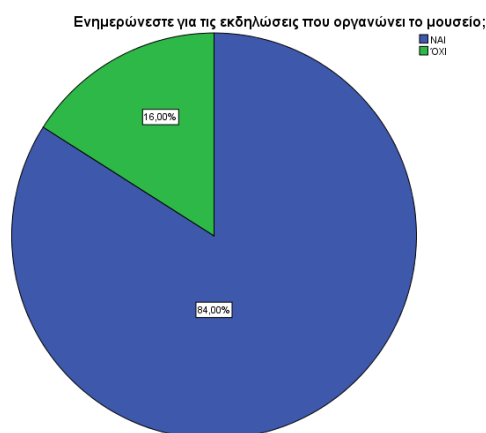
Κατ' αντιστοιχία με την ερώτηση 5, η ερώτηση αυτή επιδιώκει να καταγράψει τις αρνητικές εντυπώσεις των επισκεπτών του Μουσείου.

	Συχνότητα	Ποσοστό τοις %
Δεν μου έκανε τίποτε αρνητική εντύπωση	54 άτομα	55,0
Η απουσία ξεναγού	26 άτομα	27,0
Η χωροθέτηση	5 άτομα	5,0
Το αρχιτεκτόνημα/το μέγεθος του εκθεσιακού χώρου/ η αυλή - ο χώρος στάθμευσης	4 άτομα	4,0
Τα ερμηνευτικά μέσα: <ul style="list-style-type: none">• Οι προθήκες/ το στήσιμο της έκθεσης• Το δυσνόητο πληροφοριακό υλικό	• 2 άτομα	2,0
Διάφορα: <ul style="list-style-type: none">• Η απουσία επισκεπτών• Ο τρόπος λειτουργίας και διοίκησης• Το αρνητικό σχόλιο επισκέπτη• Δεν έχει εγκαινιαστεί ακόμη	<ul style="list-style-type: none">• 3 άτομα• 2 άτομα• 1 άτομο• 1 άτομο	7,0
Σύνολο	98 άτομα	100

Πίνακας 13. Τι έκανε αρνητική εντύπωση στους επισκέπτες κατά την επίσκεψή τους στο Α.Μ.ΑΙ.

Στην περίπτωση αυτή ένα μεγάλο ποσοστό (54%) απαντά ότι τίποτε δεν του άφησε αρνητική εντύπωση. Το 27% επισημαίνει την έλλειψη ξεναγού, ακολουθεί η διαμαρτυρία για τη χωροθέτηση του Μουσείου εκτός του κέντρου της πόλης (5%). Μικρότερα ποσοστά αναφέρονται στο αρχιτεκτόνημα και στον περιβάλλοντα χώρο(4%), στα ερμηνευτικά μέσα (2%), στην απουσία επισκεπτών (1%), στον τρόπο λειτουργίας και διοίκησης (1%), στο αρνητικό σχόλιο ενός επισκέπτη (1%) και στο ότι δεν έχει εγκαινιαστεί ακόμη (1%).

Ερώτηση 7:Ενημερώνεστε για τις εκδηλώσεις που οργανώνει το Μουσείο;

Πίνακας 14. Διάγραμμα 6. Ποσοστά ενημέρωσης των κατοίκων για τις δράσεις του Α.Μ.ΑΙ.

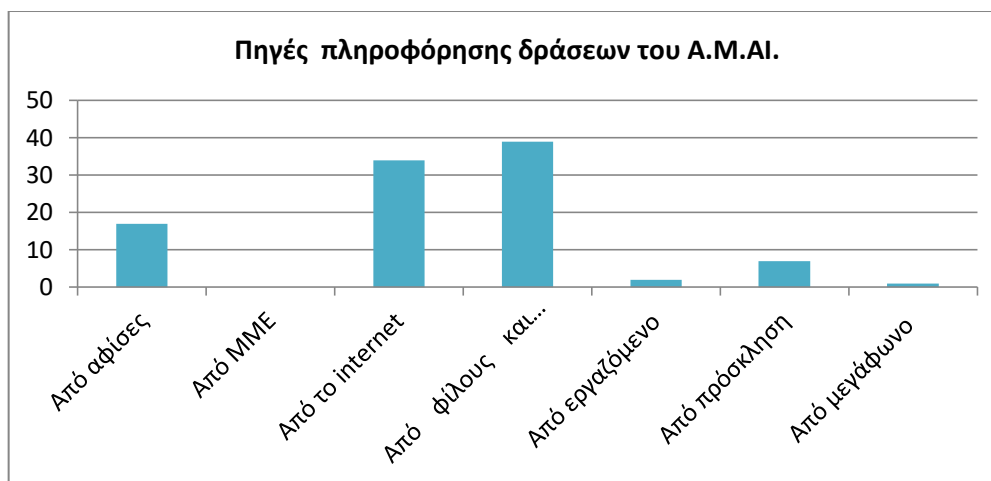
Από το παραπάνω διάγραμμα διαπιστώνεται ότι τα περισσότερα άτομα του δείγματος (84%) ενημερώνονται για τις εκδηλώσεις που οργανώνει το Μουσείο. Είναι λογικό σε μία μικρή περιοχή, όπως είναι η Αιανή, οι άνθρωποι να ενημερώνονται σε μεγάλο ποσοστό για ό,τι συμβαίνει σε μικρή απόσταση από αυτούς.

Ερώτηση 8: Αν ναι, από πού ενημερώνεστε;

Τα περισσότερα άτομα, όπως φαίνεται από τον παρακάτω πίνακα, ενημερώνονται από συγγενείς και φίλους (39%) από το Internet (34%), και από αφίσες (17%).

	Συχνότητα	Ποσοστό%
Από αφίσες	17	17,0
Από ΜΜΕ	-	-
Από το internet	34	34,0
Από φίλους και συγγενείς	39	39,0
Από εργαζόμενο	2	2,0
Από πρόσκληση	7	7,0
Από μεγάφωνο	1	1,0
Σύνολο	100	100

Πίνακας 15. Πηγές πληροφόρησης για τις δράσεις του Α.Μ.ΑΙ.

Πίνακας 16. Διάγραμμα 7. Πηγές πληροφόρησης των δράσεων του Α.Μ.ΑΙ

Ερώτηση 9: Παρακαλώ σημειώστε κατά πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις παρακάτω προτάσεις αναφορικά με το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής.

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ πολύ	Συμφωνώ λίγο	Είμαι ουδέτερος	Διαφωνώ λίγο	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ απόλυτα
Προσφέρει εύκολη και κατανοητή γνώση για την ιστορία του τόπου	15	31	31	3	9	2	7
Το προσωπικό του Μουσείου είναι φιλικό	9	37	14	14	15	5	4
Η παρουσίαση των εκθεμάτων προκαλεί ενδιαφέρον	27	62	4	2	1	0	2
Έχει ευχάριστη ατμόσφαιρα	18	69	5	2	1	1	2
Προσπαθεί να βελτιώσει τη ζωή των κατοίκων	10	17	13	12	24	8	14
Είναι χώρος για επιστήμονες	14	47	17	4	5	6	5
Προσφέρει ευκαιρίες για συχνές επισκέψεις	12	29	25	9	16	5	2

Είναι ένας πολιτιστικός οργανισμός οικείος σε όλους	7	16	16	7	27	12	13
Είναι τόπος κοινωνικής συναναστροφής και ανταλλαγής απόψεων	8	11	25	9	21	10	14
Είναι χώρος ψυχαγωγίας και εμπειριών	9	20	28	5	18	13	5
Προάγει την κοινωνική συνοχή και ταυτότητα	7	18	20	8	9	20	15

Πίνακας 17. Απόψεις των κατοίκων σχετικά με το Α.Μ.ΑΙ.

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρείται ότι:

➤ Τα περισσότερα άτομα του δείγματος συμφωνούν πολύ με τις παρακάτω προτάσεις αναφορικά με το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής:

1. Έχει ευχάριστη ατμόσφαιρα (69 %)
2. Η παρουσίαση των εκθεμάτων προκαλεί ενδιαφέρον (62 %)
3. Είναι χώρος για επιστήμονες (47%)
4. Το προσωπικό του Μουσείου είναι φιλικό (37 %)
5. Προσφέρει εύκολη και κατανοητή γνώση για την ιστορία του τόπου (31 %)
6. Προσφέρει ευκαιρίες για συχνές επισκέψεις (29 %).

➤ Τα περισσότερα άτομα του δείγματος συμφωνούν λίγο με τις παρακάτω προτάσεις αναφορικά με το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής:

1. Είναι τόπος κοινωνικής συναναστροφής και ανταλλαγής απόψεων (25%)

2. Είναι χώρος ψυχαγωγίας και εμπειριών (28%)
3. Προάγει την κοινωνική συνοχή και ταυτότητα (20%). Ωστόσο, ένα ποσοστό 20% διαφωνεί πολύ με την πρόταση αυτή.

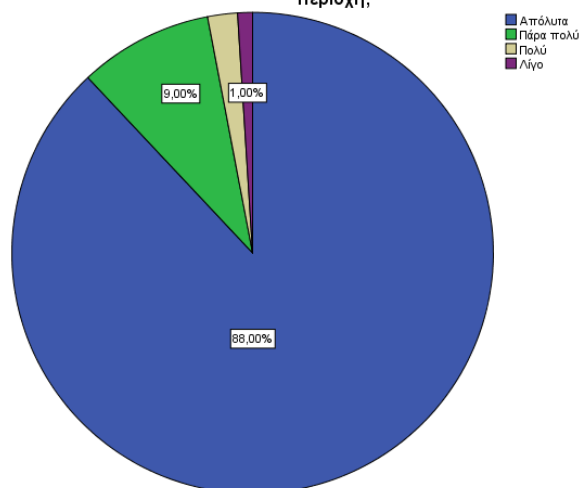
➤ Τα περισσότερα άτομα του δείγματος διαφωνούν λίγο με τις παρακάτω προτάσεις αναφορικά με το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής:

1. Είναι ένας πολιτιστικός οργανισμός οικείος σε όλους (27%).
2. Προσπαθεί να βελτιώσει τη ζωή των κατοίκων (24%)

Ερώτηση 10: Θεωρείτε σημαντική την ύπαρξη του Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής για την περιοχή;

Στην ερώτηση αυτή ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να αξιολογήσουν το πόσο σημαντική θεωρούν την ύπαρξη του Μουσείου σε μία κλίμακα αξιολόγησης που διαβαθμίζεται από το «απόλυτα», στο «πάρα πολύ», «πολύ», «λίγο» και «καθόλου». Ένα μεγάλο ποσοστό 88% απάντησε «απόλυτα», 9% «πάρα πολύ», το 2% «πολύ» και μόνο το 1% απάντησε «λίγο».

Θεωρείται σημαντική την ανάπτυξη του Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής για την περιοχή;

Πίνακας 18. Διάγραμμα 8. Σημασία του Α.Μ.ΑΙ για την ανάπτυξη της περιοχής

Ερώτηση 11: Πιστεύετε ότι το Μουσείο μπορεί να προσφέρει στην τοπική κοινωνία;

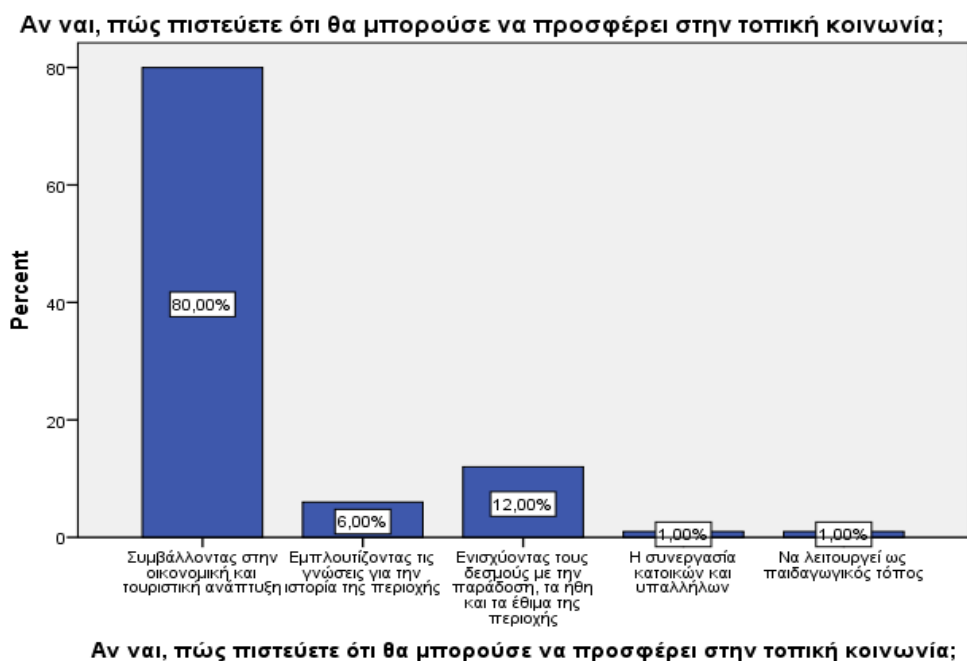
		Συχνότητα	Ποσοστό %
	Ναι	100	100
Σύνολο		100	100,0

Πίνακας 19. Καθολική συμφωνία των κατοίκων για το αν το Α.Μ.ΑΙ μπορεί να προσφέρει στην τοπική κοινωνία

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρείται ότι όλο το δείγμα των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα πιστεύουν ότι το Μουσείο μπορεί να προσφέρει στην τοπική κοινωνία. Εδώ πρέπει να επισημανθεί ότι υπήρχαν αρκετές περιπτώσεις (καταγράφηκαν 32) που αυθόρμητα συμπλήρωναν «μπορεί αλλά δε θέλει».

Ερώτηση 12: Αν ναι, πώς πιστεύετε ότι θα μπορούσε να προσφέρει στην τοπική κοινωνία;

Σε αυτή την ερώτηση δίνονταν προκαθορισμένες απαντήσεις αλλά και η δυνατότητα να διατυπώσει μία άλλη, δική του άποψη.

Πίνακας 20. Διάγραμμα 9. Τρόποι με τους οποίους το Α.Μ.ΑΙ. μπορεί να συμβάλει στην τοπική ανάπτυξη

Στη συντριπτική τους πλειονότητα οι ερωτηθέντες πιστεύουν ότι το Μουσείο θα μπορούσε να προσφέρει στην τοπική κοινωνία με το να συμβάλει στην οικονομική και τουριστική ανάπτυξη. Τα ποσοστά έχουν ως εξής:

- Συμβάλλοντας στην οικονομική και τουριστική ανάπτυξη» (80 %)
- Ενισχύοντας τους δεσμούς με την παράδοση, τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής (12%)
- Εμπλουτίζοντας τις γνώσεις για την ιστορία της περιοχής (6%)
- Άλλο: - Με τη συνεργασία κατοίκων και υπαλλήλων
- Να λειτουργεί ως παιδαγωγικός τόπος

Ερώτηση 13: Πόσο σημαντικές θεωρείτε τις παρακάτω δράσεις που μπορεί να διοργανώσει το Μουσείο; Παρακαλώ βαθμολογήστε σύμφωνα με την κλίμακα:

	Καθόλου σημαντικό	Ελάχιστα σημαντικό	Λίγο σημαντικό	Είμαι ουδέτερος	Πολύ σημαντικό	Πάρα πολύ σημαντικό	Απόλυτα σημαντικό
Εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές	1	0	1	1	20	41	36
Περιοδικές εκθέσεις	0	1	6	5	42	26	20
Δραστηριότητες για οικογένειες	0	1	8	6	36	23	26
Δραστηριότητες για ηλικιωμένους	0	5	12	9	32	24	18
Εργαστήρια που επιτρέπουν στους συμμετέχοντες να έρχονται σε επαφή με τα εκθέματα	0	4	13	5	34	25	19
Ξεναγήσεις στο Μουσείο και στους αρχαιολογικούς χώρους της περιοχής	0	0	0	4	24	30	42
Θεατρικές και μουσικές εκδηλώσεις	1	1	14	3	29	34	18
Προβολή ταινιών σχετικών με την ιστορία των εκθεμάτων	0	2	13	4	28	23	30
Διαλέξεις	0	3	9	4	37	29	15
Πρόσβαση στις Αποθήκες και τους χώρους Συντήρησης του Μουσείου	8	5	14	11	33	19	10
Προγράμματα έξω από το Μουσείο	1	4	4	4	42	25	20
Εκδρομές σε άλλους αρχαιολογικούς χώρους και Μουσεία της Μακεδονίας	0	2	7	4	47	23	17

Πίνακας 21 Αξιολόγηση των πιθανών δράσεων του Α.Μ.ΑΙ.

Από τον παραπάνω πίνακα διαπιστώνεται ότι:

➤ Τα περισσότερα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα θεωρούσαν **απόλυτα σημαντικές** δράσεις που μπορεί να διοργανώσει το Μουσείο τις παρακάτω:

1. Ξεναγήσεις στο Μουσείο και τους αρχαιολογικούς χώρους της περιοχής (42 %)
2. Εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές (36 %)

➤ Τα περισσότερα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα θεωρούσαν **παρά πολύ σημαντικές δράσεις** που μπορεί να διοργανώσει το Μουσείο τις παρακάτω:

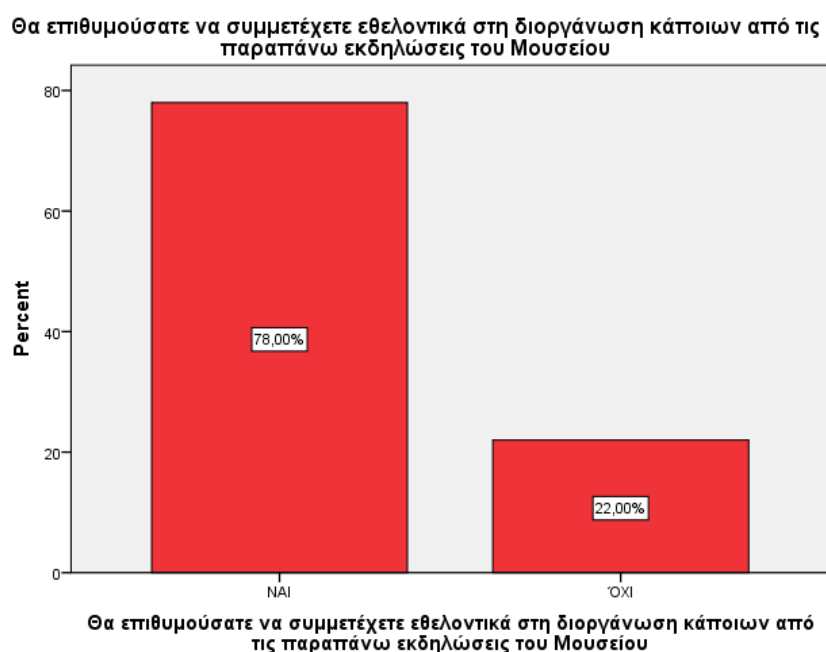
1. Θεατρικές και μουσικές εκδηλώσεις (34 %).

➤ Τα περισσότερα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα **θεωρούσαν πολύ σημαντικές δράσεις** που μπορεί να διοργανώσει το Μουσείο τις παρακάτω:

1. Εκδρομές σε άλλους αρχαιολογικούς χώρους και Μουσεία της Μακεδονίας (47%)
2. Περιοδικές εκθέσεις (42%)
3. Προγράμματα έξω από το Μουσείο (42%)
4. Διαλέξεις (37%)
5. Δραστηριότητες για οικογένειες (36%)
6. Πρόσβαση στις αποθήκες και τους χώρους συνάντησης του Μουσείου (33%)
7. Δραστηριότητες για ηλικιωμένους (32%)
8. Εργαστήρια που επιτρέπουν στους συμμετέχοντες να έρχονται σε επαφή με τα εκθέματα (34%)
9. Προβολή ταινιών σχετικών με την ιστορία των εκθεμάτων (28%)

Ερώτηση 14:Θα επιθυμούσατε να συμμετέχετε εθελοντικά στη διοργάνωση κάποιων από τις παραπάνω εκδηλώσεις του Μουσείου; Αν σε τι είδους; Αν όχι, γιατί;

Η ερώτηση αποπειράται να καταγράψει την προθυμία των κατοίκων να συμμετέχουν εθελοντικά σε κάποιες εκδηλώσεις. Σε περίπτωση που η απάντηση ήταν θετική ο ερωτώμενος καλούνταν να προσδιορίσει το είδος των εκδηλώσεων που θα ήθελε να υποστηρίξει. Αν απαντούσε αρνητικά, προσδιόριζε τον λόγο της άρνησής του.

Πίνακας 22. Διάγραμμα 10. Πρόθεση εθελοντικής προσφοράς των ερωτηθέντων στις δράσεις του Α.Μ.ΑΙ.

Από το παραπάνω διάγραμμα παρατηρείται ότι τα περισσότερα άτομα θα ήθελαν να συμμετέχουν εθελοντικά (78 %) στη διοργάνωση κάποιων από τις παραπάνω εκδηλώσεις του Μουσείου, με τα περισσότερα από αυτά (48,71%) να είναι διατεθειμένα να συμβάλουν σε ο,τιδήποτε μπορούν να θεωρηθούν χρήσιμοι και το αμέσως μεγαλύτερο ποσοστό αυτών των ατόμων θα το ενδιέφερε να ασχοληθεί με εκπαιδευτικά προγράμματα (16,66%) με δύο από αυτούς να εκδηλώνουν συγκεκριμένο ενδιαφέρον για την υφαντική τέχνη. Ενδιαφέρον για τις ξεναγήσεις δείχνει το (14,1%) και για εργαστήρια που να επιτρέπουν την απτική επαφή με τα εκθέματα το (7,69%), ενώ λιγότεροι είναι εκείνοι που θα ήθελαν να

ασχοληθούν με προγράμματα για ηλικιωμένους (3,84%), οικογένειες (2,56%), θεατρικές και μουσικές εκδηλώσεις (2,56%). Ένα ακόμη μικρότερο ποσοστό θα προτιμούσε τις περιοδικές εκθέσεις, ενώ από μία αναφορά έγινε στις επετειακές εκδηλώσεις (1,28%), την ανάδειξη περιηγητικών διαδρομών (1,28%) και τις δραστηριότητες που έχουν σχέση με τον αθλητισμό.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Σε όλες	38	48,71
Σε εκπαιδευτικά	13	16,66
Σε ξεναγήσεις	11	14,1
Σε εργαστήρια με απτική επαφή	6	7,69
Για ηλικιωμένους	3	3,84
Για οικογένειες	2	2,56
Θεατρικές και μουσικές εκδηλώσεις	2	2,56
Σε περιοδικές εκθέσεις	1	1,28
Άλλο:		
-Επετειακές εκδηλώσεις	1	1,28
- Ανάδειξη περιηγητικών διαδρομών	1	1,28
- Σε αθλητικές δραστηριότητες	1	1,28
Σύνολο	78	100

Πίνακας 23. Εκδηλώσεις στις οποίες οι ερωτηθέντες επιθυμούν να λάβουν μέρος

Από τον πίνακα που ακολουθεί συνάγεται το συμπέρασμα η άρνηση των περισσότερων ατόμων της έρευνας να προσφέρουν εθελοντικά στη διοργάνωση δράσεων σχετίζεται κυρίως με την έλλειψη ελεύθερου χρόνου ενώ ένα μικρό ποσοστό συσχετίζει την απροθυμία του με τη δυσαρέσκεία του από τον τρόπο λειτουργίας του Μουσείου και την συμπεριφορά του προσωπικού του.

	Συχνότητα	100%
1. Λόγοι που σχετίζονται με τους ίδιους		
- Έλλειψη χρόνου	10	45,45
- Δεν έχω τις δυνάμεις να το κάνω	1	4,54
- Δε συνάδει με τα ενδιαφέροντά μου/ δεν το συνηθίζω	2	9,09
- Δε διευκρινίζει	1	4,54
2. Λόγοι που σχετίζονται με το Μουσείο:		
• Δεν είμαι ικανοποιημένος με τον τρόπο λειτουργίας του Μουσείου (3 άτομα)	3	13,63
• Το προσωπικό του Μουσείου δε συμμετέχει στις εκδηλώσεις που διοργανώνουν οι άλλοι φορείς (2 άτομα)	2	9,09
• Είναι μ'τα κλειστή ομάδα (1 άτομο)		
• Δε θα εκτιμηθεί η συμμετοχή από το προσωπικό του Μουσείου (2 άτομα)	1	4,54
	2	9,09
	22	100

Πίνακας 24. Πού αποδίδουν οι ερωτηθέντες την άρνησή τους να συμμετέχουν εθελοντικά στις εκδηλώσεις του AMAI

Ερώτηση 15: Πιστεύετε ότι ένα Μουσείο είναι:

Με την ερώτηση αυτή επιχειρείται η διερεύνηση των απόψεων του κοινού για τα Μουσεία γενικότερα και όχι αποκλειστικά για το συγκεκριμένο Μουσείο.

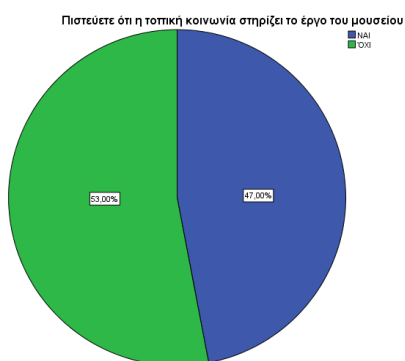
	Συχνότητα	Ποσοστό %
Μόνο για μορφωμένους	1	1,0
Ενδιαφέρον	37	37,0
Χώρος εκπαίδευσης και γνώσης	31	31,0
Μόνο για παιδιά	1	1,0
Σε κάνει να ονειρεύεσαι	2	2,0
Χώρος ιερός	18	18,0
Κάτι άλλο, παρακαλώ προσδιορίστε: Χώρος για όλους	10	10,0
Σύνολο	100	100,0

Πίνακας 25. Τι πιστεύουν οι ερωτηθέντες για τα Μουσεία γενικά

Από τον παραπάνω πίνακα διαπιστώνεται ότι τα περισσότερα άτομα πιστεύουν ότι το Μουσείο είναι ενδιαφέρον (37%) και είναι «χώρος εκπαίδευσης και γνώσης» (31%), ενώ ακολουθεί ο «χώρος ιερός» με 18%. Στην ερώτηση αυτή 10 άτομα έδωσαν απάντηση διαφορετική από τις προβλεπόμενες προβάλλοντας το Μουσείο ως «χώρο για όλους».

Ερώτηση 16: Πιστεύετε ότι η τοπική κοινωνία στηρίζει το έργο του Μουσείου; Αν όχι, γιατί πιστεύετε ότι δεν το στηρίζει;

Αυτό και το επόμενο ερώτημα προστέθηκε μετά την πιλοτική έρευνα καθώς διαπιστώθηκε η ανάγκη των ερωτηθέντων να τοποθετηθούν ελεύθερα πάνω στη σχέση τους με το Μουσείο. Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες μετά το τέλος του ερωτηματολογίου αισθάνονταν την ανάγκη να πουν κάτι περισσότερο από αυτό που είχαν ήδη απαντήσει. Έτσι προκρίθηκε αφενός να τους ζητηθεί να εκτιμήσουν αν η τοπική κοινωνία στηρίζει το έργο του Μουσείου και αν δεν το κάνει για ποιους λόγους συμβαίνει αυτό, αφετέρου, στο επόμενο ερώτημα (ερώτημα 17), να προτείνουν οι ίδιοι τους τρόπους με τους οποίους θεωρούν ότι το Μουσείο θα βελτιώσει τις υπηρεσίες του στην τοπική κοινωνία. Αποδείχθηκαν πολύ σημαντικές ερωτήσεις καθώς προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες για την περαιτέρω κατανόηση αυτής της σχέσης.

Πίνακας 26. Διάγραμμα 11. Οι κάτοικοι πιστεύουν ότι η τοπική κοινωνία στηρίζει ή όχι το έργο του Α.Μ.ΑΙ.;

Περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες (53%) πιστεύουν ότι η τοπική κοινωνία δε στηρίζει το έργο του Μουσείου, ενώ το υπόλοιπο 47% έδωσε θετική απάντηση. Όσοι απάντησαν αρνητικά κλήθηκαν να ερμηνεύσουν τους λόγους για τους οποίους συμβαίνει αυτό. Τα αποτελέσματα ομαδοποιούνται σε δύο γενικές κατηγορίες: σε αυτή όπου η ευθύνη αποδίδεται στο Μουσείο και σε μία δεύτερη όπου η ευθύνη αποδίδεται στην τοπική κοινωνία. Στην πρώτη κατηγορία, ως πιο συχνή αιτία αναφέρεται ότι το ίδιο το Μουσείο δεν επιθυμεί τη στήριξη της κοινωνίας (18 αναφορές). Ακολουθούν αναφορές που έχουν σχέση με νεποτισμό στον τρόπο προσλήψεων (11 αναφορές), την κακή εσωτερική λειτουργία του Μουσείου (9 αναφορές), την έλλειψη επικοινωνίας με την κοινωνία (7 αναφορές) και την απομόνωση/ εσωστρέφεια του (3 αναφορές), ενώ μία αναφορά γίνεται και στον τρόπο συμπεριφοράς των εργαζομένων. Στη δεύτερη κατηγορία, ως αιτία αναφέρεται ότι η τοπική κοινωνία αντιμετωπίζει το Μουσείο ως χώρο εργασίας μόνο (5 αναφορές), ενώ της καταλογίζουν επίσης έλλειψη παιδείας (2 αναφορές) και έλλειψη ενδιαφέροντος (1 αναφορά).

1. **Αναφορές που αποδίδουν την ευθύνη στο Μουσείο:**

- Το Μουσείο δεν επιθυμεί τη στήριξη της τοπικής κοινωνίας (18 αναφορές)
- Νεποτισμός στον τρόπο προσλήψεων (11 αναφορές)
- Κακή εσωτερική λειτουργία του Μουσείου (9 αναφορές)
- Έλλειψη επικοινωνίας με την κοινωνία (7 αναφορές)
- Απομόνωση/εσωστρέφεια (3 αναφορές)
- Συμπεριφορά εργαζομένων (1 αναφορά)

	Συχνότητα	Ποσοστό%
Το Μουσείο δεν επιθυμεί τη στήριξη της τοπικής κοινωνίας	18	18
Νεποτισμός στον τρόπο προσλήψεων	11	11
Κακή εσωτερική λειτουργία του Μουσείου	9	9
Έλλειψη επικοινωνίας με την κοινωνία	7	7
Απομόνωση/εσωστρέφεια	3	3
Συμπεριφορά εργαζομένου	1	1
Σύνολο	100	100

Πίνακας 27. Λόγοι μη στήριξης του Α.Μ.ΑΙ. από τους κατοίκους, που αποδίδουν την ευθύνη στο Μουσείο

2. Αναφορές που αποδίδουν την ευθύνη στην κοινωνία:

- Αντιμετωπίζουν το Μουσείο ως χώρο εργασίας μόνο (5 αναφορές)
- Έλλειψη παιδείας (2 άτομα)
- Έλλειψη ενδιαφέροντος (1 άτομο)

Αντιμετωπίζουν το Μουσείο ως χώρο εργασίας μόνο	5	
Έλλειψη παιδείας	2	
Έλλειψη ενδιαφέροντος	1	

Πίνακας 28. Λόγοι μη στήριξης του ΑΜΑΙ από τους κατοίκους που αποδίδουν την ευθύνη στην κοινωνία

Ερώτηση 17: Τι θα προτείνατε στο Μουσείο προκειμένου να βελτιώσει τη λειτουργία του και τις υπηρεσίες του στην τοπική κοινωνία;

Το ερώτημα αυτό ήταν ανοιχτό προκειμένου ο ερωτώμενος να απαντήσει ελεύθερα. Συνεπώς, οι απαντήσεις συνδύαζαν περισσότερες από μία προτάσεις. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται ομαδοποιημένες καθώς και η συχνότητα αναφοράς τους, ενώ οι

αριθμοί εντός παρενθέσεων αφορούν στις αναφορές ατόμων που εργάζονται οι ίδιοι ή μέλη της οικογένειάς τους στο Μουσείο.

<ul style="list-style-type: none"> • Βελτίωση λειτουργίας του Μουσείου • Καλύτερη οργάνωση και διαχείριση του οργανισμού • Προσιτή διοίκηση • Να λύσει τα εσωτερικά του προβλήματα • Να ξεπεράσει τις γραφειοκρατικές αγκυλώσεις • Αξιοκρατία / Διαφάνεια / Ισότητα- Δικαιοσύνη/ Ειλικρίνεια • Επέκταση ωραρίου 	<p>8(4) 5 2 1 27(4) 5(1)</p>	48
<ul style="list-style-type: none"> - Να πλησιάσει την τοπική κοινωνία • Να αφουγκραστεί την τοπική κοινωνία/τις ανάγκες/ τις επιθυμίες/τα ενδιαφέροντα • Να κάνει διάλογο/ να μην είναι απομονωμένο/ εξωστρέφεια • Ενημέρωση κατοίκων («πόρτα πόρτα αν χρειαστεί») • • Να είναι πιο φιλικό 	<p>17 17 5 (4) 3</p>	42
<ul style="list-style-type: none"> - Τουριστική αξιοποίηση • Προβολή και Ανάδειξη • Σύνδεση οργανωμένων επισκέψεων με την τοπική αγορά • Εγκαίνια Μουσείου 	<p>29 3(1) 5</p>	37
<ul style="list-style-type: none"> - Εργασία • Εντοπιότητα • Στελέχωση • Αύξηση θέσεων 	<p>18(3) 3 1</p>	22
<ul style="list-style-type: none"> - Εκδηλώσεις • Περισσότερες/ πρωτότυπες εκδηλώσεις σχετικές με την τοπική κοινωνία • Για παιδιά • Για νέους 	<p>16(2) 1 2(1)</p>	19
<ul style="list-style-type: none"> - Συνεργασία –Συνέργειες • Με τοπικούς φορείς • Με δίκτυο Μουσείων • Με σχολεία σε όλη την Ελλάδα 	<p>8(1) 1 1</p>	10
<ul style="list-style-type: none"> - Στάση εργαζομένων • Μεγαλύτερος επαγγελματισμός 		7
ΆΛΛΑ		5
Συνέχιση ανασκαφών		1
Κυλικείο		1
Εργαστήριο εκμαγείων		1
Διαδικτυακή παρουσία		1
Αξιοποίηση περιβάλλοντα χώρου με δωρεάν internet και βιβλία		1

Πίνακας 29. Ομαδοποίηση των προτάσεων των κατοίκων για τη βελτίωση των υπηρεσιών του Μουσείου προς αυτούς

Ερώτηση 18: Έχετε επισκεφτεί κάποιο άλλο Μουσείο στην Ελλάδα τους τελευταίους 12 μήνες;

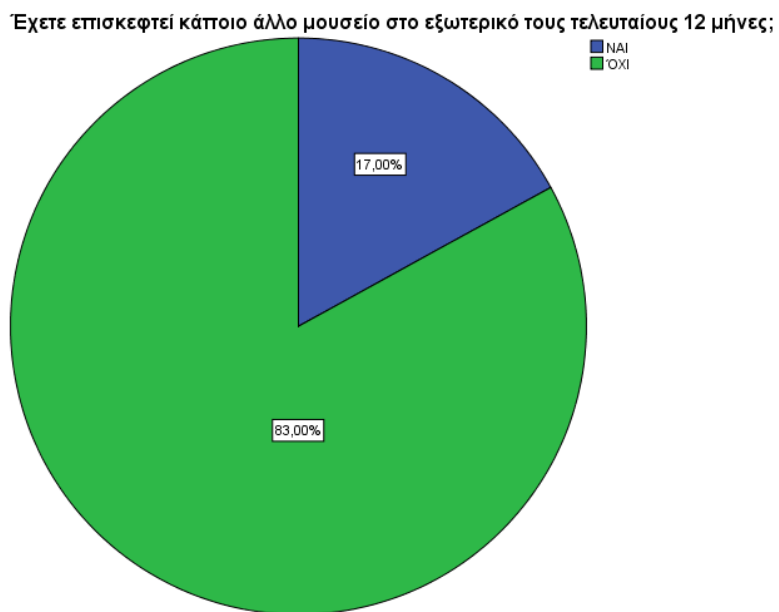
Τα περισσότερα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα δεν έχουν επισκεφτεί κάποιο άλλο Μουσείο στην Ελλάδα 55 άτομα (55%). Από αυτά που έχουν πραγματοποιήσει κάποια επίσκεψη προτίμησαν το Μουσείο της Βεργίνας (17 άτομα) και στη συνέχεια το Μουσείο της Ακρόπολης (8 άτομα). Αξίζει να σημειωθεί ότι, εκτός από το Μουσείο της Βεργίνας, το Αρχαιολογικό και το Βυζαντινό Θεσ/νίκης καθώς και εκείνο της Ακρόπολης, οι υπόλοιποι δεν μπορούσαν με βεβαιότητα να θυμηθούν την ονομασία του Μουσείου καθώς και το είδος του.

	Συχνότητα	Ποσοστό%
Μουσείο Βεργίνας	17	38,0
Μουσείο Ακρόπολης	8	18,0
Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα στο Μπούρινο	4	9,0
Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης	2	4,0
Αρχαιολογικό Μουσείο Πέλλας	2	4,0
Αρχαιολογικό Μουσείο Δίου	2	4,0
Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου	2	4,0
Μετέωρα	2	4,0
Αρχαιολογικό Μουσείο Κοζάνης	1	2,0
Λαογραφικό Μουσείο Κοζάνης	1	2,0
Αρχαιολογικό Μουσείο Ολυμπίας	1	2,0
Αρχαιολογικό Μουσείο Θήρας	1	2,0
Μουσείο Τήνου - Λαογραφικό Ζαγοροχωριών	1	2,0
Αγία Μαύρα Λευκάδας	1	2,0
Σύνολο	45	100,00

Πίνακας 30. Χώροι πολιτισμού της Ελλάδας που επισκέφτηκαν τον τελευταίο χρόνο οι ερωτηθέντες

Ερώτηση 19: Έχετε επισκεφτεί κάποιο άλλο Μουσείο στο εξωτερικό κατά τους τελευταίους 12 μήνες;

Από το παρακάτω διάγραμμα διαπιστώνεται ότι 83 άτομα (83%) δεν έχουν επισκεφτεί Μουσείο στο εξωτερικό τον τελευταίο χρόνο. Μόνο 17 άτομα επισκέφτηκαν Μουσεία του εξωτερικού με ποσοστό που αντιστοιχεί στο 17%. Το σύνολο αυτού του ποσοστού αναφέρεται σε Μουσεία της Ευρώπης και μόνο ένα της Λευκωσίας.

Πίνακας 31. Διάγραμμα 12. Επίσκεψη σε Μουσεία του εξωτερικού τον τελευταίο χρόνο

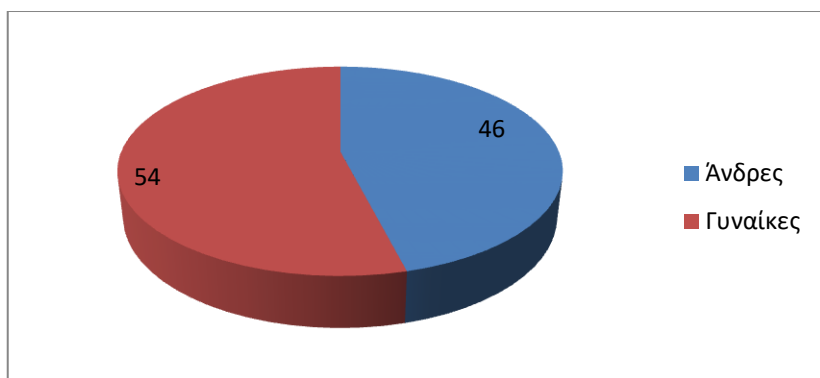
	Άτομα	Ποσοστό
Μοντέρνας Τέχνης Κοπεγχάγης	2	12,0
Βρετανικό Μουσείο	2	12,0
Βατικανό	3	18,0
Μουσείο Φλωρεντίας	1	6,0
Τεχνολογίας Μονάχου	1	6,0
Μουσείο στο Μόναχο	1	6,0
Εθνική πινακοθήκη Στοκχόλμης	1	6,0
Μουσείο Βανγκ Γκογκ Ολλανδία	1	6,0
Μουσείο στο Άμστερνταμ	1	6,0
Ιστορικό Βουδαπέστης	1	6,0
Μουσείο σε Αυστρία και Γερμανία	1	6,0
Γερμανικό Μουσείο	1	6,0
Μουσείο Τορόντου	1	6,0
	17	100,0

Πίνακας 32. Μουσεία του εξωτερικού που επισκέφτηκαν κατά τον τελευταίο χρόνο οι ερωτηθέντες

Ερωτήσεις Δημογραφικού ενδιαφέροντος

Ερώτηση 20: Φύλο

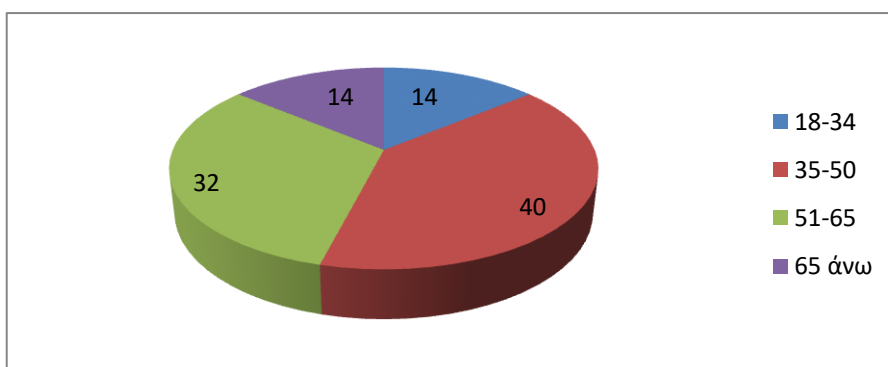
Στην έρευνα συμμετείχαν 100 άτομα, εκ των οποίων η οριακή πλειονότητα ήταν γυναίκες (54%) και (46%) άνδρες. Τόσο οι γυναίκες όσο και οι άνδρες έδειξαν προθυμία και διάθεση συνεργασίας. Μερικοί από αυτούς εξέφραζαν απορία που ζητούνταν η άποψή τους, κάποιιοι αναρωτιούνταν αν τα αποτελέσματα της έρευνας θα λαμβάνονταν υπόψη από το Μουσείο, ενώ άνθρωποι κυρίως μεγαλύτερης ηλικίας, παρόλο που ήθελαν να συμμετέχουν, εξέφραζαν δισταγμό γιατί θεωρούσαν ότι απαιτούνταν ιδιαίτερες γνώσεις.

Πίνακας 33. Διάγραμμα 13. Η συμμετοχή στην έρευνα ανά φύλο

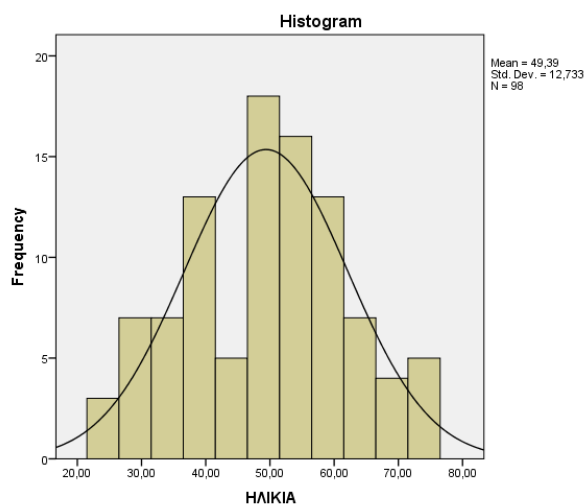
Ερώτηση 21: Ηλικία

Τα περισσότερα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 35-40 (40%), ενώ η αμέσως επόμενη ηλικιακή ομάδα 51-65 αντιπροσωπεύει το 32% του δείγματος. Οι μικρότερες ηλικίες (18-34) καθώς και εκείνη άνω των 65 ετών συμμετέχουν κατά 14% έκαστη.

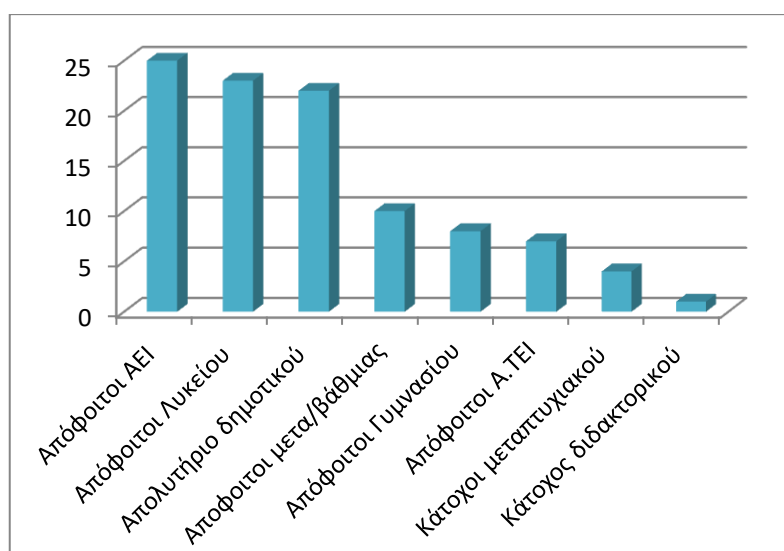
Πίνακας 34. Διάγραμμα 14. Ηλικιακή ομάδα των συμμετεχόντων

Από το παρακάτω ιστόγραμμα παρατηρείται ότι τα άτομα του δείγματος είχαν κατά μέσο όρο ηλικία 50 ετών. Δεν κατέστη δυνατόν να αντιπροσωπευτούν κατά το ίδιο ποσοστό όλες οι ηλικιακές ομάδες. Το μεγαλύτερο ποσοστό ηλικίας 45-65 σχετίζεται με τη μεγαλύτερη συχνότητα παρουσίας αυτής της ηλικιακής ομάδας στους δημόσιους χώρους της κωμόπολης.

Πίνακας 35. Διάγραμμα 15. Μέσος όρος ηλικίας των συμμετεχόντων στην έρευνα

Ερώτηση 22: Επίπεδο σπουδών

Πίνακας 36. Διάγραμμα 16. Οι συμμετέχοντες ανά εκπαιδευτική βαθμίδα

Το επίπεδο εκπαίδευσης αποτέλεσε σημαντική παράμετρο για τον προσδιορισμό του δείγματος. Θεωρήθηκε σκόπιμο να αντιπροσωπευτούν όλες οι εκπαιδευτικές βαθμίδες. Το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτηθέντων ήταν:

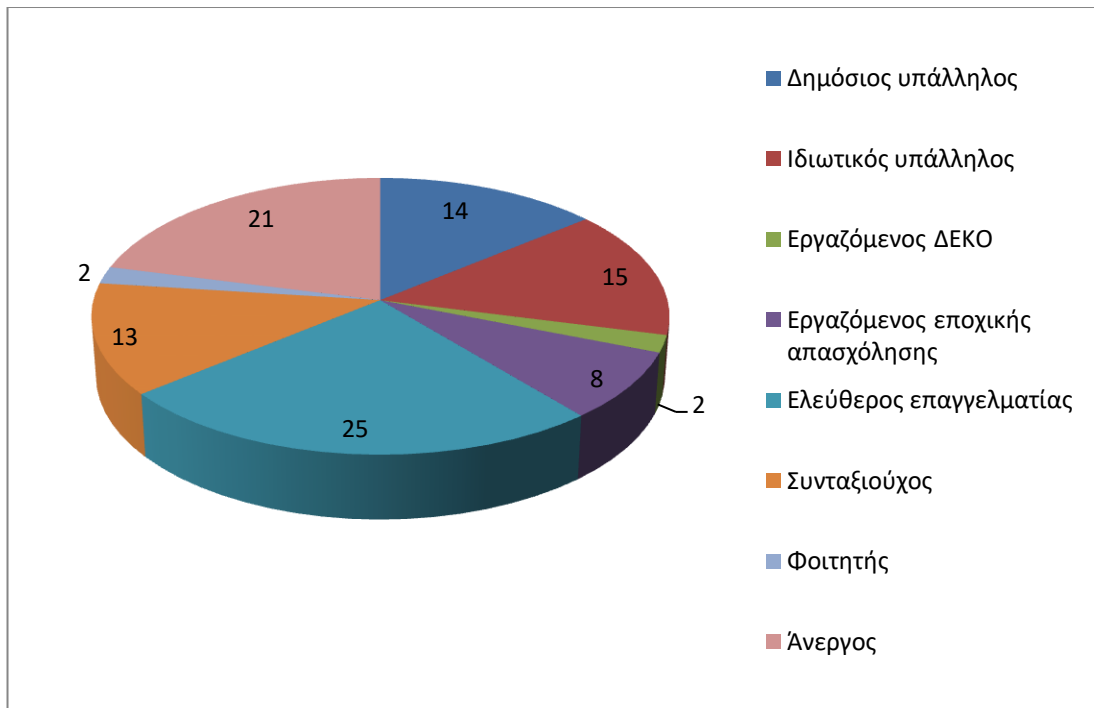
1. Απόφοιτοι ΑΕΙ	25
2. Απόφοιτοι Λυκείου	23
3. Απολυτήριο δημοτικού	22
4. Απόφοιτοι Μετα/ β' βαθμίας Εκπαίδευσης	10
5. Απόφοιτοι Γυμνασίου	8
6. Απόφοιτοι Α.ΤΕΙ	7
7. Κάτοχοι μεταπτυχιακού	4
8. Κάτοχος διδακτορικού	1

Πίνακας 37. Οι συμμετέχοντες ανά εκπαιδευτική βαθμίδα

Ερώτηση 23: Επαγγελματική κατάσταση

	Συχνότητα	Ποσοστό%
Δημόσιος υπάλληλος	14	14,0
Ιδιωτικός υπάλληλος	15	15,0
Εργαζόμενος ΔΕΚΟ	2	2,0
Εργαζόμενος εποχικής απασχόλησης	8	8,0
Ελεύθερος επαγγελματίας	25	25,0
Συνταξιούχος	13	13,0
Φοιτητής	2	2,0
Άνεργος	21	21,0
Σύνολο	100	100,0

Πίνακας 38. Η επαγγελματική κατάσταση των ερωτηθέντων

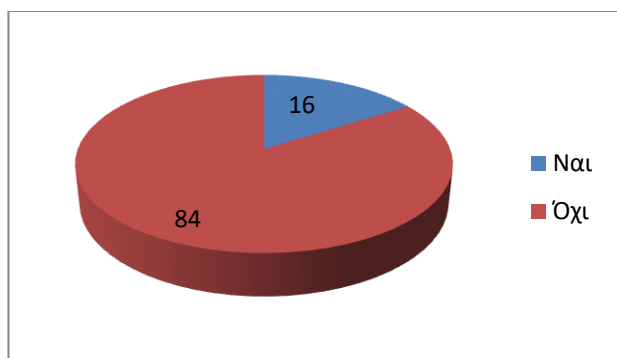

Πίνακας 39. Διάγραμμα 17. Η επαγγελματική κατάσταση των ερωτηθέντων

Σχετικά με την επαγγελματική κατάσταση των ερωτηθέντων, όπως προκύπτει από τον παραπάνω πίνακα, τα περισσότερα άτομα της έρευνας είναι ελεύθεροι επαγγελματίες (25%). Μεγάλο ποσοστό ανήκει και στους άνεργους 21%, ακολουθούν οι ιδιωτικοί υπάλληλοι (15%), οι δημόσιοι υπάλληλοι (14%) και συνταξιούχοι (13%).

Ερώτηση 24: Εσείς ή κάποιο μέλος της οικογένειά σας εργάζεστε στο Μουσείο;

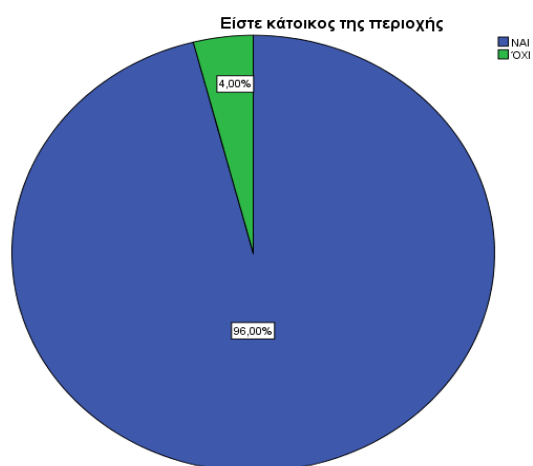
Θεωρήθηκε σκόπιμο να συμπεριληφθούν στο δείγμα και άτομα τα οποία εργάζονται τα ίδια ή μέλη της οικογένειάς τους στο Μουσείο, καθώς αποτελούν τμήμα της μικρής αυτής κοινότητας και να εξεταστεί αν η παράμετρος αυτή επηρεάζει τη στάση και τις προσδοκίες τους. Τελικά, στην έρευνα συμμετείχαν 16 άτομα που τα ίδια ή μέλη της οικογένειά τους εργάζονται στο Μουσείο μόνιμα ή εποχικά.

Πίνακας 40. Διάγραμμα 18. Ποσοστό του δείγματος που το ίδιο ή μέλος της οικογένειάς του εργάζεται στο Μουσείο

Ερώτηση 25:Είστε κάτοικος της περιοχής;

Καθώς το θέμα της έρευνας αφορά τη σχέση του Μουσείου με την τοπική κοινωνία, το ερωτηματολόγιο απευθύνθηκε σε μέλη αυτής σε ποσοστό 97%, ενώ και το 3% είναι άτομα τα οποία κατάγονται από την περιοχή, κατοικούν σε μικρή απόσταση από αυτήν και την επισκέπτονται αρκετά συχνά. Τα άτομα αυτά εκδήλωσαν από μόνοι τους ενδιαφέρον να συμμετέχουν στην έρευνα και να καταθέσουν τις απόψεις τους.

Πίνακας 41. Διάγραμμα 19. Ποσοστό μόνιμων κατοίκων

4.3.2. Σύνθεση δεδομένων

Παρότι τα δεδομένα της έρευνας χρήζουν περαιτέρω συσχετίσεων, στη συνέχεια, διατυπώνονται τα πρώτα συμπεράσματα για τη σχέση της τοπικής κοινωνίας με το πολιτιστικό της κεφάλαιο και το Μουσείο της, που συμπληρώνοντας τη φυσιογνωμία της περιοχής και των κατοίκων της είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν, στο πλαίσιο της παρούσης εργασίας, δεδομένου ότι στόχος είναι ο επαναπροσδιορισμός του Μουσείου με βάση κυρίως τις επιθυμίες και τις ανάγκες των πλησιέστερων χρηστών του σε συνδυασμό με τις σύγχρονες μουσειολογικές αντιλήψεις και πρακτικές.

Σε σχέση με το πολιτιστικό κεφάλαιο της Αιανής

Η πρώτη ενότητα ερωτήσεων επιχειρούσε να διερευνήσει τη σημασία που προσδίδει η τοπική κοινότητα σε καθέναν από τους χώρους και τα μνημεία, καθώς και στη σημασία διαφόρων, κυρίως άυλων, εκφάνσεων της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής: παραδόσεις, ήθη και έθιμα, παραδοσιακές καλλιέργειες και τεχνικές, προσωπικότητες που σχετίστηκαν με το τόπο. Στη σχετική με τα μνημεία της περιοχής ερώτηση το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής συγκεντρώνει το υψηλότερο ποσοστό (92%) και ακολουθούν οι Αρχαιολογικοί χώροι της περιοχής (88%), οι βυζαντινές εκκλησίες(71%) και το Μουσείο στο Μπούρινο (56%). Στη σχετική με τις άυλες εκφάνσεις της πολιτιστικής κληρονομιάς υψηλή αξιολόγηση στην κλίμακα συγκεντρώνουν τα ήθη/έθιμα και οι παραδόσεις της Αιανής με ποσοστό (85%), υψηλό δείκτη παρουσιάζει και η μουσική παράδοση (70%), ακολουθεί η ζωή και το έργο του Χρήστου Μανώλη και του Κων/νου Σιαμπανόπουλου (67%), ενώ πολύ σημαντικοί θεωρούνται οι ντόπιοι σύγχρονοι καλλιτέχνες και το έργο τους από το (37%) και μέτριας σημαντικότητας η λαϊκή τέχνη (37%). Η τελευταία ερώτηση της ενότητας είναι ανοικτού τύπου και τέθηκε προκειμένου να ανιχνευτεί εκείνο το κομμάτι της πολιτιστικής κληρονομιάς που έχει εντυπωθεί ως το σημαντικότερο στη συνείδηση της τοπικής

κοινωνίας και να επιχειρηθεί μία κατάταξη από το σημαντικότερο έως το λιγότερο σημαντικό. Έτσι, το Αρχαιολογικό Μουσείο προκρίθηκε από το 55% των ερωτωμένων, ενώ ακολουθούν τα ήθη και έθιμα της Αιανής με ποσοστό 31%. Οι αρχαιολογικοί χώροι της Αιανής επιλέγονται από μικρό ποσοστό 8% σε σχέση με το αναμενόμενο καθώς, στην κλίμακα αξιολόγησης το (88%) τους θεωρεί πολύ σημαντικούς, ενώ τα ήθη και έθιμα αξιολογούνται ως πολύ σημαντικό από ελαφρώς μικρότερο ποσοστό (85%). Θα ανέμενε λοιπόν κανείς τα δύο αυτά στοιχεία να έχουν περίπου τα ίδια ποσοστά και σε αυτό το ερώτημα. Αυτό μπορεί να σχετίζεται με το γεγονός ότι τα ήθη και τα έθιμα αποτελούν ζώσα πολιτιστική κληρονομιά που χρωματίζει την καθημερινότητα των κατοίκων, εν αντιθέσει με τους αρχαιολογικούς χώρους που δεν είναι ενσωματωμένοι στον ιστό της καθημερινής ζωής και ούτε σημειώνονται προσπάθειες να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους.

Σε σχέση με το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής

Οι ερωτήσεις της δεύτερης ενότητας είχαν να κάνουν αποκλειστικά με τον μουσειακό χώρο της Αιανής και διαρθρωνόταν σε τρεις υποενότητες.

Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη υποενότητα οι συνεντευξιαζόμενοι καλούνταν να καταθέσουν την πρώτη τους σκέψη στο άκουσμα της φράσης «Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής». Στην συνέχεια ερωτούνταν εάν είχαν πραγματοποιήσει επίσκεψη στο Α.Μ.ΑΙ. Στην περίπτωση που η απάντηση ήταν θετική, τους ζητούνταν να προσδιορίσουν πόσες φορές το επισκέφτηκαν τον τελευταίο χρόνο και ακολουθούσε η ερώτηση για ποιον λόγο το είχαν επισκεφτεί, τι τους έκανε εντύπωση, τι τους άρεσε και τι όχι, και από που πληροφορούνται για τις εκδηλώσεις που διοργανώνει το Μουσείο. Στην περίπτωση που η απάντηση ήταν αρνητική, οι συνεντευξιαζόμενοι ερωτούνταν εάν θα ήθελαν να το επισκεφτούν και, εάν όχι, για ποιον λόγο. Στη δεύτερη υποενότητα διερευνώνται οι στάσεις και οι αντιλήψεις για το Μουσείο, οι προτιμήσεις των κατοίκων σε σχέση με τις εκδηλώσεις που θα τους ενδιέφεραν, αλλά και η εμπειρία τους από επισκέψεις σε άλλα Μουσεία της Ελλάδας και του εξωτερικού, ενώ η τρίτη υποενότητα αφορά στα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος της έρευνας.

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας προκύπτουν τα ακόλουθα αποτελέσματα:

Συνειρμοί στο άκουσμα της φράσης «Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής»

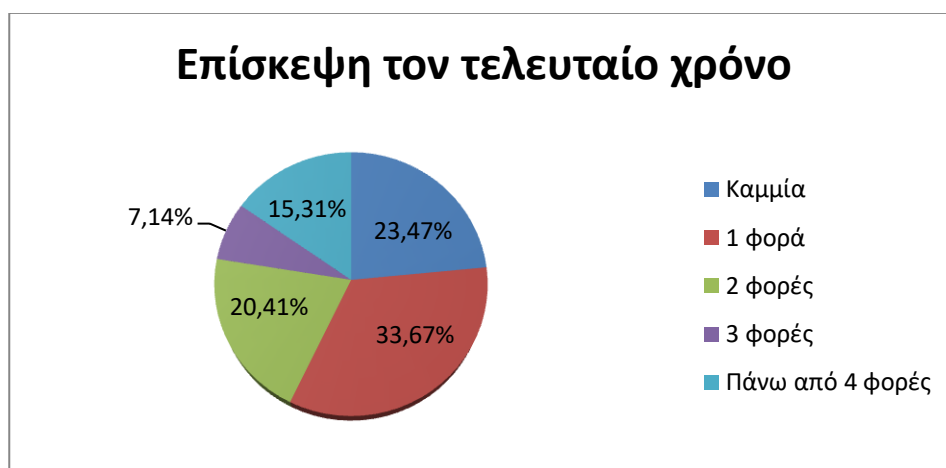
Η παραπάνω ερώτηση αποτελούσε το προοίμιο της δεύτερης ενότητας ερωτήσεων που αφορούσαν στο Α.Μ.ΑΙ. και αποσκοπούσε στη διατύπωση όσο το δυνατόν αυθόρμητων απαντήσεων. Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρείται ότι η πρώτη σκέψη που έρχεται στο μυαλό των ερωτηθέντων, όταν ακούν «Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής», είναι ο πολιτισμός και η ιστορία (43%), στη συνέχεια τα ευρήματα και τα εκθέματα (29%), ένας αναφέρει

συγκεκριμένα την κόρη της Αιανής (ειδώλιο), ένας την κλεμμένη επιτύμβια στήλη που βρίσκεται στο Λούβρο, μία γυναίκα τα σκουλαρίκια που παρέδωσε ο παππούς της, τα οποία, όταν επισκέπτεται τον εκθεσιακό χώρο, προσπαθεί να τα εντοπίσει και ένας ακόμη σκέφτεται το χρυσό αντικείμενο που παρέδωσε ο ίδιος το 1962 και αποτελεί έκθεμα του Μουσείου. Η συνειρμική σύνδεση του Μουσείου με την ιστορία και το παρελθόν, αλλά και με τα αρχαία αντικείμενα/εκθέματα αποκαλύπτει το ιδεολογικό φορτίο των αρχαιολογικών Μουσείων και την πρόσληψή τους ως χώρων διαφύλαξης «αντικειμενικών» υλικών μαρτυριών του παρελθόντος που αποκαλύπτουν «αντικειμενικά» το (ένδοξο) παρελθόν (Νάκου, 2009, p. 13), στα γεωγραφικά όρια της Μακεδονίας και όχι μόνο. Με τον αρχαιολογικό χώρο της Μεγάλης Ράχης και της Βασιλικής Νεκρόπολης το συνδέει συνειρμικά το (14%), αποτυπώνοντας την αξία και τον αντίκτυπο των αρχαιολογικών χώρων στη τοπική συλλογική συνείδηση. Προβληματισμό εγείρει το ποσοστό (8%) που συνδέει συνειρμικά το Μουσείο με κακή διοίκηση και οργάνωση. Μικρότερα ποσοστά αναφέρονται στις προσδοκίες ανάπτυξης της περιοχής (3%), το (2%) με την όμορφη τοποθεσία, ενώ το 1% ενθυμείται ότι «δεν το έχει επισκεφτεί ακόμη».

Σε σχέση με την επισκεψιμότητα και τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων:

Από τη διεξαγωγή της έρευνας προκύπτει ότι μόνο 2% των ερωτηθέντων δεν έχει επισκεφτεί ποτέ το Α.Μ.ΑΙ. Πρόκειται για γυναίκες που η μία είναι κάτοχος μεταπτυχιακού και ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 30-40, ενώ η δεύτερη είναι απόφοιτη δημοτικού, άνω των 65 ετών. Μεταξύ των κατοίκων που έχουν επισκεφτεί το Μουσείο και συμμετείχαν στην έρευνα, οι γυναίκες αντιπροσωπεύονται κατά τι περισσότερο (52/98) έναντι των ανδρών (46/98). Η συχνότητα επίσκεψης τον τελευταίο χρόνο για τους 33(33,67%) των ερωτηθέντων ήταν μοναδική, δύο επισκέψεις έχει πραγματοποιήσει το (20,41%) τρεις το

7,14% και συχνές επισκέψεις (πάνω από 4) έχουν πραγματοποιηθεί από 15 άτομα (15,31%) από τα οποία οι 3 μόνο είναι γυναίκες.

Πίνακας 42. Διάγραμμα 20. Αριθμός επισκέψεων τον τελευταίο χρόνο

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα άτομα που έχουν επισκεφτεί το Μουσείο περισσότερες από τρεις φορές είναι άτομα που εντάσσουν το Μουσείο στους καθημερινούς τους περιπάτους, προσμετρώντας και εκείνες τις επισκέψεις στον εξωτερικό ή ευρύτερο χώρο του Μουσείου, είτε είναι εργαζόμενοι του, είτε είναι μέλη κάποιου συλλογικού οργάνου ή φορέα που διενεργούν επαναλαμβανόμενες επισκέψεις στο πλαίσιο της υποδοχής ξένων ή εγχώριων πολιτιστικών και αθλητικών συλλόγων, πολιτικών προσώπων και άλλου είδους αποστολών.

Σε σχέση με το μορφωτικό τους επίπεδο, το δείγμα ανήκει κυρίως στις ανώτερες εκπαιδευτικές βαθμίδες (45% είναι πτυχιούχοι και κάτοχοι μεταπτυχιακών τίτλων), ενώ το 22% είναι απόφοιτοι δημοτικού, το 8% έχει τελειώσει το γυμνάσιο και το 23% το λύκειο. Από τα 98 άτομα που πραγματοποίησαν επίσκεψη στο Μουσείο, 23 άτομα (23,46%) το επισκέφτηκαν την τελευταία πενταετία, αλλά όχι τον τελευταίο χρόνο (15 γυναίκες και 8 άνδρες), εκ των οποίων το μεγαλύτερο ποσοστό (10 άτομα) είναι κάτοχοι ανώτερου τίτλου σπουδών, τέσσερις (4) έχουν τελειώσει το Λύκειο και οι υπόλοιποι εννέα (9) το Δημοτικό και Γυμνάσιο.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 35 – 55, ενώ υποεκπροσωπούνται οι ηλικίες «κάτω των 35» και «άνω των 65». Η πλειονότητα των ερωτηθέντων σε ποσοστό 97% γεννήθηκαν και διαμένουν στην περιοχή, ενώ το 3% κατάγεται από την Αιανή, διαμένει σε κοντινή περιοχή και επισκέπτεται την Αιανή πολύ συχνά.

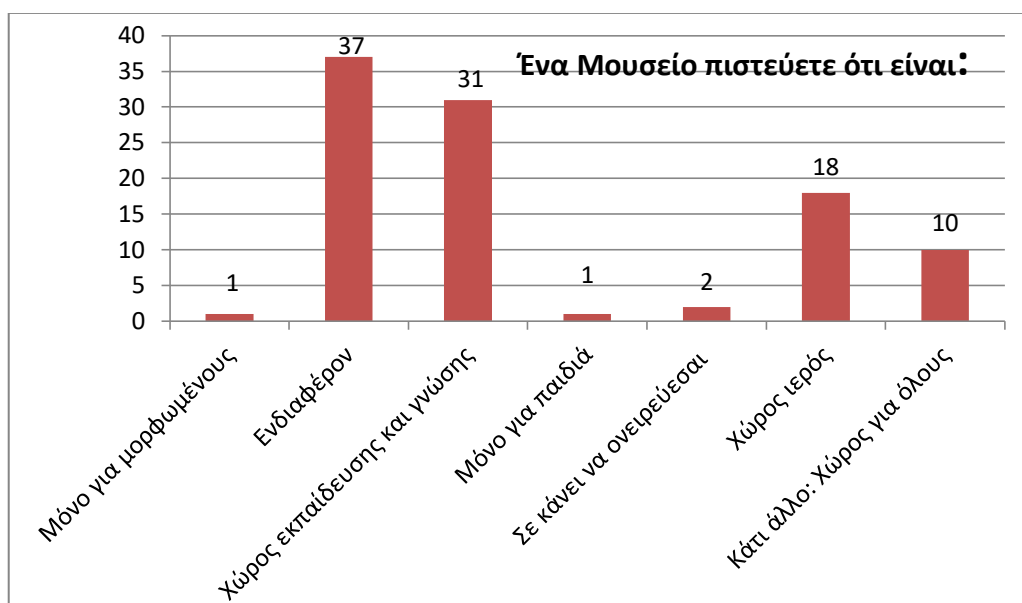
Τα αποτελέσματα της έρευνας ενισχύουν την κοινωνική διάσταση της μουσειακής επίσκεψης όπως αυτή έχει προκύψει και από άλλες έρευνες κοινού (Falk,J., et al., 1998; McManus, 1987) (Αδάμ - Βελένη, etal., 2009), αφού από 98 τα άτομα του δείγματος που πραγματοποίησαν την επίσκεψή τους στο Μουσείο, η συντριπτική πλειονότητα (51 άτομα) πήγαν με φίλους, τα 25 με την οικογένειά τους, τα έντεκα (11) ως μέρος οργανωμένης δράσης κάποιου συλλόγου, τα τέσσερα (4) με το σχολείο και η επίσκεψη στο Μουσείο βιώθηκε μοναχικά μόνο από επτά (7) υποκείμενα (5 άνδρες και 2 γυναίκες).

Πίνακας 43. Διάγραμμα 21. Πλαίσιο τελευταίας επίσκεψης

Ενδιαφέρουσες είναι οι απόψεις των συμμετεχόντων σχετικά με την αντίληψή τους για τα Μουσεία γενικά. Οι περισσότεροι (37 άτομα) θεωρούν τα Μουσεία ως χώρους που παρουσιάζουν ενδιαφέρον, ενώ υψηλό καταγράφεται και το ποσοστό της στερεοτυπικής θεώρησης του ως χώρου εκπαίδευσης και γνώσης (31%). Ως χώρο ιερό το αντιμετωπίζει το 18%. Μικρότερο ποσοστό 10% έδωσε διαφορετική από τις προβλεπόμενες απαντήσεις, υπογραμμίζοντας ότι ένα Μουσείο είναι χώρους για όλους. Μόλις το 2% θεωρεί το

Μουσείο ως χώρο που σε κάνει να ονειρεύεσαι και ένα μοναδικό άτομο θεωρεί ότι είναι μόνο για παιδιά ή μόνο για μορφωμένους.

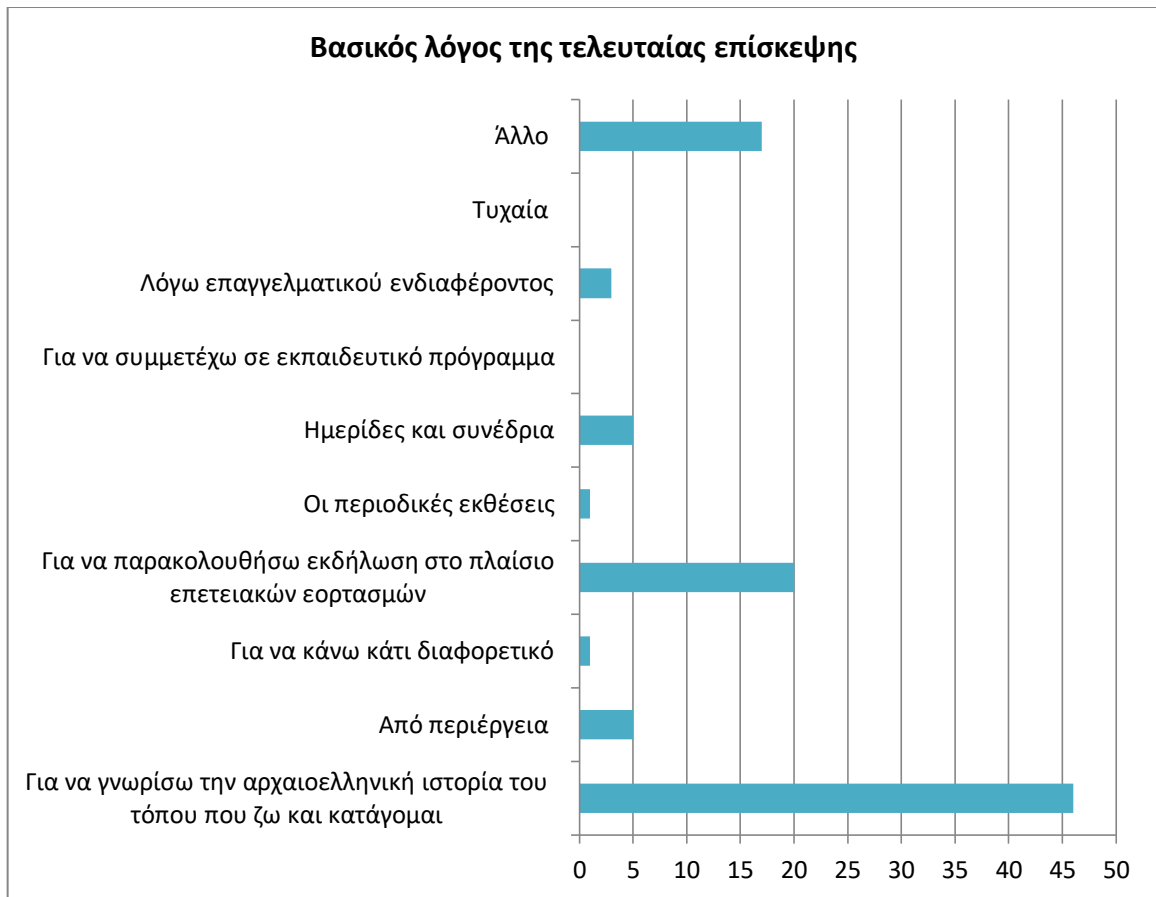

Πίνακας 44. Διάγραμμα 22. Αντιλήψεις των συμμετεχόντων για τα Μουσεία

Τα περισσότερα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα δεν έχουν επισκεφτεί κάποιο Μουσείο στην Ελλάδα (55%) τον τελευταίο χρόνο. Από τα 46 άτομα που πραγματοποίησαν επίσκεψη σε Μουσείο του εσωτερικού, τα περισσότερα επέλεξαν κοντινά Μουσεία, όπως αυτό της Βεργίνας(17), Κοζάνης, της Πέλλας, του Δίου, της Θεσσαλονίκης αλλά και το Μουσείο της Ακρόπολης (8). Αξίζει να σημειωθεί ότι εκτός από το Μουσείο της Βεργίνας, της Ακρόπολης και το Λαογραφικό Μουσείο της Κοζάνης οι υπόλοιποι δεν μπορούσαν με βεβαιότητα να θυμηθούν την ονομασία του Μουσείου καθώς και το είδος της συλλογής του. Μόλις το 17% είχε τον τελευταίο χρόνο επαφή με Μουσείο του εξωτερικού, με τους περισσότερους επίσης να μην ενθυμούνται ακριβή ονομασία και είδος συλλογής. Οι επισκέπτες άλλων Μουσείων ανήκουν κατά συντριπτική πλειονότητα στην ανώτερη και ανώτατη βαθμίδα εκπαίδευσης.

Ποιος ήταν ο βασικός λόγος της τελευταίας επίσκεψης στο Μουσείο;

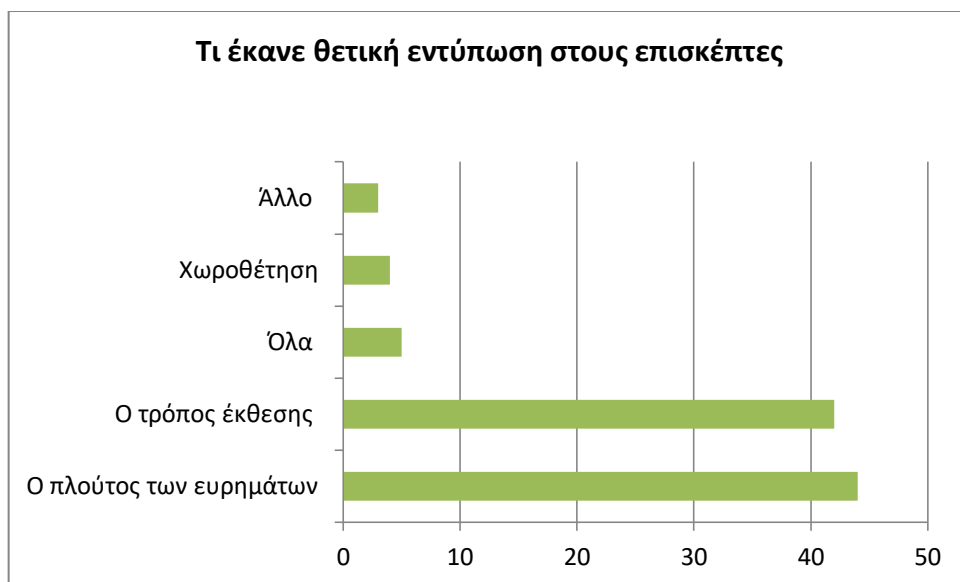
Σε σχετική ερώτηση για τη διερεύνηση των εσωτερικών ή άλλων κινήτρων που προκάλεσαν την τελευταία επίσκεψη της τοπικής κοινωνίας στο Μουσείο οι ερωτώμενοι μπορούσαν να δώσουν μία μόνο απάντηση. Ο βασικότερος λόγος που διατυπώθηκε ήταν για να γνωρίσουν την αρχαιοελληνική ιστορία του τόπου που ζουν και κατάγονται (46 άτομα). Η αύρα της αυθεντικότητας, η αίσθηση της υλικότητας και η ενσώματη φύση των αρχαιοτήτων αποτελούν σημαντικό κίνητρο επίσκεψης, καθώς αυτά τα υλικά ίχνη του ένδοξου παρελθόντος και ο αρχαιολογικός μετασχηματισμός τους σε εθνική αρχαιολογική μαρτυρία έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο «εθνικό φαντασιακό» (Χαμηλάκης, 2012, π. 323). Το αποτέλεσμα αυτό συνάδει με παλαιότερες έρευνες που είχαν καταγράψει το ενδιαφέρον για το παρελθόν ως έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες επίσκεψης ενός αρχαιολογικού Μουσείου (Merriman, 1989, π. 158), επιβεβαιώνοντας την ανάγκη των ανθρώπων να αισθάνονται μέλη ενός ιστορικού συνεχούς (Lowenthal, 1985). Οι δυο επόμενες δημοφιλέστερες αιτίες που διατυπώθηκαν για την πραγματοποίηση της τελευταίας επίσκεψης ήταν η συμμετοχή σε εκδηλώσεις στο πλαίσιο επετειακών εορτασμών με δημοφιλέστερη εκείνη της Αυγουστιάτικης Πανσέληνου, ενώ αρκετά άτομα (15) δήλωσαν ότι επισκέφτηκαν το Μουσείο για να το συστήσουν σε επισκέπτες φίλους και συγγενείς, εκφράζοντας παράλληλα την περηφάνια τους. Από τα άτομα που δεν επισκέφτηκαν το Μουσείο τον τελευταίο χρόνο και θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι δεν ανήκουν στους τακτικούς επισκέπτες του Μουσείου, τα περισσότερα (13/23) δήλωσαν ότι βασικός λόγος της παλιότερης επίσκεψής τους αποτέλεσε η γνωριμία με την ιστορία και το παρελθόν της περιοχής και στη συνέχεια η πρόθεσή τους να το συστήσουν σε φίλους και συγγενείς (4/23).

Πίνακας 45. Διάγραμμα 23. Βασικός λόγος τελευταίας επίσκεψης

Τι άρεσε και τι όχι στους επισκέπτες του Μουσείου;

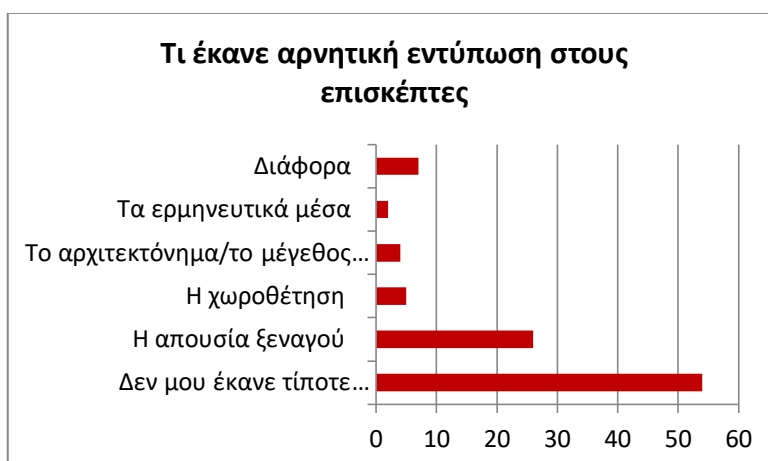
Το μεγαλύτερο ποσοστό όσων επισκέφτηκαν το Μουσείο εντυπωσιάστηκαν από τον πλούτο και την αισθητική των ευρημάτων, καθώς επίσης από τον τρόπο έκθεσης και οργάνωσης τους (44 και 42 άτομα αντίστοιχα), ενώ σε πέντε άτομα άρεσαν τα πάντα στο Μουσείο. Η θέση και ο εξωτερικός χώρος του Μουσείου άρεσαν σε τέσσερα άτομα, ενώ από μία ψήφο προτίμησης έλαβαν οι χώροι ξεκούρασης της έκθεσης και ο μεγάλος αριθμός των εργαζομένων.

Πίνακας 46. Διάγραμμα 24. Τι έκανε εντύπωση στους επισκέπτες του Α.Μ.ΑΙ.

Η ικανοποίηση της τοπικής κοινότητας από τον αρχαιολογικό πλούτο και τον τρόπο έκθεσης των ευρημάτων επιβεβαιώνεται από τις απαντήσεις που δόθηκαν και στο ερώτημα που αφορούσε στις αρνητικές εντυπώσεις καθώς η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος (54 άτομα) υποστήριξαν ότι δε βρήκαν τίποτε αρνητικό. Ωστόσο ένα σχετικά μεγάλο ποσοστό (26 άτομα) βρήκε αρνητική την απουσία ξεναγού, ανάμεσά τους ένας που διατύπωσε αρνητική κριτική για την κουραστική ξενάγηση που παρακολούθησε. Μικρό ποσοστό (5 άτομα) αξιολόγησε αρνητικά τη χωροθέτηση του Μουσείου μακριά από το κέντρο της κωμόπολης και ένας τον τύπο του αρχιτεκτονήματος. Ως μικρός χαρακτηρίστηκε ο εκθεσιακός χώρος από ένα μεμονωμένο άτομο, ενώ σε ένα άλλο η αυλή και ο χώρος στάθμευσης του Μουσείου θύμισαν πολυκατοικία και μεγάλο εμπορικό κέντρο. Παρατηρήσεις για τις προθήκες, το στήσιμο της έκθεσης, καθώς και για το δυσνόητο πληροφοριακό υλικό της έκθεσης πραγματοποιήθηκαν από δύο άτομα που ανήκουν στους τακτικούς επισκέπτες του Μουσείου. Μικρό ποσοστό (τρία άτομα) επίσης διαμαρτυρήθηκαν για την απουσία επισκεπτών, δύο για τον τρόπο λειτουργίας και

διοίκησης του Μουσείου, ένας για την καθυστέρηση των εγκαινίων και ένας δυσαρεστήθηκε από το αρνητικό σχόλιο κάποιου επισκέπτη.

Πίνακας 47. Διάγραμμα 25. Τι έκανε αρνητική εντύπωση στους επισκέπτες του Α.Α.ΑΙ.

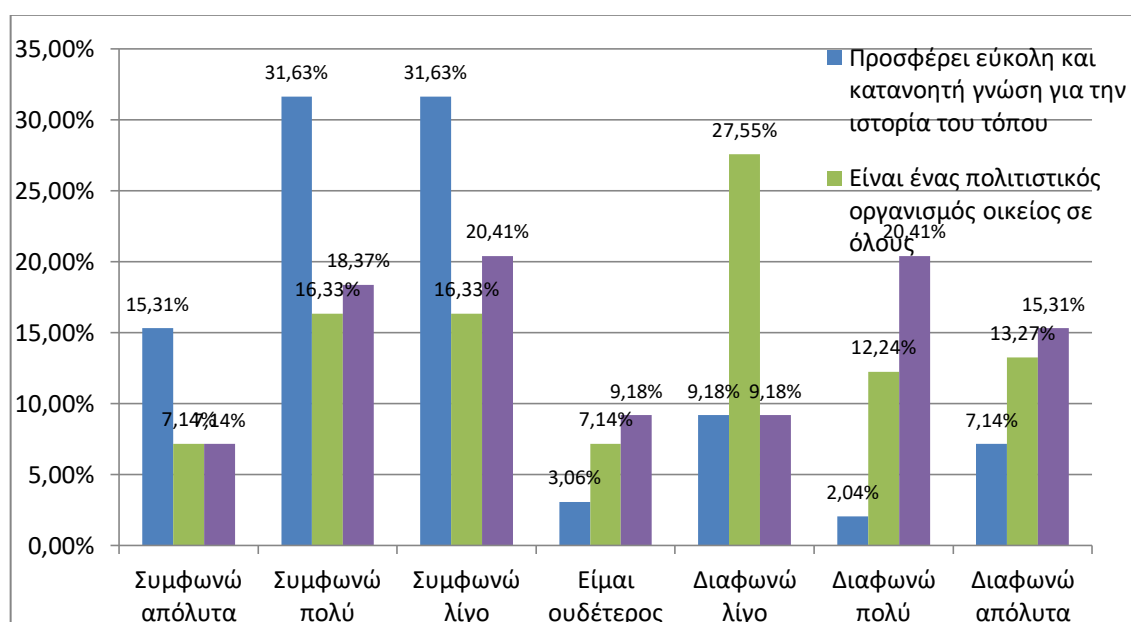
Πώς ενημερώνεται η τοπική κοινωνία για τις εκδηλώσεις του Μουσείου;

Τα περισσότερα άτομα του δείγματος (84%) ενημερώνονται για τις εκδηλώσεις που οργανώνει το Μουσείο. Όπως είναι φυσικό σε μία μικρή κοινωνία, η ενημέρωση των κατοίκων για τις εκδηλώσεις του Μουσείου επιτυγχάνεται κυρίως διά στόματος φίλων και συγγενών (39%). Παράλληλα, το internet αποτελεί πηγή πληροφόρησης για το 34% των ερωτηθέντων, οι οποίοι είναι κυρίως κάτοχοι ανώτατων και ανώτερων τίτλων σπουδών. Άλλο μέσο πληροφόρησης αποτελούν οι αφίσες που αναρτώνται σε κεντρικά σημεία της κωμόπολης από όπου ενημερώνεται το 17% του δείγματος. Προσωπική πρόσκληση λαμβάνει το 7%, από το προσωπικό του Μουσείου το 2% και από ανακοινώσεις που πραγματοποιούνται από το μεγάφωνο μόλις το 1%.

Ποια είναι η άποψη της τοπικής κοινωνίας για το Μουσείο της και ποιες οι προσδοκίες της;

Από τη μελέτη των απαντήσεων σε μία κλίμακα που διαβαθμίζεται από το «συμφωνώ απόλυτα» έως το «διαφωνώ απόλυτα» προκύπτει ότι η τοπική κοινωνία είναι πάρα πολύ

ικανοποιημένη από την ατμόσφαιρα και τον τρόπο παρουσίασης των εκθεμάτων. Οι περισσότεροι (συνολικά 77) συμφωνούν ότι το Μουσείο προσφέρει εύκολη γνώση για την ιστορία του τόπου, ότι είναι χώρος για επιστήμονες (78 άτομα) και προσφέρει ευκαιρίες για συχνές επισκέψεις (66 άτομα), ενώ λίγοι παραπάνω από τους μισούς (59 άτομα) θεωρούν ότι το προσωπικό του Μουσείου είναι φιλικό και ότι είναι χώρος ψυχαγωγίας και εμπειριών (57 άτομα). Η τάση αυτή μετριάζεται και τείνει να γίνει αρνητική καθώς οι περισσότεροι φαίνεται ότι διαφωνούν ή να κρατούν επιφυλάξεις με τις φράσεις ότι «είναι ένας οργανισμός οικείος σε όλους», ότι «προσπαθεί να βελτιώσει τη ζωή των κατοίκων», ότι «προάγει την κοινωνική συνοχή και ταυτότητα» και «είναι τρόπος κοινωνικής συναναστροφής και ανταλλαγής απόψεων».

Πίνακας 48. Διάγραμμα 26. Συγκριτική απεικόνιση αξιολογήσεων των συμμετεχόντων

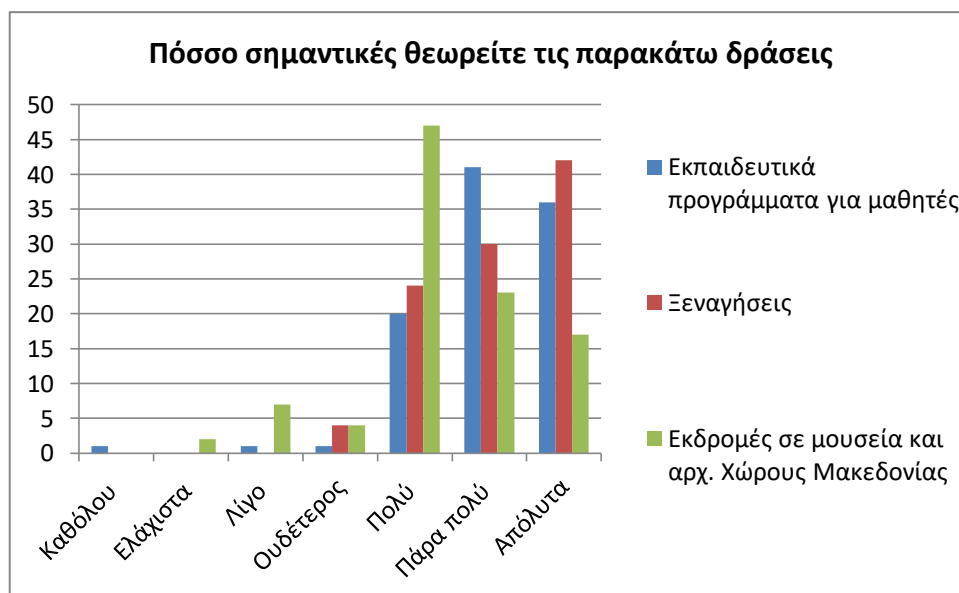
Στην ερώτηση αν θεωρούν σημαντική την ύπαρξη του Α.Μ.ΑΙ για την περιοχή οι ερωτηθέντες αξιολόγησαν σε μία κλίμακα που διαβαθμίζεται από το «απόλυτα», στο «πάρα - πολύ», «πολύ», «λίγο» έως το «καθόλου». Το συντριπτικό ποσοστό των συμμετεχόντων 88% συντάχθηκε με το «απόλυτα», πολύ μικρότερο ποσοστό (9%) θεωρεί «πάρα πολύ» σημαντική την παρουσία του Μουσείου στην περιοχή και μόλις το 2%

«πολύ» και το 1% απάντησε «λίγο». Το σύνολο του δείγματος πιστεύει ότι το Μουσείο μπορεί να προσφέρει στην τοπική κοινωνία. Ακολουθούσε ερώτηση όπου δίνονταν προκαθορισμένες απαντήσεις αλλά και η δυνατότητα διατύπωσης μίας διαφορετικής άποψης σχετικά με τους τρόπους που θα μπορούσε να ωφεληθεί η τοπική κοινωνία. Η προσδοκία για οικονομική και τουριστική ανάπτυξη της περιοχής επιλέγεται τελικά από το 80% των συμμετεχόντων. Το 12% προσδοκά οφέλη από την ενδυνάμωση των δεσμών με την παράδοση, τα ήθη και τα έθιμα, ενώ μικρότερο ποσοστό αναφέρεται στην ενίσχυση των γνώσεων για την ιστορία της περιοχής (6%), ένα άτομο επισήμανε τη συνεργασία κατοίκων και υπαλλήλων του Μουσείου και ένα έτερο τη λειτουργία του Μουσείου ως παιδαγωγικός τόπος. Πολλοί από τους συμμετέχοντες επιθυμούσαν να προσθέσουν και άλλες επιλογές με πρωταρχική την ενίσχυση των δεσμών με την παράδοση.

Ποιες δράσεις θεωρεί η τοπική κοινωνία πιο σημαντικές και σε ποιες θα συμμετείχε εθελοντικά;

Οι συμμετέχοντες αξιολόγησαν τις περισσότερες από τις προτεινόμενες δράσεις από πολύ έως πάρα πολύ και απόλυτα σημαντικές. Μεγαλύτερη αποδοχή φαίνεται πως απολαμβάνουν τα εκπαιδευτικά προγράμματα που συγκεντρώνουν στην παραπάνω κλίμακα αξιολόγησης το ποσοστό του 97%, γεγονός που ερμηνεύεται από την εξοικείωση της τοπικής κοινωνίας με αυτά και ακολουθούν με μικρή διαφορά οι ξεναγήσεις στο Μουσείο και τους αρχαιολογικούς χώρους της περιοχής 96%. Οι περιοδικές εκθέσεις αξιολογούνται από το 88%, οι εκδρομές σε άλλους αρχαιολογικούς χώρους και Μουσεία της Μακεδονίας, ενώ οι δραστηριότητες έξω από το Μουσείο από το ποσοστό του 87%. Με μικρή διαφορά ακολουθούν οι δραστηριότητες για οικογένειες (85%). Μεγάλο είναι το ποσοστό επίσης που κρίνουν πολύ έως απόλυτα σημαντικές τις θεατρικές και μουσικές παραστάσεις, τις διαλέξεις και τις προβολές ταινιών σχετικών με την ιστορία των εκθεμάτων (81%). Τα εργαστήρια που επιτρέπουν στους συμμετέχοντες να έρχονται σε

επαφή με τα εκθέματα ενδιαφέρουν πολύ το 78%, ενώ ακολουθούν οι δραστηριότητες για ηλικιωμένους (69%) και η πρόσβαση στις αποθήκες και τα εργαστήρια συντήρησης του Μουσείου (62%). Τα παραπάνω αποτελέσματα αποκαλύπτουν ότι τα υψηλότερα ποσοστά στις προτιμήσεις των ερωτηθέντων απολαμβάνουν οι τυπικές μουσειακές δράσεις που διοργανώνονται συνήθως από ένα Μουσείο και είναι οικείες σε αυτούς. Το μεγαλύτερο ποσοστό (8%) από όλες τις δράσεις συγκεντρώνει στο «καθόλου σημαντικό» η «πρόσβαση στις αποθήκες και στους χώρους συντήρησης του Μουσείου». Ορισμένοι μάλιστα έκπληκτοι εξέφραζαν την αντίθεσή τους στην προκειμένη δράση και τη βεβαιότητα ότι κάτι τέτοιο δεν επιτρέπεται ή δεν είναι σωστό. Αυτή η αντίδραση είναι δηλωτική της παγιωμένης αντίληψης για τους «άβατους» μουσειακούς χώρους, όπου είναι κρυμμένοι θησαυροί, στους οποίους έχουν αποκλειστική πρόσβαση οι ειδικοί μόνο (Σακελλαρίου, 2010, π. 14).

Πίνακας 49. Οι σημαντικότερες δράσεις κατά την άποψη των ερωτηθέντων

Σε ερώτηση που αποπειράται να καταγράψει την επιθυμία των κατοίκων να συμμετέχουν ή όχι εθελοντικά σε κάποιες εκδηλώσεις το μεγαλύτερο ποσοστό απάντησε θετικά (78%), ανάμεσά τους και ο γηραιότερος του δείγματος (76 ετών). Το υπόλοιπο (22%) απάντησε ότι

δεν επιθυμεί την εθελοντική συμμετοχή, επικαλούμενο την έλλειψη χρόνου (10 άτομα) αλλά και ότι δε συνάδει με τις συνήθειές τους (2 άτομα), ένας γηραιότερος στην ηλικία και ένας έτερος δε θέλησαν να εκφράσουν τον λόγο. Κάποιοι συσχέτισαν την άρνησή τους με τη δυσαρέσκειά τους για τη λειτουργία του Μουσείου (3 άτομα), αλλά και τη μη συμμετοχή του προσωπικού του Μουσείου στις εκδηλώσεις που διοργανώνουν οι άλλοι τοπικοί φορείς (2 άτομα), ενώ ένα με την πεποίθησή του ότι οι εργαζόμενοι αποτελούν κλειστή ομάδα που δεν επιθυμούν εθελοντές.

Η τοπική κοινωνία στηρίζει το έργο του Μουσείου, αν όχι, γιατί; Και τι θα πρότεινε η ίδια στο Μουσείο προκειμένου να βελτιώσει τη λειτουργία του και τις υπηρεσίες του;

Προκρίθηκε η περαιτέρω διερεύνηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών της σχέσης των ντόπιων με το Μουσείο τους μετά την πιλοτική έρευνα καθώς οι περισσότεροι από αυτούς, μετά το τέλος του ερωτηματολογίου, αισθάνονταν την ανάγκη να εκφραστούν πιο ελεύθερα. Αποδείχθηκαν πολύ σημαντικές ερωτήσεις καθώς προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες για την ουσιαστικότερη κατανόηση αυτής της σχέσης.

Περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες (53%) πιστεύουν ότι η τοπική κοινωνία δε στηρίζει το έργο του Μουσείου, ενώ το υπόλοιπο 47% έδωσε θετική απάντηση. Όσοι απάντησαν αρνητικά κλήθηκαν να ερμηνεύσουν τους λόγους για τους οποίους πιστεύουν ότι συμβαίνει αυτό. Τα αποτελέσματα ομαδοποιούνται σε δύο γενικές κατηγορίες: σε αυτή όπου η ευθύνη αποδίδεται στο Μουσείο και σε μία δεύτερη όπου η ευθύνη αποδίδεται στην τοπική κοινωνία. Στην πρώτη κατηγορία, ως πιο συχνή αιτία αναφέρεται ότι το ίδιο το Μουσείο δεν επιθυμεί τη στήριξη της κοινωνίας (18 αναφορές). Ακολουθούν αναφορές που έχουν σχέση με νεποτισμό στον τρόπο προσλήψεων (11 αναφορές), την κακή εσωτερική λειτουργία του Μουσείου (9 αναφορές), την έλλειψη επικοινωνίας με την κοινωνία (7 αναφορές) και την απομόνωση/ εσωστρέφεια του (3 αναφορές), ενώ μία αναφορά γίνεται και στον τρόπο συμπεριφοράς των εργαζομένων. Στη δεύτερη κατηγορία,

ως αιτία αναφέρεται ότι η τοπική κοινωνία αντιμετωπίζει το Μουσείο ως χώρο εργασίας μόνο (5 αναφορές), ενώ της καταλογίζουν επίσης έλλειψη παιδείας (2 αναφορές) και έλλειψη ενδιαφέροντος γι' αυτό (1 αναφορά).

Όλοι οι συμμετέχοντες προχώρησαν στη διατύπωση σύνθετων προτάσεων για τη βελτίωση της λειτουργίας του μουσειακού οργανισμού μέσα από τις οποίες εντοπίζονται διάφοροι παράμετροι που καθορίζουν αυτήν την σχέση. Οι αναφορές ομαδοποιήθηκαν και σχετίζονται οι περισσότερες με την καλύτερη οργάνωση, διοίκηση και διαχείριση του οργανισμού (48 αναφορές), με τις περισσότερες από αυτές να αποτελούν προτροπές για αξιοκρατία, διαφάνεια, ισότητα και δικαιοσύνη, ενώ πέντε διεκδικούν ενημέρωση των κατοίκων για τη λειτουργία του οργανισμού και ίδιος αριθμός κρίνει ότι το ωράριο του Μουσείου χρήζει επέκτασης. Πολλοί, επίσης, διατύπωσαν την επιθυμία τους το Μουσείο να πλησιάσει/ αγκαλιάσει την τοπική κοινωνία, «να αφουγκραστεί» τις ανάγκες και τις επιθυμίες της, να κάνει διάλογο μαζί της και να γίνει πιο εξωστρεφές και φιλικό (42 αναφορές). Συχνά εκφράζονται απαιτήσεις για μεγαλύτερη προβολή του Μουσείου με στόχο την τουριστική και οικονομική αξιοποίησή του (32 αναφορές), ενώ καταγράφονται και προτάσεις για τη σύνδεση των τουριστών με την τοπική αγορά (4 αναφορές) και τη διενέργεια των εγκαινίων με σκοπό την προβολή και διαφήμιση (5 αναφορές). Πολλοί πιστεύουν πως η διοργάνωση περισσότερων εκδηλώσεων, σχετικών με τα ενδιαφέροντα της τοπικής κοινωνίας (19 αναφορές) και ξεναγήσεων (4 αναφορές) θα συνεισφέρει στην οικοδόμηση θετικής εικόνας του Μουσείου. Το ζήτημα της εντοπιότητας στις προσλήψεις θίγεται από 18 άτομα, η στελέχωση του Μουσείου από 3 άτομα και η δημιουργία εργαστηρίου εκμαγείων για αύξηση των θέσεων εργασίας από ένα. Η συνεργασία του Μουσείου με τους τοπικούς φορείς αξιολογείται ως σημαντική από 9 άτομα, ενώ μία αναφορά γίνεται στη δημιουργία δικτύου του Μουσείου με άλλα μνημεία και χώρους. Περισσότερο επαγγελματισμό από τους εργαζομένους του Μουσείου διεκδικούν επτά (7) από τους συμμετέχοντες, από μία αναφορά γίνεται στη συνέχιση των ανασκαφών, τη

λειτουργία κυλικείου, αλλά και τη βελτίωση της διαδικτυακής παρουσίας του, καθώς και την αξιοποίηση του περιβάλλοντος χώρου με την παροχή δωρεάν internet και βιβλίων για ανάγνωση.

Από την εξέταση των στάσεων όσων εργάζονται οι ίδιοι ή μέλη της οικογένειάς τους στο Μουσείο (συνολικά 16 άτομα) προκύπτει το ενδιαφέρον συμπέρασμα ότι η μερίδα αυτή επιθυμεί τη συνάντηση του Μουσείου με την τοπική κοινωνία και την ενημέρωσή της προκειμένου να πειστεί η τελευταία «ότι το Μουσείο είναι ένας χώρος για όλον τον κόσμο και όχι μόνο για τους εργαζόμενους» (από τα πέντε άτομα που πρότειναν ενημέρωση των κατοίκων τα 4 ανήκουν στους εργαζόμενους στο Μουσείο).

Από τα παραπάνω συνάγεται το συμπέρασμα ότι, όσοι πιστεύουν ότι η τοπική κοινωνία δε στηρίζει το Μουσείο, είτε αναφέρουν ως αιτία ότι το ίδιο δεν επιθυμεί τη στήριξή της, είτε ότι αυτή (η κοινωνία) είναι δυσαρεστημένη από τον τρόπο λειτουργίας του και τον τρόπο προσλήψεων, ενώ ένα πολύ μικρό μόνο ποσοστό αυτών αποδίδει ευθύνες στην τοπική κοινωνία. Η ρωγμή στη σχέση Μουσείου – κοινωνίας αναγνωρίζεται από την πλειοψηφία των ερωτηθέντων, καθώς ακόμη και αυτοί που απαντούσαν ότι η τοπική κοινωνία στηρίζει το έργο του Μουσείου, πρόσθεταν αυθόρμητα: «το Μουσείο όμως δε στηρίζει την κοινωνία». Μέσα από τις προτάσεις του δείγματος μεταφέρεται η ανάγκη της τοπικής κοινωνίας για βελτίωση του τρόπου λειτουργίας του, για περισσότερη διαφάνεια, αξιοκρατία και διάλογο. Καταδεικνύεται η επιθυμία της για ένα Μουσείο περισσότερο φιλικό και δημοκρατικό που να λαμβάνει υπόψη του στις δράσεις και τις αποφάσεις του τις επιθυμίες, ανάγκες και ενδιαφέροντα της τοπικής κοινωνίας, καθώς και την προσδοκία της για την τουριστική του αξιοποίηση.

4.4. Ποιοτική μέθοδος

Εκτός από το ερωτηματολόγιο μέσω στρωματοποιημένης τυχαίας δειγματοληψίας, θεωρήθηκε απαραίτητο, προκειμένου να εξεταστεί ολόπλευρα το ζήτημα της σχέσης Μουσείου και τοπικής κοινωνίας, να διεξαχθούν και εκτενέστερες συνεντεύξεις με έξι επιλεγμένα άτομα, τα οποία κατέχουν καίριες θέσεις στην κοινωνία της Αιανής.¹⁴⁷ Όλες οι συζητήσεις πραγματοποιήθηκαν διά ζώσης, εκτός από την περίπτωση της επίτιμης Εφόρου του Μουσείου στην οποία οι ερωτήσεις στάλθηκαν με ηλεκτρονικό μήνυμα, συμπληρωματικά της προηγούμενης τηλεφωνικής μας επικοινωνίας. Οι πραγματοποιηθείσες συνεντεύξεις δεν περιλάμβαναν τις ίδιες ερωτήσεις για όλους, το περιεχόμενο της κάθε μίας επιδίωκε να ανιχνεύσει τα χαρακτηριστικά της σχέσης του κάθε εκπροσώπου των φορέων με το Μουσείο και η ροή της συζήτησης ήταν περισσότερο ελεύθερη.

Τον εγγενή κοινωνικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα του Μουσείου, που εκφράστηκε με την πραγματοποίηση ποικίλων πρωτότυπων δράσεων, υπογράμμισε η επίτιμη Έφορος Αρχαιοτήτων, τονίζοντας παράλληλα ότι οι σχέσεις Μουσείου – κοινωνίας χρειάζονται διαρκή ανανέωση και ενδυνάμωση. Αναφορικά με την έκθεση του Μουσείου, σημείωσε τον μοναδικό συνδυασμό του εκπαιδευτικού με τον επιστημονικό χαρακτήρα της, που την καθιστά προσιτή στα παιδιά, χωρίς έκπτωση στο επιστημονικό κομμάτι. Τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα το Μουσείο τα συσχετίζει με την έλλειψη

¹⁴⁷ Η κ. Καραμήτρου - Μεντεσίδη, μετά το σημαντικό έργο της στην Αιανή, εξακολουθεί να εργάζεται εθελοντικά στην περιοχή, έχοντας τον τίτλο της Επίτιμης Εφόρου Αρχαιοτήτων. Ο κ. Μαυροδήμος Στέργιος υπήρξε πρόεδρος της Κοινότητας Αιανής την περίοδο 1991 – 1992 (περίοδος ίδρυσης του Μουσείου) Κοινοτικός Σύμβουλος από το 1987 – 1990 και Δημοτικός Σύμβουλος από το 1993-1994. Με εξέπληξε η διαύγεια του πνεύματός του καθώς και η εξαίρετη μνήμη του. Νηφάλιος και με κριτικό πνεύμα μου έδωσε πληροφορίες που δε θα έβρισκα πουθενά αλλού. Τον ευχαριστώ ιδιαιτέρως. Ο κ. Κύρινας Αντώνης διατελεί πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου Κοζάνης. Ο κ. Μητσιάκος Γιώργος είναι σήμερα πρόεδρος του Πολιτιστικού Συλλόγου. Ο κ. Μητσιάκος Γιάννης είναι αντιπρόεδρος του Σωματείου Φίλων Αρχαιολογικού Μουσείου Αιανής. Δεν κατανομάζω τον εργαζόμενο στο Μουσείο με δική μου πρωτοβουλία, παρά τη δική του δήλωση για το αντίθετο.

προσωπικού και τη μείωση της επισκεψιμότητας την αποδίδει στην οικονομική κρίση της χώρας. Προτείνει διάλογο και συνεργασία με όλους τους φορείς προκειμένου να εκπονηθεί ένα αξιόλογο σχέδιο για την ανάδειξη και αξιοποίηση της περιοχής, ενώ εμμέσως θέτει το ζήτημα της ίδρυσης πανεπιστημιακού τμήματος ανθρωπιστικών σπουδών στη Δυτική Μακεδονία.

Ο κ. Μαυροδήμος Στέργιος αποδίδει την ίδρυση του Μουσείου στη συλλογική προσπάθεια (της δημοτικής αρχής, της Νομαρχίας και του Υπουργείου) αλλά και στις ευνοϊκές συγκυρίες. Αναφερόμενος σε όλα τα πρόσωπα¹⁴⁸ και τον τρόπο που αυτά βοήθησαν, ενώ υπογράμμισε επανειλημμένως τη συμβολή και τη συμπαράσταση της τοπικής κοινωνίας στην επίτευξη αυτού του στόχου. Αναγνωρίζει το πρόβλημα που υφίσταται εδώ και χρόνια ανάμεσα σε μεγάλο κομμάτι της τοπικής κοινωνίας και του Μουσείου, τα λάθη και τις αδικίες από την πλευρά της Διεύθυνσης και των εργαζομένων, αναφέροντας χαρακτηριστικά: «από ένα χρονικό σημείο και μετά λείπει το άπλωμα στην κοινωνία και η σωστή αμφίπλευρη σχέση μαζί της που αρχικά στήριξε, στα δύσκολα χρόνια, το Μουσείο». Προτείνει, πρωτίστως, δημόσιο απολογισμό του Μουσείου στους πολίτες σε ετήσια βάση, καθώς και σεβασμό στις επιθυμίες των φορέων και των κατοίκων. Προσδοκά ότι αυτό (το Μουσείο) θα ενσκήψει, ως οφείλει, στα προβλήματα των κατοίκων, τόσο εκείνων που σχετίζονται με την ανεργία, με την επιδίωξη να συνυπολογίζεται η εντοπιότητα (τουλάχιστον σε επίπεδο Νομού) στις πολυπληθείς προσλήψεις που γίνονται από τη ΔΕΗ για το ανασκαφικό έργο στην περιοχή, όσο και με τις αποζημιώσεις τους για τη δέσμευση της γης τους. Για τη διοργάνωση επιτυχών εκδηλώσεων που θα προσελκύουν κόσμο, θεωρεί ότι αυτές θα πρέπει να είναι σχετικές με τα ενδιαφέροντα της κοινωνίας, «γιατί τότε μόνο, δε θα βλέπουμε άδειες αίθουσες». Τέλος, θέτει επιτακτικά το ζήτημα των

¹⁴⁸ Τόνισε τη συμβολή πολιτικών προσώπων αλλά και απλών πολιτών. Αναφέρθηκε στη σημαντική συμβολή της προσωπικότητας της κ. Καραμήτρου στη συνέχιση των εργασιών του Μουσείου μετά τον σεισμό του 1995 και σε εκείνη της κ. Κεφαλίδου Ευρυδίκης (υποδιευθύντριας τότε του Μουσείου) στην καθιέρωση των μαθημάτων αρχαιολογικής παιδείας αλλά και στην ανάπτυξη δεσμών με την τοπική κοινωνία.

εγκαινίων του Μουσείου, όχι ως αφορμή για προβολή, αλλά κυρίως ως αφετηρία για ένα καινούριο άλμα συνεργασίας πολιτών και Μουσείου.

Στα προβλήματα που αντιμετωπίζει το Σωματείο Φίλων Μουσείου Αιανής με τη νέα Διεύθυνση του Μουσείου αναφέρθηκε ο αντιπρόεδρος του.¹⁴⁹ Μίλησε για προσπάθεια κατάργησης του έργου της προηγούμενης Εφόρου, για δυσκαμψία και δυσκολία στις συνεννοήσεις των δύο φορέων, για επιδεικτική αγνόηση των προτάσεων του Σωματείου για προβολή του Μουσείου και την αξιοποίηση διαφόρων ευκαιριών με σκοπό τη διεύρυνση της επισκεψιμότητας του. Ως ενδεικτικό στοιχείο των σχέσεών τους, ανέφερε την προσπάθεια απομάκρυνσης της έδρας του Σωματείου από τους χώρους του Μουσείου. Συστήνει συνεννόηση και συνεργασία με όλους τους φορείς, σωστή διαχείριση της εξουσίας, σεβασμό και αποδοχή της αξίας του έργου των προκατόχων, προκειμένου να δημιουργηθεί εκείνο το κλίμα που θα επιτρέψει τη βελτιστοποίηση των παρεχόμενων υπηρεσιών του Μουσείου. Εν αντιθέσει, ο πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου Κοζάνης και ο εκπρόσωπος του πολιτιστικού Συλλόγου Αιανής χαρακτηρίζουν ικανοποιητική, με περιθώρια βελτίωσης, τη συνεργασία τους με το Μουσείο. Ο τελευταίος εξέφρασε αμυδρό παράπονο για τη μη υποστήριξη του προσωπικού του Μουσείου εκείνων των εκδηλώσεων που οργανώνονται από άλλους φορείς. Αμφότεροι επισήμαναν την αναγκαιότητα εξομάλυνσης των σχέσεων του Μουσείου με τους κατοίκους, τη σημαντικότητα της εμπλοκής της κοινωνίας στις δράσεις του Μουσείου και υπογράμμισαν τη σημασία της σύμπραξης όλων των φορέων της ευρύτερης περιοχής για τη συγκρότηση ενός σχεδίου «εναλλακτικού τουρισμού» που θα αξιοποιεί όλες τις δυνατότητες του τόπου και θα αναδεικνύει τα κρυμμένα δυνατά του στοιχεία, ένα εκ των οποίων αποτελεί και το Α.Μ.ΑΙ.

Τον σημαντικό ρόλο που διαδραμάτισε η τοπική κοινωνία στη σύσταση της Συλλογής από τον πρώτο πυρήνα της έως την ίδρυση του σημερινού Μουσείου τόνισε ένας εργαζόμενος

¹⁴⁹ κ. Ιωάννης Μητσιάκος

του μουσειακού οργανισμού. Σύμφωνα με όσα υποστήριξε, οι κάτοικοι που πάντοτε ήταν συμπαράστατες του Μουσείου, είτε μέσα από τις παραδόσεις αρχαίων, είτε μέσα από την παραχώρηση αγροτεμαχίων για ανασκαφές, είτε μέσα από τη σημαντική συμβολή τους στη διοργάνωση των εκδηλώσεων και την υποδοχή επισήμων προσώπων, σήμερα νιώθουν παραγκωνισμένοι και πολλές φορές ανεπιθύμητοι. Μέμφθηκε την απομόνωση της Διεύθυνσης του Μουσείου που, αφοσιωμένη στο επιστημονικό της έργο, δεν αντιμετώπισε τα φαινόμενα νεποτισμού, εξαιτίας των οποίων η τοπική κοινωνία σταδιακά απομακρύνθηκε και έχασε την εμπιστοσύνη της προς αυτό. Πιστεύει ότι τούτο αποτελεί το μελανό σημείο της Υπηρεσίας και προτείνει αξιοκρατικές προσλήψεις με κοινωνικά κριτήρια, υποστήριξη της τοπικής αγοράς (όχι εις βάρος του δημοσίου) και προτρέπει να προβεί το Μουσείο στην αυτοκριτική του, να ανταλλάξει απόψεις με την κοινωνία, να ακούσει τα παράπονα του κόσμου και να πάψει να είναι απομακρυσμένο από αυτόν.

Κοινή συνισταμένη όσων ειπώθηκαν στις εκτενείς αυτές συνεντεύξεις αποτελεί η ανάγκη επικοινωνίας και συνεργασίας όλων των φορέων για την κατά το δυνατόν καλύτερη αξιοποίηση του πολιτιστικού οργανισμού, αλλά και η ανάγκη αποκατάστασης των δεσμών μεταξύ μουσειακού οργανισμού και τοπικής κοινωνίας. Σε πολλά σημεία οι παραπάνω συνεντεύξεις φώτισαν πτυχές αυτής της σχέσης και επαλήθευσαν τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την ποσοτική ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας κοινού, διευκολύνοντας τη διαμόρφωση μίας πληρέστερης εικόνας για τον χαρακτήρα αυτής της σχέσης, η ανάλυση και η κατανόηση της οποίας αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη διατύπωση προτάσεων επαναπροσδιορισμού και εκ νέου εδραίωσης μίας ουσιαστικής επικοινωνίας ανάμεσα στα δύο μέρη.

4.5. Βασικά συμπεράσματα ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας

Όπως προκύπτει από τη μελέτη της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας σχεδόν το σύνολο της τοπικής κοινωνίας έχει επισκεφτεί το αρχαιολογικό Μουσείο της περιοχής. Αυτό εξηγείται αφενός από το επίπεδο συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας στην ίδρυση του πυρήνα της Συλλογής αλλά και της επέκτασής της έως τη μεταφορά της στο νέο κτήριο του σημερινού Μουσείου και τη συνεπαγόμενη πεποίθησή της ότι το Μουσείο την αφορά περισσότερο από τον καθένα, και αφετέρου από τις περιορισμένες προοπτικές ψυχαγωγίας που προσφέρονται σε μία μικρή επαρχιακή κωμόπολη. Το αμελητέο ποσοστό (δύο άτομα) που δεν το έχει επισκεφτεί ποτέ είναι γυναίκες. Η μία, κατώτερου μορφωτικού επιπέδου (ηλικίας άνω των 65), η δεύτερη, κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, ηλικιακής ομάδας 18-35. Το αποτέλεσμα αυτό δεν επιβεβαιώνει τη συσχέτιση της μη επίσκεψης με το μορφωτικό επίπεδο. Το Μουσείο, παρόλα αυτά, οφείλει να μεριμνήσει για όσους δεν αποτελούν τακτικούς επισκέπτες, προσφέροντας ευκαιρίες για επαναλαμβανόμενες επισκέψεις.

Μολονότι, το μεγαλύτερο ποσοστό του κοινού φαίνεται να απέχει συνολικά από επισκέψεις σε άλλα Μουσεία, η εξοικείωση των κατοίκων με μουσειακές δράσεις αλλά και τον κοινωνικό ρόλο του Μουσείου συνάγεται από τα υψηλότερα ποσοστά θετικών αξιολογήσεων, όχι μόνο εκείνων των μουσειακών δραστηριοτήτων που τους είναι οικείες (όπως τα εκπαιδευτικά προγράμματα, διαλέξεις, θεατρικές και μουσικές εκδηλώσεις), αλλά και των εναλλακτικών δράσεων που είναι άγνωστες σε αυτό (π.χ. των προγραμμάτων για οικογένειες ή ηλικιωμένους ή εκτός των τειχών του Μουσείου), αν και με μικρότερα ποσοστά. Επιπρόσθετα, η εξοικείωσή του με συμμετοχικές διαδικασίες επαληθεύεται από το πολύ υψηλό ποσοστό όσων δήλωσαν ότι θα πρόσφεραν εθελοντικά τις υπηρεσίες τους στη διοργάνωση όλων των εκδηλώσεων του Μουσείου, ανάμεσά τους και ηλικιωμένοι

(άνω των 60), ενώ οι περισσότεροι που ήταν αρνητικοί αποδίδουν αυτήν τους την στάση στην έλλειψη χρόνου. Το Μουσείο, συνεπώς, επιβάλλεται να αξιοποιήσει την πρόθεση της κοινωνίας, ταυτόχρονα όμως να μεριμνήσει για την αλλαγή αντίληψης εκείνου του ποσοστού που αρνείται τη συμμετοχή του, είτε γιατί αισθάνεται ανεπιθύμητο είτε γιατί, κατά κάποιο τρόπο, είναι επιφυλακτικό με τον τρόπο που αυτό λειτουργεί.

Είναι ξεκάθαρο από την έρευνα ότι η εικόνα που έχει ο ντόπιος πληθυσμός για τον εκθεσιακό χώρο καταγράφεται πολύ θετικά. Μεγάλο ποσοστό υποστηρίζει επίσης ότι προσφέρει εύκολη και κατανοητή γνώση για την ιστορία του τόπου. Εντούτοις, πολλοί είναι αυτοί που επιζητούν τη συνοδεία ειδικού κατά την επίσκεψη, συμπέρασμα που ταυτίζεται και με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών (Σολομών, et al., 2010, p. 214)(Αδάμ - Βελένη, et al., 2009, pp. 65-66). Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων επισκέφτηκε το Μουσείο με συντροφιά υπογραμμίζοντας την κοινωνική διάσταση της μουσειακής επίσκεψης. Άρα, το Μουσείο καλείται αφενός να διευκολύνει τη διανοητική πρόσβαση στις συλλογές του με προγράμματα περιήγησης προσαρμοσμένα στο κοινό του και αφετέρου να προσφέρει περισσότερες ευκαιρίες για συλλογικές ή ομαδικές επισκέψεις ενεργοποιώντας την κριτική και ερμηνευτική πρόθεση των επισκεπτών.

Η οικονομική σημασία του πολιτιστικού αποθέματος για την κοινότητα καταδεικνύεται από την προσδοκία της καθολικής πλειοψηφίας, ανεξαρτήτως μορφωτικού επιπέδου ή φύλου, για την αξιοποίηση του Μουσείου στο πλαίσιο ενός σχεδίου οικονομικής και τουριστικής αξιοποίησης της ευρύτερης περιοχής. Ο ρόλος που μπορούν να παίξουν τα αρχαιολογικά Μουσεία στην τοπική ανάπτυξη αποτελεί την επωδό όλων των σχετικών πολιτικών που χαράσσονται είτε σε κεντρικό, είτε σε τοπικό επίπεδο, ωστόσο, παραμένουν συνήθως ρητορείες. Η διατύπωση στρατηγικών κατευθύνσεων για την πολιτιστική και αειφορική ανάπτυξη των «μειονεκτικών» περιοχών, μέσω της διαχείρισης των πολιτιστικών πόρων, για την ανάδειξη και προβολή του πλούσιου φυσικού και τουριστικού περιβάλλοντος,

συνιστούν αναγκαία προτεραιότητα σήμερα προκειμένου να αντιστραφούν οι τρέχουσες αρνητικές τάσεις εγκατάλειψης της υπαίθρου και ανάσχεσης της διαρροής ανθρώπινου δυναμικού προς το εξωτερικό. Η αναπτυξιακή διαδικασία, στην οποία το Α.Μ.ΑΙ. καλείται να παίξει έναν ουσιαστικό και πρωταγωνιστικό ρόλο, προαπαιτεί γνώση και μελέτη πολλών ιδιαίτερων παραγόντων, ιστορικών, κοινωνικών και πολιτικών που θα πρέπει να ανιχνεύονται προσεκτικά προτού χαραχθεί η κατά τόπους πολιτιστική στρατηγική (Κόνσολα, 2006, pp. 35-36).

Ένα άλλο ζήτημα που αναδείχθηκε μέσα από την έρευνα είναι η κριτική και επικριτική στάση μίας μερίδας της κοινότητας απέναντι στο Μουσείο. Η τεταμένη αυτή σχέση αναγνωρίζεται από όλους τους συνεντευξιαζόμενους, μέλη της τοπικής κοινωνίας. Συγχρόνως, επαληθεύεται και από τη σφυγμομέτρηση των απόψεων των κατοίκων σε διάφορα ερωτήματα. Σήμερα, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, το Μουσείο αφορά τους ντόπιους, όχι μόνο γιατί τους προσφέρει τη δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με το δικό τους παρελθόν, αλλά και επειδή σχετίζεται με τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, προσφέροντας διέξοδο στα πιεστικά οικονομικά τους προβλήματα. Αυτή η μετατόπιση του ενδιαφέροντος ήταν αναπόφευκτη από τη στιγμή που η μικρή μουσειακή συλλογή, δημιούργημα των ίδιων των κατοίκων, στεγασμένη τότε στο κοινοτικό κατάστημα, πλησίον της πλατείας και του εμπορικού κέντρου της κωμόπολης, στελεχωμένη από έναν συντοπίτη φύλακα, μετατρέπεται σε ένα μεγάλο Μουσείο, μεταφέρεται στις παρυφές του οικισμού και αποτελεί πεδίο εργασιακών επιδιώξεων και οικονομικών προσδοκιών, όχι πάντα επιτεύξιμων για εκείνους. Εκείνο που πραγματικά όμως μπορούσε να αποφευχθεί, εκτός από την εντύπωση ενός αδιαφανούς, μη αξιοκρατικού και υπεροπτικού μηχανισμού, είναι το αίσθημα μίας μερίδας πληθυσμού ότι δεν είναι επιθυμητή στους κόλπους του Μουσείου. Το να σχεδιαστεί και να τεθεί σε εφαρμογή ένα σχέδιο επικοινωνίας με στόχο να νιώσουν όλοι αποδεκτοί και ευπρόσδεκτοι μοιάζει απαραίτητο, με πολύτιμα οφέλη και για τις δύο πλευρές.

Η ανάπτυξη διαύλων επικοινωνίας, όχι μόνο με το αποστασιοποιημένο και επικριτικό κοινό του, αλλά με το σύνολο της κοινωνίας, είναι δυνατόν να συγχρονίσει το Μουσείο με τις σημερινές κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές ανάγκες και ανησυχίες των πολιτών. Η έρευνα κατέδειξε τη σημασία που καταλαμβάνουν στη συλλογική συνείδηση των κατοίκων τα άλλα μνημεία και οι αρχαιολογικοί χώροι, αλλά και το ενδιαφέρον για τους σύγχρονους καλλιτέχνες, τις παραδοσιακές καλλιέργειες/τεχνικές, το έργο των δύο ευεργετών της κωμόπολης και έφερε στο προσκήνιο την αγάπη τους για τις παραδόσεις, τα ήθη και έθιμα. Το Μουσείο, εμπλέκοντας τις επιθυμίες του ντόπιου πληθυσμού, θα μπορέσει να προσδιορίσει και να οργανώσει περισσότερο πετυχημένες δράσεις.

Τα παραπάνω συμπεράσματα αποτυπώνουν τις γενικές τάσεις του ντόπιου πληθυσμού στην πρόσληψη του πολιτιστικού του κεφαλαίου, το σημαντικότερο μέρος του οποίου συνιστά το Α.Μ.ΑΙ. Μπορούν να αποτελέσουν την αφορμή για επιμέρους, στοχευμένες έρευνες, αφορμή για περαιτέρω προβληματισμό και συζήτηση, αλλά και βασικό εργαλείο για τη διατύπωση προτάσεων, για την ανάπτυξη και εδραίωση μίας ουσιαστικής επικοινωνίας ανάμεσα στους κατοίκους και το Μουσείο τους.

Θεματικές της έρευνας	Βασικά Συμπεράσματα της έρευνας
Σημαντικότερο κομμάτι της πολιτιστικής κληρονομιάς	-Το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής (55%) -Ήθη και έθιμα (31%) -Αρχαιολογικοί Χώροι Μεγάλης Ράχης και Βασιλικής Νεκρόπολης (8%)
Επίσκεψη στο Μουσείο	-Η συντριπτική πλειονότητα των κατοίκων επισκέφτηκαν το Α.Μ.ΑΙ. (98%) -Όσοι δεν το επισκέφτηκαν(2%) είναι γυναίκες και εκφράζουν την επιθυμία τους να το κάνουν στο άμεσο μέλλον -Δε συσχετίζεται η μη επίσκεψη με το μορφωτικό επίπεδο -Καταγράφεται η κοινωνική διάσταση της επίσκεψης (μόνο 7 στους 98 επισκέφτηκαν το Μουσείο μόνοι)

	-Βασικότερος λόγος της επίσκεψης φέρεται να είναι η γνωριμία με την ιστορία του τόπου τους (46/98 άτομα), ενώ σημαντικός λόγος είναι και η συμμετοχή σε εκδηλώσεις (20/98 άτομα)
Συλλογές/ αρχαιολογικό απόθεμα	-Θετική εντύπωση προκαλούν κυρίως οι συλλογές και ο τρόπος έκθεσης -Αρνητική εντύπωση η απουσία ξεναγού (26%)
Μουσειακές δράσεις	-Ενημέρωση κυρίως από φίλους και συγγενείς (39%) και διαδικτύου(34%) -Ενδιαφέρον για όλες τις πιθανές εκπαιδευτικές δράσεις με μεγαλύτερη προτίμηση στις ξεναγήσεις και τα εκπαιδευτικά για μαθητές
Οικονομία	-Η συντριπτική πλειονότητα (80%) συνδέει το Μουσείο με προσδοκίες οικονομικής και τουριστικής ανάπτυξης
Σύνδεση κοινωνική	-Η συντριπτική πλειονότητα (78%) επιθυμεί την εθελοντική συμμετοχή της στις δράσεις του Μουσείου - Η συντριπτική πλειονότητα (53%) πιστεύει ότι η τοπική κοινωνία δε στηρίζει το έργο του Μουσείου. Οι περισσότερες αναφορές (49) αποδίδουν την ευθύνη στο Μουσείο έναντι (8) αναφορών που αποδίδουν την ευθύνη στην κοινωνία -Οι κάτοικοι προτείνουν: Να βελτιώσει το Μουσείο τη λειτουργία του (48 αναφορές) Να πλησιάσει την τοπική κοινωνία (42 αναφορές) Τουριστική αξιοποίηση (37 αναφορές) Να μεριμνήσει για την πρόσληψη ντόπιων στις θέσεις εργασίας (18 αναφορές) Να διοργανώνει περισσότερες εκδηλώσεις (10 αναφορές) Αυξημένο επαγγελματισμό από τους εργαζόμενους (7 αναφορές)

Πίνακας 50. Βασικά συμπεράσματα της έρευνας κοινής γνώμης

5. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στα προηγούμενα κεφάλαια επιχειρήθηκε να σκιαγραφηθεί η φυσιογνωμία της κωμόπολης της Αιανής και η ταυτότητα του Αρχαιολογικού Μουσείου της, προκειμένου να διαπιστωθεί πώς η μεταξύ τους σχέση διαφοροποιείται στο χωροχρονικό και πολιτισμικό πλαίσιο. Τα χαρακτηριστικά της σύνδεσης του τοπικού κοινού με το Μουσείο του ιχνηλατούνται μέσα από τα αποτελέσματα της έρευνας κοινού, αλλά και των συνεντεύξεων με ενεργούς πολίτες της Αιανής, όπως αυτά αναλύθηκαν παραπάνω. Στο παρόν κεφάλαιο αναπτύσσονται προτάσεις που αποσκοπούν στην κατά το δυνατόν βελτίωση της σχέσης αυτής, υπό το πρίσμα των επιταγών της σύγχρονης Μουσειολογίας.

Η φιλοσοφία των προτάσεων που ακολουθούν στοχεύει στη λειτουργία του Μουσείου ως εργαλείου ολιστικής ανάπτυξης, ενώ παράλληλα αναπτύσσεται σε δύο βασικούς, αλλά αλληλένδετους και με πολλές διαστάσεις και παραμέτρους, άξονες: στην αυτοθεώρηση και ερμηνευτική προσέγγιση του ίδιου του Μουσείου και των συλλογών του και στις σχέσεις του με την κοινωνία. Ειδικότερα, επιδιώκει τη δημιουργία ενός Μουσείου ζωντανού, παράγοντα πολιτισμού και προόδου, ενός Μουσείου που θα διαφοροποιείται, παρά την πιθανή ομοιότητα των συλλογών του, από κάθε άλλο αρχαιολογικό Μουσείο, καθώς μόνο αυτό θα προβάλλει, μέσω των συλλογών και των δράσεών του, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τις ανάγκες, τις επιθυμίες και τις ιστορίες των ανθρώπων που το περιστοιχίζουν. Τα εργαλεία που μπορούν να αξιοποιηθούν από τα Μουσεία για την επίτευξη της κοινωνικής αυτής στροφής είναι πολλά και εντάσσονται στις λεγόμενες ερμηνευτικές και επικοινωνιακές τους λειτουργίες, καθώς, επίσης, και στις διαδικασίες αξιολόγησης, στις οποίες υποβάλλουν το έργο τους (Σολομών, et al., 2010, p. 207).

5.1. Προσδοκίες (βιώσιμης) ανάπτυξης

Η σχεδόν καθολική προσδοκία της τοπικής κοινωνίας να αποτελέσει το Μουσείο εργαλείο για την επίτευξη τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής, δεν αποτελεί έκπληξη αφού η σύνδεση του πολιτισμού με τον τουρισμό μοιάζει σχεδόν αυτονόητη, ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης, για μία χώρα διάσπαρτη από αρχαιότητες, ανασκαφές και Μουσεία. Η κατεύθυνση αυτή δοκιμάστηκε σε πολλές περιπτώσεις στην ελληνική περιφέρεια, ως εναλλακτική και φιλική, προς το περιβάλλον και τον χρήστη, απάντηση στην υπανάπτυξη, την κοινωνική περιθωριοποίηση ή τον αποκλεισμό (Γκότσης, et al., 2002, p. 303). Η εκμετάλλευση της πολιτιστικής κληρονομιάς παρέχει οφέλη στην τοπική κοινωνία, αφού αποτελεί μέσο ανάδειξης της περιοχής και βελτίωσης του πολιτιστικού επιπέδου της, αλλά και μέσο βελτίωσης της τοπικής οικονομίας. Τα Μουσεία, τα μνημεία, οι αρχαιολογικοί χώροι, εκτός από φορείς ιστορικής μνήμης, προβάλλουν πλέον και ως βασικοί, αναντικατάστατοι και αναπαλλοτρίωτοι πόροι αειφόρου ανάπτυξης, ως στοιχεία αναβάθμισης της ποιότητας ζωής μέσω του πολιτισμικού περιβάλλοντος.

Στο πλαίσιο μίας τέτοιας μορφής, ανάπτυξης, που βασίζεται στη συνδυασμένη ανάδειξη φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος,¹⁵⁰ αλλά και την προστασία τους για τις επόμενες γενιές, τοποθετούνται σε ένα δίκτυο διαδρομών, χώροι, Μουσεία¹⁵¹ και μεμονωμένα μνημεία, καθώς και συνοδευτικές εκθέσεις, εκπαιδευτικές ή άλλες παράλληλες δραστηριότητες, με σκοπό τη δημιουργία ελκυστικού πακέτου παρεχόμενων υπηρεσιών. Πρόκειται για πιο ήπιο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης, στο οποίο ο πολιτιστικός τουρισμός ή οι αγροτουριστικές μονάδες, οι εναλλακτικές μορφές ειδικών τουριστικών

¹⁵⁰ Η διαχείριση της σχέσης αυτής θα πρέπει να εξασφαλίζει τη βιωσιμότητα των πολιτιστικών τόπων για τις παρούσες και τις μελλοντικές γενιές.

¹⁵¹ Για παράδειγμα το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού Θεσσαλονίκης, το Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, το Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης και το Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών έλαβαν την πρωτοβουλία να δημιουργήσουν την Κίνηση Πέντε Μουσείων Θεσσαλονίκης, πρωτοβουλία που αποτελεί σταθμό για τη μουσειακή συνεργασία στην Ελλάδα <http://www.5museums.gr/>

ενδιαφερόντων, αναζητούν συμπληρωματικούς τρόπους περαιτέρω αξιοποίησης των αρχαιολογικών χώρων, μνημείων και Μουσείων (Γκότσης, et al., 2002). Αυτό αποτελεί κοινό τόπο για τους εκπροσώπους των συλλόγων της περιοχής οι οποίοι επιθυμούν μεθοδευμένο διάλογο με το Μουσείο, τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών του προς τους επισκέπτες και την εδραίωση μίας ισορροπημένης, δημοκρατικής, διαλεκτικής και μακρόχρονης σχέσης με τις τοπικές κοινότητες.

Ως φορείς ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς, τα Μουσεία μπορούν να συνεισφέρουν στην ανάπτυξη και ανάπλαση ενός τόπου (Δερμιτζάκη, et al., 2009, p. 20)(Scott, 2002, p. 57). Το Μουσείο Αιανής αναμφισβήτητα ήδη συμβάλλει, ως έναν βαθμό, στην ανάπτυξη της τοπικής κοινότητας σε οικονομικό,¹⁵² κοινωνικό¹⁵³ και πολιτιστικό¹⁵⁴ επίπεδο. Ωστόσο, η συνεισφορά του και το επίπεδο συνεργασίας του με τους κοινωνικούς φορείς, παρουσιάζουν περιθώρια βελτίωσης, καθώς η ανάγκη χάραξης συγκεκριμένης πολιτικής, συστηματικού πολιτιστικού σχεδιασμού, η ενδυνάμωση της αναπτυξιακής πορείας της περιοχής, μέσω περαιτέρω προώθησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, της αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού και της προστασίας του περιβάλλοντος, καθίσταται, όχι μόνο επιθυμητή, αλλά και επιβεβλημένη. Ο βαθμός επίτευξης αυτών των στόχων εξαρτάται από ένα πλέγμα παραγόντων που σχετίζεται με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς. Αφενός προϋποθέτει την ανάπτυξη μίας φιλοσοφίας προσανατολισμένης στην ανάπτυξη δυναμικής σχέσης με την τοπική κοινότητα, αφετέρου απαιτείται μακροχρόνια δέσμευση των τοπικών φορέων που θα δώσει στο Μουσείο τη δυνατότητα να αναπτυχθεί (Μπούνια, 2010: 42) και να θέσει προτεραιότητες με ποιοτικά παρά ποσοτικά χαρακτηριστικά, τα οποία θα βασίζονται κατά κύριο λόγο στις αρχές της περιβαλλοντικής και κοινωνικής αειφορίας.

¹⁵² Προσφέρει θέσεις εργασίας, συμβάλλει ως ένα βαθμό στην οικονομική και τουριστική ανάπτυξη της περιοχής

¹⁵³ Εκπαιδευτικά προγράμματα, εθελοντισμός, κοινωνική αλληλεπίδραση

¹⁵⁴ Ως χώρος που διοργανώνει πολιτιστικές εκδηλώσεις, αποτελεί ένα αξιόλογο τμήμα του ντόπιου πολιτιστικού προϊόντος.

Ο Δήμος Κοζάνης έθεσε πρόσφατα σε ηλεκτρονική διαβούλευση το σχέδιο τουριστικής προβολής του Δήμου για το 2018,¹⁵⁵ ενώ βάση του masterplan της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας και του Υπουργείου Τουρισμού είναι το τρίπτυχο «τουρισμός, πολιτισμός και επιχειρηματικότητα».¹⁵⁶ Καθώς, για την περιοχή ενδιαφέροντος μας, ποτέ δεν έγινε μία αξιολογη προσπάθεια, για την ουσιαστική ανάπτυξη του τουρισμού,¹⁵⁷ είναι σημαντικός ο σχεδιασμός μίας ολοκληρωμένης πρότασης, ενός στρατηγικού σχεδίου¹⁵⁸ προς μία αειφόρο ανάπτυξη, που θα εγγράφει διαφορετικές συνιστώσες (Μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία, ιστορία, θρησκεία, αρχιτεκτονική, άυλη πολιτιστική κληρονομιά, τόπους φυσικού κάλλους, γαστρονομία, τοπικά προϊόντα κ.ά.), όχι μόνο στην περιοχή της Αιανής, αλλά και πέρα από τα διοικητικά όρια της ΠΕ Κοζάνης, που θα προωθεί τη δικτύωση Μουσείων και ιδρυμάτων της ευρύτερης περιοχής με στόχο την αξιοποίηση τους, που θα διευκολύνει την ανάληψη κοινών δράσεων, συμβάλλοντας στην ανασυγκρότηση της εικόνας του τόπου, στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, στην κοινωνική και οικονομική τοπική ανάπτυξη (Tobelem, 2015, p. 279). Πάντως, για την ευόδωση και τη δημιουργία ολοκληρωμένων σχεδίων δράσης βιώσιμης ανάπτυξης βασική προϋπόθεση αποτελεί αφενός η γνώση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του κάθε οργανισμού, της ιστορίας του, των συλλογών του και της περιοχής στην οποία βρίσκονται (Tobelem, 2015, p. 261), αφετέρου, η ουσιαστική κατανόηση των παραμέτρων της αειφορίας, τόσο από τους πολίτες, όσο και από τους διοικούντες και η θέλησή τους να δεσμευτούν σε ένα βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης, καθώς και η επίγνωση των προβλημάτων και των πολλαπλών

¹⁵⁵ http://www.citybranding.gr/2015/01/blog-post_21.html#more και <http://www.prlogos.gr/%CE%B7%CE%BB%CE%B5%CE%BA%CF%84%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B2%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7-%CF%83%CF%87%CE%B5%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CF%8D-%CF%84%CE%BF%CF%85/>

¹⁵⁶ <http://www.pdm.gov.gr/se-etimotita-periferia-dytikis-makedonias-gia-ton-programmatismo-tis-touristikis-provolis-synantisi-sto-ypourgio-tourismou/>

¹⁵⁷ Συνέντευξη Γ. Καραμήτρου - Μεντεσίδη

¹⁵⁸ http://www.international.lcomos.org/charters/tourism_greek.pdf

επιπτώσεών τους. Ενδεικτικά, παρακάτω προτείνεται η δημιουργία δικτύου διαδρομών και η σχεδίαση πεζοπορικών διαδρομών με ένταξη πολιτιστικών, θρησκευτικών και φυσικών μνημείων σε αυτές (πολιτιστικές διαδρομές) με κεντρικό κόμβο το Α.Μ.ΑΙ., το οποίο λαμβάνει υπόψη τις τρεις διαφορετικές εισόδους του επισκέπτη στην Αιανή και τη δυνατότητα διασύνδεσής τους με άλλους κεντρικούς κόμβους της περιοχής. Περιλαμβάνει μορφές πεζοπορίας και ποδηλασίας στη φύση, την υπαίθρο και το βουνό οι οποίες μπορούν να συνδυαστούν με τους αρχαιολογικούς χώρους και την πληθώρα των βυζαντινών μνημείων, με τα υπέροχα δάση και τους ορεινούς όγκους, με την μεγάλη βιοποικιλότητα χλωρίδας και πανίδας, με τα παραδοσιακά και φιλόξενα χωριά της υπαίθρου, με τα τοπικά αγροτικά προϊόντα. Προτείνεται ο πεζοπορικές διαδρομές να πραγματοποιούνται καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Συγκεκριμένα, οι βασικοί άξονες στους οποίους δίνεται βάση μέσω του παρόντος σχεδίου (Πολιτιστικά Μνημεία και Αρχαιολογικοί Χώροι - Βουνό - Νερό - Τοπικά Αγροτικά Προϊόντα) συμβαδίζουν απόλυτα με την ήδη υπάρχουσα δραστηριότητα και την ταυτότητα της περιοχής.

Περιπατητικός Τουρισμός - Πολιτιστικές διαδρομές

Διαδρομή 1^η: Είσοδος από Κοζάνη Λευκοπηγή - Κερασιά - Αιανή

Βασιλική Νεκρόπολη (θέση Λειβάδια) – Αρχαιολογικός Χώρος Μεγάλης Ράχης – Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής – Γιαννούκα Βρύση - Εκκλησία Παναγίας - Ναός Αγίου Δημητρίου Αιανής - Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα – Μπούρινο

Η προτεινόμενη διαδρομή ξεκινά με επίσκεψη στον αρχαιολογικό χώρο της **Βασιλικής Νεκρόπολης** και συνεχίζει στον γειτονικό αρχαιολογικό χώρο της **Μεγάλης Ράχης**. Προτείνεται η σύνδεση του αρχαιολογικού χώρου με την παραποτάμια, γεμάτη πλατάνια θέση **Γιαννούκα Βρύση** για την ξεκούραση και αναψυχή των επισκεπτών. Επόμενος προορισμός το **Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής** και στη συνέχεια η πλατεία του χωριού με

τον **Ναό της Παναγίας** στο κέντρο της. Εκεί οι επισκέπτες μπορούν να γευματίσουν στις παραδοσιακές ταβέρνες ή να κάνουν πικ - νικ στο πάρκο της Αιανής πίσω από την Παναγία. Επόμενος σταθμός για όποιον επιλέξει την κατεύθυνση αυτή είναι η ήσυχη περιοχή **Άγιος Δημήτριος** με την ομώνυμη βυζαντινή εκκλησία. Όσοι το επιθυμούν θα μπορούν, σε συνεννόηση με εκπροσώπους του ιππικού ομίλου της Αιανής, να κάνουν ιππασία σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο. Η διαδρομή μπορεί να συνεχιστεί προς **το Χρώμιο** και το **Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα** στο **Μπούρινο** όπου οι επισκέπτες θα έχουν τη δυνατότητα να ακολουθήσουν περιπατητικές διαδρομές που θα χαραχθούν σε συνεργασία με τον ορειβατικό σύλλογο της Αιανής.

Διαδρομή 2: Είσοδος από Λάρισα – Τριγωνικό - Ρύμνιο – Αιανή

Γεωπάрко Μπουχάρια- Γέφυρα Ρυμνίου (Λίμνη Αλιάκμονα) - Ναός Ταξιάρχη – Εκκλησία Παναγίας - Βασιλική Νεκρόπολη (θέση Λειβάδια) – Αρχαιολογικός Χώρος Μεγάλης Ράχης - Γιαννούκα Βρύση– Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής

Η προτεινόμενη αυτή διαδρομή έχει ως αφετηρία το **γεωπάрко «Μπουχάρια»** Πριν ακόμα κανείς φτάσει στο Ρύμνιο πρέπει να κατευθυνθεί προς Μικρόβαλτο, όπου, σε μικρή απόσταση, βρίσκεται η το γεωπάрко. Επόμενη στάση **η λίμνη του Αλιάκμονα**¹⁵⁹ στο ύψος της γέφυρας που συνδέει την Αιανή με το Ρύμνιο. Εκεί, ανάλογα την περίοδο, θα μπορεί να κάνει βαρκάδα, κωπηλασία, να ψαρέψει, είτε μόνος, είτε με ντόπιους ψαράδες, αφού προηγηθεί μεταξύ τους προγραμματισμός. Επόμενος προορισμός ο **ναός του Ταξιάρχη** στον δρόμο προς την Αιανή. Στη συνέχεια κατευθύνεται προς το κέντρο της Αιανής και την **εκκλησία της Παναγίας**. Ακολουθεί η επίσκεψη στη **Βασιλική Νεκρόπολη** στη θέση Λειβάδια και στη συνέχεια στον αρχαιολογικό χώρο της **Μεγάλης Ράχης**. Από εκεί, θα έχει

¹⁵⁹ Το «Σχέδιο Στρατηγικής ΟΧΕ (Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης) Αξιοποίησης των Λιμνών Δυτικής Μακεδονίας» περιλαμβάνεται στο εγκεκριμένο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας για την περίοδο (2014-2020) <http://www.pepdym.gr/upload/oxe/3.pdf> (Πρόσβαση10-3-2918)

τη δυνατότητα να πηγαίνει πεζός στο **Αρχαιολογικό Μουσείο** μέσω μονοπατιών που θα δημιουργηθούν μελλοντικά.

3^η Διαδρομή : Κοζάνη – Κήπος – Καισαρεία – Αιανή

**Αρχαιολογικό Μουσείο Κοζάνης - Μουσείο Φυσικής Ιστορίας και Λαογραφίας –
Αρχοντικό Λασσάνη – Αρχοντικό Βούρκα – Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής –
Αρχαιολογικός Χώρος Μεγάλης Ράχης - Βασιλική Νεκρόπολη - Εκκλησία Παναγίας**

Αφετηρία της προτεινόμενης αυτής διαδρομής είναι η πόλη της Κοζάνης. Πρώτος σταθμός η **Αρχαιολογική Συλλογή Κοζάνης**, το **Μουσείο Φυσικής Ιστορίας** και τα **αρχοντικά** της πόλης. Από κει οδικώς, μέσω της νέας οδού Κοζάνης – Λάρισας (μέσω Κήπου), πολύ κοντά στην έξοδο προς Αιανή βρίσκεται το **Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής** (3 Km). Η σύνδεση του Μουσείου με τον αρχαιολογικό χώρο της **Μεγάλης Ράχης** και της **Βασιλικής Νεκρόπολης**, γίνεται είτε οδικώς είτε με πεζοπορία σε μονοπάτια που προγραμματίζονται να διαμορφωθούν. Η διαδρομή συνεχίζεται με κατεύθυνση το κέντρο του χωριού και τον **ναό της Παναγίας**.

Σε κάθε σημείο ενδιαφέροντος καθώς και σε πολλά, πολυσύχναστα σημεία των πόλεων, αλλά και στις ιστοσελίδες των μνημείων, των δημοτικών αρχών και των φορέων θα υπάρχουν χάρτες με τις προτεινόμενες διαδρομές (κάθε μία με διαφορετικό χρώμα), συνοπτικές πληροφορίες για τον κάθε προορισμό, για κάθε φυσικό χώρο και μνημείο, αλλά και για τις κοινωνικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή. Ο συνδυασμός με άλλες δραστηριότητες (π.χ. Απόκριες, Λαζαρίνες), η σωστή χρονική κατανομή των εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων, ώστε να αποφευχθούν αλληλοκαλύψεις, η κινητοποίηση του πληθυσμού και η οργανωμένη προβολή αποτελούν τις βασικές αρχές που διέπουν την ενδυνάμωση αυτού του εγχειρήματος. Στην προοπτική μίας τέτοιας ανάπτυξης, η συνεργασία των επαγγελματιών των Μουσείων με εκείνους του τουρισμού,

με τους τοπικούς φορείς, με δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς, με επαγγελματίες και εθελοντές είναι αυτονόητη. Γιατί τα περιφερειακά Μουσεία μπορούν να εγγραφούν στο πρόγραμμα τοπικής ανάπτυξης ως σημαντικοί προορισμοί ανάμεσα σε χώρους με διαφορετικές θεματικές και συνιστώσες.

Στο πλαίσιο αυτό, το Α.Μ.ΑΙ., ως τόπος προορισμού και προβολής της τοπικής κουλτούρας και παράδοσης και ως ένας παράγοντας για άμεση συμμετοχή στα πολιτιστικά δρώμενα, μπορεί να αναδειχθεί σε ένα σημαντικό κομμάτι του τοπικού πολιτιστικού προϊόντος (Mortaki, 2012, p. 18), αλλά και καθοριστικός εταίρος στην εκπόνηση τοπικού σχεδίου βιώσιμης ανάπτυξης, αρκεί να έχει συνειδητοποιήσει ότι μία δυναμική αντίληψη περί του πολιτισμού ως ενεργού παράγοντα ανάπτυξης και προόδου προϋποθέτει τον εκ νέου ορισμό του κοινωνικού του ρόλου, ενός ρόλου που δεν είναι ούτε δεδομένος, ούτε στατικός (Μπούνια, 2010, p. 41).

5.2. Η ανάγκη βελτίωσης της εικόνας του Μουσείου - Επιδιώκοντας την αξία -

Μεταβάλλοντας την εικόνα

Όπως προκύπτει από την έρευνα ένα σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει το Α.Μ.ΑΙ. είναι η απαξιώσή του στη συνείδηση μεγάλου ποσοστού των ερωτωμένων. Όλοι όσοι συμμετείχαν στις συνεντεύξεις επισημαίνουν το πρόβλημα και εκφράζουν την επιθυμία τους να αντιμετωπιστεί. Αν και η σχέση ενός Μουσείου με την τοπική κοινωνία είναι οπωσδήποτε, αρκετά πολύπλοκη και πολυεπίπεδη, θα μπορούσε κανείς να αποδεχτεί ότι, σε γενικές γραμμές, σε μία σχετικά μικρή κοινότητα όπως είναι η Αιανή ένα Μουσείο ή ο αρχαιολογικός χώρος εμπλέκονται περισσότερο στη ζωή των κατοίκων. Αυτό συμβαίνει γιατί τα θετικά ή αρνητικά αποτελέσματα είναι περισσότερο ορατά στην καθημερινή ζωή, αλλά και γιατί αναπτύσσεται μία περισσότερο προσωπική σχέση ανάμεσα στους κατοίκους και το παρελθόν τους, το οποίο οικειοποιούνται περισσότερο από ότι οι κάτοικοι μίας

μεγαλύτερης πόλης.¹⁶⁰

Η θεσμική αξία ενός οργανισμού αποτελεί την μία από τις τρεις αξίες που διαμορφώνουν την πολιτιστική δημιουργία και σχετίζεται με τη φιλοσοφία, το ήθος και την πρακτική του κάθε οργανισμού, τους τρόπους με τους οποίους επικοινωνεί με το κοινωνικό σύνολο και αφουγκράζεται τις ανάγκες του, όσο και με τις μεθόδους που αναπτύσσει για να διαμορφώσει τη δημόσια ταυτότητα και αξία του. Δομείται με θεμέλιους λίθους την εμπιστοσύνη και τον σεβασμό που αναπτύσσεται ανάμεσα στο Μουσείο και την κοινωνία των πολιτών, από το επίπεδο του ατόμου σε αυτό των κοινοτήτων έως το ευρύτερο της κοινωνίας. (Holden, 2004 και 2006). Η «δημόσια αξία» έχει προσλάβει τα τελευταία χρόνια πρωταγωνιστικό ρόλο στο πλαίσιο ευρύτερης συζήτησης για την αξία των Μουσείων και ερευνάται συστηματικά με τη συλλογή εμπειρικών δεδομένων (Μούλιου, 2014, π. 9). Σχετικές έρευνες έχουν καταδείξει ότι οι αντιλήψεις που έχει σχηματίσει το κοινό για τον θεσμό, τόσο από την εμπειρία του παρελθόντος, όσο και από την υπάρχουσα εικόνα του, διαμορφώνουν τη στάση του κοινού απέναντι σε αυτό και την απόφασή του να το επισκεφτεί ή όχι (Prince, 1990, π. 155).

Η μουσειακή ηθική αντικατοπτρίζει τη σχέση εμπιστοσύνης ανάμεσα στο δημόσιο Μουσείο και την κοινωνία, θυμίζει στο Μουσείο την ανάγκη αναγνώρισης εκείνων στους οποίους είναι ηθικά υπόλογο για τις πράξεις και συμπεριφορές του. Το ηθικό πλαίσιο των Μουσείων δεν είναι παγιωμένο αλλά υπόκειται σε διαρκή εξέλιξη, σύμφωνα με μεταβαλλόμενες συνθήκες, αξίες και ιδέες της κοινωνίας την οποία υπηρετούν και είναι υπόλογα. Σήμερα, ένα Μουσείο είναι ηθικά και πνευματικά υποχρεωμένο να θέτει υπό αμφισβήτηση, να αναθεωρεί ή να παραβλέπει, όταν κάτι τέτοιο κρίνεται απαραίτητο, το υπάρχον καθεστώς πραγμάτων και τη γραφειοκρατία (Janes, 2010, pp. 11-12). Σε θεσμικό επίπεδο, η καθιέρωση αξιών όπως «η ανοικτότητα», η υπευθυνότητα/λογοδοσία, η

¹⁶⁰ Κατ' αναλογία με τους μικρές εμβέλειες αρχαιολογικούς χώρους σε μικρές κοινότητες (Grimwade&Carter, 2000)

διαφάνεια, η εντιμότητα, η ηθική διαχείριση και η κοινωνική ευθύνη εξαρτώνται από το ευδαιμονιστικό (Besterman, 2012, pp. 597-608) και συνιστούν αδήριτη ανάγκη για ένα Μουσείο που απολαμβάνει την εμπιστοσύνη όλων των κοινωνικών ομάδων και αποτελεί ασφαλή τόπο, όπου άνθρωποι με διαφορετικές πεποιθήσεις, οπτική και υπόβαθρο μπορούν να συναντηθούν και να ανακαλύψουν αυτά που τους ενώνουν.

Η αποκατάσταση της δημόσιας εικόνας και αξίας του Μουσείου οφείλει να τεθεί σε προτεραιότητα από τον μουσειακό οργανισμό και να διαπνέει όλες τις ενέργειες που αναλαμβάνει αυτός σε όλα τα επίπεδα, είτε αυτές σχετίζονται με την έκθεση, είτε με την οργάνωση προγραμμάτων και δράσεων, είτε με τη λειτουργία του ως διοικητική έδρα της Εφορείας. Στο πλαίσιο αυτό, οι επαγγελματίες του Μουσείου πρέπει να λάβουν νέες πρωτοβουλίες για τη θεσμική παρουσίαση και προβολή του μουσειακού τους οργανισμού (Prince, 1990, p. 169) με απώτερο στόχο τη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για την υποστήριξη των κοινοτήτων και την διαμόρφωση αρμονικής σχέσης μεταξύ τους.¹⁶¹

Για την αναστροφή του κλίματος και την επαναδιατύπωση της σχέσης του Α.Μ.ΑΙ. και του κοινού του, το πρώτο χρειάζεται να προβληματιστεί και να υιοθετήσει τις κατάλληλες εκείνες μεθόδους που σχετίζονται με τη λήψη ιδιαίτερων μέτρων για την ανάπτυξη μόνιμων τρόπων επαφής και συνεννόησης με την τοπική κοινωνία των πολιτών. Προς αυτήν την κατεύθυνση θα μπορούσε να προβεί σε κάποιες βασικές πρόδρομες ενέργειες:

- Δημόσιος απολογισμός σε ετήσια βάση των πεπραγμένων του σε ανοιχτή συγκέντρωση σε δημόσιο χώρο: από τον τρόπο προσλήψεων του προσωπικού και τον οικονομικό απολογισμό, μέχρι την ενημέρωση των κατοίκων για το αρχαιολογικό έργο, τις δημοσιεύσεις, τις δράσεις, τους χορηγούς. Αυτό θα βοηθούσε τους κατοίκους να κατανοήσουν τους περιορισμούς που τίθενται από το νομικό και οικονομικό καθεστώς των Μουσείων. Παράλληλα, θα επαλήθευε την πρόθεση του Μουσείου για διαφάνεια και

¹⁶¹ άρθρο 6. και 8. του Κώδικα Ηθικής των Μουσείων

εκδημοκρατισμό, θέτοντας τις βάσεις μίας πιο υγιούς σχέσης. Το ζήτημα της δημόσιας λογοδοσίας μαζί με αυτό της εξασφάλισης πρόσβασης (φυσικής, διανοητικής και πολιτισμικής) στις μουσειακές συλλογές σε διευρυμένο κύκλο επισκεπτών, αλλά και της επίτευξης συγκεκριμένων στόχων ως προς τα θέματα πρόσβασης, ένταξης και πολυπολιτισμικότητας έχει βρεθεί στο επίκεντρο του μουσειολογικού προβληματισμού κυρίως από το 2001 και εξής (Μπούνια, 2015, p. 130).

- Διεξαγωγή έρευνας κοινού και αξιοποίηση της παρούσας από το Μουσείο γιατί η προσέγγιση των επισκεπτών αλλά και των μη-επισκεπτών προϋποθέτει μία εκτενέστερη διερεύνηση των απόψεων και των προσδοκιών του πολίτη, ο οποίος αποτελεί ουσιαστικά τον βασικό χρηματοδότη και αποδέκτη της γνώσης, που ένα Μουσείο θέλει να μεταδώσει (Σολομών, 2013). Σε ένα πρώτο επίπεδο αυτό προϋποθέτει την παραδοχή της αναγκαιότητας μίας έρευνας κοινού, τη συνειδητοποίηση δηλαδή ότι αυτή αποτελεί ένα ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο που συμβάλλει στην ανατροφοδότηση και την ενημερότητα των επαγγελματιών για τις πολιτιστικές προτιμήσεις και ανάγκες των πολιτών, στην ανεύρεση λύσεων, τόσο σε πρακτικά ζητήματα της μουσειακής επικοινωνίας, όσο και σε ευρύτερα κοινωνικά προβλήματα που αναφέρονται, με στόχο την ενθάρρυνση της συμμετοχικότερης εμπλοκής των ομάδων της κοινότητας στις μουσειακές δραστηριότητες. Σε ένα άλλο επίπεδο, η πρόθεση του Μουσείου για καταγραφή των προσδοκιών της κοινωνίας αντανακλά το ενδιαφέρον του πολιτιστικού οργανισμού για αυτήν που αξιολογεί μάλλον με θετικό πρόσημο την προσπάθεια.¹⁶² Έν τέλει, η έρευνα κοινού θα υποβοηθήσει το Μουσείο να επαναπροσδιορίσει σημεία της επικοινωνιακής του πολιτικής προκειμένου να δημιουργήσει ουσιαστικούς δεσμούς με τους ανθρώπους που το περιβάλλουν.

- Η συνεχής επιμόρφωση και ενημέρωση του προσωπικού του Μουσείου. Αυτό αφορά σε όλες τις ειδικότητες και βαθμίδες. Πολλοί ανώτεροι κυρίως υπάλληλοι των

¹⁶² Πολλά άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα εκπλήσσονταν ευχάριστα αρχικά, θεωρώντας ότι το Μουσείο ήταν αυτό που ζητούσε τη γνώμη τους. Πολλοί ήταν και εκείνοι που επιθυμούσαν να γνωστοποιηθούν τα αποτελέσματα στον μουσειακό οργανισμό.

Μουσείου, ιδιαίτερα μάλιστα των αρχαιολογικών όπου ο διευθύνων του Μουσείου ταυτίζεται με τον διευθύνοντα της Εφορείας που είναι επιφορτισμένος με πλήθος άλλων υποχρεώσεων, θεωρούν ακόμη ότι ο ρόλος τους αφορά μόνο στη διαχείριση, συντήρηση συλλογών και την οργάνωση εκθέσεων. Η επαφή με το κοινό θεωρείται υπόθεση του φυλακτικού προσωπικού, του οποίου η επιλογή κάποιες φορές ήταν επιπόλαιη, η δε εκπαίδευσή του ανύπαρκτη (Black, 2009, pp. 133, 146-147). Μόνο με τη συνεχή επιμόρφωση των επαγγελματιών των Μουσείων, και κυρίως εκείνων των περιφερειακών Μουσείων, η διαχείριση των επισκεπτών θα αντιμετωπίζεται ως εξίσου σημαντική με τη διαχείριση συλλογών και τότε μόνο θα μπορεί να γίνεται λόγος για ένα Μουσείο επικεντρωμένο στο κοινό του (Tobelem, 2015, pp. 159-162).

- Πρωτοβουλία του Μουσείου για συστηματικότερη και ουσιαστική ενημέρωση όλων των εμπλεκόμενων φορέων για τις σχεδιαζόμενες δράσεις του. Έμπρακτη δέσμευσή του για συμμετοχικές πρακτικές ακόμα και στη λήψη αποφάσεων, κάνοντας έτσι ένα βήμα στην πρόσληψη του Μουσείου ως δημόσιου οργανισμού με κοινωνική ευθύνη, φιλόξενου και οικείου χώρου με κοινωνικό προσανατολισμό και όχι ως απρόσωπου ιδρύματος.

Κατά την άποψή μας, οι παραπάνω ενέργειες, διαπνεόμενες από τις αρχές του δημόσιου συμφέροντος, της ακεραιότητας, της ισότητας, της δικαιοσύνης και του σεβασμού προς όλους (Amgueddfa Cymru – National Museum Wales, 2015), σε συνδυασμό με όσες ακολουθούν, μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για να μεταβληθεί το προφίλ του Μουσείου από αυτό της δημόσιας υπηρεσίας σε έναν ενταγμένο στην τοπική κοινωνία οργανισμό που θα προτείνει λύσεις σε προβλήματα, αφού πρώτα λάβει υπόψη του τις σύγχρονες προκλήσεις και τις επιδιώξεις της κοινότητας, συνειδητοποιώντας την κοινωνική του αξία με τρόπο που να αντικατοπτρίζει το ενυπάρχον ειδικό βάρος του (Janes, 2010, pp. 5,12). Είναι δυνατόν να απομακρύνουν το Μουσείο από έναν κακώς εννοούμενο επαρχιωτισμό, να του προσδώσουν επιπλέον κύρος και βαρύτητα, κυρίως όμως να του ξαναδώσουν μία θέση στην καρδιά των ανθρώπων της τοπικής κοινωνίας.

5.3. Η Μουσειολογία ως «συνήγορος» της κοινωνίας: Προτάσεις και Προοπτικές

Η Μουσειολογία ως «συνήγορος» της κοινωνίας στο Μουσείο, όπως συχνά αναφέρεται, παίζοντας διαμεσολαβητικό ρόλο μεταξύ των δύο, επιδιώκει τη μετατόπιση του μουσειολογικού ενδιαφέροντος από τη συλλογή αντικειμένων στον άνθρωπο, τη ζωντανή παράδοση και την κοινωνία. Για να μετατραπεί ένα «Μουσείο – ναός» σε χώρο δημόσιας διαβούλευσης απαιτούνται πρωτοβουλίες, σύμφωνα με τις επιταγές της Μουσειολογίας, σε όλα τα επίπεδα: από τον τρόπο παρουσίασης των εκθεμάτων και τον εκπαιδευτικό του ρόλο έως την τεχνολογική του υπόσταση και το περιεχόμενο των δράσεων και επαφών του. Ενεργώντας σε όλα αυτά τα επίπεδα το Μουσείο, θεωρείται ότι αφενός θα βελτιώσει την εικόνα του ως δημόσιος οργανισμός, αφετέρου θα επιτύχει την ουσιαστική σύνδεση με τις επιμέρους κοινωνικές ομάδες. Ως εκ τούτου, προς τη διαμόρφωση ενός σύγχρονου Μουσείου συναρτώνται:

- η ανανέωση της μόνιμης έκθεσης και η δημιουργία περιοδικών εκθέσεων
- η ανάδειξη της εκπαιδευτικής διάστασης του
- η αναβάθμιση της τεχνολογικής του υποδομής
- η ένταξη στην καθημερινή πολιτιστική ζωή του τόπου και το ουσιαστικό άνοιγμά του στο σύνολο της κοινωνίας.

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να παρακολουθήσει τους τέσσερις αυτούς άξονες αναφορικά με το Α.ΜΑΙ. και να διατυπώσει προτάσεις, θέτοντας στο επίκεντρο το άτομο, την ομάδα, την τοπική κοινωνία.

5.3.1. Στον άξονα της ανανέωσης της μόνιμης έκθεσης Μουσείου

Ο μουσειολογικός σχεδιασμός του Α.Μ.ΑΙ. εκπονήθηκε μετά το 1995, όταν η επιστήμη της μουσειολογίας είχε μικρή εφαρμογή στα ελληνικά Μουσεία και δη αυτά της επαρχίας. Παρόλα αυτά όμως, παρατηρείται ότι το Μουσείο υιοθέτησε αρκετές, πρωτοποριακές, για την εποχή, εκθεσιακές αρχές και, όπως προκύπτει από την έρευνα, η πλειονότητα του δείγματος διατηρεί θετική εικόνα για τον εκθεσιακό χώρο. Εντούτοις, τα μηνύματα διοχετεύονται στο κοινό μέσω των παραδοσιακών ερμηνευτικών προσεγγίσεων και συνεπώς, εάν το Μουσείο επιθυμεί να διευρύνει τους επισκέπτες του και να ικανοποιήσει το αίτημα των κατοίκων της περιοχής για αύξηση της επισκεψιμότητας του, οφείλει να προβεί σε βελτίωση της ερμηνευτικής του πρακτικής. Για την προσέλκυση νέων ομάδων κοινού, εκτός από τη χάραξη μίας συνολικής στρατηγικής ανάπτυξης, θα πρέπει το ίδιο να δημιουργήσει ένα ξεχωριστό «προϊόν», διαφορετικό από αυτό που προσφέρουν τα άλλα αρχαιολογικά Μουσεία της περιοχής (π.χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Κοζάνης, Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, Πέλλας, Βεργίνας, Δίου, Διαχρονικού Λάρισας), αξιόλογο και μοναδικό, όχι μόνο για τους τουρίστες αλλά και για τους ντόπιους.

Οι προτάσεις για τη βελτίωση της μόνιμης έκθεσης του Α.Μ.ΑΙ. βασίζονται στις επισημάνσεις που διατυπώθηκαν στο κεφάλαιο για τον ερμηνευτικό σχεδιασμό (4.5.2.2.) και επιχειρούν να εφαρμόσουν σύγχρονα μοντέλα επικοινωνίας και εκπαιδευτικών θεωριών. Τα σύγχρονα μοντέλα επικοινωνίας αναγνωρίζουν ότι οι επισκέπτες δημιουργούν τα δικά τους νοήματα και μηνύματα με ενεργητικό τρόπο και ότι η εμπειρία επίσκεψης στο Μουσείο είναι σύνθετη λειτουργία όπου ο πομπός δεν είναι ένας, αλλά μία ομάδα ανθρώπων (π.χ. επιμελητής, μουσειοπαιδαγωγός, σχεδιαστής, συντηρητής), ο επισκέπτης δεν είναι παθητικός, αλλά κατασκευάζει ενεργά τα δικά του νοήματα με βάση τις προηγούμενες εμπειρίες του και ότι τα «μέσα» ορίζονται ως ο «χώρος» μεταξύ αυτών που

επικοινωνούν και περιλαμβάνει όλα τα μέσα επικοινωνίας του Μουσείου (από τις εκθέσεις, τις εκδηλώσεις έως το κτήριο, το προσωπικό και τις προθέσεις του) (Hooper-Greenhill, 1991, p. 59). Σε αυτή την επικοινωνιακή προσέγγιση, οι ερμηνείες που προκύπτουν είναι πολλαπλές, ανόμοιες και «όχι ενοποιημένες», άρα και «υποκειμενικές» (Hooper-Greenhill 1999: 48). Σύμφωνα με το «*Διαδραστικό μοντέλο μουσειακής εμπειρίας*», η διαλεκτική σχέση Μουσείου - επισκεπτών τροποποιείται ανάλογα με τις δυνατότητες του ίδιου του ατόμου, τα χαρακτηριστικά του και τις προσδοκίες του. Το μοντέλο της *διαδραστικής επίσκεψης* στο Μουσείο περιλαμβάνει την προσωπική διάσταση (τον συνδυασμό προηγούμενων εμπειριών, ενδιαφερόντων και γνώσεων του επισκέπτη), την κοινωνική διάσταση (τη σχέση με τους άλλους που εμπλέκονται στην επίσκεψη), και τη φυσική διάσταση (την επαφή του επισκέπτη με τα εκθέματα του Μουσείου και τη γενικότερη ατμόσφαιρα που αποπνέει ο μουσειακός χώρος, την αρχιτεκτονική και την ατμόσφαιρα του κτιρίου) (Falk & Dierking, 1992, pp. 2-7). Σύμφωνα, λοιπόν, με τα σύγχρονα μοντέλα επικοινωνίας, το αρχαιολογικό Μουσείο θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως το περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπτύσσεται αυτή η επικοινωνιακή σχέση, ως ένας ζωντανός χώρος, που επηρεάζεται από τα ιδεολογικά, κοινωνικά και ιστορικά χαρακτηριστικά της εποχής του (Χουρμουζιάδη, 2006, pp. 135-136).

Συνεπώς, για την οργάνωση πετυχημένων και αποτελεσματικών εκθέσεων (και προγραμμάτων) πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τον σχεδιασμό τους οι τρεις διαστάσεις της επίσκεψης (προσωπική, κοινωνική, φυσική) και ο τρόπος που αυτές αλληλοσυνδέονται, οι σύγχρονες εκπαιδευτικές θεωρίες και ερμηνευτικές πρακτικές. Η σύγχρονη μουσειολογική αντίληψη απαιτεί απομάκρυνση από τη μονοδιάστατη, αντικειμενοκεντρική θεώρηση, επιβάλλει, θέτοντας στο κέντρο τον επισκέπτη, ελκυστική εκθεσιακή αφήγηση, σύνδεση των εκθεμάτων με το κοινωνικό και ιστορικό τους περιβάλλον, αναδεικνύοντας τις ενδιαφέρουσες ιστορίες που συμπυκνώνονται στα μουσειακά αντικείμενα και δημιουργώντας σημαντικές αναανοηματοδοτήσεις και αφηγήσεις

γύρω από αυτά (Μούλιου, 2014, π. 96), με τη χρήση πλούσιων συμπληρωματικών εκθεσιακών και εκπαιδευτικών μέσων όπως: χάρτες, συνοπτικά κείμενα, κατανοητές πληροφορίες, σκηνογραφικά πλαίσια, ήχους, οσμές, προβολή ταινιών (Νάκου, 2001, π. 135).

Στο πλαίσιο αυτό, προτείνονται ερμηνευτικά μέσα που μπορούν να αποτελέσουν «σημεία εισόδου» (Μούλιου, 2005, π. 14) στην έκθεση και διατυπώνονται προτάσεις που φιλοδοξούν να προκαλέσουν τον θαυμασμό, την έκπληξη, την κατανόηση, την ανακάλυψη, τη διάδραση και ερμηνευτικές προσεγγίσεις που ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των επισκεπτών παρακινώντας τους να σκεφτούν και να προβληματιστούν (Lord & Lord, 2002, pp. 20-22)(Black, 2009, pp. 252-253).

Η πρόνοια του Α.Μ.ΑΙ. για τον επισκέπτη θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή ήδη από την είσοδό του στον χώρο υποδοχής. Εδώ, ο επισκέπτης πρέπει να νιώσει άνετα και να προϊδεαστεί για το περιεχόμενο της επίσκεψης. Σε αυτό το σημείο, η ποιότητα της επαφής μεταξύ προσωπικού και επισκέπτη καθορίζει και την ποιότητα της επίσκεψης (Black, 2009, π. 133). Η παροχή εννοιολογικού πλαισίου αναφοράς θα διευκόλυνε την ικανότητα συσχέτισης μεταξύ των διαφορετικών τμημάτων της έκθεσης (Black, 2009, π. 325) ενώ η προσθήκη ενός χρονολογίου και μίας κάτοψης της έκθεσης και των εκθεσιακών ενοτήτων θα βοηθούσαν στον προσανατολισμό του επισκέπτη στον χρόνο και τον χώρο (Black, 2009, π. 59). Η δημιουργία του χρονολογίου είναι δυνατό να αποτελέσει έναυσμα συνεργασίας με διάφορες ομάδες της κοινότητας. Προσανατολιστικά σχεδιαγράμματα θα μπορούσαν να τοποθετηθούν σε διάφορα σημεία του χώρου, αλλά και να παρέχονται σε έντυπη μορφή κατά την υποδοχή. Με υποκείμενο δράσης τον κάτοικο της περιοχής διαχρονικά, θα καταλήγει στο σήμερα για να συστήσει στους επισκέπτες τη σύγχρονη Αιανή και τους Αιανιώτες.

Παράλληλα, μικρές αλλαγές στον κορμό της έκθεσης θα μπορούσαν να βελτιώσουν την εμπειρία για όλους τους επισκέπτες. Το σύγχρονο Μουσείο προσφέρει επίσης ευκαιρίες για άντληση πληροφοριών με διάφορους τρόπους, όπως για παράδειγμα γωνιές με πληροφορικό ή εκπαιδευτικό υλικό (Οικονόμου, 2003, p. 89). Λεξικά με αρχαιολογικούς όρους, άλμπουμ ανασκαφικών φωτογραφιών, αποσπάσματα από το ημερολόγιο των αρχαιολόγων διευκολύνουν τη γνώση, λαμβάνοντας υπόψη τα διαφορετικά είδη ευφυΐας (Gardner, 1993) του διαφοροποιημένου κοινού. Έρευνες έχουν δείξει πως όλα τα παραπάνω είναι ιδιαίτερα δημοφιλή στους επισκέπτες των Μουσείων (Hein, 1998, pp. 128-129, 161-164)(Econoμου, 1996, pp. 127-139). Προτείνεται, επίσης, η διευθέτηση των καθισμάτων στην αίθουσα Γ, γύρω από ένα κυκλικό τραπέζι, έτσι ώστε να ευνοείται η κοινωνική αλληλεπίδραση μεταξύ των επισκεπτών. Στο τραπέζι μπορεί να υπάρχουν διαθέσιμα για όλους βιβλία, φυλλάδια του Μουσείου, πακέτα υποστήριξης, καθώς και γραφική ύλη.

Περιοριστική και ιδεολογικά παρωχημένη θεωρείται πλέον η ερμηνεία ενός θέματος από έναν ερμηνευτή ή ακόμα και από μία ομάδα που ανήκει στον ίδιο ιδεολογικό ή επιστημονικό χώρο. Το Α.Μ.ΑΙ. συνεπώς καλείται να διευρύνει τον κύκλο των ερμηνευτών του, να αναζητήσει ερμηνευτικούς συμμετέχοντες στους εκπροσώπους της κοινότητας, στους ντόπιους καλλιτέχνες, στα παιδιά, σε μεμονωμένα άτομα ή ομάδες που έχουν αντίθετη από τη δική του άποψη. Μέσα από τις συλλογές του, καλείται να θέσει πολλαπλά ερωτήματα αντί για σωστές απαντήσεις και γενικά αποδεκτές αλήθειες (Μούλιου, 2005, p. 15), να δημιουργήσει πολλαπλές, ανοιχτές, ακόμα και αντιμαχόμενες αφηγήσεις για τις κοινωνίες του παρελθόντος (Joyce & Preucel, 2002, pp. 68-99). Η οργάνωση της μουσειακής εμπειρίας οφείλει να είναι τέτοια που να επιτρέπει την ανάπτυξη ενός διαλόγου, μέσα από την αντιπαράθεση περισσότερων από μία ερμηνευτικών

προτάσεων.¹⁶³ Η προσπάθεια εμπλοκής του επισκέπτη μπορεί να πάρει τη μορφή τοποθέτησης διαδραστικών εκθεμάτων, ερωτήσεων σε θέματα που το Μουσείο έχει κάποια αμφιβολία, παροχής δυνατότητας έκφρασης της αμφισβήτησής του για το περιεχόμενο της έκθεσης. Τα σχόλια των επισκεπτών μπορούν να ενταχθούν στις εκθέσεις ως μέρος του διαλόγου του Μουσείου με τους επισκέπτες του αλλά και ως στοιχείο της αξιολόγησής του (Black, 2009, p. 332).

Η ενσωμάτωση στη μουσειακή έκθεση της προφορικότητας, μέσω ηχητικών αποσπασμάτων, άυλων μαρτυριών και «έξυπνων» κειμένων με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών, προσδίδει ιδιαίτερη δυναμική στους μουσειακούς χώρους. Τα Μουσεία που περιλαμβάνουν προφορικές μαρτυρίες στις εκθέσεις τους έχουν ιδιαίτερη απήχηση στο κοινό, καθώς η παρουσία τους δίνει φωνή στα αντικείμενα, εντάσσει την ανθρώπινη παράμετρο στην ερμηνεία των εκθεμάτων, ενώ μπορεί να μεταμορφώσει και τη μουσειογραφική οργάνωση μίας έκθεσης με την ενσωμάτωση σε αυτήν ηχητικών και οπτικών τεκμηρίων και τη συνακόλουθη χρήση νέων, συχνά διαδραστικών, τεχνολογιών (Σολομών, 2013, p. 59).¹⁶⁴ Οι προφορικές μαρτυρίες,¹⁶⁵ τεκμηριώνουν τις θεματικές σε πολλές και αθέατες συχνά διαστάσεις με νέους τρόπους και επιπλέον μεταφέρουν, κατά το δυνατόν, την ανθρώπινη εμπειρία μετασχηματισμένη από τη μνήμη (Παπαστεφανάκη, 2003, p. 119). Πώς ζούσαν και τι πίστευαν οι πρόγονοί μας; Πώς κατασκεύασαν και χρησιμοποίησαν οι ιδιοκτήτες τους αυτά τα αντικείμενα; Ποια τα

¹⁶³ Η τρέχουσα έκθεση «*Κυκλαδικά στιγμιότυπα από τα μνημεία και τους ανθρώπους τους*» στο Βυζαντινό κα Χριστιανικό Μουσείο Αθηνών παράλληλα με τις αρχαιότητες παρουσιάζει γοητευτικές ιστορίες για τους άοκνους εργάτες του δύσκολου και πολύπλοκου έργου της διάσωσης των μνημείων των Κυκλάδων αλλά και όλους αυτούς που συμμετείχαν ενεργά στην πρόσληψή του. Πρόσβαση 13-12-2017: http://www.byzantinemuseum.gr/el/temporary_exhibitions/?nid=2260

¹⁶⁴ Στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, οπτικοακουστική εγκατάσταση συμπληρώνει την ενότητα της έκθεσης «5.000, 15.000, 200.000 χρόνια πριν. Μία έκθεση για τη ζωή στην προϊστορική Μακεδονία». Αρχαιολόγοι μιλούν για το προϊστορικό νοικοκυριό στην περιοχή της Μακεδονίας και τους τρόπους έρευνας

¹⁶⁵ Το πρόγραμμα προφορικής ιστορίας του Victoria&Albert Museum στο Λονδίνο καταγράφει πια ιστορίες ζωής και αφηγήσεις, όχι του κοινού αλλά των ίδιων των επιμελητών (Sandino, 2009). Ανάκτηση στις 13-12-2017 από: <http://www.vam.ac.uk/content/journals/research-journal/issue-02/news-from-the-past-oral-history-at-the-v-and-a/>

ιδιαίτερα στοιχεία της βιογραφίας τους; Πώς και πού και από ποιους ανασκάφηκαν; Πώς ένιωσαν οι άνθρωποι που ενεπλάκησαν στην αποκάλυψη τους; Με ποιο τρόπο συντηρήθηκαν; Ποια συναισθήματα προκάλεσαν και προκαλούν στους θεατές τους; Με ποιο σκεπτικό επιλέχθηκαν για έκθεση; Αυτά είναι μόνο κάποια από τα θέματα που συνιστούν ένα ελκυστικό προς τους επισκέπτες υλικό και ενδιαφέρουν ένα ανθρωποκεντρικό Μουσείο,¹⁶⁶ καθώς έρευνες έχουν δείξει ότι ιδιαίτερα δημοφιλείς για τους επισκέπτες είναι οι εκθέσεις που παρέχουν πληροφορίες για τους ανθρώπους και τη ζωή τους (Hein, 1998, pp. 128-129). Για παράδειγμα, για τη στήλη της Αδίστας, ενδιαφέρουσες κρίνονται οι πληροφορίες για τον εντοπισμό της από τον Heuzev αρχικά, για την παραμονή της για αρκετά χρόνια στον εξωκλήσι του Αη Γιάννη, την ανατροπή της από τους Γερμανούς στρατιώτες, την περισυλλογή της από τους μαθητές του Δημοτικού Σχολείου και τη μεταφορά της στην Αρχαιολογική Συλλογή κατά το έτος 1960. Για το μαρμάρινο λιοντάρι φωτογραφίες από την εύρεσή του και την περιφορά του στους δρόμους του χωριού προκειμένου να μοιραστούν τη χαρά μίας σημαντικής ανακάλυψης, με παράλληλη ενσωμάτωση των προφορικών μαρτυριών των εργατών που συμμετείχαν στην ανασκαφή θα μπορούσαν να εγείρουν το ενδιαφέρον. Με την κοινή παρουσίαση υλικών και άυλων στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς σε μουσειακούς χώρους, κυρίως με τα μέσα και εργαλεία της νέας τεχνολογίας, το ιστορικό παρελθόν καθίσταται ακόμα περισσότερο προσιτό και για διάφορες και διαφορετικές ομάδες κοινού (Νάκου, 2009, p. 31)(Economidou, 1996, pp. 130-133).

Η εξασφάλιση της δυνατότητας επιπλέον αισθητηριακών εμπειριών, χωρίς να αποτελεί πανάκεια, συμβάλλει στη διαδικασία συγκρότησης γνώσης (Dean, 1994, p. 26). Η μεταφορά της έκθεσης απτικών αντικειμένων από την αίθουσα εκδηλώσεων στον κυρίως εκθεσιακό χώρο θα ενεργοποιούσε, εκτός από την όραση, και την αίσθηση της αφής, όχι

μόνο στους ανθρώπους με προβλήματα όρασης. Είναι γνωστό ότι τα περισσότερα Μουσεία υπηρετούν κατ' αποκλειστικότητα την αίσθηση της όρασης και ότι είναι παραμελημένες οι υπόλοιπες αισθήσεις. Η απτική επαφή των επισκεπτών με εκμαγεία εκθεμάτων και η πλασίωση της συγκεκριμένης έκθεσης με βιωματικά εκπαιδευτικά προγράμματα ενισχύει την ενσυναίσθηση και συντελεί στην ευαισθητοποίηση συμμετεχόντων στα θέματα αναπηρίας. Η ευκαιρία του επισκέπτη να ψηλαφήσει αντικείμενα που συνδέονται απευθείας με εκείνα των προθηκών είναι πρωταρχική ανάγκη. Με το άγγιγμα αντιγράφων και κυρίως αυθεντικών αντικειμένων που χρησιμοποιήθηκαν εκατοντάδες ή χιλιάδες χρόνια πριν, η εμπειρία του επισκέπτη αποκτά ένταση και ποιότητα (Black, 2009, pp. 323, 325,330). Η δημιουργία σχετικού εκπαιδευτικού προγράμματος θα συντελούσε, εκτός των άλλων, και στην ευαισθητοποίηση των επισκεπτών σε θέματα μειωμένης όρασης και αναπηρίας γενικότερα.¹⁶⁷

Θα μπορούσαν επίσης να αναζητηθούν, μέσω των ήχων, συνδέσεις της αρχαιότητας με εποχές σύγχρονες, με την ηχογράφηση ήχων κοσμημάτων, ήχων από το χτύπημα το αργαλειού ή από διάφορα λίθινα ή μεταλλικά εργαλεία και τη δυνατότητα ακρόασής τους στον χώρο των αντίστοιχων προθηκών.¹⁶⁸ Φυσικά, υπάρχουν πτυχές του παρελθόντος που δεν μπορούν να αναχθούν σε οπτικά, οσφρητικά και ακουστικά ερεθίσματα (η μοναξιά, η πείνα, η δουλεία κ.ά), το άθροισμα των οποίων θα συντελούσε στην αντίληψη του παρελθόντος. Ωστόσο, παρότι το παρελθόν δεν μπορεί να βιωθεί μόνο μέσα από το άθροισμα αισθητηριακών αντιλήψεων, η πρόσληψη πολλών διαφορετικών στοιχείων

¹⁶⁷Ένα τέτοιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα οργανώθηκε από το Μουσείο Αφής στην Αθήνα με τίτλο «Ψηλαφίζοντας τα αρχαία χρόνια» (Φάρος Τυφλών Ελλάδας, 2005 2016)

https://www.benaki.gr/index.php?option=com_educations&view=education&id=109∓Itemid=0&lang=e

¹⁶⁸Το παράδειγμα εδώ έρχεται από το Μουσείο Μπενάκη που οργάνωσε το πρώτο ανοιχτό για το ευρύ κοινό εργαστήριο «Βλέποντας με τις Αισθήσεις» κατά τη διάρκεια του οποίου άνοιξαν οι προθήκες του Μουσείου και ηχογράφησαν τους ήχους κοσμημάτων όλων των εποχών, άγγιξαν λεπίδες οψιδιανού και γεύτηκαν γαμήλια κεράσματα της αρχαίας Αθήνας

<http://www.archaiologia.gr/blog/2014/10/07/%CE%B2%CE%BB%CE%AD%CF%80%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%82-%CE%BC%CE%B5-%CF%84%CE%B9%CF%82-%CE%B1%CE%B9%CF%83%CE%B8%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/>

κινητοποιεί τις πνευματικές διεργασίες και οδηγεί σε συμπεράσματα (Χουρμουζιάδη, 2006).

Στη συνέχεια, υποστηρίζεται η απομάκρυνση των υαλοπινάκων από την αναπαράσταση του δωματίου Γ. Μία αναπαράσταση ή αναδημιουργία του κοινωνικού πλαισίου μπορεί να ενισχύσει την κατανόηση των επισκεπτών καθώς τους παρέχεται η δυνατότητα να το συσχετίσουν με τη δική τους ζωή και με τις εμπειρίες τους (Hooper - Greenhill, 1994, p. 75). Εντούτοις, η ύπαρξη των υαλοπινάκων περιορίζει τη δυναμική του εκθέματος. Η απομάκρυνσή τους λοιπόν, θα συνιστούσε, κατά την άποψή μας, απόπειρα υπέρβασης της απόστασης από τον επισκέπτη ενώ, η περαιτέρω δυνατότητα, να εισέρχεται ο επισκέπτης μέσα στο έκθεμα (στο εσωτερικό του δωματίου) θα βελτιώνει την εμπειρία τη μουσειακής αφήγησης.

Προτείνεται, επίσης, η ερμηνευτική ενίσχυση, με την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων ή άλλων δράσεων (θεματικές ξεναγήσεις, ομιλίες, εργαστήρια ή απλώς πλουσιότερου διαδραστικού υλικού), της ενότητας της αμαυρόχρωμης κεραμικής (αίθουσα Α) η οποία αποτελεί προϊόν πρωτοπόρου τοπικού εργαστηρίου (15^{ου} αι. π.Χ.), έτσι ώστε ο επισκέπτης να αντιλαμβάνεται το «διαφορετικό» που έχει να αφηγηθεί αυτή η ενότητα. Σύμφωνα με την ανασκαφέα, η εύρεσή του τύπου αυτής της κεραμικής καταρρίπτει λανθασμένες επικρατούσες απόψεις περί κατακλυσμικής εισβολής των Δωριέων στα τέλη της 2^{ης} χιλιετίας, ενισχύοντας την άποψη για την άμεση καταγωγή των Δωριέων από μακεδονικά φύλα και την ειρηνική διείσδυσή τους στη νότια Ελλάδα. Παρομοίως, το ίδιο σημαντική θεωρείται και η ενότητα της πολιτικής ανάπτυξης της Αιανής από τον 6^ο αι. π.Χ. – 4^ο αι. π.Χ. (αίθουσα Β) που ενισχύει την άποψη ότι οργανωμένες πόλεις υπήρχαν στην Άνω Μακεδονία και πριν την ενοποίηση του μακεδονικού βασιλείου από τον Φίλιππο.

5.3.2. Στον άξονα της ανάδειξης της εκπαιδευτικής διάστασης του Μουσείου

5.3.2.1. Εκπαιδευτικά προγράμματα

Με βάση την εκπαιδευτική θεωρία του κονστρουκτιβισμού¹⁶⁹ η ενεργητική μάθηση ενθαρρύνεται μέσω της χρήσης αντικειμένων ή μέσω συζητήσεων που συνδέουν το θέμα της έκθεσης με προσωπικές εμπειρίες (Hooper-Greenhill, 1999, pp. 47-49) καθώς η μάθηση απαιτεί κάποιου είδους εμπλοκή και εξαρτάται από την προηγούμενη εμπειρία του μαθητή, αλλά και από το μαθησιακό περιβάλλον (Δανασσής-Αφεντάκης, 1996, p. 478). Τα Μουσεία συνειδητοποιούν πλέον ότι το κοινό αποτελείται από πολλές και διαφορετικές ομάδες ανθρώπων, με ιδιαίτερες ανάγκες και απόψεις, που επιλέγουν να το επισκεφτούν ή όχι με βάση το εάν αυτό καλύπτει ή όχι τις προσωπικά οριζόμενες προσδοκίες τους (Μπούνια, 2015, p. 129). Τα Μουσεία μπορούν να γίνουν πιο προσιτά διανοητικά, προσφέροντας συνδέσεις με έννοιες και πράγματα οικεία στους επισκέπτες και μεριμνώντας ταυτόχρονα για όσο το δυνατόν περισσότερα πολυαισθητηριακά ερεθίσματα, αλληλεπίδραση εκθεμάτων και κοινού και ποικιλία τρόπων επεξεργασίας των πληροφοριών (Hein, 1998, p. 166). Εκτός όμως από τη σύνδεση με το οικείο στους επισκέπτες, κάθε σύγχρονο Μουσείο θα πρέπει παράλληλα να προσφέρει και νέες διανοητικές προκλήσεις για μάθηση και εμπλοκή με το άγνωστο, αν θέλει να εκπληρώσει τον εκπαιδευτικό του ρόλο. Η ισορροπία μεταξύ των δύο δεν είναι εύκολη υπόθεση και συχνά θα πρέπει το Μουσείο να πειραματιστεί ώσπου να την πετύχει (Οικονόμου, 2003, p. 88).

¹⁶⁹ Ο κονστρουκτιβισμός θεωρεί ότι γνώση δομείται μέσα από μία σύνθετη διαδικασία αλληλεπίδρασης ανάμεσα στον μαθητευόμενο και το κοινωνικό του περιβάλλον. Ο ρόλος του δασκάλου είναι να διευκολύνει και να καταστήσει δυνατή τη διαδικασία της ενεργητικής μάθησης. Ο μουσειοπαιδαγωγός αντίστοιχα θα μπορούσε να ενθαρρύνει τη μάθηση

Από τις αρχές της λειτουργίας του το Α.Μ.ΑΙ., δεχόμενο επιρροή από πλήθος άλλων Μουσείων, ανέπτυξε εκπαιδευτικά προγράμματα που μετατρέπουν τον οργανισμό σε πεδίο μάθησης και αναψυχής. Ο εντυπωσιακός αριθμός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που απευθύνονται μόνο σε μαθητές και σχεδιάστηκαν κατά τη δεκαετία του 2000 καταδεικνύουν την πρόθεση του Μουσείου να υποστηρίξει τον παιδευτικό και κοινωνικό του ρόλο. Θα πρέπει να τονιστεί ότι το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής, ήδη από το 1988, εφάρμοσε Πρόγραμμα Αρχαιολογικής Παιδείας, με στόχο να εξοικειωθούν οι νέοι με την ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά.

Παρόλα αυτά, οι ελκυστικές θεματικές των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, η μέριμνα για βιωματική προσέγγισή τους σε συνδυασμό με τη συγκίνηση που προσφέρουν τα αυθεντικά αντικείμενα καθώς και την κοινωνική διάσταση της επίσκεψης δημιουργούν ευχάριστες και αξιωματικές εμπειρίες στους συμμετέχοντες που είναι κυρίως παιδιά. Η συμμετοχή των σχολείων της ευρύτερης περιοχής ήταν μεγάλη, κυρίως κατά τους μήνες Απρίλιο και Μάιο,¹⁷⁰ όπως δείχνει και η μελέτη των στατιστικών στοιχείων μηνιαίας επισκεψιμότητας που αποστέλλει το Μουσείο στο ΤΑΠ από το 2013 και εξής. Τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα συνοδεύονται από πλούσιο εποπτικό υλικό όπως ταμπλό, διαφάνειες, Cd, ταινίες, video, κάρτες, αντίγραφα αρχαίων, φωτοτυπίες κ.ά. (Καραμήτρου - Μεντεσίδη, 2009, π. 151). Έτσι, διαμορφώθηκε σταδιακά το σημερινό τοπίο, όπου το Μουσείο αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της σχολικής ζωής. Αυτή είναι ασφαλώς μία σημαντική κατάκτηση του Μουσείου και μεγάλο κέρδος για τη μαθητική κοινότητα.

Το ζητούμενο στην περίπτωση μας αποτελεί η ανάπτυξη μακροπρόθεσμης και συνεχούς συνεργασίας του Μουσείου με τα Σχολεία της περιοχής. Αυτή μπορεί να πάρει διάφορες μορφές. Μία από αυτές μπορεί να είναι η υλοποίηση του μαθήματος της ιστορίας των τάξεων του Δημοτικού και Γυμνασίου στις αίθουσες του Μουσείου. Παράλληλα, ο

¹⁷⁰ www.statistics.gr/statistics/-/publication/SCI21/

σχεδιασμός εκπαιδευτικού υλικού¹⁷¹ που θα παρέχεται από το Μουσείο στους εκπαιδευτικούς για να προετοιμάσουν, οργανώσουν και εφαρμόσουν οι ίδιοι τα προγράμματα και τις δραστηριότητες, τουλάχιστον για τις περιόδους εκείνες που το Μουσείο δε διαθέτει προσωπικό, ίσως είναι μία εναλλακτική αντιμετώπιση του προβλήματος, που όμως εδραιώνει μία πολύπλευρη και δημοκρατική πολιτική στη σχέση Μουσείου - Σχολείου (Ψαρράκη - Μπελεσιώτη, 2007, p. 27). Γενικότερα, παρά το γεγονός ότι η μουσειακή πολιτική στην Ελλάδα πολύ λίγο έχει επενδύσει στη στενή συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς (Νικονάνου, 2015, p. 106), τα Μουσεία μπορούν να τροφοδοτούν αυτήν την σχέση αποτελεσματικά με τη δημιουργία δικτύων με ενδιαφερόμενους εκπαιδευτικούς, με οργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων και ενημερωτικών συναντήσεων προωθώντας την ενεργητική συμμετοχή τους στο σχεδιασμό και την υλοποίηση του εκπαιδευτικού υλικού.

Φυσικά, ο σχεδιασμός μουσειοπαιδαγωγικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και αντίστοιχου εκπαιδευτικού υλικού καλείται να λάβει υπόψη του τις αρχές που καθορίζουν τους στόχους και τις μεθόδους σύγχρονων μορφών εκπαίδευσης και να τις εφαρμόσει, αξιοποιώντας, όσο το δυνατόν καλύτερα, τις πολλαπλές δυνατότητες που παρέχει το μουσειακό περιβάλλον για τη δόμηση της γνώσης, με βάση πολύπλευρες, εναλλακτικές, βιωματικές, διαθεματικές και διαπολιτισμικές κριτικές προσεγγίσεις της πραγματικότητας (Κόκκινος & Αλεξάκη, 2003). Σκόπιμο είναι λοιπόν οι εκπαιδευτές του Μουσείου να παρακολουθούν τις αλλαγές που σημειώνονται στον χώρο της εκπαίδευσης και να προχωρούν σε αξιολόγηση, βελτίωση και προσαρμογή κάθε προγράμματος στις σύγχρονες μουσειοπαιδαγωγικές θεωρίες¹⁷² και μεθόδους. Προς ένα Μουσείο που θέτει τη μάθηση στο επίκεντρο της φιλοσοφίας του, όχι μόνο ως πομπός αλλά και ως δέκτης

¹⁷¹(Νάκου, 2007, pp. 53-59)

¹⁷²Hooper-Greenhill 1994, σ. 120

ανατροφοδοτικών πληροφοριών (Sani, 2013, p. 5), καλό θα ήταν το Μουσείο να προχωρήσει σε:

- Αξιολόγηση των υπαρχόντων προγραμμάτων του.
 - Επανεξέταση των σκοπών και των στόχων τους,¹⁷³ λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές ευφυΐες /ηλικίες των παιδιών και δίνοντας έμφαση στην απόκτηση επαφής με ζητήματα που αφορούν στην τοπική ιστορία, ώστε να κατανοήσουν καλύτερα το παρελθόν και να εξοικειωθούν με την πολιτισμική κληρονομιά του τόπου τους, αλλά και να ενισχυθούν οι δεσμοί ανάμεσα στο Μουσείο και την τοπική κοινωνία.
 - Κατανόηση του καθοριστικού ρόλου του εκπαιδευτή.
 - Συνεργασία με τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της περιοχής σε μόνιμη βάση.
 - Διεύρυνση του κοινού των εκπαιδευτικών του προγραμμάτων και σε άλλες βαθμίδες εκπαίδευσης καθώς και σε άλλες ομάδες κοινού, όπως οικογένειες και ενήλικες.
- Τέλος, το Μουσείο διευρύνοντας τον παιδαγωγικό του ρόλο και σε άλλες ευρύτερες ομάδες κοινού, μπορεί να σχεδιάσει για ή και με αυτές εκπαιδευτικές δραστηριότητες προσανατολισμένες στις ίδιες τις μουσειακές λειτουργίες.¹⁷⁴ Συγκεκριμένα, η βιωματική προσέγγιση των λειτουργιών της συλλογής, της έρευνας και τεκμηρίωσης, της προστασίας και διατήρησης, της οργάνωσης, της παρουσίασης και επικοινωνίας του μουσειακού υλικού θεωρούνται ιδιαιτέρως σημαντικές γιατί δεν είναι συνήθως γνωστές στο κοινό (Hooper-Greenhill, 1987, p. 47). Σύμφωνα με την Νικονάνου αυτές οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες συνιστούν ένα σημαντικό δυναμικό προσέλκυσης επισκεπτών και αύξησης της θετικής αντιμετώπισής τους απέναντι στον μουσειακό οργανισμό και απευθύνονται σε όλες τις ομάδες κοινού, παιδιά, έφηβους, ενήλικες, οικογένειες, ειδικές ομάδες κλπ. (Νικονάνου, 2015, p. 75).

¹⁷³ Οι στόχοι είναι κοινοί για όλα τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Α.Μ.ΑΙ. , η ομάδα στόχος είναι γενικά τα παιδιά.

¹⁷⁴ Εκπαιδευτικό πρόγραμμα βίωσης της ανασκαφικής διαδικασίας προσφέρεται στον εξωτερικό χώρο του Α.Μ.ΑΙ. κα απευθύνεται αποκλειστικά σε παιδιά.

5.3.2.2. Ξεναγήσεις

Από την έρευνα έγινε σαφές ότι η τοπική κοινωνία διεκδικεί την πρόσβασή της στη γνώση των συλλογών του Μουσείου με ξεναγήσεις. Το Μουσείο διενεργεί περιηγητικές κυρίως ξεναγήσεις μόνο με την αφορμή επισκέψεων επισήμων προσώπων και αποστολών καθώς και σε κάποιες αργίες ή σε επετειακές εκδηλώσεις, όπως είναι η Αυγουστιάτικη Πανσέληνος. Δικαίωμα ξενάγησης στην Ελλάδα, από νομική άποψη,¹⁷⁵ έχουν, εκτός από τους κατ' επάγγελμα ξεναγούς, οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων για την τάξη τους κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών επισκέψεών τους, το προσωπικό του Μουσείου (επιστημονικό ή άλλων ειδικοτήτων) μόνο μέσα στον φορέα εργασίας τους και οι μουσειοπαιδαγωγοί.

Η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί ως ένα βαθμό από τη διοργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων μουσειοπαιδαγωγικών ξεναγήσεων στον χώρο του Μουσείου για εκπαιδευτικούς, προκειμένου να ξεναγούν οι ίδιοι τις τάξεις τους και για το προσωπικό της Εφορείας, προκειμένου να αποκτήσουν τις απαραίτητες δεξιότητες. Η δημιουργία ενός εκπαιδευτικού παιχνιδιού ξενάγησης σε συνεργασία με εκπαιδευτικούς, όπου τα παιδιά σε ρόλο ξεναγού θα αναλαμβάνουν την παρουσίαση του Μουσείου στους συμμαθητές τους ή σε μαθητές άλλων τάξεων αλλά και στις οικογένειές τους θα γέμιζαν τις άδειες αίθουσες του Μουσείου, κυρίως όμως θα ενδυνάμωναν τις μεταξύ τους σχέσεις. Από την άλλη, το ενδιαφέρον των ντόπιων για ξεναγήσεις θα μπορούσε να γίνει αφορμή για τον σχεδιασμό μίας δραματοποιημένης ή σκηνοθετημένης ξενάγησης, με προσεκτικά δομημένο σενάριο που θα συναποφασιστεί από το Μουσείο, την τοπική θεατρική ομάδα, αλλά και όλους όσους επιθυμούν να συμμετέχουν.

¹⁷⁵Ν. 710/77 και τα Π.Δ. 273/ 93 και 340/96

Η υιοθέτηση, τουλάχιστον σε μηνιαία βάση, ενός προγράμματος μουσειοπαιδαγωγικής ξενάγησης που θα σχεδιαστεί με ομάδα στόχο την τοπική κοινωνία φαίνεται πως θα ικανοποιούσε πολλούς από τους κατοίκους. Μία εμπνευσμένη μουσειοπαιδαγωγική ξενάγηση στήνει γέφυρα επικοινωνίας ανάμεσα στην έκθεση και τον επισκέπτη, γι' αυτό και είναι πολύ σημαντική μουσειακή λειτουργία. Γι' αυτό και το Μουσείο δε θα πρέπει να την αντιμετωπίζει ως είδος πολυτελείας ή ως ένα επιπλέον εργασιακό βάρος.

5.3.3. Στον άξονα της αναβάθμισης της τεχνολογικής του υποδομής

Οι ψηφιακές τεχνολογίες χρησιμοποιούνται από τα Μουσεία, με στόχο τόσο τον εμπλουτισμό της εμπειρίας του επισκέπτη, όσο και την εκπαίδευση. Ένα Μουσείο μπορεί αρχικά να αξιοποιήσει το διαδίκτυο, με τη χρήση ιστοσελίδων και κοινωνικών δικτύων, παρέχοντας στο κοινό του εικονικές περιηγήσεις (virtual tours) των συλλογών του και ψηφιοποιημένα εκθέματα και συλλογές. Επιπλέον, μπορεί να σχεδιάσει και να παρέχει εφαρμογές που προορίζονται για χρήση μέσα στον χώρο του Μουσείου, μέσω κινητών συσκευών (tablets, έξυπνα κινητά) και διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: σε εφαρμογές για κινητά και σε χωρο-ευαίσθητες εφαρμογές. Οι πρώτες είναι εφαρμογές που μπορούν να λειτουργήσουν σε ένα έξυπνο κινητό, ενώ οι δεύτερες λαμβάνουν υπόψη τους τη θέση του χρήστη στον χώρο και λειτουργούν μόνο στον χώρο για τον οποίο σχεδιάστηκαν (Γιαννούτσου, 2015, pp. 226-227). Η τεχνολογία της επαυξημένης πραγματικότητας, εισήχθη στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς κατά την τελευταία δεκαετία ως μία τεχνολογία που έχει τη δυνατότητα να εντυπωσιάζει και να βοηθάει τους επισκέπτες μέσα στο χώρο του Μουσείου. Καθώς η τεχνολογία εξελίσσεται, συνδυάστηκαν τα ακουστικά εργαλεία με AR εργαλεία για τη βελτίωση της οπτικοποίησης (Hammady, et al., 2016), διαμορφώνοντας μία επαναστατική εμπειρία τόσο εντός, όσο και εκτός των μουσειακών οργανισμών.

Σχετικά με το Α.Μ.ΑΙ., προτού κανείς προτείνει την εφαρμογή σύγχρονων τεχνολογικών εφαρμογών, θα πρέπει να επισημάνει την ανάγκη αναβάθμισης και επέκτασης του διαδικτυακού του κόμβου. Όμως, αυτό μόνο δεν αρκεί. Εάν επιθυμεί να λειτουργήσει με αποτελεσματικό τρόπο, να συνδιαλέγεται, να επικοινωνεί και να αλληλεπιδρά με το κοινό του, θα πρέπει να μάθει τη «γλώσσα» κάθε νέου μέσου και τους κανόνες ή συμβάσεις της κοινωνικής δικτύωσης. Υπάρχουν απίστευτες ευκαιρίες για τους πολιτιστικούς οργανισμούς να ξεχωρίσουν, να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή στο φυσικό περιβάλλον τους γιατί οι δυνατότητες που παρέχει η τεχνολογία αμβλύνει τις διαφορές μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού, επίσημου και προσωπικού και ενισχύει την τάση των σύγχρονων Μουσείων να αγκαλιάσουν το καθημερινό, τις προσωπικές απόψεις και αφηγήσεις, τα βιώματα των απλών ανθρώπων, τις διαφορετικές ερμηνείες. Με αυτόν τον τρόπο, οι πολιτιστικοί οργανισμοί μπορούν να γίνουν τόποι συνάντησης και συμμετοχικών πρακτικών σε κάθε γειτονιά (Simon, 2010, pp. iii,iv) και να αποκτήσουν την πρωτοκαθεδρία ως πολύτιμη βάση στην κοινωνία.

Η ένταξη του Μουσείου σε ένα πρόγραμμα τεχνολογικής αναβάθμισης ή η εύρεση ενός χορηγού θα απάλλαζε τον οργανισμό από το οικονομικό κόστος αυτού του εγχειρήματος. Ωστόσο, εάν το Μουσείο δώσει προτεραιότητα σε αυτόν τον στόχο, στο διαδίκτυο υπάρχουν επιλογές¹⁷⁶ με χαμηλό κόστος, που μπορούν να αξιοποιηθούν προκειμένου να αναβαθμιστεί τεχνολογικά, ενσωματώνοντας τέτοιες ιστορίες/αφηγήσεις για τα αντικείμενά του ή για το ίδιο το Μουσείο, που να εξυπηρετούν τη μεγαλύτερη σύνδεση και εμπλοκή του επισκέπτη. Η χρήση σύγχρονων οπτικοακουστικών τεχνολογικών μέσων δεν καθιστά μόνο ελκυστική και διαδραστική τη μουσειακή εμπειρία, σχετίζεται και με την ίδια τη βιωσιμότητα των Μουσείων και πολιτιστικών οργανισμών σε ένα ανταγωνιστικό και ταχύτατα εξελισσόμενο περιβάλλον (Παπαδάκη, 2015, p. 162).

¹⁷⁶ <https://www.wikitude.com> Η εφαρμογή αυτή αξιολογείται στα πλαίσια τρέχουσας μεταπτυχιακής εργασίας ειδίκευσης του προγράμματος «Μουσειακές Σπουδές» του ΕΚΠΑ από τη φοιτήτρια Σπυριδούλα Σαλταπήδα.

5.3.4. Στον άξονα της διαμόρφωσης δεσμών με την τοπική κοινωνία

«Οι μεγαλύτεροι θησαυροί του πολιτισμού μας δεν είναι έργα τέχνης αλλά οι ανθρώπινες σχέσεις. Μεγαλειώδεις και πολύτιμες...» (Silverman, 2010, p. 155)

Τα τελευταία χρόνια γίνεται ολοένα και περισσότερος λόγος για τη συμβολή των Μουσείων στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των επισκεπτών. Τα σύγχρονα Μουσεία υπερβαίνουν την παραδοσιακή αποστολή της συλλογής, συντήρησης, μελέτης και διατήρησης των καταλοίπων του παρελθόντος και οι επαγγελματίες των Μουσείων καταβάλλουν συνειδητή προσπάθεια για να θέσουν στο επίκεντρο του σχεδιασμού των εκθέσεων, αλλά και όλων των δράσεων τον επισκέπτη και όχι τα αντικείμενα των συλλογών. Οι κώδικες δεοντολογίας του ICOM αντανακλούν τη στροφή αυτή,¹⁷⁷ τονίζοντας την κοινωνική αποστολή των Μουσείων και θέτοντας ως στόχο την προσέγγιση περισσότερων ομάδων κοινού. Η αναγνώριση του ρόλου του κοινού και η ενσωμάτωσή του στις μουσειακές δράσεις οδηγεί στη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας, στη δημιουργία κοινοτικών συλλογών, εκθέσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Crooke, 2007)(Crooke, 2011)(Perkin, 2011). Η πολιτιστική κληρονομιά θεωρείται πλέον ως «κοινωνικό αγαθό» (Χουρμουζιάδης, 2001, p. 233) και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της σύγχρονης ζωής, συνεισφέροντας στην πολιτιστική και κοινωνική ανάπτυξη (Merriman, 2004).

Σήμερα, στον δυτικό κόσμο έχουν γίνει βήματα για την επίτευξη μίας επικοινωνιακής Μουσείου και τοπικής κοινωνίας, αφού έχει κατανοηθεί η αξία της συνεύρεσης των δύο αυτών μερών στη διαμόρφωση της πολιτισμικής ταυτότητας (Crooke, 2007, pp. 7-26). Ενδεικτικό της σημασίας που αποδίδεται σήμερα στην κοινότητα και στην

¹⁷⁷ Δεν είναι τυχαίο ότι το Το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων το 2008 επέλεξε το θέμα «Τα Μουσεία ως παράγοντες κοινωνικών αλλαγών και εξέλιξης» για τον εορτασμό της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων

εμπλοκή της στη μουσειακή δράση είναι η καθιέρωση θέσης συμβούλου (στο Ηνωμένο Βασίλειο) για θέματα σχετικά με την κοινοτική συμμετοχή (Crooke, 2011, p. 25), ενώ και από έρευνες προκύπτει ότι η συμμετοχή της κοινότητας στις δραστηριότητες του Μουσείου συνιστά κινητήριο δύναμη για την πνευματική ανάπτυξη, αλλά και για τη συγκρότηση της ταυτότητας και της τοπικής υπερηφάνειας (Kavanagh, 1990, p. 173). Η πρόκληση που αντιμετωπίζουν σήμερα τα Μουσεία, εκτός αυτής της οικονομικής βιωσιμότητας τους, είναι να οραματιστούν εκ νέου τον κοινωνικό τους ρόλο, τη δυνατότητά τους να συμβάλουν στη διαμόρφωση μίας πιο ισορροπημένης, υγιούς και ευτυχημένης κοινωνίας για τους πολίτες (Μούλιου, 2014).

Μία από τις σύγχρονες τάσεις στον χώρο της πολιτισμικής διαχείρισης είναι η εφαρμογή του συμμετοχικού σχεδιασμού, μία σχετικά καινοτόμα διαδικασία για τον χώρο των Μουσείων. Σύμφωνα με την αρχή του συμμετοχικού σχεδιασμού ένα μουσειακό πρόγραμμα αναπτύσσεται και υλοποιείται σε στενή συνεργασία με το «μη-ειδικό κοινό», από τα πρώτα στάδια σύλληψης της ιδέας μέχρι και την υλοποίησή της. Το Μουσείο Επιστημών στο Λονδίνο σχεδίασε, για πρώτη φορά για τα δεδομένα της Αγγλίας, τη συμμετοχική σχεδιαστική πολιτική, στην ανάπτυξη μόνιμης έκθεσης, γεγονός πρωτοποριακό για κρατικό Μουσείο καθώς τα περισσότερα μέχρι τώρα προγράμματα σε Μουσεία αντίστοιχου μεγέθους περιορίζονται σε περιοδικές εκθέσεις ή μεμονωμένες εκδηλώσεις (Φουσέκη, 2010, p. 7). Σύμφωνα με τη Simon, ο συμμετοχικός σχεδιασμός βασίζεται σε τέσσερα μοντέλα:

- Της Συνεισφοράς, κατά το οποίο το Μουσείο οργανώνει μία δράση και καλεί το κοινό να συνεισφέρει συγκεκριμένα αντικείμενα ή ιδέες.
- Της Συνεργασίας, όπου οι επισκέπτες καλούνται να προσφέρουν ως ενεργοί εταίροι στη δημιουργία δράσεων του Μουσείου, η διαδικασία των οποίων όμως ελέγχεται από το Μουσείο.

- Της Συν-δημιουργίας, στο οποίο το κοινό ενεργεί μαζί με το προσωπικό του Μουσείου από το αρχικό στάδιο του ορισμού των στόχων έως την υλοποίηση της δράσης, σύμφωνα με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα του κοινού.
- Της φιλοξενίας. Στο μοντέλο αυτό το Μουσείο φιλοξενεί, παρέχοντας τις κατάλληλες συνθήκες και υποδομή, δράσεις από διάφορες ομάδες, συλλογικότητες ή το κοινό (Simon, 2010, p. 187).

Ακολουθώντας τις επικρατούσες αντιλήψεις, κάθε Μουσείο, ανεξάρτητα από την ταυτότητα την οποία φέρει ή του μεγέθους του, δύναται και πρέπει να αποτελεί ένα σημαντικό κέντρο στο οποίο να λαμβάνει χώρα ο διάλογος και η επικοινωνία με την τοπική κοινωνία. Όταν οι άνθρωποι μπορούν να συμμετέχουν ενεργά στα πλαίσια των πολιτιστικών οργανισμών, οι τελευταίοι μεταμορφώνονται σε χώρους καίριας σημασίας στην πολιτιστική και κοινωνική ζωή (Simon, 2010, p. ii). Το σημαντικό πια δεν είναι η ύπαρξη σπουδαίων συλλογών αλλά η σύνδεση των συλλογών με ιστορίες, με έθιμα, με το περιβάλλον, με στοιχεία της καθημερινότητας, όπως αυτά μπορούν να ειπωθούν μέσα από το πρίσμα των κατοίκων μίας περιοχής, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα στο Μουσείο να εκφραστεί μέσα από μία σειρά απόψεων (Bourdieu&Darbel, 1997) και δράσεων που του προσδίδουν επιπλέον αξία, καθιστώντας το «ως κεντρικό σημείο αναφοράς στη ζωή των ανθρώπων» (Μούλιου, 2005, p. 9).

Η προσπάθεια και η πρόθεση του Α.Μ.ΑΙ για κοινωνική παρέμβαση είναι εμφανής, τόσο σε συγκεκριμένες οργανωμένες δράσεις στο πλαίσιο επετειακών εκδηλώσεων του ΥΠΠΟΑ, όσο και σε πρωτοβουλίες που παίρνει και αφορούν σε μικρής κλίμακας και διάρκειας προγράμματα, προσωρινές εκθέσεις, μεμονωμένα γεγονότα κ.ά. Αξιοποιώντας τις προαναφερθείσες τάσεις και διοργανώνοντας εκδηλώσεις που εμπλέκουν άμεσα την τοπική κοινότητα (παιδιά, ενήλικες, ΚΑΠΗ, Βλάχους, σύλλογο γυναικών, πολιτιστικό σύλλογο, αθλητικούς συλλόγους, θεατρική ομάδα, ιππικό όμιλο, γεωργούς, κτηνοτρόφους

κ.ά), θα κάνει βήματα προς την εδραίωση ισότιμης σχέσης μαζί τους και προς τη διαμόρφωση θετικής εικόνας για το ίδιο το Μουσείο, αλλά και για τα αρχαιολογικά Μουσεία γενικότερα, θα καταστεί ένα κοινωνικά ανταποκρινόμενο πολιτιστικό ίδρυμα (Anderson, 2004, p. 1).

Υπάρχει ένα ευρύ πεδίο για την οργάνωση δράσεων που θα μπορούσαν να το μετατρέψουν σε χώρο γόνιμης επαφής και επικοινωνίας και να το αναδείξουν σε σεβαστό κομμάτι της καθημερινής ζωής της κοινότητας. Οι τρόποι άσκησης τέτοιων δράσεων και τα μέσα προσέγγισης της κοινότητας ποικίλουν όσο και οι ίδιες οι κοινότητες (Marshall, 2002, pp. 215-216). Διαφοροποιούνται ανάλογα με το είδος και τον σκοπό της εκάστοτε δράσης άλλα και τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες της ομάδας στόχευσης στην οποία απευθύνονται (Kotler & Kotler, 2000, p. 329). Στα πλαίσια της παρούσας έρευνας, επιχειρείται να σκιαγραφηθούν κάποιες από αυτές, η ανάγκη των οποίων καταδείχθηκε από τα αποτελέσματα της έρευνας.

5.3.4.1. Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά¹⁷⁸ στο Μουσείο

Ως άυλη πολιτιστική κληρονομιά, σύμφωνα με τον αρχαιολογικό νόμο¹⁷⁹ νοούνται «εκφράσεις, δραστηριότητες, γνώσεις και πληροφορίες, όπως μύθοι, έθιμα, προφορικές παραδόσεις, χοροί, δρώμενα, μουσική, τραγούδια, δεξιότητες ή τεχνικές που αποτελούν μαρτυρίες του παραδοσιακού, λαϊκού και λόγιου πολιτισμού». Η διαφύλαξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί κεντρικό όρο της Σύμβασης της Unesco του 2003,¹⁸⁰ που περιλαμβάνει μία σειρά δραστηριοτήτων που αποσκοπούν στη δημιουργική συνέχισή της προς όφελος των φορέων της, στους οποίους αποδίδει, για πρώτη φορά, πρωταρχική

¹⁷⁸ Η προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς υπογράφηκε το 2003 από τη Γενική Συνέλευση της UNESCO (Σύμβαση για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς)

¹⁷⁹ [Ν. 3028/2002 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς» \(ΦΕΚ 153 Α/ 28.6.2002\)](#) (άρθρο 2, παρ. ε')

¹⁸⁰ [Σύμβαση για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς – Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage.](#)

σημασία. Επομένως, η αξία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς ως πολιτιστικού αποθέματος που μπορεί να αποτελέσει εργαλείο κοινωνικής, εκπαιδευτικής, πνευματικής και οικονομικής τοπικής ανάπτυξης συνάδει με την αρχή της βιωσιμότητας, της διατήρησής της δηλαδή για τις επόμενες γενιές (Αλιβιζάτου, et al., 2015, p. 58).

Η προστασία των πολιτιστικών παραδόσεων μέσω π.χ. ερευνητικών, μουσειακών, εκπαιδευτικών προγραμμάτων με τρόπο που να σέβεται και να υπηρετεί τις ανάγκες των τοπικών κοινοτήτων δεν μπορεί να αφήνει αδιάφορους τους πολιτιστικούς φορείς. Το Μουσείο της Αιανής, παρότι αρχαιολογικό, φέρει την ευθύνη να αναπτύξει έναν δυναμικό ρόλο για τη διαφύλαξη και μετάδοση της ζώσας κληρονομιάς με τις εκφάνσεις της οποίας ο τοπικός πληθυσμός διατηρεί ισχυρούς δεσμούς. Επιπρόσθετα, η αξιοποίηση του ιδιαίτερου αυτού χαρακτηριστικού, ως νέου ερμηνευτικού πλαισίου της πολιτιστικής κληρονομιάς, συνιστά εργαλείο σύγκλισης Μουσείου – τοπικής κοινωνίας, παρελθόντος και παρόντος. Αξιοποιώντας τη μετάθεση του μουσειολογικού ενδιαφέροντος από τη συλλογή αντικειμένων στον άνθρωπο, στη ζωντανή παράδοση και την κοινωνία μπορεί το Μουσείο να οδηγηθεί σε νέους δρόμους ερμηνείας και επικοινωνίας με το παρελθόν, δρόμους που έχουν σχέση, όχι μόνο με τις μουσειακές συλλογές υλικών αλλά και άυλων αγαθών (Αλιβιζάτου, 2010, p. 30).

- Συνακόλουθα, εκδηλώσεις όπως αυτή που έλαβε χώρα τον Απρίλιο του 2016 στο Μουσείο Αιανής με πρωτοβουλία του ΟΠΑΝ¹⁸¹ Δήμου Κοζάνης, με απώτερο στόχο την έναρξη των διαδικασιών για την ένταξη του εθίμου των Λαζαρίνων στην παγκόσμια άυλη πολιτιστική κληρονομιά της UNESCO, δε θα πρέπει να παραμείνουν μεμονωμένες αλλά, στη βάση μίας ουσιαστικής, ισότιμης και μόνιμης συνεργασίας του Μουσείου με τις συλλογικότητες της ευρύτερης περιοχής, να αποκτήσουν κανονικότητα. Η σύνδεση του εθίμου με τις εορτές της Αναγέννησης της Φύσης στην Αρχαιότητα, η πλαισίωσή του με

¹⁸¹ Οργανισμός Πολιτισμού Αθλητισμού & Νεολαίας Δήμου Κοζάνης

ημερίδες και συνέδρια με εκπροσώπηση όλων των γειτονικών ή μη περιοχών στις οποίες συναντάται το έθιμο (Ελλάδα και βαλκανικές χώρες), καθώς και με εκθέσεις φωτογραφιών, τραγούδια, χορούς σε συνδυασμό με τις αφηγήσεις και τις αποσπασματικές αναπαραστάσεις της τελετουργίας του εθίμου επί σκηνής ή ακόμη και πλησίον των προθηκών του εκθεσιακού χώρου προσδοκάται ότι θα προσελκύσει επισκέπτες και θα προσδώσει στον τόπο ένα πολιτιστικό και τουριστικό προϊόν, δυνητικά ικανό να αποφέρει μία σειρά από πολιτιστικά, κοινωνικά και οικονομικά οφέλη.

- Το ενδιαφέρον, κυρίως των μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων αλλά και πολλών νεότερων, για τη μουσική παράδοση του τόπου (δημοτικά τραγούδια και χοροί), μπορεί να αποτελέσει τον κεντρικό άξονα ενός προγράμματος που θα αξιοποιεί τις πολυποίκιλες θεματικές των δημοτικών τραγουδιών και τη σύνδεσή τους με τις συλλογές του Μουσείου, όπως για παράδειγμα ο κύκλος ζωής του ανθρώπου, τα έθιμα ταφής, ο γάμος κ.ά. Η αγάπη και η στροφή των κατοίκων στις παραδοσιακές καλλιέργειες και τεχνικές υποδεικνύουν το φάσμα των θεματικών που προσελκύουν άλλες ομάδες. Η συνεργασία του Μουσείου με τον Σύλλογο γυναικών, για παράδειγμα, μπορεί να γίνει στο πλαίσιο ενός μακροπρόθεσμου προγράμματος για την υφαντική τέχνη. Η επαφή με τους αμπελουργούς και τους παραγωγούς κρόκου, τους γεωργούς και τους κτηνοτρόφους μπορεί να προσφέρει μία τεράστια δεξαμενή δεξιοτήτων, ενέργειας και τοπικής γνώσης. Η σύνδεσή τους με το παρελθόν συμβάλλει στην κατανόηση ότι πολλές από τις πρακτικές και τις αντιλήψεις της σύγχρονης εποχής έχουν τις απαρχές τους στην μακρινή εποχή της Προϊστορίας.

- Ο εορτασμός των Απόκρεων, που τα τελευταία χρόνια έφθινε, οφείλει αποκλειστικά την αναβίωσή του στην ιδιωτική πρωτοβουλία. Ο τρόπος με τον οποίο οργανώθηκαν οι κάτοικοι με κριτήριο τη γειτονιά τους, η ανάθεση της κατασκευής των αρμάτων, κουστουμιών, φαγητών και ποτών ανάλογα με τις ικανότητες και τον διαθέσιμο χρόνο του καθενός, η οικονομική συμβολή έκαστου με βάση την επιθυμία του, αποτελούν υποδειγματικό παράδειγμα συνεργασίας και εθελοντισμού. Από την αύξηση των

επισκεπτών, κατά το διάστημα αυτού του εορτασμού, το Μουσείο δεν επωφελείται καθώς η παρουσία του είναι ανύπαρκτη.¹⁸² Στον χώρο του Μουσείου όμως, οι καρναβαλιστές μπορούν να εμπνευστούν από τις παραστάσεις των εκτιθέμενων αντικειμένων, να κατασκευάσουν τις μάσκες ή τα άρματά τους, να παρακολουθήσουν διαλέξεις σχετικές με τις Διονυσιακές τελετές, να ξεναγηθούν σε θεματικές ξεναγήσεις, να στήσουν χορό και να εμπλουτίσουν τη σάτιρά τους. Το Μουσείο εκτός από την αναγκαιότητα της συμμετοχής του στις εκδηλώσεις, οφείλει επίσης να παίξει σημαντικό συντονιστικό ρόλο όσον αφορά στη συλλογή, καταγραφή και διατήρηση των χειροποίητων κατασκευών που προκύπτουν κάθε χρόνο ως αποτέλεσμα αυτής της δράσης.

Τα είδη των παραπάνω προγραμμάτων συμβάλλουν, ώστε οι συμμετέχοντες να βιώνουν τον μουσειακό χώρο θετικά, να τον συνδέσουν με κάτι οικείο, να εμπλακούν ενεργά και έτσι να του δώσουν νέα πνοή, και εν τέλει να τον «οικειοποιηθούν».

5.3.4.2. Προγράμματα ανάκλησης μνήμης στο Μουσείο

Η σημασία των προσωπικών αναμνήσεων ως «εργαλείο» για τη νοηματοδότηση της ζωής και της ταυτότητας ατόμων και ομάδων αξιοποιείται από τα σύγχρονα Μουσεία με προγράμματα «ανάκλησης αναμνήσεων» με σκοπό τη συμμετοχή ηλικιωμένων κυρίως ατόμων (Γκαζή, 2010, p. 355), τα οποία απειλούνται περισσότερο με κοινωνικό αποκλεισμό. Η αξιοποίηση του προσωπικού βιώματος και της μνημονικής σχέσης¹⁸³ που αναπτύσσεται ανάμεσα στην αρχαιολογική κληρονομιά και την κοινότητα καθιστά το Μουσείο πλατφόρμα συζήτησης και αναστοχασμού (Πάντζου, 2010, p. 53) και αποτελεί απόρροια της στροφής προς ένα πιο δημοκρατικό και πιο ανθρωποκεντρικό Μουσείο (Γκαζή, 2015, p. 45).

¹⁸² Ι. Μητσιάκος, αντιπρόεδρος του Σωματείου Φίλων Μουσείου Αιανής

Παρότι η πρακτική της ανάκλησης της μνήμης είναι περισσότερο προσφιλής σε Μουσεία ιστορικά (Κωστή, 2009, π. 54) ή λαογραφικά, το πρόγραμμα «Μουσείο και Τρίτη Ηλικία»¹⁸⁴ που πραγματοποιήθηκε στο Αρχαιολογικό Μουσείο Μεγάρων έδειξε ότι ακόμα και σε ένα τοπικό αρχαιολογικό Μουσείο οι ηλικιωμένοι χρησιμοποιούν τη μνήμη ως μέσο κατανόησης των εκθεμάτων, καθώς αυτά παρουσιάζουν ομοιότητες με αντίστοιχα αντικείμενα της καθημερινής ζωής της νιότης τους και αναπτύσσουν την αυτοπεποίθησή τους νιώθοντας χρήσιμοι σε έναν χώρο που οι μνήμες τους αποκτούν αξία (Κωστή, 2013, π. 30)(Κωστή, 2009, π. 57).

Ειδικότερα, το Α.Μ.ΑΙ., αντιμέτωπο με την πρόκληση της δημογραφικής μεταβολής που σημειώνεται στην κοινότητα που το πλαισιώνει, δεν μπορεί παρά να διαμορφώσει, σε συνεργασία με διάφορες υπηρεσίες, κοινωνική πολιτική για την τρίτη ηλικία. Η παρουσία των ηλικιωμένων στο Α.Μ.ΑΙ. μπορεί να ενθαρρυνθεί μέσω ειδικά σχεδιασμένων προγραμμάτων που θα λαμβάνουν υπόψη τα χαρακτηριστικά αυτής της ομάδας κοινού ή μέσω της ενσωμάτωσης του βιώματός τους στην ερμηνευτική προσέγγιση των εκθεμάτων. Η αξιοποίηση της ανάκλησης της μνήμης λειτουργεί θεραπευτικά (Kavanagh, 2000, π. 118) για τους ηλικιωμένους, ταυτόχρονα όμως, μπορεί να συνεισφέρει στον εμπλουτισμό της ερμηνείας των συλλογών του και στη διεύρυνση του κοινού του ίδιου του Μουσείου.

5.3.4.3. Προγράμματα εκτός των τειχών του Μουσείου

Ένα άλλο εναλλακτικό μέσο ενθάρρυνσης της συμμετοχής των πολιτών στο μουσειακό έργο αποτελούν τα προγράμματα εκτός των τειχών του Μουσείου.¹⁸⁵ Σε εξωτερικούς χώρους (στην πλατεία, στο πάρκο, σε πεζοδρόμια), σε πολιτισμικά σημεία αναφοράς, μπορεί να

¹⁸⁴ Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε το καλοκαίρι του 2007 στο πλαίσιο μεταπτυχιακής εργασίας εξειδίκευσης στο Διατμηματικό Πρόγραμμα Μουσειακές Σπουδές του ΕΚΠΑ

¹⁸⁵ Όπως η δράση του ΕΑΜ (σε συνεργασία με τους Ατενistas)Βρες την πόλη στο Μουσείο! Κυνήγι αρχαιολογικού θησαυρού
http://www.namuseum.gr/museum/pressreleases/2016/pressrelease_tesoro16-gr.html(Πρόσβαση 14-12-2017)

αξιοποιηθεί μουσειακό υλικό (αντίγραφα και άλλα εκπαιδευτικά μέσα) για τη δημιουργία δραστηριοτήτων ή για τη δημιουργία εκθέσεων. Η επιλογή του θέματος και του χώρου ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τον τρόπο ζωής των μελών της κοινότητας (Μουσούρη, 1999, π. 66). Σε ορισμένες περιπτώσεις παιχνίδια εξερεύνησης, μπορούν να εφαρμοστούν με αφετηρία το Μουσείο και σε εξωτερικούς χώρους, σε πολιτισμικά σημεία αναφοράς μέσα στην πόλη, συνδέοντας με αυτόν τον τρόπο το Μουσείο με το ευρύτερο πολιτισμικό περιβάλλον. Με τέτοιου είδους δράσεις είναι εφικτό το Μουσείο, που βρίσκεται στις παρυφές της κωμόπολης και είναι σχετικά απομονωμένο από την καθημερινή ζωή, να κάνει αισθητή την παρουσία του στην καθημερινότητα των κατοίκων.

5.3.4.4. Συνεργασίες και συνέργειες:

Η ενθάρρυνση των κοινοτικών ομάδων να χρησιμοποιούν το Μουσείο ως χώρο συνάντησης για συζητήσεις, για εκθέσεις ή για άλλου είδους δραστηριότητες που προσελκύουν το ενδιαφέρον τους, υπηρετεί τους στόχους της κοινωνικής βιωσιμότητας και ευημερίας όπως αυτοί αναπτύσσονται και εκφράζονται από ολόένα και περισσότερα μεμονωμένα ή σε δίκτυο Μουσεία.¹⁸⁶ Στο πλαίσιο αυτό θα μπορούσαν να προωθηθούν τα ακόλουθα:

- Συνεργασία με τη θεατρική ομάδα του Πολιτιστικού συλλόγου για τη διαμόρφωση μίας δραματοποιημένης,¹⁸⁷ εναλλακτικού είδους, ξενάγησης. Τα μέλη της θεατρικής ομάδας μπορούν να συν- δημιουργήσουν με τους υπεύθυνους του Μουσείου, ένα διαφορετικό σενάριο ξενάγησης με βάση τις δικές τους προσλήψεις και ενδιαφέροντα. Επίσης, μπορούν να συμβάλουν σε δραστηριότητες δραματοποίησης κατά τις οποίες ο

¹⁸⁶ <https://www.museumsassociation.org/campaigns/sustainability/sustainability-report> (Πρόσβαση 16-1-2018)

¹⁸⁷ Ενδιαφέρουσα δραματοποιημένη ξενάγηση έχει πραγματοποιηθεί στο Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, Μουσείο «Β. Παπαντωνίου» με τίτλο: «Ιστορίες του Μουσείου. Η θεία Βρισηίδα και άλλα διηγήματα» (Καλκούνου & Ρεμεδιάκη 2009)

επισκέπτης γίνεται «πρωταγωνιστής», λαμβάνει μέρος σε εκπαιδευτικά παιχνίδια ρόλων,¹⁸⁸ συμμετέχει σε ασκήσεις δραματοποίησης, μαθαίνει να αφηγείται ιστορίες με επίκεντρο μία έκθεση ή συγκεκριμένα εκθέματα.

- Η πολυετής επαφή του Μουσείου με το Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας μπορεί να εμπλέξει και τους σύγχρονους ντόπιους καλλιτέχνες (μουσικούς, αγιογράφους, φωτογράφους). Μία τέτοια προοπτική μπορεί να προσδώσει νέα δυναμική στο Μουσείο, ως χώρου καλλιτεχνικής έκφρασης, ψυχαγωγίας, κοινωνικής αλληλεπίδρασης και νέας προσέγγισης του παρελθόντος, μέσω των δημιουργιών της νέας γενιάς. Με την ανάπτυξη προγραμμάτων, στα οποία οι ενήλικες της τοπικής κοινότητας θα συνεργαστούν με στελέχη του Μουσείου για τη δημιουργία δικών τους εκθέσεων (ακόμα και έργων που έχουν προκύψει από μουσειοπαιδαγωγικές δραστηριότητες) ενισχύεται η έννοια της ενεργούς συμμετοχής του κοινού ως συνδιαμορφωτή της ερμηνείας και της παραγωγής νοημάτων στην κατεύθυνση της επίτευξης του συμμετοχικού Μουσείου. Με αυτόν τον τρόπο το Μουσείο μπορεί να κάνει ένα ακόμη βήμα προς τον εκδημοκρατισμό του, παρέχοντας αφενός ένα χώρο για την έκφραση της σύγχρονης ταυτότητας της κοινωνίας, αφετέρου τη δυνατότητα όχι μόνον παθητικής κατανάλωσης του ήδη «έτοιμου» υλικού που παρέχει το «Μουσείο - αυθεντία», αλλά ενεργής συμμετοχής στη δημιουργία του και στη διαμόρφωση της μνήμης (Simon, 2010).

- Επιδίωξη γνωριμίας και συνεργασίας με το ΔΜΠΣ Μουσειολογίας-Διαχείρισης Πολιτισμού του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, αλλά και με το αντίστοιχο «Μουσειακές Σπουδές» του ΕΚΠΑ στην Αθήνα.¹⁸⁹ Απότοκος μίας τέτοιας σύνδεσης, η οποία

¹⁸⁸ Βλέπε http://gamecraft.gr/?page_%20id=501 και <http://www.mbp.gr/edu/ekpaideytika-programmata/1.3/arxeio-paxnidia-rolon> (Πρόσβαση 14-12-2017)

¹⁸⁹ Στο πλαίσιο εργαστηριακών μαθημάτων τα οποία καταλήγουν στη διοργάνωση ενός πραγματικού έργου, υλοποιημένου εξ ολοκλήρου από τους φοιτητές (μουσική εκδήλωση, έκθεση, εκπαιδευτικό πρόγραμμα, φεστιβάλ κινηματογράφου, παραγωγή βίντεο, κ.ά.), κάτι που δίνει στους φοιτητές μία

σήμερα θεωρείται περισσότερο αναγκαία από ποτέ, είναι και η αλλαγή αντιλήψεων, ο πολυεπίπεδος επαναπροσδιορισμός του Μουσείου και η αναθεώρηση της σχέσης του με το κοινό. Παράλληλα, ο παραδοσιακός εμπειρισμός των ανθρώπων του Μουσείου σταδιακά υποχωρεί παραχωρώντας τη θέση του στη συνειδητοποίηση της σημασίας της εξειδικευμένης θεωρητικής κατάρτισης και της αναγκαιότητας για διεπιστημονική συνεργασία. Άλλωστε, η άμεση συνεργασία των Μουσείων με τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και την επιστημονική κοινότητα είναι κάτι που προτείνεται ανεπιφύλακτα από το ICOM (ICOM,2013:3.9 και 3.10).

Πρόσφατα,¹⁹⁰ ο Δήμος Κοζάνης και οι αδελφοποιημένες με την Αιανή πόλεις Αλέξινατς της Σερβίας και Χισάρ της Βουλγαρίας εντάχτηκαν σε ευρωπαϊκό πρόγραμμα χρηματοδότησης κοινών δράσεων, επαφών, ανταλλαγών και συνεργασιών.¹⁹¹ Η συμμετοχή του Μουσείου στο παραπάνω πρόγραμμα οφείλει να μην περιοριστεί στις ξεναγήσεις των επισήμων, αλλά να προωθήσει ένα σχέδιο σύνδεσης με τους αντίστοιχους φορείς των γειτονικών κρατών, στοχεύοντας στην πολύπλευρη γνωριμία των λαών, στην ενημέρωσή τους και στην ενίσχυση του κλίματος εμπιστοσύνης.

5.3.4.5. Άλλες Δράσεις – Εκδηλώσεις

- Η καθιέρωση τακτικής εκδήλωσης προς τιμή όλων όσων από τους κατοίκους με κάποιο τρόπο συνεισέφεραν ή συνεισφέρουν στο Μουσείο. Άνθρωποι που παρέδωσαν αρχαιότητες, άνθρωποι που παραχώρησαν τη γη τους, που αφιέρωσαν τον χρόνο τους ή πρόσφεραν εθελοντικά οποιαδήποτε υπηρεσία στο Μουσείο αξίζουν τη δημόσια αναγνώριση. Η ανταμοιβή αυτή, προερχόμενη από δημόσιο φορέα, καταξιώνει τους

μοναδική δυνατότητα να ασκηθούν σε επαγγελματικές συνθήκες και να μεταπλάσουν τη θεωρία σε πράξη.

¹⁹⁰ Νοέμβριος του 2017

¹⁹¹ <http://www.ert.gr/perifereiakoi-stathmoi/kozani/kozani-kines-drasis-tou-dimou-tis-adelfopiimenes-polis-tis-servias/>

πολίτες, και αποκαθιστά, ως ένα βαθμό, τις «αδικίες» που αισθάνονται ότι έχουν υποστεί. Ταυτόχρονα, ενισχύει το αίσθημα ευθύνης της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

- Η ανάληψη ετήσιας τελετής υποδοχής των νεοεισερχόμενων φοιτητών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας στον μουσειακό χώρο. Η ξενάγηση των φοιτητών, η γνωριμία τους με τα μουσικά σχήματα και τα παραδοσιακά εδέσματα του τόπου που πρόθυμα, σε κάθε ευκαιρία, παρασκευάζουν οι νοικοκυρές, ίσως αποτελεί τον καλύτερο τρόπο καλωσορίσματος και διαφήμισης του πολιτιστικού οργανισμού. Στο ίδιο πλαίσιο, θα μπορούσε να πραγματοποιείται η γιορτή της λήξης των αρχαιολογικών εργασιών¹⁹² ή η κοπή της πρωτοχρονιάτικης πίτας, εκκινώντας από το Μουσείο με ξεναγήσεις και άλλες εκδηλώσεις και καταλήγοντας σε ένα από τα τοπικά εστιατόρια.
- Άλλες δράσεις, όπως η προβολή της ταινίας «Αρχαιολόγος» με πρωταγωνίστρια την ανασκαφέα των περισσότερων από τα ευρήματα που εκτίθενται στο Μουσείο, αλλά και από τους βασικούς συντελεστές της ίδρυσης του Μουσείου, συναντήσεις μουσικών της ευρύτερης περιοχής, αφηγήσεις παραμυθιών, κυριακάτικα πρωινά για οικογένειες, απογεύματα συνάντησης νέων, συνιστούν μόνο κάποιες από τις αφορμές που πρωταρχική επιδίωξη έχουν να άρουν τις αναστολές ομάδων κοινού για μία επίσκεψη στους μουσειακούς χώρους. Μπορούν όμως και να υπηρετούν εκτός από τον στόχο της προσέλκυσης κοινού και την προσέγγιση μουσειακών θεματικών. Στο σημείο αυτό, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι, όπως σε αρκετές περιπτώσεις Μουσείων, το «Σωματείο Φίλων» μπορεί να λειτουργήσει υποστηρικτικά στη διοργάνωση εκδηλώσεων και προγραμμάτων για το ενήλικο κοινό. Απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ τους.¹⁹³

¹⁹² Ο αριθμός των ανασκαφών καθώς και του προσωπικού που απασχολούνται σε αυτές είναι μεγάλος καθώς εντάσσονται σε έργα της ΔΕΗ και της κατασκευής αγωγού φυσικού αερίου.

¹⁹³ Σε συνέντευξή του ο αντιπρόεδρος του Σωματείου κ. Ι. Μητσιάκος μίλησε για επιδείνωση των σχέσεων με την τωρινή Διεύθυνση του Α.Μ.ΑΙ. και για προσπάθεια απομάκρυνσης της έδρας τους από τους χώρους του Μουσείου

Τέλος, σε όλα τα παραπάνω, προστίθεται η πρόταση για διαμόρφωση του περιβάλλοντα χώρου του Μουσείου με δυνατότητα παραμονής, ανάπαυσης και θέασης του όμορφου τοπίου, έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένας πραγματικά ανοικτός χώρος δημόσιας χρήσης. Η δημιουργία υπαίθριας βιβλιοθήκης (αφού μάλιστα η υπάρχουσα έχει μετατραπεί σε χώρο γραφείων), με βιβλία από «δεύτερο χέρι», με την παράλληλη εγκατάσταση ηλιακών καθισμάτων (παγκάκια) όπου οι χρήστες θα μπορούν να φορτίζουν smartphones, tablets, ή και άλλα gadgets, θα ήταν μία καινοτόμος «πράσινη» ιδέα, η οποία πιθανότητα θα προσέλκυε καθημερινά αρκετούς νέους της περιοχής και θα έστηνε διαύλους επικοινωνίας με το Μουσείο.

5.4. Ημερολόγιο δράσεων

Η σωστή οργάνωση και προβολή των πολιτιστικών εκδηλώσεων παίζει σημαντικό ρόλο στην καθιέρωσή τους ως θεσμούς αυξημένου κύρους και δημιουργεί θετική εικόνα και δημοσιότητα για τις τοπικές κοινωνίες. Ο ετήσιος προγραμματισμός των δράσεων ενός μουσειακού οργανισμού εξυπηρετεί την ορθολογικότερη κατανομή τους και την οικονομικότερη διενέργειά τους. Παρακάτω επιχειρείται ένας ενδεικτικός ετήσιος καταμερισμός προτεινόμενων δράσεων, που θα μπορούσαν να ενισχυθούν με ποικίλες παράλληλες δράσεις.

Σεπτέμβριος	<ul style="list-style-type: none">• Ενημέρωση των εκπαιδευτικών για τα εκπαιδευτικά προγράμματα του έτους• Συνάντηση με τους τοπικούς φορείς για τον σχεδιασμό των ετήσιων δράσεων• Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Οκτώβριος	<ul style="list-style-type: none">• Πρόγραμμα για τις παραδοσιακές καλλιέργειες και τεχνικές

	<p>(π.χ. αμπελουργία -πάτημα σταφυλιών- απόσταξη)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Κυριακή στο Μουσείο (αφήγηση ή δραματοποίηση μύθων σχετικών με τον Διόνυσο, τον Οινέα, αφήγηση παραμυθιών σχετικών με την καλλιέργεια αμπελιού κτλ) • Παραγωγή εδεσμάτων με μούστο • Εκδήλωση υποδοχής των φοιτητών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας με τη συμμετοχή τοπικών μουσικών σχημάτων • Θεματική ξενάγηση για τη φιλοξενία στην αρχαιότητα
Νοέμβριος	<ul style="list-style-type: none"> • Πρόγραμμα για την υφαντική • Εργαστήρι υφαντικής με τον Σύλλογο Γυναικών για τη δημιουργία υφαντής νυφικής παραδοσιακής στολής που θα φορεθεί από μία κοπέλα στον χώρο του Μουσείου το Σάββατο του Λαζάρου • Ημερίδα για τον γάμο στην αρχαιότητα • «Νυχτέρι» των γυναικών στο Μουσείο με τη συμμετοχή της χορωδίας του Συλλόγου • Κυριακή στο Μουσείο (αφήγηση ή δραματοποίηση μύθων σχετικούς με την υφαντική τέχνη) • Θεματική ξενάγηση με θέμα τον καλλωπισμό στην αρχαιότητα
Δεκέμβριος	<ul style="list-style-type: none"> • Ενημέρωση των κατοίκων για τις ανασκαφές του έτους • Απονομή επαίνου σε κάποιον εθελοντή ή δωρητή • Στολισμός χριστουγεννιάτικου δέντρου – ιδιότυπη έρευνα κοινού (οι συμμετέχοντες θα αναρτούν στολίδια με τις απόψεις τους, τις επιθυμίες τους ή τις ανάγκες τους)

	<ul style="list-style-type: none"> • Παραδοσιακά «κόλιαντα»
Ιανουάριος	<ul style="list-style-type: none"> • Κοπή βασιλόπιτας - ετήσιος απολογισμός - στόχευση για το νέο έτος • Υποδοχή στο Μουσείο των καβαλάρηδων από τη Μονή της Ζάμπορδας και θεματική ξενάγηση
Φεβρουάριος	<ul style="list-style-type: none"> • Ημερίδα για τα αρχαία διονυσιακά δρώμενα • Αποκριάτικα δρώμενα • Έκθεση στον υπαίθριο χώρο του Μουσείου των αρμάτων των καρναβαλιστών • Θεματική ξενάγηση με θέμα τα συμπόσια στην αρχαιότητα
Μάρτιος	<ul style="list-style-type: none"> • Έθιμο Χελιδόνας (1^η Μαρτίου) • Περιοδικές εκθέσεις ντόπιων καλλιτεχνών
Απρίλιος	<ul style="list-style-type: none"> • Παρασκευή Λαζάρου: Ημερίδα για τις αρχαίες ανοιξιάτικες γιορτές και το έθιμο «Λαζαρίνες» με συμμετοχή όλων των χωριών του Τσαρτσιαμπά (Ελίμειας), αλλά και άλλων περιοχών της Ελλάδας και των Βαλκανίων όπου συναντάται το έθιμο. Στο τέλος της ημερίδας, παρουσίαση των δρώμενων της κάθε περιοχής στην αυλή του Μουσείου • Σάββατο Λαζάρου: Διαδικασία ένδυσης μίας κοπέλας σε ηλικία γάμου, πλησίον της προθήκης 27 (Αίθουσα Γ) με τις πήλινες προτομές του τύπου «κόρης της Αιανής», με την παραδοσιακή στολή που θα υφανθεί από τους συμμετέχοντες στα εργαστήρια υφαντικής σε παραδοσιακό οριζόντιο αργαλειό, ενώ παράλληλα μεταξύ των προθηκών (19 και 20 της Αίθουσας Γ) που διαπραγματεύεται την υφαντική και της αναπαράστασης του όρθιου αργαλειού, θα παρουσιαστεί η

	διαδικασία ένδυσης μίας κόρης με υφαντή ενδυμασία εμπνευσμένη από τα ειδώλια των προθηκών
Μάιος	<ul style="list-style-type: none"> • Ιππικές πορείες • Διεθνής Ημέρα Μουσείων • Πρόγραμμα για τα αρχαία και παραδοσιακά παιχνίδια στην αυλή του Μουσείου
Ιούνιος	<ul style="list-style-type: none"> • Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές • Θερινό εικαστικό εργαστήριο σε συνεργασία με το Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας και τους ντόπιους καλλιτέχνες
Ιούλιος	<ul style="list-style-type: none"> • Δραματοποιημένη ξενάγηση των αθλητών που συμμετέχουν στον Δρόμο του Απολλόδωρου • Ημερίδα για τον αθλητισμό στην αρχαιότητα • Δρόμος του Απολλόδωρου
Αύγουστος	<ul style="list-style-type: none"> • Ξενάγηση πριν την έναρξη της εκδήλωσης της Αυγουστιάτικης Πανσέληνου • Αυγουστιάτικη Πανσέληνος. Μουσική εκδήλωση

5.5. Πρόταση Εκπαιδευτικής Δράσης

Η πρόταση που ακολουθεί αφορά στην υλοποίηση ενός προγράμματος με κεντρικό πυρήνα την υφαντική τέχνη, η οποία ήταν βασική οικοτεχνική ασχολία των γυναικών της περιοχής μέχρι το πρόσφατο παρελθόν. Σήμερα, όσες ακόμα υφαίνουν, ασχολούνται αποκλειστικά με την κατασκευή της παραδοσιακής ενδυμασίας προκειμένου να την κληροδοτήσουν στα παιδιά τους. Στο πλαίσιο αυτής της δράσης, προτείνεται να υλοποιηθούν διαλέξεις εμπλουτισμένες με πειραματικά εργαστήρια, θεματικές ξεναγήσεις, εκπαιδευτικό

πρόγραμμα, δραματοποίηση μύθου, εργαστήρια υφαντικής. Η πραγματοποίηση όλων αυτών θεωρείται εφικτή αν προηγηθεί ο κατάλληλος σχεδιασμός στον οποίο θα ληφθούν υπόψη παράμετροι, όπως η υποστήριξη από μεμονωμένα άτομα, ομάδες και τους κατάλληλους φορείς.

Τίτλος Δράσης : «Συνοφθαίνοντας ιστορίες από το παρελθόν και το παρόν»

Οι γενικοί στόχοι της δράσης είναι:

1. Να ενισχύσει τους δεσμούς του Μουσείου με την τοπική κοινωνία μέσα από τη διοργάνωση συμμετοχικών δράσεων.
2. Να προσφέρει κίνητρο επισκέψεων στο Μουσείο σε ομάδες που δεν εκπροσωπούνται σε αυτό.
3. Να ψυχαγωγήσει τους συμμετέχοντες.
4. Να συμβάλει στην αναβίωση μίας παραδοσιακής τεχνικής, ιδιαίτερα αγαπητής στις παλαιότερες γενιές γυναικών.
5. Να συμβάλει στη συνοχή των κατοίκων μέσα από τη συνεργασία σε κάθε στάδιο των δράσεων.

Συνέργειες – Συμπράξεις

Για την υλοποίηση της δράσης απαραίτητη θεωρείται, όχι μόνο η συνεργασία των προσώπων, ομάδων, φορέων στην υλοποίηση των δραστηριοτήτων αλλά και η συμμετοχή όλων στη λήψη αποφάσεων και στο σχεδιασμό τους. Οι ομάδες αυτές είναι ο Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος «Η ΠΡΟΟΔΟΣ», ο Σύλλογος Γυναικών Αιανής, η Θεατρική Ομάδα, η Χορωδία, το Δημοτικό Σχολείο, το Νηπιαγωγείο, ο Γεωργικός Συνεταιρισμός, το ΚΑΠΗ, τα μουσικά σχήματα της περιοχής. Υποστήριξη μπορεί να ζητηθεί από την Περιφέρεια, τον Δήμο αλλά και τα τοπικά μέσα επικοινωνίας.

Διάρκεια: Από τον Νοέμβριο έως το Σάββατο του Λαζάρου

Προγραμματισμός της Δράσης – Παράλληλες Δράσεις

1. Θεματική ξενάγηση (1^η Κυριακή Νοεμβρίου)

Η έναρξη του προγράμματος σηματοδοτείται με τη θεματική ξενάγηση στους χώρους του Μουσείου, βασισμένη στα εκθέματα εκείνα που σχετίζονται με την υφαντική τέχνη, την ενδυμασία, τα χρώματα και τις καθημερινές ασχολίες.

2. Διαλέξεις και πειραματικά εργαστήρια (2^η και 3^η Κυριακή Νοεμβρίου)

Οι διαλέξεις θα υλοποιηθούν σε δύο διαδοχικές συναντήσεις. Θα περιλαμβάνουν την παρουσίαση της υφαντικής τέχνης διαχρονικά, τη σημασία της οικοτεχνικής αυτής δραστηριότητας καθώς επίσης τις διαδικασίες, τα στάδια παραγωγής των υφαντών, τα βοηθητικά εξαρτήματα. Πιο συγκεκριμένα:

Το περιεχόμενο της 1^{ης} συνάντησης θα είναι σχετικό με:

Το κούρεμα των ζώων (κουρά), την επεξεργασία και μεταποίηση του μαλλιού (ταλασιουργία), το γνέσιμο μαλλιού (νύσις) και τη βαφή των νημάτων. Τις διαλέξεις, ακολουθούν τα σχετικά με τις παραπάνω τεχνικές πειραματικά εργαστήρια.

Το περιεχόμενο 2^{ης} συνάντησης θα είναι σχετικό με:

Το στήσιμο του αργαλειού όρθιου και κάθετου, το στημόνιασμα ή δάσιμο ή ιδίασμα, την τοποθέτηση των αγνύθων (λαιών), τους τρόπους ύφανσης. Το πειραματικό εργαστήριο θα περιλαμβάνει το στήσιμο ενός όρθιου και ενός οριζόντιου αργαλειού στην Αίθουσα Γ, αλλά και την κατασκευή αργαλειών μέσης.

3. Εργαστήρι υφαντικής ή «νυχτέρι» (κάθε Τετάρτη απόγευμα από τα μέσα Νοεμβρίου έως και τη Μεγάλη Εβδομάδα)

Εβδομαδιαίες συναντήσεις στην Αίθουσα Γ του Μουσείου όπου οι γυναίκες, εκ περιτροπής, θα υφαίνουν μία παραδοσιακή «νυφιάτικη» στολή στον οριζόντιο αργαλειό και έναν χιτώνα, ιμάτιο ή πέπλο στον όρθιο. Ταυτόχρονα θα είναι μία ευκαιρία για συναντήσεις και αλληλεπίδραση, για τραγούδι και ιστορίες από το παρελθόν.

4. Δραματοποίηση παραμυθιού με συνοδεία μουσικών οργάνων (μία Κυριακή κάθε μήνα)

Σε συνεργασία με τη θεατρική ομάδα του Πολιτιστικού Συλλόγου, καθώς και τους ντόπιους μουσικούς μπορεί να δραματοποιηθεί ο μύθος της Αράχνης, ο οποίος θα παρουσιάζεται σε οικογένειες με παιδιά την τελευταία Κυριακή κάθε μήνα.

5. Διαδικασία ένδυσης Λαζαρίνας (Σάββατο του Λαζάρου)

Το απόγευμα του Σαββάτου του Λαζάρου θα λάβει χώρα στους χώρους του Μουσείου (πλησίον της προθήκης 27 της Αίθουσας Γ, όπου εκτίθενται πήλινες γυναικείες προτομές) η διαδικασία ένδυσης μίας κοπέλας σε ηλικία γάμου με την παραδοσιακή στολή που θα έχει υφανθεί από τους συμμετέχοντες στα εργαστήρια υφαντικής στον παραδοσιακό οριζόντιο αργαλειό, ενώ παράλληλα, στον χώρο μεταξύ της προθήκης 19 και 20 της ίδιας αίθουσας και της αναπαράστασης του όρθιου αργαλειού, όπου εκτίθενται αντικείμενα σχετικά με την υφαντική και την ενδυμασία στην αρχαιότητα, θα λάβει χώρα η διαδικασία ένδυσης μίας κόρης με υφαντό χιτώνα, ιμάτιο ή πέπλο που θα έχει δημιουργηθεί σε όρθιο αργαλειό από τις συμμετέχουσες στο εργαστήρι υφαντικής, με έμπνευση από τις ενδυμασίες των ειδωλίων των εν λόγω προθηκών.

6. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα (Από τον Νοέμβριο έως τον Μάρτιο)

- **Τίτλος εκπαιδευτικού προγράμματος: «Ξετυλίγοντας τον... μίτο της Αράχνης»**
- **Στόχοι του Εκπαιδευτικού προγράμματος**

Εκτός από τους γενικούς στόχους κάθε εκπαιδευτικού προγράμματος που σχετίζονται με την ευαισθητοποίηση των παιδιών σε θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς, την εξέλιξη της προσωπικότητάς τους, την όξυνση της κριτικής τους ικανότητας, την ενίσχυση της αυτενέργειας, την ανάπτυξη δεξιοτήτων, την όξυνση της φαντασίας κ. ά., ως κύριοι στόχοι του προγράμματος τέθηκαν οι εξής:

- Να γνωρίσουν και να εκτιμήσουν την μακραίωνη ιστορία της υφαντικής τέχνης από την προϊστορική εποχή έως σήμερα.
- Να κατανοήσουν ότι η υφαντική αποτελεί ένα σημαντικό τμήμα της παραδοσιακής οικοτεχνίας και ότι ήταν ο κατ' εξοχήν τρόπος κατασκευής ειδών οικιακού ρουχισμού και ενδυμάτων.
- Να έρθουν σε επαφή με τα στάδια επεξεργασίας του μαλλιού, την ύφανση και τα είδη των υφαντών.
- Να προσεγγίσουν το πανάρχαιο οικιακό εργαλείο και τα βοηθητικά μέρη του.
- Να απολαύσουν μία δραματοποιημένη αφήγηση του μύθου της Αράχνης.
- Να βιώσουν τη χαρά της δημιουργίας του δικού τους υφαντού.
- Να διασκεδάσουν συμμετέχοντας σε ένα ομαδικό παιχνίδι.
- Να αναζητήσουν σχετικά με την υφαντική τέχνη ήθη και έθιμα του τόπου τους.
- Η διάδοση της πολύτιμης τέχνης της υφαντικής ως μία δυναμική πρόταση για το μέλλον.

- Να απολαύσουν την επίσκεψη στο Μουσείο και να βιώσουν ευχάριστα συναισθήματα.

Χώρος διεξαγωγής

- Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής Κοζάνης

Χρονική διάρκεια

- Μία ώρα και τριάντα λεπτά. Η διάρκεια πιθανώς να παρουσιάσει μικρές αποκλίσεις.

- ***Ηλικία παιδιών***

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές των Β', Γ', και Δ' τάξης του Δημοτικού. Ωστόσο, με την κατάλληλη προσαρμογή από τον/την μουσειοπαιδαγωγό θα μπορούσε να απευθυνθεί και σε όλες τις τάξεις του Δημοτικού, καθώς και στο νηπιαγωγείο.

Προαπαιτούμενες γνώσεις

Για την υλοποίηση της εκπαιδευτικής δράσης κρίνεται επιθυμητή, αλλά όχι προαπαιτούμενη, η προγενέστερη εξοικείωση των παιδιών με τη θεματική της υφαντικής τέχνης, καθώς σύμφωνα με σχετικές έρευνες, η προϋπάρχουσα σχετική γνώση επηρεάζει το εκπαιδευτικό αποτέλεσμα (Νάκου, 1998, σ. 49).

Εργαλεία – Εποπτικό Υλικό

- Διδακτικό εγχειρίδιο για τον εκπαιδευτικό (για την αξιοποίηση στην τάξη, πριν την επίσκεψη)
- Φύλλα εργασίας για τους μαθητές (για την αξιοποίηση στην τάξη, μετά την επίσκεψη)

- Εικόνες σε χαρτόνι (φωτογραφίες υφαντών από παραστάσεις αγγείων, γλυπτών, παραδοσιακών φορεσιών) και άλλες εικόνες που απεικονίζουν αργαλειούς και τη διαδικασία του γνεσίματος
- Τρία ομοιώματα αργαλειών (μέσης, κάθετου με βάρη, οριζόντιου)
- Αδράχτια, σφονδύλια, αγνύθες, νήματα, επίνητρο, σαΐτα, αυτοσχέδιες σαΐτες, καλάθι, αυτοσχέδιους χάρτινους αργαλειούς και αργαλειούς αράχνες
- Επιτραπέζιο παιχνίδι (δύο ταμπλό και 24 κάρτες).

Σύνδεση με τα σχολικά μαθήματα

- Στο μάθημα της Γλώσσας οι μαθητές θα μπορούσαν να αναζητήσουν λέξεις, παροιμίες, τραγούδια, μεταφορές και ποιήματα που σχετίζονται με την τέχνη της υφαντικής από την αρχαιότητα ως σήμερα.
- Στα Μαθηματικά οι μαθητές μπορούν να ασχοληθούν με θέματα συμμετρικών γεωμετρικών σχεδίων υφαντών.
- Στο μάθημα της Γεωγραφίας μπορούν να μελετήσουν τους δρόμους του νήματος (μετάξι), από την Κίνα και Ινδία έως την Ελλάδα.
- Στο μάθημα της Ιστορίας μπορούν να ασχοληθούν με την καταγραφή παραδόσεων, τεχνικών, εθίμων του τόπου τους καθώς και μελέτη μύθων, ιστορικών πηγών όπως είναι τα Ομηρικά έπη αλλά και αρχαιολογικών ευρημάτων όπου απεικονίζονται θέματα σχετικά, όπως είναι οι μινωικές τοιχογραφίες και αρχαία αγγεία. Επίσης, μπορούν να αναζητήσουν φωτογραφίες ή και μαρτυρίες ανθρώπων που ασχολήθηκαν με την υφαντική.
- Στο μάθημα της Μουσικής μπορούν να τραγουδήσουν τραγούδια με θέμα την υφαντική τέχνη.

➤ Στο μάθημα των Εικαστικών μπορούν να ασχοληθούν με τη βαφή νημάτων με φυτικές βαφές, τη ζωγραφική σχεδίων υφαντών ή παραστάσεων από αγγεία, την κατασκευή αυτοσχέδιων αργαλειών και υφαντών με τα οποία θα διακοσμήσουν την τάξη τους.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα οργανώνεται σε 3 επίπεδα:

- 1 Προετοιμασία στην τάξη πριν την επίσκεψη. Για την προετοιμασία στην τάξη το Μουσείο μπορεί να δημιουργήσει εκπαιδευτικό φυλλάδιο με τις απαραίτητες πληροφορίες.
- 2 Επίσκεψη στο Μουσείο.
- 3 Αξιοποίηση της εμπειρίας στην τάξη, μετά την επίσκεψη. Για την αξιοποίηση της δράσης στην τάξη, μετά την παρακολούθηση του προγράμματος στον μουσειακό χώρο, μπορούν να δημιουργηθούν φύλλα εργασίας, τα οποία ο εκπαιδευτικός θα μπορεί να αξιοποιήσει ανάλογα με τον διαθέσιμο χρόνο του και τη σύνδεση με το αναλυτικό πρόγραμμα.

1^ο Στάδιο: Γνωριμία με την ομάδα και τον χώρο.

Δυνατότητες και Περιορισμοί

Εκτιμώμενη διάρκεια : 15΄λεπτά

Μετά την είσοδο των παιδιών στην κύρια Αίθουσα Γ του εκθεσιακού χώρου, όπου βρίσκονται οι αγνύθες και τα σφονδύλια, καθώς και η αναπαράσταση ενός όρθιου αργαλειού, και αφού καθίσουν στα μαξιλαράκια που έχουν ήδη τοποθετηθεί στο πάτωμα, αρχίζει η διαδικασία της γνωριμίας τους με τον ερμηνευτή, αλλά και με το υπόλοιπο προσωπικό του Μουσείου. Τα παιδιά γράφουν το όνομά τους πάνω σε πλαστικά καρτελάκια δύο διαφορετικών χρωμάτων (τα οποία θα διευκολύνουν τη δημιουργία δύο ομάδων σε μεταγενέστερο στάδιο). Καλούνται να πουν το όνομά τους, καθώς και αυτό

που τους αρέσει να ασχολούνται στον ελεύθερο χρόνο τους. Το ίδιο κάνουν και όλοι οι παρευρισκόμενοι «άνθρωποι του Μουσείου», ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο τη δημιουργία αισθημάτων οικειότητας στα παιδιά. Το επόμενο βήμα είναι να «συστηθούν» τα παιδιά με το ίδιο το Μουσείο και να συζητήσουν τι μπορούν να κάνουν σε ένα Μουσείο και τι όχι. Ο ερμηνευτής απλώνει ένα χαρτί του μέτρου και γράφει στην πρώτη επιφάνεια τις απαντήσεις των παιδιών σχετικά με όλα όσα επιτρέπονται σε έναν μουσειακό χώρο και από στην άλλη όσα δεν επιτρέπονται. Ενδεικτικές ερωτήσεις ακολουθούν:

-Ξέρετε ποιος είναι ο χώρος που βρισκόμαστε;

-Έχετε επισκεφτεί άλλο Μουσείο; Ποιο;

-Τι σας έκανε μεγαλύτερη εντύπωση;

-Τι μπορούμε να κάνουμε σε ένα Μουσείο;

-Υπάρχει κάτι που δεν επιτρέπεται να κάνουμε;

Μόλις ολοκληρωθεί η συζήτηση, ένας εκπρόσωπος της ομάδας υπογράφει, εν είδει συμβολαίου, στο χαρτί του μέτρου ότι θα τηρήσει η ομάδα του όλα όσα είναι γραμμένα.

2^ο Στάδιο: Εισαγωγή στο θέμα

Εκτιμώμενη διάρκεια : 10' λεπτά

Ο μουσειοπαιδαγωγός είναι έτοιμος να εισάγει τα παιδιά στο θέμα. Ως μέσο προϊδεασμού έχει όλο το εποπτικό υλικό στο πάτωμα και ως αφορμή και έναρξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας δείχνει στα παιδιά καρτέλες με φωτογραφίες διάφορων υφαντών ενδυμάτων και οικιακού ρουχισμού, όλων των εποχών. Ακολουθεί συζήτηση για το πώς κατασκεύαζαν τα ενδύματα στα αρχαία και στα παλαιότερα χρόνια. Καταλήγουν, με κατευθυνόμενες ερωτήσεις, στην τέχνη της υφαντικής και στο ποιος ασχολούνταν κυρίως με αυτήν. Ακολουθούν ενδεικτικές ερωτήσεις:

- Τι φοράνε οι μορφές στις εικόνες;
- Μοιάζουν τα ρούχα τους με τα δικά μας;
- Πως νομίζετε ότι κατασκεύαζαν τα ενδύματά τους; Σήμερα, πώς κατασκευάζονται τα ενδύματα;
- Εκτός από ενδύματα, τι άλλο ύφαιναν;
- Ξέρετε κάποιο πρόσωπο από ένα έπος/μύθο που όλη την ημέρα ύφαινε και το βράδυ ξήλωνε το υφαντό του;
- Ήταν βασίλισσα ή εργάτρια;
- Ποιοι ασχολούνταν με την υφαντική τέχνη;
- Έχετε δει κάποιον να υφαίνει;
- Νομίζετε ότι είναι δύσκολη τέχνη; Γιατί;
- Ποια θεά ήταν πολύ καλή υφάντρα και θεωρείται και η προστάτιδα της υφαντικής τέχνης;
- Ποιο έντομο ξέρει να υφαίνει;
- Θα θέλατε να ακούσουμε τον μύθο που συνδέει την Θεά Αθηνά με την Αράχνη;

3^ο Στάδιο: Δραματοποιημένη αφήγηση του μύθου της Αράχνης με συνοδεία μουσικής.

Εκτιμώμενη διάρκεια : 10' λεπτά

Με αφορμή την τελευταία ερώτηση, ο μουσειοπαιδαγωγός εισάγει τα παιδιά στο τρίτο στάδιο όπου η αφήγηση του μύθου εμπλουτίζεται με μουσική συνοδεία φλογέρας ή άλλου μουσικού οργάνου. Κατά τη διάρκεια της αφήγησης του μύθου της Αράχνης, τα παιδιά καλούνται να εκφράσουν με γκριμάτσες, τα αισθήματα περηφάνιας, έπαρσης, θυμού, ικανοποίησης αλλά και φόβου των δύο πρωταγωνιστριών του συγκεκριμένου μύθου. Μετά

την ολοκλήρωση της αφήγησης του μύθου ο ερμηνευτής προετοιμάζει τα παιδιά για το επόμενο στάδιο, κάνοντας χρήση της ερώτησης αν θέλουν να μάθουν να υφαίνουν.

4ο Στάδιο: Μαθαίνω να υφαίνω

Εκτιμώμενη διάρκεια : 30' λεπτά

Σε αυτό το στάδιο, γίνεται προσπάθεια να προσεγγιστεί η τέχνη της υφαντικής από τη φάση της συλλογής των πρώτων υλών (κουρά), της επεξεργασίας τους για τη νηματοποίηση (πλυσίματα, γνέσιμο), των τύπων των αργαλειών και των βοηθητικών εξαρτημάτων του μέχρι και τη βιωματική εμπειρία τους, μέσω αυτοσχέδιων αργαλειών που τους διανέμονται. Για κάθε θεματική υπάρχει πλούσιο εποπτικό υλικό που διεγείρει την προσοχή και διευκολύνει την κατανόηση και εμπέδωση της νέας γνώσης. Έτσι, μαλλιά και νήματα, λανάρες και αδράχτια, σφονδύλια και επίνητρο, διάφοροι τύποι αργαλειών (μέσης, κάθετος με βάρη και οριζόντιος), αγνύθες και σαΐτες πλαισιώνουν και ενισχύουν τη διαδικασία σε όλη τη διάρκεια.

Οι πρώτες ύλες

Δίνονται στα παιδιά διάφορα χρωματιστά νήματα και ακατέργαστο μαλλί για να τα παρατηρήσουν.

- Πού έβρισκαν τα νήματα/ κλωστές στην αρχαιότητα;
- Από ποια ζώα; Από ποια φυτά;
- Πώς νομίζετε ότι κούρευαν τα ζώα στην αρχαιότητα; Σήμερα;
- Ποια χρώματα χρησιμοποιούσαν;
- Πώς χρωμάτιζαν τις κλωστές;
- Η επεξεργασία των πρώτων υλών
- Πώς το ακατέργαστο μαλλί γίνεται νήμα;
- Τι νομίζετε ότι κάνει η κοπέλα στην εικόνα;

- Έχετε στρίψει ποτέ κλωστή; Γίνεται πιο ανθεκτική ή σπάει πιο εύκολα;
- Θέλετε να στρίψουμε κλωστές να το επιβεβαιώσουμε;
- Πότε είναι πιο εύκολο το στρίψιμο; Όταν η άκρη της κλωστής είναι ελεύθερη ή όταν έχει βάρος;
- Ας γνωρίσουμε κάποια βοηθητικά εργαλεία για το γνέσιμο: το επίνητρο, το αδράχτι, το σφονδύλι, την ηλακάτη.

Δίνεται χρόνος στα παιδιά να παρατηρήσουν και να εκφράσουν τις απορίες τους και τις σκέψεις τους.

- Η εξέλιξη του αργαλειού
- Έχετε δει ποτέ αργαλειό;
- Ποιος από τους τρεις αργαλειούς νομίζετε ότι χρησιμοποιήθηκε πρώτα; Ποιος μοιάζει με τον σημερινό;
- Πώς νομίζετε ότι τον χρησιμοποιούσαν;
- Για ποιο λόγο κρεμούσαν αυτά τα αντικείμενα (αγνύθες) στις άκρες των νημάτων;

Στο σημείο αυτό ο ερμηνευτής αντιπαραβάλλει μία αγνύθα με ένα σφονδύλι, ευρήματα πολύ συχνά σε ανασκαφές, και ζητάει από τα παιδιά να εντοπίσουν τη διαφορά. Οι μαθητές καλούνται να περιηγηθούν στην αίθουσα και να προσπαθήσουν να εντοπίσουν τα σφονδύλια και τις αγνύθες που περιέχονται στο εκπαιδευτικό τους φυλλάδιο. Με τον τρόπο αυτό τα παιδιά εξοικειώνονται με τον χώρο και τα εκθέματα του Μουσείου, έχοντας όμως σαν αποστολή να εντοπίσουν υφαντικά βάρη και να τα κατατάξουν σε αγνύθες και σφονδύλια. Ο χρόνος που διατίθεται για την αναζήτηση είναι πέντε λεπτά, ενώ ο ερμηνευτής παρεμβαίνει διακριτικά για να δίνει διευκρινίσεις και να εξομαλύνει τυχόν δυσκολίες. Τα παιδιά καλούνται να επιστρέψουν στις θέσεις τους, ενώ, για την επαναφορά τους στις αρχικές τους θέσεις έχει προβλεφθεί επιπλέον χρόνος, περί τα δύο λεπτά. Τα παιδιά ανακοινώνουν τα ευρήματά τους και η διαδικασία συνεχίζεται μέσα από παρόμοιες με τις ακόλουθες ερωτήσεις:

- Γιατί λέτε να περιορίστηκε η χρήση του αργαλειού της μέσης ή του κάθετου και να επινοήθηκε ο οριζόντιος με κάθισμα;
- Πώς δημιουργείται το υφαντό;
- Να σκεφτούμε έναν τρόπο να περνάει εύκολα η κλωστή (υφάδι) ανάμεσα στα νήματα (στημόνι) ;
- Νομίζετε ότι είναι εύκολο ή δύσκολο να υφαίνει κάποιος;

Όλες οι παραπάνω πληροφορίες αποτελούν τη μετάβαση στη φάση της εφαρμογής. Τα παιδιά καλούνται να υφάνουν τον ιστό μία αυτοσχέδιας αράχνης ή ενός αργαλειού που έχει διαμορφωθεί σε ένα τετράγωνο πλαίσιο στο οποίο έχουν τοποθετηθεί μικρά καρφιά. Η αράχνη προτείνεται για μικρότερα παιδιά γιατί εξάπτει τη φαντασία τους και τα ανατροφοδοτεί με ενδιαφέρον και περιέργεια.

5^ο Στάδιο: Δραστηριότητα αξιολόγησης

Εκτιμώμενη διάρκεια : 15 λεπτά

Για το στάδιο της αξιολόγησης επιλέχθηκε ένα ομαδικό παιχνίδι που αφενός προσφέρει τη δυνατότητα στον ερμηνευτή να αξιολογήσει τη δράση, αφετέρου ενισχύει τα συναισθήματα ευχαρίστησης και απόλαυσης των συμμετεχόντων, η σύνδεση των οποίων με τον μουσειακό χώρο συνιστά και γενικότερο σκοπό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Οι οδηγίες και η περιγραφή παρατίθενται ακολούθως.

Οδηγίες για το παιχνίδι

- Τα παιδιά χωρίζονται σε δύο ομάδες ανάλογα με το χρώμα της ετικέτας που έγραψαν το όνομά τους, κατά την είσοδό τους στον χώρο.

Απαραίτητα υλικά: Δύο ταμπλό χωρισμένα σε δώδεκα τετράγωνα το καθένα, 24 συνολικά φωτογραφίες αντικειμένων σχετικών με την υφαντική τέχνη. Δηλαδή: αράχνη, αγνύθες, σφονδύλια, αδράχτι, υφαντό, κάθετος αργαλειός, οριζόντιος αργαλειός, αργαλειός μέσης, σαΐτα, επίνητρο, λανάρα, καλάθο με μαλλί. Τα πραγματικά αντικείμενα υπάρχουν μέσα σε ένα καλάθι. Παράλληλα οι ονομασίες αυτών των εξαρτημάτων είναι γραμμένες σε δώδεκα τετράγωνα του καθενός ταμπλό, όπου το κάθε τετράγωνο αντιστοιχεί σε μία λέξη. Τέσσερα ζάρια (δύο για κάθε ομάδα) με τις φωτογραφίες των αντικειμένων στις επιφάνειές τους. Αυτοσχέδια αντίγραφα των αντικειμένων που απεικονίζονται στις φωτογραφίες.

Κανόνες παιχνιδιού:

Κάθε ομάδα παίρνει δώδεκα φωτογραφίες. Θα πρέπει να ταυτίσει τα αντικείμενα που υπάρχουν στις επιφάνειες των ζαριών με τα πραγματικά εξαρτήματα στο καλάθι και να τοποθετήσει τη φωτογραφία πάνω στη σωστή λέξη στο ταμπλό. Κερδίζει η ομάδα που θα ταυτίσει τις εικόνες με τα αντικείμενα και με τις ονομασίες τους πιο γρήγορα.

Με την ολοκλήρωση του παιχνιδιού θα μπορούσε ο ερμηνευτής να ζητήσει από τα παιδιά να εκφράσουν με μία λέξη πώς ένιωσαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος.

Δίνεται στο κάθε παιδί ένας αυτοσχέδιος χάρτινος αργαλειός ως αναμνηστικό της επίσκεψης με την προτροπή να συνεχιστεί η δραστηριότητα στο σχολείο, όπου θα μπορούσαν όλες οι δημιουργίες να ενωθούν και να αποτελέσουν έναν πίνακα, ένα χαλάκι για τη διακόσμηση της αίθουσας ή αντικείμενο προς πώληση στο παζάρι του σχολείου.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το Μουσείο δε νοείται πλέον ως απλός θεματοφύλακας συλλογών, αλλά ως σύνθετος θεσμός με επιστημονικό, εκπαιδευτικό, πολιτιστικό, αναπτυξιακό και κοινωνικό ρόλο (Βουδούρη, 2003, π. 91). Ο βαθμός στον οποίο κάθε Μουσείο ενστερνίζεται αυτή τη θεώρηση και το πού επικεντρώνεται καθορίζει τις ενέργειες και την ικανότητά του να προσελκύει μεγαλύτερο ή μικρότερο μέρος των μελών της κοινωνίας. Σε ένα συνεχώς μεταλλασσόμενο περιβάλλον, το Μουσείο, εκτός από την εξασφάλιση της δικής του βιωσιμότητας, αντιμετωπίζει την πρόκληση να οραματιστεί εκ νέου τον κοινωνικό του ρόλο, όχι ως μία προαιρετική δραστηριότητα αλλά ως δομικό πυλώνα της λειτουργίας του, ως υποχρέωση να συνεισφέρει στη δημιουργία μίας πιο ισορροπημένης, υγιούς και ευτυχημένης κοινωνίας για τους πολίτες (Μούλιου, 2014).

Οι προτεινόμενες δράσεις, προσδιορισμένες από τα αποτελέσματα της έρευνας κοινής γνώμης και προσαρμοσμένες στις ιδιαιτερότητες του Α.Μ.ΑΙ., αποσκοπούν στην οικοδόμηση ενός κοινωνικά ανταποκρινόμενου πολιτιστικού ιδρύματος. Οι προτάσεις για συμμετοχικότητα και κοινωνική ενσωμάτωση αφορούν τόσο στη δημιουργία περιεχομένου από ομάδες που παραδοσιακά δεν εκπροσωπούνται ή δεν έχουν ενθαρρυνθεί να συμμετέχουν στο Μουσείο, με σκοπό να το οικειοποιηθούν ως χώρο έκφρασης και δημιουργίας, όσο και στην αξιοποίηση των μεθόδων που μετατρέπουν ένα Μουσείο προσβάσιμο σε όλα τα επίπεδα και από όλους, πλατφόρμα δημοκρατικού διαλόγου, χώρο έκφρασης απόψεων και προβληματισμών, καθώς και μέσο ικανοποίησης επιθυμιών. Το περιεχόμενο και οι στόχοι των προγραμμάτων υποδεικνύουν την στροφή του Μουσείου στην κοινωνική προσφορά. Μπορεί να πρόκειται για μεγάλες ή μικρές αλλαγές και βήματα, μεμονωμένες ή μονιμότερες δράσεις, όμως αναμένεται ότι με την πάροδο του χρόνου μπορεί να συντελέσουν στην ανάπτυξη τόσο σε ατομικό, όσο και συλλογικό επίπεδο.

Γιατί η δραστηριοποίηση στον χώρο του Μουσείου μπορεί να αποφέρει σε προσωπικό επίπεδο αύξηση της αυτοεκτίμησης, αυτοπεποίθηση, ανάπτυξη της δημιουργικότητας, ενώ σε κοινωνικό επίπεδο, τα Μουσεία μπορούν να λειτουργήσουν ως καταλύτες για την κοινωνική ανάπτυξη, την ενδυνάμωση των επιμέρους κοινωνικών ομάδων με την απόκτηση προσόντων και εμπιστοσύνης στις δυνάμεις τους, γεγονός που τους επιτρέπει καλύτερη διάδραση με το κοινωνικό σύνολο και βελτίωση της ποιότητας ζωής τους (Sandell, 2003, p. 45).

Η προώθηση της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω των περιφερειακών Μουσείων αποτελεί βασικό παράγοντα για τη βιώσιμη και αειφόρο ανάπτυξη ενός τόπου. Αυτό που πρέπει να γίνει κατανοητό και να τονιστεί είναι ότι η επίτευξη του παραπάνω στόχου απαιτεί σωστό σχεδιασμό, καθώς τα αποτελέσματα γίνονται ορατά σε βάθος χρόνου. Ωστόσο, τα ελληνικά περιφερειακά Μουσεία αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα που εμποδίζουν πολλά από αυτά να ανταποκριθούν επαρκώς σε αυτόν τον ρόλο. Χωρίς να υποτιμάται το σύνολο των δυσχερειών που προκύπτουν από το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του υπαγόμενου σε Εφορεία Μουσείου μας, όπως: η έλλειψη διοικητικής αυτονομίας, η περιορισμένη χρηματοδότηση (ειδικότερα κατά την μακρά περίοδο οικονομικής ύφεσης που βιώνει η χώρα), η υποστελέχωση, ο φόρτος εργασίας, αλλά και η θέση του στον γεωγραφικό χάρτη της χώρας, οι προτάσεις που διατυπώθηκαν διαπνέονται από την πίστη ότι το Α.Μ.ΑΙ., όπως και κάθε Μουσείο, μπορεί να επαναπροσδιορίσει τη σχέση του με την κοινότητα που το περιβάλλει, εντοπίζοντας και προβάλλοντας εκείνα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που το διαφοροποιούν από τα άλλα αρχαιολογικά Μουσεία και δημιουργώντας έναν μακροπρόθεσμο δεσμό με τις κοινότητες που το πλαισιώνουν. Έτσι μόνο θα καταφέρει να υπηρετήσει ουσιαστικά τον διττό του ρόλο: ως φορέας προστασίας και διαχείρισης των συλλογών του, αλλά και ως παράγοντας κοινωνικής συνοχής και ανάπτυξης.

Συνοψίζοντας, επισημαίνεται ότι, σε μία κοινωνία που αναδιαρθρώνεται αναθεωρώντας την κοσμοθεωρία της, τις βασικές της αξίες και θεσμούς, την κοινωνική και πολιτική δομή της, κάθε Μουσείο όχι μόνο μπορεί, αλλά έχει την υποχρέωση να συμμετέχει ενεργά σε αυτό τον μετασχηματισμό, με αυξημένο βαθμό συναίσθησης και επίγνωσης σε ό, τι πράττει (Janet, 2010, p. 11)(Drucker, 1994, p. 1). Η κοινωνική ενεργοποίηση, η ενεργή συμπερίληψη των επιμέρους ομάδων στις δράσεις, η μακροπρόθεσμη δέσμευση, και ο από κοινού σχεδιασμός με τους πολίτες πολυσυλλεκτικών, προσωποποιημένων και συνεχώς εναλλασσόμενων δράσεων¹⁹⁴ βελτιώνει την ποιότητα της ζωής των ανθρώπων και μετατρέπει ένα Μουσείο προσβάσιμο, σε όλα τα επίπεδα, και από περισσότερες ομάδες κοινού. Το μεταμορφώνει σε πλατφόρμα δημοκρατικού διαλόγου, χώρο έκφρασης απόψεων και προβληματισμών, καθώς και μέσο ικανοποίησης επιθυμιών. Μόνο τότε ένα Μουσείο θεωρείται ότι επιτέλεσε κατ' αρχάς τους στόχους του, όταν εντάξει τους ανθρώπους της δικής του πόλης στους μόνιμους επισκέπτες του. Ένα Μουσείο έχει ανάγκη να στηριχτεί από τους πολίτες του, να απευθυνθεί και να συνομιλήσει με αυτούς. Διαφορετικά, αποτελεί «ξένο σώμα μέσα στην ίδια την πόλη του» (Αδάμ - Βελένη, 2007, p. 200) και ως τέτοιο, δεν έχει ούτε προοπτικές ανάπτυξης, ούτε βιωσιμότητας.... Ως εκ τούτου, η υιοθέτηση ενός ουσιαστικού διαλόγου μεταξύ Μουσείων και του συνόλου της κοινωνίας δεν αποτελεί μόνο αδήριτη αναγκαιότητα του σήμερα αλλά και μεγάλη ευκαιρία για το μέλλον. Άραγε θα την αξιοποιήσουμε;

¹⁹⁴Βίντεο 6.2 Διάλεξη της Nina Simon, με τίτλο "Opening up the Museum: Nina Simon@TEDxSantaCruz". (Πηγή: [https:// www.youtube.com/watch?v=alclwIH1vZ9w](https://www.youtube.com/watch?v=alclwIH1vZ9w))

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

American Alliance of Museums, 2012. *Alliance Reference Guide: Developing a Mission Statement*. [Online] Available at: <http://www.aam-us.org/docs/default-source/continuum/developing-a-mission-statement-final.pdf?sfvrsn=4> [Accessed 15 Μάιος 2016].

Ahmad, S. & Cummins, J., 2016. *Review of ways of working in Our Museum Report to the Paul Hamlyn Foundation*. [Online] Available at: http://ourmuseum.org.uk/wp-content/uploads/Our-Museum-Review-of-ways-of-working_Summary_June-16.pdf [Accessed 6 2 2018].

Amgueddfa Cymru – National Museum Wales, 2015. *Community Engagement Strategy, 2015-20*. s.l.:Amgueddfa Cymru – National Museum Wales.

Anderson, G., 2012. *A Framework” Reinventing the Museum: The Evolving Conversation on the Paradigm Shift*. 2 ed. Lanham MD: AltaMira Press.

Anderson, G., 2004. *Reinventing the museum: Historical and contemporary perspectives on the paradigm shift*. s.l.:Rowman Altamira.

Andreou, S.- F. a. K. K., 1996. Review of Aegean Prehistory V:The Neolithic and Bronze age of Northern Greece. *AJA*, Issue 100.

Anon., 1985. *Θουκυδίδη Ιστορία Βιβλ. ΙΙ. ΚΕΦ. 99.2. Α’* ed. Θεσσαλονίκη: Μαλλιάρης Παιδεία.

Anon., 2017. *Μία διαφορετική ματιά στον θαυμαστό κόσμο των Μουσείων*. [Online] Available at: https://cdnfiles.scdn3.secure.raxcdn.com/static/files/201706/a90/SkyFPress_2006_small.pdf_a90ba10d981151b09dcf5c1a41e16a2a86e72e83.pdf [Accessed 5 3 52018].

Beatty, B., 2012. Preface. In: C. L. Cinnamon & S. Klingler, eds. *Small Museum Toolkit book 1: Leadership, Mission, and Governance*, ed. Cinnamon Catlin-Legutko and Stacy Klingler. Lanham MD: AltaMira Press.

Besterman, T., 2012. Μουσειακή Ηθική. In: S. Macdonald, ed. *Μουσεία κα Μουσειακές Σπουδές, Ένας Πλήρης Οδηγός*. Αθήνα: ΠΙΟΠ, pp. 597-611.

Bienkowski, P., 2016. *No longer us and them: How to change into a participator museum and gallery Our Museum, Final Report 2016*. [Online] Available at: <http://ourmuseum.org.uk/wp-content/uploads/Our-Museum-emerging-learning.pdf> [Accessed 4 2 2018].

Black, G., 2009. *Το Ελκυστικό Μουσείο*. Αθήνα: ΠΙΟΠ.

Borun, M. & Korn, R., 1999. *Introduction to Museum Evaluation*,. Washington DC: American Association of Museums.

- Bourdieu, P. & Darbel, A., 1997. *The love of Arts. European Museums and ther Public*. Cambridge: Polity Press.
- Boylan, J. P., 2012. Το Μουσειακό Επάγγελμα. In: *Μουσείο και Μουσειακές Σπουδές: Ένας πλήρης οδηγός*. Αθήνα: ΠΙΟΠ, pp. 575-595.
- Cohen, L., Manion , L. & Morrison, K., 2008. *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Coolican, H., 2004. *Research Methods and Statistics in Psychology*. 4η ed. London: Hodder & Stoughton.
- Coxall, H., 2006. Open minds:Inclusive Practice . In: R. Altamira, ed. *Museum Philosophy for the Twenty-Fisrt Century*. s.l.:Genoways, H. H.
- Creswell, J. W., 2011. *Η έρευνα στην εκπαίδευση: Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας..* Αθήνα: Έλλην.
- Crooke, E., 2007. *Museums and Community. Ideas, Issues andChallenges*. London: Routledge.
- Crooke, E., 2011. The politics of community heritage: motivations authority and control. In: E. Waterton & . S. Watson , eds. *Heritage and Community Engagement, Collaboration or Contestation?*. London and New York: Routledge, p. 24 – 38.
- Crooke, E., 2012. Μουσεία και Κοινότητα. In: S. Macdold, ed. *Μουσείο και Μουσειακές Σπουδές: Ένας Πλήρης Οδηγός*. s.l.:ΠΙΟΠ, pp. 253-271.
- Dean, D., 1994. *Museum Exhibition, Theory and Practice*. London & New YORK: Routledge.
- Drucker, P., 1994. *Post - Capitalist Society*. Νέα Υόρκη: HarperCollins Publishers.
- Economou, M., 1996. Interactive multimedia for the public presentation of archaeology: the Euesperides project. In: T. Higgins, P. Main & J. Lang, eds. *Imaging the Past: Electronic Imaging and Computer Graphics in Museums and Archaeology. Series: Occasional paper British Museum*. London: British Museum, pp. 127-139.
- Falk.J., Moussouri, T. & Coulson, D., 1998. The effect of visitorsFalk, J. H., Moussouri, T., & Coulson, D. (1998). The effect of visitors 'agendas on museum learning. *Curator: The Museum Journal*, Issue 41, pp. 107-120.
- Falk, J. H. & Dierking, . L., 1992. *The Museum Experience*.2002. Wasington, DC: Whalesback Books.
- Ferrer, M. d. C. V., 2007. *Building Echoes. The role of storytelling in museums and galleries*. Mexico: s.n.
- Field, A., 2009. *Discovering Statistics Using SPSS*. 3η ed. London: SAGE.

- Fink, A., 2012. *How to conduct surveys: A step-by-step guide: A step-by-step guide..* s.l.: Sage Publications..
- Fopp, M. A., 1997. *Managing Museums and Galleries*. London and New York: Routledge.
- Frey, S. B. & Meier, S., 2012. Πολιτισμικά Οικονομικά. In: *Μουσείο και Μουσειακές Σπουδές: Ένας Πλήρης Οδηγός*. Αθήνα: ΠΙΟΠ.
- Friesen, S., 2012. Making a Case for Small Museums. In: C. Catlin-Legutko & S. Klingler, eds. *Small Museum Toolkit, book 1: Leadership, Mission, and Governance*. Lanham MD: AltaMira Press.
- Gardner, H., 1993. *Multiple intelligences: the theory in practice*. New York: NY: Basic Books.
- Grimwade, G. & Carter, B., 2000. Managing small heritage sites with interpretation and community involvement.. *International Journal of Heritage Studies*, Issue 6, pp. 33-48.
- Hammady, R., Ma, M. & Temple, N., 2016. *Augmented Reality and Gamification in Heritage Museums, 26-27 September 2016*. Brisbane, Australia, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, Germany, pp. 181-190.
- Hawkes, J., 2001. *The Fourth Pillar of Sustainability: Culture's Essential Role in Public Planning*. Μελβούρνη: Common Ground.
- Hein, G., 1998. *Learning in the Museum..* s.l.:Routledge.
- Hein, G., 2012. Μουσειακή εκπαίδευση. In: *Μουσείο και μουσειακές σπουδές*. Αθήνα: ΠΙΟΠ, pp. 471,474,478,481.
- Hill, L., O' Sullivan, C. & O' Sullivan, T., 2003. *Creative Arts Marketing*. Second edition ed. London and New York: Routledge.
- Holden, J., 2004. *Capturing cultural value*. London: Demos.
- Holden, J., 2006. *Cultural value and the crisis of legitimacy: why culture needs a democratic mandate..* London: Demos.
- Hooper - Greenhill, E., 1994. *Museum and Their Visitors*. Λονδίνο: Routledge.
- Hooper - Greenhill, E., 1999. Σκέψεις για την Μουσειακή Εκπαίδευση και Επικοινωνία στη Μεταμοντέρνα Εποχή. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, Issue 72, pp. 47-49.
- Hooper-Greenhill, 1999. Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαίδευση και επικοινωνία στη μεταμοντέρνα εποχή. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, Σεπτέμβριος, Issue 72, pp. 155-179.
- Hooper-Greenhill, E., 1991. *Museum and gallery education*. s.l.:Leicester University Press.
- Hooper-Greenhill, E., 1987. Museums in education: Towards the end of the century. In: *Education in Museums, Museums in Educatio*. Edinburgh: HMSO.

ICOM – Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων, 2009. *Κώδικας Δεοντολογίας του ICOM για τα Μουσεία*. Αθήνα: s.n.

ICOM Ελληνικό Τμήμα, 1995. *Προληπτική συντήρηση στα Μουσεία: έλεγχος του φωτισμού, έλεγχος του κλιματισμού*. 2η ed. Αθήνα: ICOM Ελληνικό Τμήμα.

ICOM, 1986. *ICOM code of professional ethics*. [Online] Available at: http://archives.icom.museum/1986code_eng.pdf [Accessed 15 12 2017].

ICOM, 2013. *ICOM code of professional ethics*. [Online] Available at: http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Codes/code_ethics2013_eng.pdf [Accessed 15 12 2017].

Ingold, T., 1993. The Temporality of the Landscape. *World Archaeology*, Oct., Issue 25 No 2 Conceptions of Time and Ancient Society , pp. 152-174.

Janes, R., 2010. Τα Μουσεία και η βιόσφαιρα. *Τετράδια Μουσειολογίας*, Issue 7, pp. 4-13.

Javeau, C., 1995. *Η Έρευνα με Ερωτηματολόγιο: το Εγχειρίδιο του Καλού Ερευνητή*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Joyce, R. A. & Preucel, R. W., 2002. *The Languages of Archaeology: Dialogue, Narrative, and Writing*. Oxford: s.n.

Kavanagh, G., 1990. *History Curatorship*. Leicester: US: Smithsonian.

Kavanagh, G., 1999. Μουσεία: η λειτουργία τους με επαγγελματικό τρόπο. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, Issue 71, pp. 38-41.

Kavanagh, G., 2000. *Dream spaces: memory and the museum...* London & New York: Bloomsbury Publishing.

Kelly, L., 2006. *Measuring the impact of museums on their communities: The role of the 21st century museum, Intercom Conference Paper*. [Online] Available at: <http://www.intercom.museum/documents/1-2Kelly.pdf> [Accessed 02 02 2018].

Kotler, N., Kotler, P. & Kotler, . I., 2008. *Museum Marketing & Strategy: Designing Missions, Building Audiences, Generating Revenue and Resources*. Second edition ed. San Francisco: s.n.

Kotler, N. & Kotler, . P., 2000. *Can museums be all things to all people?: Missions, goals, and marketing's role*. [Online] Available at: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0964777000301803> [Accessed 2017 12 14].

Lord, B. & Lord, G., 2002. *The manual of museum exhibitions*. New York: Altamira Press.

Lowenthal, D., 1985. *The Past is a Foreign Country*. Cambridge: Cambridge University Press.

Marshall, Y., 2002. What is community archaeology?. *World Archaeology*, 34(2), pp. 211-219.

McManus, P. M., 1987. It's the company you keep...: The social determination of learning-related behaviour in a science museum. *International Journal of Museum Management and Curatorship*, Issue 6, pp. 263-270.

Mercer, C., 2004. *Museum Impact Assessment. A Practical Guide..* s.l.:SWMLAC.

Merriman, N., 1989. «Museum Visiting as a Cultural Phenomenon. In: P. Vergo, ed. *The New Museology*. London: Reaktion Books, p. 149-171.

Merriman, N., 1991. *Beyond the Glass Case, The Past, the Heritage and the Public*. UK, UCL: Institute of Archaeology.

Merriman, N., 1999. Ανοίγοντας τα Μουσεία στο κοινό. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, Σεπτέμβριος, Issue 72.

Merriman, N., 2004. *Public archaeology*. s.l.:Routledge.

Mitchell, M. L. & Jolley, J. M., 2007. *Research Design Explained*. 6η ed. USA: Thomson Wadsworth.

Moore, K., 1997. *Museums and Popular Culture*. Leicester: Leicester University Press.

Moriarty, G. & Medlyn, S., 2016. *Our Museum Special Initiative Summary Report of Evaluation*. [Online] Available at: http://ourmuseum.org.uk/wp-content/uploads/Our-Museum-Final-Evaluation_summary.pdf [Accessed 6-2-2018 2018].

Mortaki, S., 2012. Cultural Tourism Is a Local Business: The Example of the Maritime Museum of Liohoros in Greece.. *Review of Contemporary Business Research*, Issue 1, pp. 12-22.

Mouliou, M., 2008. Museum representations of the classical past in post-war Greece: a critical analysis. In: D. Damaskos & D. Platzos, eds. *A singular antiquity: archaeology and Hellenic identity in twentieth-century Greece*. Αθήνα: Μουσείο Μπενάκη, pp. 83-109.

Mouliou, M., 2014. *The happy (city)museum. City museums in a quest for sustainability*. *ICOMnews*, 67 (4), 9. [Online] Available at: http://archives.icom.museum/icomnews2014-4_eng/index.html#/8-9/

Moussouri, T., Nikiforidou, A. & Gazi, A., 2003. Front End and Formative Evaluation of an Exhibition on Greek Mathematics», *Current Trends in Audience Research and Evaluation.. American Association of Museums*, Issue 16, pp. 42-47.

Museum Association, 2009. *Sustainability Checklist*. [Online] Available at: <http://https://www.museumsassociation.org/campaigns/sustainability/principles-for-sustainable-museums> Accessed 30 1 2018].

Museums Association, 2009. *Sustainability and museums, Yoy change to make the difference*. [Online] Available at: <https://www.museumsassociation.org/download?id=16398> [Accessed 30 1 2018].

- Negri, M., 2013. Emerging new trends in the European museum panorama. In: A. Nicholls, . M. Pereira & M. Sani, eds. *Report 7–New Trends in Museums of the 21st Century, The Learning Museum Network Project*. s.l.:s.n., pp. 15-39.
- Packer, J., 2008. Beyond Learning: Exploring Visitors' Perceptions of the Value and Benefits of Museum Experiences. *Curator*, Issue 51 , pp. 33-54.
- Parman, A., 2006. *The Museum's Community Role, Issue 10.1.*, pp 305-408.
- Pearce, S., 1999. Μελετώντας τα Μουσεία. Νέες ανάγκες και νέες προοπτικές. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, Issue 70, pp. 47-49.
- Perkin, C., 2011. Beyond the rhetoric: negotiating the politics and realizing the potential of community-driven heritage engagement. In: *Heritage and Community Engagement, Collaboration or Contestation?*. London and New York: Routledge.
- Prentice, R., 1994. Perceptual Deterrents to Visiting Museums and Other Heritage Attractions. *Museum Management and Curatorship*, Issue 13, p. 264-279.
- Prince, D., 1990. Factors Influencing Museum Visits: An Empirical Evaluation of Audience Selection. *Museum Management and Curatorship*, Issue 9, pp. 149-168.
- Putnam, R., 2000. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Robson, C., 2002. *Real World Research*. 2η ed. Oxford: : Blackwell Publishing.
- Sandell, R., 2003. Museums and the combating of social inequality: roles, responsibilities, resistane. In: R. Sandell, ed. *Museums, society, inequality*. London and New York: Routledge.
- Sandino, L., 2009. *V&A Online Journal, Issue 2*. [Online] Available at: <http://www.vam.ac.uk/content/journals/research-journal/issue-02/news-from-the-past-oral-history-at-the-v-and-a/> [Accessed 13 12 2017].
- Sani, M., 2013. *Introduction of LEM – The Learning Museum Project*. [Online] Available at: <http://online.ibr.regione.emilia-romagna.it/libri/pdf/LEM7th-report-new-trends-in-museums-of-the-21st-century.pdf>
- Scott, C., 2002. Measuring Social Value. In: R. Sandell, ed. *Museums, Society, Inequality*. London: Routledge, pp. 41-51.
- Scott, C., 2009. Exploring the evidence base for museum value. *Museum Management and Curatorshi* , (24), pp. 195-212.
- Sharpe, E., 1992. Education programs for older adults . In: *Patterns in Practice. Selections from the journal of Museum Education*. Ουάσινγκτον: Museum Education, pp. 262-267.
- Silverman, L., 2010. *The Social Work of Museums*. London: Routledge.

- Simon, N., 2010. *The participatory Museum*. California: Museum 2.0..
- Simon, N., 2012. *Opening up the museum*. [Online] Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=alcwIH1vZ9w> [Accessed 19 11 2017].
- Skramstad, H. & Skramstad, S., 2012. Mission and vision again? What's the big deal.. In: C. Catlin-Legutko & S. Klingler, eds. *Small Museum Toolkit. Leadership, Mission, and Governance*. Lanham MD: Altamira Press, pp. 60-76..
- Smith, S. C., 2012. Το μέλλον του Μουσείου . In: S. Macdonald, ed. *Μουσείο και Μουσειακές Σπουδές, Ένας πλήρης οδηγός*. Αθήνα : ΠΙΟΠ, pp. 745-758.
- Tobelem, J.-. M., 2015. *Η Νέα Εποχή των Μουσείων*. Αθήνα: ΠΙΟΠ.
- Unesco, 2003. *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage..* [Online] Available at: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf>
- United Nations , 1987. *Report of the World Commission on Environment and Development*. [Online] Available at: file:///C:/Users/IOANNA/Downloads/our_common_futurebrundtlandreport1987.pdf [Accessed 20 1 2018].
- Watson, S., 2007. *Museums and their Communities*. Routledge. ed. s.l.:s.n.
- Weil, S. E., 1990. The proper business of the museum: ideas or things?. In: *Rethinking the Museum and Other Meditations*. Washington: Smithsonian Institution Press, pp. 43-56.
- Weil, S. E., 1997. The museum and the public. *Museum management and curatorship*, Issue 16, pp. 257-271.
- Αδάμ - Βελένη, Π., 2007. Επόμενη στάση: «Μουσείο». Το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης συστήνεται στο κοινό του. In: *Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και Θράκη (ΑΕΜΘ)*. Θεσσαλονίκη: s.n., pp. 197-205.
- Αδάμ - Βελένη, Π., Σολομών, Ε. & Γεωργάκη, Π., 2009. Δράσεις Αξιολόγησης στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης: Δύο Έρευνες κοινού. *Τετράδια Μουσειολογίας*, Issue 6, p. 64-68.
- Αλιβιζάτου, Μ., 2010. Η Άυλη Κληρονομιά και το Μουσείο: Μαθήματα από τον νοτιο-δυτικό Ειρηνικό. *Τετράδια Μουσειολογίας*, Issue 7, pp. 30-37.
- Αλιβιζάτου, Μ., Ι., Π. & Παπαδάκη, Μ., 2015. Διαχείριση Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Τοπική. In: *Πολιτισμική Διαχείριση, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη*. s.l.:ΣΕΑΒ.
- Αναστόπουλος, Ι. Χ. Ν. Κ., 1972. *Γεωλογική και κοιτασματολογική μελέτη νοτίου τμήματος λιγνιτοφόρου λεκάνης Πτολεμαΐδος*. Αθήνα: s.n.
- Αρβανιτόπουλος, Α., 1912. *Αρχαιολογική Εφημερίς*.

Βακαλόπουλος, Α., 1969. *Ιστορία της Μακεδονίας 1354-1833*. Θεσσαλονίκη: Ιδιωτική Έκδοση.

Βουδούρη, Δ., 2003. *Κράτος και Μουσεία, Το Θεσμικό Πλαίσιο των Αρχαιολογικών Χώρων*. Αθήνα : Σάκκουλας.

Βουδούρη, Δ., 2003. *Κράτος και Μουσεία, Το Θεσμικό Πλαίσιο των Αρχαιολογικών Χώρων*. s.l.:s.n.

Βουδούρη, Δ., 2014. Εισαγωγή. In: Δ. Βουδούρη, ed. *Διαχείριση Πολιτιστικών Οργανισμών σε περίοδο κρίσης Πρακτικά Διημερίδας (31 Μαΐου - 1 Ιουνίου 2013)*. Αθήνα: s.n.

Γαρέζου, Μ.-Ξ. & Γλύτση, Ε., 2016. Μία Συνάντηση για την Αναγνώριση/ Πιστοποίηση των Ελληνικών Μουσείων. *ICOM, Ενημερωτικό Δελτίο*, Δεκέμβριος, Issue 13.

Γάτου, Ι., 2009. Αξιολόγηση της έκθεσης "Άνθρωποι και εργαλεία - Όψεις της εργασίας στην προβιομηχανική κοινωνία του Μουσείου ΕλληνικήΛαϊκής Τέχνης. *Τετράδια Μουσειολογίας*, Issue 6, p. 59-63.

Γιαννούτσου, Ν., 2015. Αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων στη μουσειοπαιδαγωγική. In: *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα*. Αθήνα: ΣΕΑΒ, pp. 225-253.

Γκαζή, Α., 2008. Ζητήματα απλά αλλά όχι αυτονόητα. *ILISSIA*, Φθινόπωρο.

Γκαζή, Α., 2004. Μουσεία για τον 21ο αιώνα. *Τετράδια Μουσειολογίας*, Issue 1, pp. 3-12.

Γκαζή, Α., 2010. Διαδράσεις της μνήμης στο Μουσείο. In: *IPIS μελέτες στην μνήμη της καθηγήτριας Αγγελικής Πιλάλη - Παπαστερίου*. Θεσσαλονίκη: Κορηγία Σφακαινάκη, pp. 345-361.

Γκαζή, Α., 2012. Εθνικά Μουσεία στην Ελλάδα: οι όψεις του εθνικού αφηγήματος. In: Α. Μ. Α. Γκαζή, ed. *Εθνικά Μουσεία στη νότιο Ευρώπη*. Αθήνα.:Καλειδοσκόπιο.

Γκαζή, Α., 2015. Η αξιοποίηση της προφορικής ιστορίας σε εκθέσεις Μουσείων. Μία επισκόπηση. In: Ε. Νάκου & Α. Γκαζή, eds. *Η Προφορική Ιστορία στα Μουσεία και στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: Νήσος, pp. 45-62.

Γκαζή, Α., 2017. *Τα οφέλη της πιστοποίησης για τα Μουσεία και το κοινό τους*. [Online] Available at: <http://www.blod.gr/lectures/Pages/viewevent.aspx?EventID=577> [Accessed 23 3 2018].

Γκαζή, Α. & Νικηφορίδου, Α., 2004. Κείμενα για Μουσεία και εκθέσεις: προβληματισμός, μεθοδολογία, μελέτη περίπτωσης. *Museology, International Scientific Electronic Journal*, Issue 2.

Γκότσης, Σ., 2011. *MONUMENTA*. [Online] Available at: <http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=4&lang=gr&CategoryID=3&ArticleID=616> [Accessed 15 6 2018].

Γκότσης, Σ., Λέκκα, Α. & Σακαλή, Ο., 2002. Υλικός πολιτισμός, τοπικές κοινωνίες και ερμηνευτικές δράσεις. In: *Το μέλλον του παρελθόντος μας, Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Συλλόγου Ελλήνων Αρχαιολόγων, Αθήνα 24-26 Νοεμβρίου 2000*. Αθήνα: ΣΕΑ, pp. 298-304.

Γονιάδης, Γ., 2015. *Εισαγωγή στη Βιώσιμη Ανάπτυξη*. Αθήνα : Διεθνές Πανεπιστήμιο Ελλάδας.

Γραμμένος, Δ., 2008. Κείμενα, αντικείμενα, εικόνες. Η χρήση της θεματικής ενότητας στην επανέκθεση του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, Issue 106, pp. 75-80.

Δανασσής-Αφεντάκης, Α., 1996. *Παιδαγωγική Ψυχολογία*. Γ' έκδοση ed. Αθήνα: Αθήνα.

Δερμιτζάκη, Κ., Δοξανάκη, Τ. & Λιναρδάκης, Μ., 2009. Πολιτιστικός τουρισμός και τοπικά Μουσεία: παράγοντες που επηρεάζουν τη μεταξύ τους σχέση. *Μουσείο*, Issue 6, pp. 20-29.

Δημούλας, Χ. Α., 2015. *Τεχνολογίες συγγραφής και διαχείρισης πολυμέσων: Τεχνικές μη γραμμικής αφήγησης στα νέα ψηφιακά μέσα*. Αθήνα: ΣΕΑΒ.

Δοξακάκη, Α., 2011. *Τα αρχαιολογικά Μουσεία της Αθήνας και η επικοινωνία τους με το κοινό, Διδακτορική Διατριβή*. s.l.:s.n.

Δοξανάκη, Α., 2013. Τα αρχαιολογικά Μουσεία και η επικοινωνία τους με το κοινό: Ανασταλτικοί παράγοντες επιρροής στο μοτίβο της επισκεψιμότητας των αρχαιολογικών Μουσείων της Αθήνας. *Μουσείο*, Issue 8,9, p. 60-71.

Ζαφειρόπουλος, Κ., 2005. *Πώς γίνεται μία επιστημονική εργασία; Επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών*. 1 ed. Αθήνα: Κριτική.

Ζορμπά, Μ., 1997. [Online] Available at: <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=90433&wordsinarticle=> [Accessed 14 11 2017].

Ζορμπά, Μ., 2014. Πολιτική του Πολιτισμού στην Ελλάδα της κρίσης: Όροι και συνθήκες της αλλαγής παραδείγματος. In: Δ. Βουδούρη, ed. *Διαχείριση Πολιτιστικών Οργανισμών σε περίοδο κρίσης (Πρακτικά Διημερίδας Αθήνα 31 Μαΐου - 1 Ιουνίου 2013)*. Αθήνα: s.n.

Ζούνης, 2015. «Λειτουργία και εφαρμογές της πολιτιστικής διαχείρισης: Χορηγία και χρηματοδότηση πολιτιστικών οργανισμών». [Online] Available at: opencourses.uoa.gr/modules/document/file.php/MEDIA105/Διδακτικό%20πακέτο/Παρουσιάσεις/PDF/04.%20Χορηγία%20και%20Χρηματοδότηση%20πολιτιστικών%20οργανισμών.pdf [Accessed 28 2 2018].

Θεοχάρης, Δ., 1984. Ειδικά συλλογαί ή Μουσεία ειδικών κατευθύνσεων. In: *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Συλλόγου Ελλήνων Αρχαιολόγων, 30 Μαρτίου - 3 Απριλίου 1967*. Αθήνα : ΤΑΠΑ.

Θερμού, Μ., 2012. Πού χάθηκαν οι χορηγοί. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 09 09.

Ιωαννίδης, Ι., 2013. *Ενδογενής τοπική πολιτιστική ανάπτυξη σε περιβάλλον κρίσης: Ο πολιτισμός ως παράγοντας κοινωνικής συνοχής*. [Online] Available at: http://grsa.prd.uth.gr/conf2013/47_ioannidis_ersagr13.pdf [Accessed 20 11 2017].

Κακουριώτης, Σ., 2015. *Το Μουσείο του μέλλοντος θα είναι κοινό αγαθό*. [Online] Available at: <http://www.avgi.gr/article/5863661/to-mouseio-tou-mellontos-tha-einai-koino-agatho-> [Accessed 23 11 2017].

Καλλιανιώτης, Θ., 2008. Η Ελλάδα κατά την περίοδο 1940 -1941. In: *Εμείς οι Έλληνες, πολεμική Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας, Από την Μικρασιατική Καταστροφή στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την Κατοχή, τ. Β΄*. Αθήνα: s.n., pp. 54-88.

Καλλιανιώτης, Θ., 2013. *Σλάβοι στην επαρχία Κοζάνης: 6ος μ.Χ.*. [Online] Available at: <http://blogs.sch.gr/thankall/?p=835> [Accessed 29 8 2017].

Καλλιανιώτης, Θ., 2014. *Η συνόκιση της Κάλλιανης (Αιανής)*. [Online] Available at: <http://blogs.sch.gr/thankall/?p=1075#more-1075> [Accessed 15 9 2017].

Καλλιανιώτης, Θ., 2014. *Ιστορία και Ιστορήματα: τ μπλόκο των SS στην Αιανή το 1944*. [Online] Available at: <http://blogs.sch.gr/thankall/?cat=1557#prettyPhoto> [Accessed 16 2 2018].

Καλλιανιώτης, Θ., 2017. *Λαζαρίνες: από την αναγκαιότητα στην αναβίωση*. [Online] Available at: <http://blogs.sch.gr/thankall/?cat=24721> [Accessed 15 9 2017].

Καραμήτρου - Μεντεσίδη, Γ., 2003. Μυκηναϊκά Αιανής-Ελιμιώτιδας και Άνω Μακεδονίας. In: *Η περιφέρεια του Μυκηναϊκού Κόσμου, Β΄ Διεθνές Συμπόσιο, Λαμία 26-30 Σεπτεμβρίου 1999*. s.l.: Υπουργείο Πολιτισμού, ΤΑΠΑ & ΙΔ' ΕΠΚΑ.

Καραγιαννόπουλος, Ι., 1995. *Ιστορία βυζαντινού κράτους Ι, Ιστορία πρώιμου βυζαντινής περιόδου 324-565*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Καραμήτρου - Μεντεσίδη, Γ., 1993. Η αρχαία Αιανή. In: *Αρχαία Μακεδονία V : Ανακοινώσεις κατά Το Πέμπτο Διεθνές Συμπόσιο Θεσσαλονίκη, 10-15 Οκτωβρίου 1989*. Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου Αίμου, pp. 653-667.

Καραμήτρου - Μεντεσίδη, Γ., 2002. Αιανή: Η Έκθεση στο Αρχαιολογικό Μουσείο. In: Π. Αδάμ- Βελένη, ed. *Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και Θράκη (ΑΕΜΘ) 16*. Θεσσαλονίκη: s.n., pp. 601-623.

Καραμήτρου - Μεντεσίδη, Γ., 2004. Αιανή: οι ελληνιστικοί τάφοι στη βασιλική Νεκρόπολη της Αιανής. In: *ΣΤ' Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική, Βόλος 17-23 Απριλίου 2000*. Αθήνα: s.n., pp. 207-218.

Καραμήτρου - Μεντεσίδη, Γ., 2004. Νομοί Κοζάνης και Γρεβενών: ΔΕΗ Α.Ε. (Φράγμα Ιλαρίωνα) και αρχαιότητες. In: *ΑΕΜΘ 18*. Θεσσαλονίκη: ΥΠΠΟ / Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Καραμήτρου - Μεντεσίδη, Γ., 2008. Η Αιανή και η συμβολή της στη διαμόρφωση της ιστορικής φυσιογνωμίας της Μακεδονίας. *Μακεδονική Λαϊκή Βιβλιοθήκη*, Issue 43.

Καραμήτρου - Μεντεσίδη, Γ., 2009. *Αιανή, Αρχαιολογικοί χώροι και Μουσείο, Αρχαιολογικός Οδηγός*. 15 Έκδοση ed. Αιανή Κοζάνης: Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής.

Καραμήτρου - Μεντεσίδη, Γ., 2014. Αιανή. *Ελληνικό Πανόραμα*, Μάρτιος, Issue 98.

Καραμήτρου - Μεντεσίδη, Γ., n.d. *Αιανή κα Άνω Μακεδονία, Εφημερωτικό φυλλάδιο στα πλαίσια εκπαιδευτικού προγράμματος*. Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής: s.n.

Καραμήτρου - Μεντεσίδη, Γ. Ε. Κ., 1999. Τοπικά εργαστήρια αρχαϊκής και κλασικής κεραμικής από την Αιανή και τον νομό Κοζάνης. Ανακοινώσεις κατά το έκτο διεθνές συμπόσιο, Θεσσαλονίκη, 15- 19 Οκτωβρίου 1996. In: *Αρχαία Μακεδονία VI*. Θεσσαλονίκη: Ιδρυμα Μελετών Χερσονήσου Αίμου.

Καραμήτρου -Μεντεσίδη, Γ., 2008. *Αιανή, η κατοικία στην αρχαιότητα*. Αιανή Κοζάνης: Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής, αρ. έκδοσης 14.

Καραμήτρου-Μεντεσίδη, Γ. Γ. Μ., 2007. *Αιανή και Ελιμιώτιδα, Τα νομίσματα του Νομού Κοζάνης*. 4 ed. Αιανή Κοζάνης: Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής.

Καραμήτρου-Μεντεσίδη, Γ. Π., 1997. Αιανή, Σωστικές ανασκαφές προϊστορικών χρόνων. *ΑΕΜΘ*, Issue 11, pp. 67-80.

Κόκκινος, Γ. & Αλεξάκη, Ε., 2003. *Διαθεματικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*. Αθήνα : Μεταίχμιο.

Κόνσολα, Ν., 2006. *Πολιτιστική Ανάπτυξη και Πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήση.

Κουταλιανού, Ζ., 2009. *Το μαμούθ έζησε στα Γρεβενά*. [Online] Available at: <http://www.kathimerini.gr/368332/article/epikairothta/ellada/to-megalytero-mamoy8-ezhse-sta-grevena> [Accessed 30 8 2017].

Κωστή, Κ., 2009. Μουσείο και τρίτη ηλικία::ένα παράδειγμα αξιολόγησης προγράμματος για μία ειδική ηλικιακή ομάδα. *Τετράδια Μουσειολογίας*, Issue 6, pp. 53-58.

Κωστή, Κ., 2013. Μουσεία και τρίτη ηλικία. Το Μουσείο ως χώρος κοινωνικής προσφοράς. *Μουσείο*, Φεβρουάριος, Issue 8 & 9, pp. 24-33.

Λαζαρίδου, Α., 2008. Η κινητικότητα των Συλλογών. *ILISSIA*, Issue 2.

Λάζου, Ο. & Πάλλη, . Θ., 2009. Προκαταρκτική έρευνα για τη διερεύνηση της σχέσης των μαθητών – Μουσείου στο πλαίσιο του έργου "Έκθεση Αρχαιολογικού Μουσείου Ηγουμενίτσας. *Τετράδια Μουσειολογίας*, Issue 6, p. 74-77.

Λαθύρης, Γ., ed., 2015. *ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΕΘΝΙΚΑ ΜΕΓΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΠΟΛΕΩΝ, ΤΟΠΩΝ ΚΑΙ ΕΘΝΩΝ - ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΙΑΣ*. Αθήνα: Ηλιοδρόμιο.

Λαθούρης, Γ., ed., 2015. *ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΕΘΝΙΚΑ ΜΕΓΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΠΟΛΕΩΝ, ΤΟΠΩΝ ΚΑΙ ΕΘΝΩΝ - ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΙΑΣ*. Αθήνα: Ηλιοδόμιο.

Λιούφης, Π., 1924. *Ιστορία της Κοζάνης*. Αθήνα: Βάρτσος.

Μούλιου, Μ., 1999. Από την ιστορία της αρχαιολογικής επιστήμης στην ανάγνωση μουσειακών εκθέσεων του παρελθόντος. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, Issue 73.

Μούλιου, Μ., 2005. Μουσεία: Πεδία για την κατανόηση του κόσμου. *Τετράδια Μουσειολογίας*, Issue 2, pp. 9-17.

Μούλιου, Μ., 2005. Μουσεία: Πεδία για την κατανόηση του κόσμου. *Τετράδια Μουσειολογίας*, Issue 2.

Μούλιου, Μ., 2014. Τα Μουσεία στον 21ο αιώνα: προκλήσεις, αξίες, ρόλοι, πρακτικές. In: Γ. Μπίκος, ed. *Μουσειολογία, Διαχείριση και Εκπαίδευση*. s.l.:Γρηγόρης.

Μούλιου, Μ., 2014. Τα Μουσεία στον 21ο αιώνα: προκλήσεις, αξίες, ρόλοι, πρακτικές. In: Γ. Μπίκος & Α. Κανιάρη, eds. *Μουσειολογία, Διαχείριση και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Γρηγόρης, pp. 77-111.

Μούλιου, Μ., 2015. Το Μουσείο ως Ποιότητα, Εμπειρία, Αστικό Σύμβολο Και Ήπια Δύναμη. Παραδείγματα από τη Διεθνή Και Εγχώρια Μουσειακή Πρακτική. In: *Πολιτισμική Διαχείριση, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη*. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράματα και Βοηθήματα.

Μούλιου, Μ., 2017. *skywalker.gr*. [Online] Available at: https://cdnsfiles.scdn3.secure.raxcdn.com/static/files/201706/a90/SkyFPress_2006_small.pdf_a90ba10d981151b09dcf5c1a41e16a2a86e72e83.pdf [Accessed 5 3 2018].

Μούλιου, Μ. Α. Μ., 1999. Μουσείο και Επικοινωνία. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, Issue 72.

Μουμουλίδης, Θ., 2015. [Online] Available at: <https://kozanimedia.gr/2015/12/10/%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%AE-%CE%B8%CE%AD%CE%BC%CE%B7-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%AF%CE%B4%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CF%85%CF%80%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3/#.WdEDKWi0OUk> [Accessed 10 9 2017].

Μουσούρη, Θ., 1999. Έρευνα κοινού και αξιολόγηση στα Μουσεία. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, Issue 72.

Μουσούρη, Θ., 1999. Μουσεία για όλους; Προγράμματα προσέγγισης στο διεθνή χώρο. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, Issue 73, pp. 65-69.

Μπέλλος, Η., 2017. Άνω των 100 εκ. ευρώ τα έσοδα από τα Μουσεία. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 14 11.

Μπούνια, Α., 2009. *Στα παρασκήνια του Μουσείου. Η διαχείριση των μουσειακών συλλογών*. Αθήνα: Πατάκης.

Μπούνια, Α., 2010. Μουσεία, διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και τοπικές κοινωνίες: Η ευθύνη ενός δικαιώματος. *Τετράδια Μουσειολογίας*, Issue 7, pp. 38-42.

Μπούνια, Α., 2015α. Προσεγγίζοντας διαφορετικές κοινότητες: Δράσεις κοινωνικής ένταξης, διαπολιτισμικής αγωγής και διεύρυνσης της προσβασιμότητας για εμποδιζόμενα άτομα. In: *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα*. s.l.:Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, pp. 129-147.

Μπούνια, Α., 2015. Έρευνα επισκεπτών και αξιολόγηση: Η "φωνή" του κοινού. In: Ν. Νικονάνου, ed. *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα*. s.l.:ΣΕΑΒ, pp. 151-169.

Μπούνια, Α., 2015. Μουσεία για μία βιώσιμη κοινωνία, μία κοινωνία με προοπτικές. *ICOM Ενημερωτικό Δελτίο*, Περίοδος Β, Issue 12.

Μπούνια, Α., 2015. Προσεγγίζοντας διαφορετικές κοινότητες: Δράσεις κοινωνικής ένταξης, διαπολιτισμικής αγωγής και διεύρυνσης της προσβασιμότητας για εμποδιζόμενα άτομα. In: Ν. Νικονάνου, ed. *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αι..* s.l.:Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, pp. 129-147.

Μπούνια, Α. & Νικονάνου, Ν., 2008. Η κινούμενη εικόνα ως ερμηνευτικό μέσο στα Μουσεία. In: *Η Τεχνολογία στην Υπηρεσία της Πολιτισμικής Κληρονομιάς, Πρακτικά Β' Διεθνούς Συνεδρίου Μουσειολογίας, Μυτιλήνη, 28 Ιουνίου - 2 Ιουλίου 2004*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Νάκου, Ε., 2001. Η ιστορική συγκρότηση των Μουσείων. In: *Μουσεία: Εμείς, τα πράγματα και ο πολιτισμός*. Αθήνα: Νήσος, pp. 131-145.

Νάκου, Ε., 2001. *Μουσεία: Εμείς, τα Πράγματα και ο Πολιτισμός*. Αθήνα: Νήσος.

Νάκου, Ε., 2007. Σχεδιασμός έντυπου εκπαιδευτικού υλικού για την προσέγγιση των Μουσείων και του πολύπλευρου υλικού πολιτισμού. *Μουσεία 04*, 3 Μέρες για τα Μουσεία, Εκπαιδευτικό Συμπόσιο 7-9- Μαΐου 2004, pp. 53-59.

Νάκου, Ε., 2009. *Μουσεία, Ιστορίες και Ιστορία*. Αθήνα: Νήσος.

Νικολαΐδου, Κ., 2004. Όταν το κοινό αξιολογεί την έκθεση: Έρευνα κοινού στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού Μουσείο Επικοινωνία και Νέες Τεχνολογίες. In: Μ. Δασκαλοπούλου, ed. *Πρακτικά: Πρώτο Διεθνές Συνέδριο Μουσειολογίας, Μυτιλήνη, 31 Μαΐου - 2 Ιουνίου 2002*. Μυτιλήνη: Πρακτικά. Μουσείο, Επικοινωνία και Νέες Τεχνολογίες. Πρώτο Διεθνές Συνέδριο Μουσειολογίας, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας Πανεπιστήμιο Αιγαίου, pp. 129-139.

Νικονάνου, Ν., 2006. Έκθεμα και Επισκέπτη: Μορφές επικοινωνίας σε εκθεσιακούς χώρους.. In: Ε. Μυριβήλη, ed. *Πολιτιστική Αναπαράσταση*. Αθήνα: Κριτική.

Νικονάνου, Ν., 2015. *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα*. [Online] Available at: https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/718/1/02_chapter_7.pdf [Accessed 13 10 2017].

Νικονάνου, Ν., 2015. Μουσείο και τυπική εκπαίδευση. In: *Μουσειακή Μάθηση και Εμπειρία στον 21ο αιώνα*. s.l.:ΣΕΑΒ www.kallipos.gr .

Οικονόμου, Μ., 2003. *Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός; Μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα*. Αθήνα: Κριτική.

Πάντζου, Ν., 2010. Φορείς τραυματικής ιστορικής μνήμης: το Μουσείο Πολιτικών Εξορίστων Άη Στράτη στην Αθήνα. *Τετράδια Μουσειολογίας*, pp. 49-55.

Παπαδάκη, Μ., 2015. Συμπεράσματα - Προβληματισμοί για το Παρόν και το Μέλλον: Πολιτισμική Διαχείριση, Τοπικές Κοινωνίες και Βιώσιμη Ανάπτυξη στην Ελλάδα την Εποχή της Κρίσης. In: *Πολιτισμική Διαχείριση, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη*. Αθήνα: ΣΕΑΒ, pp. 160-162.

Παπαδόπουλος, Π., 2002. *Καισαρεία. Ένας ιστορικός οικισμός της Δυτικής Μακεδονίας*. Κοζάνη: s.n.

Παπαδόπουλος, Σ., 2003. Η πρακτική της αξιοποίησης της βιομηχανικής κληρονομιάς. In: *Ανθρωπολογικά - Μουσειολογικά, Μικρά Μελετήματα*. Αθήνα: ΠΙΟΠ.

Παπαστεφανάκη, Λ., 2003. Προφορική ιστορία στο Μουσείο. Μία απόπειρα καταγραφής προφορικών μαρτυριών από τον κόσμο της εργασίας στο Βιομηχανικό Μουσείο Ερμούπολης. *Εθνογραφικά, Volume 119-131*, pp. 119-131.

Παπούλιας, Ε., 2007. *Διεθνές και Ευρωπαϊκό πλαίσιο της εθνικής πολιτικής Μουσείων. Περιπτώσιολογική μελέτη Αρκαδίας*. Αθήνα: Τμήμα Πολιτικών Επιστημών και Δημόσιας Διοίκησης ΕΚΠΑ.

Παρχαρίδου - Αναγνώστου, Μ., 2009. Η Δυτική Μακεδονία κατά την Οθωμανική Περίοδο, Μέρος III, Οικισμοί της Δυτικής Μακεδονίας κατά τους πρώιμους Οθωμανικούς Χρόνους. In: *Δυτική Μακεδονία, Ιστορία και Πολιτισμός*. s.l.:Ελληνικές Εκδόσεις.

Πελεκανίδης, Σ., 1977. Έρευναι εν Άνω Μακεδονία. In: *Μελέτες Παλαιοχριστιανικής και Βυζαντινής Αρχαιολογίας*. Θεσσαλονίκη: s.n., pp. 407-463.

Πικοπούλου-Τσολάκη, Ε., 2002. Τα Μουσεία και το κοινό τους - Κατηγορίες κοινού. In: *Οι Διαστάσεις των Πολιτιστικών Φαινομένων*. Πάτρα: ΕΑΠ.

Πουλιανός, Α., 1996. Η παλαιολιθική εποχή στη Μακεδονία. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, Ιούλιος - Σεπτέμβριος, Issue 60.

Πούλιος, Ι. & Τουλούπα, Σ., 2015. Τουρισμός, πολιτισμική διαχείριση, τοπική κοινωνία και βιώσιμη ανάπτυξη. In: *Πολιτισμική Διαχείριση, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη*. s.l.:ΣΕΑΒ, pp. 103-11.

Πούλιος, Ι., Αλιβιζάτου, Μ. & Αραμπατζής, Γ., 2015. Διαχείριση Υλικής Πολιτισμικής Κληρονομιάς, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη. In: *Πολιτισμική Διαχείριση, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη*. s.l.:ΣΕΑΒ, pp. 32-49.

Πούλιος, Ι. & Τουλούπα, Σ., υπό έκδοση. Ελληνικά Μουσεία σε Κρίση: Αποκτώντας Στρατηγική Ευελιξία στο Τρέχον Ασταθές Περιβάλλον. In: Β. Π. & Χ. Γκατζόλης, eds. *Μουσειολογία: Νέες Τάσεις*. Θεσσαλονίκη: Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.

Πυρπύλη, Σ., 2009 - 2010. Μουσειακή πραγματικότητα και μουσειακή πολιτική στην Ελλάδα: Μία ανολοκλήρωτη σχέση. *ILISSIA*, pp. 98-106.

Ρηγόπουλος, Δ., 2010. *Η Μεγάλη Περιπέτεια, των Ελληνικών Μουσείων*. [Online] Available at: <http://www.kathimerini.gr/382967/article/politismos/arxeio-politismoy/h-megalh-peripeteia-twn-ellhnikwn-moyseiwn>

Ρωμαίος, Κ., 1980. *Κοντά στις ρίζες. Έρευνα στον ψυχικό κόσμο του ελληνικού λαού*. β ed. Αθήνα.: Αδελφοί Γ. Ροδή Α.Ε.

Ρωμιοπούλου, Α., 1970. Η Αρχαιολογική Συλλογή Αιανής νομού Κοζάνης. *Αρχαιολογικά Ανάλεκτα εξ Αθηνών III*.

Σαββοπούλου - Κατσίκη, Ξ., 2008. Η Δυτική Μακεδονία ως Γεωγραφικός Χώρος. In: *Δυτική Μακεδονία: Ιστορία και Πολιτισμός*. Αθήνα: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης.

Σακελλαρίου, Α., 2010. Μουσειακή Αποθήκη: το Άβατο καταρρίπτεται. *Μουσείο*, Σεπτέμβριος, Issue 7.

Σιαμπανόπουλος, Κ., 1988. *Οι Λαζαρίνες*. Β' ed. Θεσσαλονίκη: Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών Νομού Κοζάνης.

Σιαμπανόπουλος, Κ., 2009. *Αιανή, Ιστορία - Τοπογραφία - Αρχαιολογία*. Γ' Έκδοση (Α' έκδοση 1974) ed. Θεσσαλονίκη: s.n.

Σκαλτσά, Μ., 2014. *Τα Μουσεία και η μουσειολογία στη σύγχρονη κοινωνία. Νέες προκλήσεις, νέες σχέσεις (Μέρος Α')* Για μία «νέα» μουσειολογία στην Ελλάδα. [Online] Available at: <http://www.archaiologia.gr/search/%CE%A4%CE%B1%20%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%B1%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%B7%20%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1%20%CF%83%CF%84%CE%B7%20%CF%83%CF%8D%CE%B3%CF%87%CF%81%CE%B>

Σολομών, Ε., Βαρσάκη, Σ. & Καραγκούνη, Ι., 2010. Τι γνωρίζουν και τι προσδοκούν οι κάτοικοι της Θεσσαλονίκης από το Αρχαιολογικό Μουσείο της πόλης τους; Συμπεράσματα της πρώτης έρευνας κοινού. *Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και στη Θράκη 2007*, Volume 21, pp. 207-214.

Σολομών, Ε., 2013. Μουσεία και προφορικές μαρτυρίες: ενδυναμώνοντας μνήμες και σχέσεις. In: . Ρ. Βαν Μπούσχοτεν, ed. *Γεφυρώνοντας τις γενιές: διεπιστημονικότητα και αφηγήσεις ζωής στον 21ο Προφορική ιστορία και άλλες βιο-ιστορίες, Πρακτικά Συνεδρίου Βόλος, 25-27 Μαΐου 2012*. Βόλος: Ένωση Προφορικής Ιστορίας, pp. 59-82.

Σολομών, Ε., 2013. Μουσεία και κοινωνική αλλαγή. *ICOM Ενημερωτικό Δελτίο*, Δεκέμβριος, Issue 10.

Σταματέλου, Α. .. & Φιλιπούση, Μ., 2007. Ζητήματα μουσειακής εμπειρίας. Δύο έρευνες Επισκεπτών στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο. *Ilissia*, Issue 1, p. 28-34.

Σταματέλου, Α., 2014. *Τα Μουσεία και η μουσειολογία στη σύγχρονη κοινωνία. Νέες προκλήσεις, νέες σχέσεις (Μέρος Ι')* Μουσεία για την αειφορία. [Online] Available at: <http://www.archaiologia.gr/blog/2014/11/24/%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CF%83%CF%8D%CE%B3-11/> [Accessed 15 11 2017].

Σταματέλου, Α., 2014. *Τα Μουσεία και η μουσειολογία στη σύγχρονη κοινωνία. Νέες προκλήσεις, νέες σχέσεις (Μέρος Ι')* Μουσεία για την αειφορία. [Online] Available at: <http://www.archaiologia.gr/blog/2014/11/24/%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CF%83%CF%8D%CE%B3-11/> [Accessed 17 1 2017].

Συκκά, Γ., 2011. Τα Μουσεία αποκτούν σήμα αναγνώρισης. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*.

Τουλούπα, Σ., 2015. Πολιτισμός σημαίνει τουρισμός: Προβληματισμοί και (τεχνητά) διλήμματα. In: Ε. Μ. & Ι. Π. Σ. Αντωνιάδου, ed. *Πολιτισμός και Προοπτική: Η Σημασία της Στρατηγικής σε Τέσσερις Τομείς του Πολιτισμού*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Τούρτα, Α. & Ζαρκαλή, Φ., 2009. Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού και Έρευνες Κοινού: Όταν οι επισκέπτες έχουν τον λόγο. *Τετράδια Μουσειολογίας*, Issue 6, pp. 68-73.

Τσιλιπάκου, Α., 2012. *Βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία Αιανής*. [Online] Available at: http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=5109 [Accessed 11 9 2017].

Τσότσος, Γ., 2011. *Ιστορική γεωγραφία της Δυτικής Μακεδονίας: το οικιστικό δίκτυο, 14ος - 17ος αιώνας*. Θεσσαλονίκη: Σταμούλη.

Υ.Π.ΠΟ., 2015. *Kas.culture.gr*. [Online] Available at: <http://kas.culture.gr/%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CF%89%CE%BD/> [Accessed 28 2 2018].

ΥΠΠΟΑ, 2018. *Θεσμικό πλαίσιο και στόχοι της Αναγνώρισης Μουσείων*. [Online] Available at: <https://www.culture.gr/el/service/SitePages/view.aspx?iID=2807> [Accessed 28 02 2018].

Φάρος Τυφλών Ελλάδας, 2005-2016. *Μουσείο Αφής*. [Online] Available at: <http://www.tactualmuseum.gr/html/educ.htm> [Accessed 14 11 2017].

Φουσέκη, Κ., 2010. *Νέες τάσεις στη σύγχρονη μουσειολογία: Το παράδειγμα του Τμήματος Εκπαίδευσης και Διεύρυνσης Κοινού, Μουσείο Επιστημών Θεσσαλονίκη (15 και 16 Μαΐου*

2010) Αθήνα (17 Μαΐου 2010). [Online] Available at: <https://greekmuseologists.wordpress.com/2010/06/18/%CF%83%CF%84%CE%B1-%CE%AF%CF%87%CE%BD%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%83%CF%8D%CE%B3%CF%87%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%B7%CF%82-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1%CF%82/> [Accessed 10 12 2017].

Χαλκιά, Α., 2015. *Τα Μουσεία και η μουσειολογία στη σύγχρονη κοινωνία. Νέες προκλήσεις, νέες σχέσεις (Μέρος ΙΔ')* Εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές δημοτικού: στοχεύοντας στον ενθουσιασμό. [Online] Available at: <http://www.archaiologia.gr/blog/2015/02/02/%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CF%83%CF%8D%CE%B3-15/> [Accessed 17 11 2017].

Χαμηλάκης, Γ., 2012. *Το έθνος και τα ερείπιά του, Αρχαιότητα, αρχαιολογία και εθνικό φαντασιακό στην Ελλάδα*. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.

Κατζηνικολάου, Τ., 2002. Το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων και η Μουσειοπαιδαγωγική. In: *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*. Αθήνα: Μεταίχιμο, pp. 101-107.

Χλωπτσιούδης, Δ., 2011. *Τοπική Αυτοδιοίκηση, προοπτικές ανάπτυξης των τοπικών κοινωνιών*. Θεσσαλονίκη: s.n.

Χονδρογιάννη - Μετόκη, Α., 2016. *Μέσος ρους του Αλιάκμονα (I) Δαμάζοντας τον ποταμό - Ιστορική επισκόπηση*. [Online] Available at: http://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2016/12/119_36-47.pdf [Accessed 30 7 2017].

Χονδρογιάννη - Μετόκη, Α., 2009. Αλιάκμων 1985-2005: η αρχαιολογική έρευνα στην περιοχή της τεχνητής λίμνης Πολυφύτου (κοιλάδα μέσου ρου του Αλιάκμονα), αποτελέσματα και προοπτικές. In: Τ. Κ. Αδάμ-Βελένη Π., ed. *ΑΕΜΘ 20 χρόνια (Επετειακός τόμος)*. Θεσσαλονίκη: ΥΠΠΟΤ / Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, pp. 449-462.

Χονδρογιάννη - Μετόκη, Α., 2012. *Η αρχαιολογική έρευνα στην κοιλάδα του μέσου ρου του Αλιάκμονα (Μέρος Γ')*, Η κατοίκηση: Τα δεδομένα από τις ανασκαφές των οικισμών. [Online] Available at: <http://www.archaiologia.gr/print-article/?print=43057> [Accessed 12 9 2017].

Χονδρογιάννη - Μετόκη, Α., 2012. *Αρχαιολογική έρευνα στο μέσο ρου του Αλιάκμονα (Μέρος Δ')*. [Online] Available at: <http://www.archaiologia.gr/blog/2012/06/18/%CE%B7-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%AD%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1-%CF%84%CE%BF-4/> [Accessed 20 08 2017].

Χουβαρδά, Α., 2009. Αξιολόγηση της εκπαιδευτικής χρήσης των διαδραστικών εκθεμάτων και της εικονικής πραγματικότητας για την παρουσίαση του παρελθόντος: η περίπτωση του

Ελληνικού Κόσμου (Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού. *Τετράδια Μουσειολογίας*, Issue 6, p. 46-52.

Χουρμουζιάδη, Α., 2006. *Το ελληνικό αρχαιολογικό Μουσείο. Ο εκθέτης - το έκθεμα - ο επισκέπτης*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Χουρμουζιάδη, Α., 2015. Η παιδαγωγική του μουσειακού χώρου. In: *Η Μουσειακή Μάθηση και Εμπειρία στον 21ο αι..* Αθήνα: ΣΕΑΒ, pp. 175-195.

Χουρμουζιάδης, Γ., 2001. Δισπηλιό Καστοριάς. In: *Η Μουσειολογία στον 21ο αιώνα, Θεωρία και Πράξη, Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου (Θεσσαλονίκη, 21-24 Νοεμβρίου 1997)*. Θεσσαλονίκη : Εντευκτήριον, pp. 233-236.

Χουρμουζιάδης, Χ., 2010.που λέει ο λόγος! Πολιτισμός του νερού;. *Ανάσκαμμα* , Issue 4.

Χρισταφακόπουλος, Ν. Χ., 2000. *Διερεύνηση δυνατοτήτων αναβάθμισης υδροτόπου στη λίμνη Πολυφύτουως υδροβιότοπου με παρεμβάσεις μικρής κλίμακας*. Θεσσαλονίκη: s.n.

Χριστοδούλου, Χ., 2003. *Τα κουζανιώτ' κα λεξικό του κοζνίτικου ιδιώματος*. Κοζάνη: ειδική έκδ. Νομαρχίας Κοζάνης.

Ψαρράκη - Μπελεσιώτη, Ν., 2007. Δομικά ζητήματα στη διεξαγωγή της μουσειοπαιδαγωγικής. In: Σ. Ματούλα, ed. *Μουσεία 04, 3 Μέρη για τα Μουσεία, Εκπαιδευτικό Συμπόσιο 7-9 Μαΐου 2004*. Θεσσαλονίκη: Εντευκτήριο , pp. 27-31.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικόνα 1: Άποψη του Μουσείου. Στο βάθος ο Αλιάκμονας και ο Όλυμπος

Εικόνα 2: Πρότυλο και περιβάλλοντας χώρος

Εικόνα 3: Αίθουσα Α

Εικόνα 4: Αίθουσα Α. Αμαυρόχρωμη κεραμική

Εικόνα 5: Αίθουσα Β. Προθήκη με εκθέματα από τη Δεξαμενή στη Μεγάλη Ράχη

Εικόνα 6: Αίθουσα Γ.

Εικόνα 7: Αίθουσα Γ. Αναπαράσταση Δωματίου

Εικόνα 8: Αίθουσα Γ. Γενική άποψη

Εικόνα 9: Αίθουσα Δ

Εικόνα 10: Προτομή γυναίκας

Εικόνα 11: Αίθουσα Ε.

Εικόνα 12: Αίθουσα Ζ.

Εικόνα 13: Συλλογή αφής

Εικόνα 14: Δρόμος Απολλώδωρου

Εικόνα 15: Περιβάλλον και Πολιτισμός 2017

Εικόνα 16: Η εκκλησία της «Παναγιάς» στην κεντρική πλατεία

Εικόνα 17: Άγιος Δημήτριος Αιανής

Εικόνα 18: Λαζαρίνες Αιανής

Εικόνα 19: Αποκριάτικη παρέλαση

Εικόνα 20: Καβαλάρηδες στη λίμνη Πολυφύτου

Πρόελευση εικόνων

Εικόνα 1	
Εικόνα 2	https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2015/03/foto-mouseio.jpg
Εικόνα 3	http://www.kozanh.gr/image/image_gallery?img_id=380690
Εικόνα 4	https://museumfinder.gr/wp-content/uploads/%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%91%CE%99%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%9A%CE%9F-%CE%9C%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%9F-%CE%91%CE%99%CE%91%CE%9D%CE%97%CE%A3-1000x580.jpg
Εικόνα 5	Προσωπικό αρχείο
Εικόνα 6	http://www.elliniko-panorama.gr/images/image/Arthra/98/98-aiani/AEANI%20EXHIBITION%20217.jpg
Εικόνα 7	https://www.periigites.gr/images/photos/SGNHKVLND.jpg
Εικόνα 8	http://www.kozanh.gr/image/image_gallery?img_id=380671
Εικόνα 9	Προσωπικό αρχείο
Εικόνα 10	https://www.gtp.gr/MGfiles/travel/image13247[3542].jpg
Εικόνα 11	http://www.kozanh.gr/image/image_gallery?img_id=380680
Εικόνα 12	Προσωπικό αρχείο
Εικόνα 13	http://autochthonesellhnes.blogspot.com/2015/10/10.html
Εικόνα 14	https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRbaVH0tLGQJQaMfv9DLGVmUrTRSnBPBeoUAbclIYObaOFddfYlw

Εικόνα 15	https://e-ptolemeos.gr/wp-content/uploads/2017/10/1111-3.jpg
Εικόνα 16	Αρχείο Γρηγορίου Δάλλη
Εικόνα 17	Αρχείο Γρηγορίου Δάλλη
Εικόνα 18	https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSy2ZMYWfJeTOfE2CwiMlfrgTxfPq3gFkcpHjUM5pXWtvGBAI8Q
Εικόνα 19	Αρχείο Γρηγορίου Δάλλη
Εικόνα 20	https://scontent-mxp1-1.xx.fbcdn.net/v/t31.0-8/21272899_1876620575687803_6038589090666400772_o.jpg?nc_cat=0&oh=163e8929c0c452d7850f7804979561c&oe=5B367711

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Οι ενότητες της Έκθεσης

Χωρική διάταξη εκθεμάτων

➤ Αίθουσα Α. Ιστορική ταυτότητα της Άνω Μακεδονίας, της Ελιμιώτιδας και της Αιανής. Προϊστορικά ευρήματα

Πρόκειται για έναν χώρο ορθογώνιο (153τ.μ.), στις τέσσερις γωνίες του οποίου προβάλλονται οι ενότητες:

- **Ιστορική ταυτότητα της Αιανής και της ευρύτερης περιοχής**

Ο χώρος διαμορφώνεται από τους δύο τοίχους της αίθουσας και ενός κάθετου επιδαπέδιου διαχωριστικού. Αρχικά, ο επισκέπτης συναντά την πρώτη ενημερωτική πινακίδα με τον χάρτη της Άνω Μακεδονίας η οποία καταλαμβάνει το πλάτος του τοίχου ενώ μπροστά σε βάθρο εκτίθεται η στήλη της Αδίστας (2^{ου} -1^{ου}π.Χ.) όπου αναφέρεται το όνομα **Αιανή**, ενώ στην επόμενη πλευρά του τοίχου έχει αναρτηθεί πινακίδα αναφερόμενη στην αρχαιολογική και ιστορική θεώρηση του Νομού Κοζάνης με διάσπαρτες εικόνες των σημαντικότερων ευρημάτων που πλαισιώνεται και από άλλη στην οποία απεικονίζεται ο χάρτης της σύγχρονης και αρχαίας Αιανής καθώς και φωτογραφία της Μεγάλης Ράχης. Μπροστά σε χαμηλή εξέδρα ελεύθερα τοποθετημένα τα δύο τιμητικά βάθρα του Κοινού των Ελιμιωτών. Στην τρίτη πλευρά του χώρου η απεικόνιση των σημαντικότερων αρχαιολογικών χώρων και ευρημάτων της Αιανής με επεξηγηματικό κείμενο για την ιστορική εξέλιξη και τον ρόλο του κράτους της Ελίμειας καταλαμβάνει το ήμισυ της επιφάνειάς του ενώ η ενότητα συμπληρώνεται με ορισμένα από τα πρώιμα επιγραφικά ευρήματα της Αιανής.

- **Η Αιανή κατά τη Νεολιθική Εποχή, την Πρώιμη και Μέση Εποχή του Χαλκού (Προθήκες 4-7)**

Στην απέναντι γωνία, στις προθήκες 3- 7, εκτίθενται τα προϊστορικά ευρήματα (κεραμική, πήλινες σφραγίδες, κοσμήματα, λίθινα και οστέινα εργαλεία) με αναπαράσταση της χρήσης και λειτουργίας τους και παρουσιάζεται η Αιανή κατά την Νεολιθική, Πρώιμη και Μέση Εποχή του Χαλκού. Στη προθήκη 7 που βρίσκεται ελεύθερη στον χώρο και οριοθετεί την ενότητα φιλοξενούνται ειδώλια της Νεολιθικής Εποχής.

Η μεγάλη επεξηγηματική πινακίδα που ακολουθεί καταλαμβάνει την ελεύθερη επιφάνεια του τοίχου και περιέχει πληροφοριακό υλικό (κείμενα, χάρτη μυκηναϊκών θέσεων του Νομού Κοζάνης, ανασκαφικές εικόνες και σχέδια) για τη δεύτερη και τρίτη ενότητα (Υστερη εποχή του Χαλκού και Εποχή του Σιδήρου)

- **Η Αιανή στην Ύστερη Εποχή του Χαλκού (Προθήκες 8-17)**

Η Ύστερη Εποχή του Χαλκού στην Άνω Μακεδονία σηματοδοτείται από την εμφάνιση των μυκηναϊκών ευρημάτων, παράλληλα με την εμφάνιση και τη διάδοση της χειροποίητης κεραμικής με αμαυρόχρωμη διακόσμηση (15^{ος} αι. π.Χ) η οποία εκτίθεται στις Προθήκες 8-17 με συνοδευτικό εποπτικό υλικό ενώ στις προθήκες 16 και 17 γίνεται αναπαράσταση δύο αντρικών ταφών με την πίσω πλευρά των προθηκών να έχει καλυφθεί με την ανασκαφική φωτογραφία και το σχέδιο.

- **Η Εποχή του Σιδήρου (Προθήκες 18-22)**

Η ενότητα αυτή παρουσιάζει ευρήματα παραδόσεων και περισυλλογών αλλά και από ανασκαφή τάφων της Εποχής του Σιδήρου.

➤ **Αίθουσα Β. Η αρχαία πόλη στο λόφο της Μεγάλης Ράχης**

Πρόκειται για έναν χώρο 89 τ.μ. όπου εκτίθενται κατά χρονολογική σειρά και είδος, ευρήματα αρχαϊκών, κλασικών και ελληνιστικών χρόνων από την αρχαία πόλη που εκτείνονταν στο λόφο της Μεγάλης Ράχης. Ο επισκέπτης εισέρχεται στην Αίθουσα Β και αφού κατατοπιστεί από τη μακέτα της Αρχαίας Αιανής καθώς και από την επιτοίχια πινακίδα με κείμενο και εικόνες παρακολουθεί μέσω ευρημάτων την εξέλιξη μίας πόλης με οικιστική οργάνωση και πολιτική ανάπτυξη. Σε περίοπτη προθήκη στο κέντρο του χώρου έχει τοποθετηθεί το τμήμα του μαρμάρινου αγάλματος Νίκης (ακρωτήριο οικοδομήματος) λόγω της καλλιτεχνικής αξίας του έργου. Μεσολαβεί η προθήκη 3 με το χάλκινο αγαλμάτιο πεπλοφόρου κόρης (τμήμα λαβής καθρέφτη), προϊόν τοπικού εργαστηρίου και η προθήκη 4 όπου εκτίθενται ενσφράγιστες κεραμίδες, διακοσμημένα αρχιτεκτονικά μέλη και τμήμα μαρμάρινης κεφαλής αετώματος. Στις προθήκες 5 και 6 με ενιαίο χώρο παρουσιάζεται κεραμική με χρονολογική σειρά από τον 6^ο ως τα τέλη του 4^{ου} αι. π.Χ. Στην προθήκη 7 εκτίθενται δείγματα ανάγλυφης κεραμικής κατά ομάδες, ανάλογα με το θέμα των παραστάσεων (ομηρικές σκηνές, ερωτικές, μυθολογικές κ. ά), «Δυτικής Κλιτύος» κεραμική τοποθετήθηκε στην προθήκη 8, ενώ στον ενιαίο χώρο των προθηκών 9 και 10 τοποθετήθηκαν ενεπίγραφα τμήματα αγγείων και πήλινα ειδώλια με ενημερωτικό υλικό. Στις προθήκες 11-13 εκτίθενται αντικείμενα οικιακής ζωής ενώ η γωνιακή, σχεδόν ημικυκλική προθήκη, διαμορφώθηκε για την αναπαράσταση της μεγάλης Δεξαμενής του οικισμού, βάθους 8,5μ., και τοποθετήθηκαν πολλά πήλινα αγγεία που υπήρχαν στον πυθμένα της, τρία εκ των οποίων χάλκινα.

➤ **Αίθουσα Γ. Δημόσιος και ιδιωτικός βίος**

Πρόκειται για τον μεγαλύτερο χώρο, έκτασης 250 τ.μ., όπου εκτίθενται ευρήματα που σχετίζονται με το δημόσιο και ιδιωτικό βίο κατά θεματικές ενότητες, όπως η κατοικία, ο καλλωπισμός, οι λατρείες, τα νομίσματα, ο σπλισμός, η ενδυμασία και η υφαντική, ο

αθλητισμός, ενώ προς το πέρας της μεγάλης αυτής αίθουσας εκτίθεται μακέτα της νεκρόπολης.

Δεξιά της εισόδου κυριαρχεί, εντός γυάλινων παραπετασμάτων, η αναπαράσταση του δωματίου Γ από το σπίτι με τη συμβατική ονομασία «Σπίτι με Σκάλες». Πάνω στη λίθινη θεμελίωση κτίστηκαν τοίχοι με ωμά κατασκευασμένα πλιθιά, οι εσωτερικές επιφάνειες των οποίων επιχρίστηκαν με χρώματα όμοια με εκείνα των κονιαμάτων από τα αρχαία οικήματα. Απέναντι, στις προθήκες 2 και 3 παρουσιάζονται διάφορα εξαρτήματα θυρών και σιδερένια εργαλεία. Στην προθήκη 4 οι πήλινες μήτρες, σφραγίδες και σφραγίσματα αναδεικνύουν τις εργαστηριακές δραστηριότητες της αρχαίας Αιανής. Αντικείμενα καλλωπισμού εκτίθενται στην προθήκη 5 ενώ στην 6 γυάλινα αγγεία που περιείχαν αρώματα και ένα περίαπτο-φυλακτό αντρικής κεφαλής. Οι προθήκες 7, 8, 9, καθώς και η περίοπτη 10 έχουν περιεχόμενο που σχετίζεται με τον οπλισμό. Στην περίοπτη προθήκη 10 και πάνω σε τμήμα μαρμάρου από την αρχαία πόλη τοποθετήθηκε η χάλκινη επένδυση αρχαϊκής ασπίδας, εύρημα σπάνιο στον αρχαίο κόσμο, που διασώθηκε σε εκατοντάδες μικρά ελάσματα. Τα νομίσματα κατέλαβαν τις προθήκες 11, 12 και 13 οι οποίες «αγκαλιάζουν» το ήμισυ του κίονα της Αίθουσας Γ ενώ η σχεδιαστική απόδοση τους στις κατακόρυφες λεζάντες διευκολύνει την αναγνώριση της παράστασής τους. Στην προθήκη 11 δε, ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα με το άγγιγμα ενός κουμπιού να δει και τις δύο πλευρές των νομισμάτων. Στο υπόλοιπο ήμισυ του κίονα οι προθήκες 14 έως 18 φιλοξενούν ευρήματα που σχετίζονται με τη θρησκεία και τις λατρείες. Η οικοτεχνική δραστηριότητα από τη Νεολιθική Εποχή έως τα ελληνοιστικά χρόνια αντιπροσωπεύεται στην προθήκη 19 με υφαντικά βάρη, πηνία, σφονδύλια κ.ά. Επιπλέον, στην προθήκη 20, εννέα πήλινα ειδώλια, όρθιων και καθιστών γυναικείων μορφών, προβάλλουν τα χρώματα των ενδυμάτων τους. Η ενότητα αυτή συμπληρώνεται με την ακριβή αναπαράσταση ενός αργαλειού και του υφάσματος από το σχέδιο της εσθήτας του ειδωλίου αρ. 9 της προθήκης 20. Επόμενη θεματική ενότητα στις προθήκες 21- 23 είναι ο αθλητισμός, που

αποτυπώνεται σε πλήθος αρχαιολογικών αντικειμένων (τμήματα παναθηναϊκών αμφορέων, αρύβαλλοι, ειδώλια ίππων, ομοιώματα αμαξών, λήκυθοι, ενεπίγραφη στλεγγίδα κ.ά.).

Προς το τέλος της Αίθουσας Γ ο εισερχόμενος έχει την ευκαιρία να ξεκουραστεί και να απολαύσει τη θέα προς την τεχνητή λίμνη Πολυφύτου στον Αλιάκμονα ποταμό και τις απέναντι οροσειρές και στη συνέχεια να κατευθυνθεί προς την προθήκη 24 στο κέντρο της οποίας υπάρχει αναπαράσταση της ζωφόρου που περιέτρεχε το εσωτερικό του Τάφου Ι, με όσα οστέινα τμήματα συγκολλούνταν ενώ η ενότητα με τις επόμενες προθήκες 25-27 με τα ανθρωπόμορφα πήλινα ειδώλια και πλαστικά αγγεία και η μακέτα της νεκρόπολης εισάγει τον επισκέπτη στην Αίθουσα Γ όπου εκτίθενται τα υπόλοιπα ευρήματα από τη νεκρόπολη των αρχαϊκών και κλασικών χρόνων.

➤ **Αίθουσα Δ. Τα νεκροταφεία της αρχαϊκής και κλασικής εποχής**

Η Αίθουσα Δ, έκτασης 110 τ.μ., περιλαμβάνει, σχεδόν αποκλειστικά, αντικείμενα από τάφους της Βασιλικής Νεκρόπολης στη θέση Λειβάδια. Αριστερά του εισερχομένου, στην προθήκη 1, είναι τοποθετημένα χρυσά και αργυρά επιχρυσωμένα αντικείμενα. Σε δύο επιχρυσωμένα αργυρά ελάσματα διακρίνεται σκηνή από την Οδύσσεια (κύκλωπας Πολύφημο και μπροστά του δύο πρόβατα με άντρες δεμένους στην κοιλιά τους). Στην προθήκη 2 και 3 κοσμήματα και εξαρτήματα ένδυσης που διασώθηκαν της σύλησης και της διαρπαγής. Στην προθήκη 4 σύνολο αγγείων λουτρού ενώ χάλκινα αντικείμενα και ένας σιδερένιος τρίποδας καταλαμβάνουν την προθήκη 5. Στις συνεχόμενες προθήκες 6 και 7 χάλκινα και σιδερένια ευρήματα από τα οποία ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι «τσαλακωμένες φιάλες» που χρησιμοποιούνταν σε νεκρώσιμες τελετές. Το πρόβλημα της χαμηλής υγρασίας που απαιτείται για τα αντικείμενα αυτά αντιμετωπίστηκε με τη

δημιουργία κατάλληλων συνθηκών. Στην προθήκη 8 το σύνολο πήλινων ειδωλίων αλόγων από τη νεκρόπολη, ενώ η περίοπτη μικρή προθήκη 9 περιέχει αμφιπρόσωπο κύνθαρο. Στις προθήκες 10– 20 φιλοξενούνται πήλινα αγγεία κορινθιακών και αττικών εισαγμένων αγγείων αλλά και τοπικού εργαστηρίου, και αντικείμενα κοροπλαστικής. Τέλος, η προθήκη 21 αφιερώνεται στην πολύχρωμη κεραμική τοπικών εργαστηρίων του α΄ μισού του 5ου αι. π.Χ. Πρόκειται για την τεχνική της πολύχρωμης διακόσμησης με επίθετα χρώματα στην επιφάνεια του αγγείου μετά το ψήσιμο.

➤ **Αίθουσα Ε. Πλαστική με αγάλματα, στήλες και αρχιτεκτονικά μέλη**

Η Αίθουσα Ε, έκτασης 105 τ.μ., έχει φυσικό φωτισμό από το αίθριο και προβάλλει έργα πλαστικής με αγάλματα, στήλες και αρχιτεκτονικά μέλη σε μάρμαρο και λίθο. Πρόκειται για έργα σπάνια στο σύνολο της πολιτιστικής κληρονομιάς όλης της αρχαίας Ελλάδας, από την οποία, τα πρωτότυπα γλυπτά (δηλαδή όχι αντίγραφα Ελληνιστικής και Ρωμαϊκής Εποχής) είναι ολιγάριθμα. Περίοπτη θέση κατέχει το λιοντάρι (500 π.Χ). Αξίζει να αναφερθεί ότι τα αγάλματα από την Αιανή είναι κατασκευασμένα από ντόπιο μάρμαρο των λατομείων του Τρανοβάλτου ή του Βερμίου και άρα τοπικού εργαστήριου. Ενημερωτικές μεγάλες πινακίδες και σχεδιαστικές αποτυπώσεις των ρυθμών επιδιώκουν να ενισχύσουν την πληροφόρηση των επισκεπτών. Τα γλυπτά, τα περισσότερα τοποθετημένα ασύμμετρα στο χώρο, δίνουν την δυνατότητα περιμετρικής θέασης και επιλογής οπτικής γωνίας μετατρέποντας την οπτική επαφή σε προσωπικό βίωμα.

➤ **Αίθουσα ΣΤ. Τα νεκροταφεία των ελληνοιστικών και ρωμαϊκών χρόνων.**

Πρόκειται για αίθουσα, έκτασης 80 τ.μ., όπου εκτίθενται ευρήματα από τάφους από τον 4ο αι. π.Χ. έως τον 4ο αι. μ.Χ. και την ύστερη αρχαιότητα. Παρουσιάζονται χρονολογικά τα ταφικά σύνολα, αλλά και κατά είδος και υλικό. Τα περισσότερα προέρχονται από το Ανατολικό Νεκροταφείο της Αιανής. Από το σύνολο των πήλινων αγγείων τα πινάκια με

ποικιλία γραπτής διακόσμησης και οι κάλαθοι αποτελούν ξεχωριστή ενότητα ευρημάτων, αγγεία όλα τοπικού εργαστηρίου. Ενδιαφέροντα επίσης είναι τα τέσσερα μελαμβαφή κανθαρόσχημα κύπελλα (αρ. 1, 3, 10, 20), τα οποία έχουν το σώμα όμοιο με των κανθάρων, διότι δε συναντώνται σε άλλα σύνολα της Μακεδονίας και προπάντων διότι μπορούν να συγκριθούν με όμοια και παρόμοια του βοιωτικού εργαστηρίου. Στις προθήκες 1 έως 5 εκτίθενται ευρήματα από ταφικά σύνολα. Στην περίοπτη προθήκη 6 τοποθετήθηκαν κτερίσματα και κοσμήματα της ασύλητης γυναικείας ταφής 162 περιμετρικά της οποίας είχαν τοποθετηθεί με κανονικότητα 123 ζωικοί αστράγαλοι. Στην απέναντι πλευρά της αίθουσας και μέσα σε τρεις διαφανείς προθήκες με αρ. 8 εκτίθεται το περιεχόμενο ενός λακκοειδούς τάφου από το γειτονικό χωριό Άνω Κώμη. Πάνω σε ένα λεπτό στρώμα αμμουδερού κιτρινωπού χώματος είχε ταφεί νεαρή γυναίκα, στολισμένη με όλα τα κοσμήματα: φορούσε χρυσό περιδέραιο (αρ. 4) από πλεχτή αλυσίδα που απέληγε σε λεοντοκεφαλές και έδενε μπροστά στον λαιμό με το λεγόμενο «κόμβο του Ηρακλή», χρυσό δακτυλίδι στον παράμεσο του αριστερού χεριού (αρ. 5) με παράσταση Έρωτα, στους ώμους έφερε τρεις χρυσές τοξωτές πόρπες (αρ. 6-8) και στα αυτιά χρυσά ενώτια (αρ. 9) με πενταπλό ρόδακα και κρεμαστό πυραμιδωτό κόσμημα, στο πάνω μέρος των οποίων διακρίνονται δύο πετεινοί στο ένα και στο άλλο ένας. Στην προθήκη 9 προβάλλονται κοσμήματα και εξαρτήματα ένδυσης από το Ανατολικό Νεκροταφείο ενώ στην προθήκη 10 τα λίγα μεταλλικά αντικείμενα που διασώθηκαν. Τέλος, στην προθήκη 13 τοποθετήθηκαν ευρήματα μεταχριστιανικών - ρωμαϊκών χρόνων. Ο επισκέπτης φτάνοντας στην έξοδο της έκθεσης επανέρχεται στον χώρο υποδοχής απ' όπου μπορεί να κατευθυνθεί αριστερά προς την αίθουσα που προοριζόταν για περιοδικές εκθέσεις αλλά σήμερα λειτουργεί ως χώρος βιντεοπροβολής του ιστορικού των ανασκαφικών ερευνών.

Στο ισόγειο, όπου μπορεί κανείς να οδηγηθεί μέσω κλίμακας ή ανελκυστήρα, στην αίθουσα πολλαπλών δραστηριοτήτων που διχοτομήθηκε, φιλοξενείται από το 2010 μία μικρή έκθεση για άτομα με δυσκολίες όρασης. Η έκθεση αποτέλεσε ιδέα της τότε Διευθύντριας κ.

Καραμήτρου - Μεντεσίδη με αφορμή τη συμμετοχή του Μουσείου στο διαγωνισμό για το Ευρωπαϊκό Βραβείο Μουσείου της χρονιάς 2011 και περιέχει αντίγραφα μεγάλων γλυπτών και επιγραφές, αντίγραφα αγγείων, κοσμήματα και άλλα αντικείμενα.